

મહિલાદેવી.

No.   Received on

Deputy Collector,
Surat.

વિશ્વલયોતિ કાર્યાલય.

અમદાવાદ-ગુરુત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૨૮૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મહિં-૧૩૧૮૯૬

વિગય ૬૪૪૪'૩

વિશ્વવૈજ્ઞાનિક ગ્રાહકોને લેટ

પ્રગતિ મંદિર અથવાળા. અંક-૨૫.

મહિકાદેવી. *Reg No. 228*

(એક ઐતિહાસિક રાજપુત નવલકથા.)

મૂળ મરાઠી હિપરથી અથકર્તાની પરવાનગી મેળવી.

અનુવાદક-દ્રવ. રત્નસિંહ દીપસિંહ પરમાર-કલોલી.

(સદ્ગત સૌ. પુલકોરખાઈ તે શા. ચુનીલાલ અમીચંદ

ના ધર્મપત્નીના રમરણ નિમિત્ત).

પ્રકાશક-વિશ્વવૈજ્ઞાનિક કાર્યાલય તરફથી

પી. એન. વ્યાસ. અડાલજી-મુરત.

આ પુસ્તકના પૈજ ૧ થી ૧૩૪ સુધી તથા ભાગ ૨૯ના ૧ થી ૭૨ સુધી
બ્રેવ મેન્ડન પ્રી. પ્રેસ ખાસીયા ચકલા મુરતમાં સને ૧૯૨૧માં છપાઈ
હતાં અને ટાઈટલ તથા પ્રસ્તાવનાનો ભાગ મુરત-ચૌડાના પુલકોર
“કાંઈ” પ્રી. પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકળે છાપ્યા.
(સને ૧૯૨૫)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ

ગુજરાતી કૌપીયાર્થ સંગ્રહ પુસ્તકવના.

૧૨૨૧૦

આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ કોઈ અજબ સંજોગો વચ્ચે લાભ સમયના અતરે થાય છે મહારા તત્રીપણા નીચે પ્રગટ થતા 'દેશોદય' પત્રના આ કોમાં આ વાર્તાનો થોડો થોડો ભાગ કમશ છપાનો હતો. વાર્તા ઠીક લાભવાથી તેના અનુસદ્ધક રા રત્નસિંહ દીપસિંહ પરમાર પાસે મળ મરાઠી અધિકારની પરવક્ત્રગી મેળવી તેને પુસ્તકરૂપે છપા વવાનો તમામ હક જૈન એન્જન પ્રી પ્રેસના માલિક શા યુનીલાલ અમીચદ ઝવેરી તરફથી ખરીદી લેવાયો હતો. ત્યારપછી થોડો સમય રહી-દેશોદય પત્ર બંધ થયું-મારે પ્રેસ સાથેનો સંબંધ પણ છૂટી થયો અને વાર્તાની પ્રસિદ્ધિ અટકી ને વસ્તુ ને કાળે નિર્માણ થયું હોય છે સારેજ તેની ગાત અથવા અત આવે છે આ પુસ્તકના છપાઈને પડી રહેલા દર્શાઓ વ્યવસ્થીત પુસ્તકના રૂપમા પ્રગટ થવાનો યોગ તે ન્યાયે આજેજ આવે છે. શેઠ યુનીલાલ અમીચદ ઝવેરીને થોડા સમય પૂર્વે મારે મળતુ થતા આ પુસ્તકના પડી રહેલા દર્શાઓ મારા તરફથી આપના 'વિશ્વજ્યોતિ' પત્રના આહકોને ભેગ તરીકે આપવાની પોને ઉદારતા બરી ઇચ્છા દર્શાવી પોતે જીદગીની ઉત્તરાવસ્થામા થોડા વખત પૂર્વે ગૃહભંગ થયા છે. તેથી તેમની સદ્ગત પત્નીના સ્મરણુ નિમિત આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ કરવાનો યોગ આજે પ્રાપ્ત થયો છે અને વાચકોના કરકમળમા હમે આ પુસ્તક સમર્પોએ છીએ પુસ્તકના અનુવાદક રા રત્નસિંહ દીપસિંહ પરમાર જેઓ સદ્ગત થયા છે તેમના તથા જેમના સ્મરણુ નિમિત આ પુસ્તક પ્રગટ થાય છે તે સૌ સદ્ગત કુલકાર બહેનના આત્માની ચિર શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ અને તેમના પતિ શેઠ યુનીલાલ અમીચદ ઝવેરી કે જેમની પાસે આ પુસ્તકની ડાપી રાહતો હક છે તેમણે કશા પણ બદલા વગર આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ હમારા આહકોને ભેટમા આપવા ઉદારતા દર્શાવી તે બદલ તેમના આભારી છીએ ઐ શાંતિ સ ૧૯૮૧ના શ્રાવણ સુદ ૧૫

પ્રભુશંકર નરસેરામ વ્યાસ.

મહાલીલા દેવી

સૌ કુલકોરબાહેન

શેઠ ચુનીલાલ અમીચદ અવેગીના ધર્મપત્ની

જન્મ

મૃત્યુ

સંવત ૧૮૧૩ કાતીક મુ. ૫

સંવત ૧૯૮૦ ગ્રહ વદ ૭

યુવકે તાપત્રી વ્યાકુળ થઇ ઘોડાને એક મારી તેની મનિમાં વૃદ્ધિ કરી
યદ્યપિ ઘેડો કેટલાક કોણની મળસ કરી ચાકથી પ્રસ્વેદમાં મરકાવ
થઇ ગયો હતો અને તાપત્રી વ્યાકુળ થઇ ગયો હતો તો પણ તે
પોતાના સ્વામિની આજ્ઞાને માન આપી પૂરપાટ દોડ્યો જતો હતો.

આજ સૂતસાન મેદાનમાં અને આવી મીઠમરતુમાં ખામધ્યાન
કાળે અથ્થ દોડાવો એ કાંઈ હાસી ખેલ નથી એ જાનના જ્ઞેષ્ઠમનું
કામ છે કોનાના કે સો સુધી જ્યાં વાળા વૃક્ષોનું નાન નિશાન પણ
નથી અને ત્યજ નદી કે કૂપ પણ નથી અનેક કોસો સુધી સૂર્યના
તાપથી લજલજાત અગર જેરી મનેલી મર ભૂમી દેખાતી હતી પક્ષીઓ
તાક, બાવળ, વગેરે વૃક્ષોપરના પોતાના માળામાં બાંધ ખેડા હતા
આકાશમાં પક્ષીઓ ઉડતા દેખાતા નહોતા કે પૃથ્વી પર પરુઓ ચરતાં
દ્રઢીઓચર ચતાં નહોતા. પ્રાણીમાત્ર તાપત્રી હેરાન થઇ રહ્યા હતા.
આવા લપાનકે કાળમાં તે સ્થાને ક્યાંય પણ મનુષ્ય ચાલતા ન દેખાય
તો તેમાં શું આશ્ચર્ય! આના આપત્તિકાળમાં આપણે નવ યુવક પોતાના
તેજ અથ્થ પર ચારક થઇ મેદાનમાં પૂરપાટ ચડ્યો જતો હતો.

અમે ઉપર જણાવી ગયા તે પ્રમણ્ડિ ઉક્ત યુવક પોતાના અ-
થ્થને પૂર્વ તરફ ફેરવે. ચાલ્યો જતો હતો ધામને લાધે તેના સમય
અંગમાં પ્રસ્વેદના રેલા ચલી રહ્યા હતા તેનું મુખ આરકત બની ગયું
હતું આવી દશામાં પણ દ્રઢતાપૂર્વક આગળ ધર્યા જવું એ આપણા
પાર યુવાનુજ્જ્વલ કામ હતું.

જેત ૪ તારી તે બીજા પાત્ર સાત ગાઉ ચાલ્યો ગયો, મરમી
તૃષા અને પરશ્વિમને ક્ષીપિ અથ્થ અને સચાર ઉભય વ્યાકુલ બની ગયા
હતા પરંતુ ક્યાંય જલાશય પણ નહોતું અને વિશ્વાતિ લેવાનું સ્થાન
પણ નહોતું તો પછી યુવક પોતાને અથ્થ આગળ ફેરવે. રશ્વત્થ
ખીલુ શું કરે ?

નિચારો ઘોડો પણ કાન ઉઠાવી પ્રસ્વેદમાં મરકાવ થઇ પૂર્વ-
તરફ દોડ્યો જતો હતો તેના લેગ જરા ધર્યો કે સંચારની ચાલુકો
સુધારો તેના ઉપર આવી પડતો હતો. યદ્યપિ તે યુવક આવી ક્ષીધતાથી
ચાલ્યો જતો હતો તો પણ જલપાન અને ક્ષણ બેર વિશ્રામ કરવાને

માટે તે એકાદ સારા રથળની તપાસ પણ કરતો જતો હતો. કારણ કે હવે વિશ્રાંતિ લીધા વિના પ્રાણુ પણ બચવા કઠિન હતા એવામાં અગ્નિદેવ તરફ તેની દ્રષ્ટિ જતાં અર્ધ કાસના અતરે એક કુમરી તેના જોવામાં આવી તેને જોતાજ આપણા યુવકને કંઈક માસા ઉત્પન્ન થઈ અને તેના અંગમાં અમણું બળ આવ્યું અને સમયમાં તે ઉક્ત કુમરીની પાસે જઈ પહોંચ્યો ત્યાં તેને એક રિશાળ દેવ મંદિર અન્નદશામાં દ્રષ્ટિગોચર થયું.

તે યુવકે અશ્વપરથી ઉતરી તેને ચરવાને છોડી દીધો જેવી રીતે બાજપક્ષી તીવર ઉપર તુટી પડે છે અથવા વ્યથા મકરની ઉપર ત્રાપ મારે છે તેવી રીતે તે થેડો પેતાના રાખિના હાથમાંથી છુટી એક કાચકાથી બરેલા ખાડા તરફ ધસ્યો ને ઉક્ત ખાડામાંનું મેલુ પાણી પી અહીં તહીં સુકુ ધાસ ચ ના નાગ્યો.

યુવકે પેતાની તૃષા છીપાવવાને મટે એતરજ તપાસ કરી, પરંતુ ઉક્ત ખાડામાંના મદા પાણી શિવાય તેને કયાય પણ રક્ષ પ્રાપ્ત થયું નહિ ત્યાં કુપ, તળાવ કે વાવનું અસ્તિત્વ નહોતું. ત્યાં અસપાસ કોઈ ગામ પણ દ્રષ્ટિગોચર થયું નહોતું. ત્યાં જઈને ને પેતાની તૃષા છીપાવે તે યુવક હવે જરા ક્તેસદ ધરણુ કરી ઉક્ત અડિયેરનું દૂર શોધવા લાગ્યો તે અડિયેરનું ઘેગવો પા મળતો હતો તપાસ કરતાં કરતાં તેને દક્ષિણ તરફ રાત્રી જડીની વચ્ચે એક દરવાજો દ્રષ્ટિગોચર થયો. તેને જોતાજ આપણા વીર યુવકના નિરાશ હૃદયમાં પુનઃ આશાનો સચર થયો.

ઉક્ત યુવક દરવાજાની પાસે થોભી ગયો અને જાતીથી અવલોકન કરવાથી તેને નિશ્ચય પૂરું થઈ ગયું કે જ્યાં સુધી અદરથી કોઈ દાર ખોલે નહીં ત્યાં સુધી આ ખાડાં ઘેરની અદર કોઈ જઈ એક એમ નથી તેને બહુ ઝુકે આ દેવ મંદિરમાં અવશ્ય કોઈ રહેતું હશે તે પેતાના મનમાં ઓભ્યો. “એકિતો અસે અદર કોણ છે પાણી મળે છે કે નહિ, જેની વો તપાસ કરે” અને આરે અહીંના દર પણ કોઈને છે ? અહીંના કુ કોઈને બંધ સતાવવાને અથવા કોઈની સાથે શનુ તા કરવાને વો આવ્યો નથી” આ પ્રકારે વિચાર કરી તે યુવક આગળ

વધ્યો અને ત્રીજા પાંત્રાસ અન્ન પમથીઆ ચઢી તેણે તે દારને જોરથી ખડખડાવ્યું પરંતુ અદરથી કાંઈએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં અને તેણે પુનઃ દાર ખડખડાવ્યું પરંતુ પુનઃ પણ તેને કાંઈ ઉત્તર મળ્યો નહિ આ પ્રકારે તેણે પ્રાય અર્ધા કલાક શુધી આત દાર ખડખડાવ્યું અને મોટેથી છુમ પાડી પરંતુ અદરથી કાંઈએ જવાબ આપ્યો નહીં અને તે તે યુવકે વ્યાકુળ થઈ અતિ મોટો ધાટો પાડી કહ્યું :—

“ભાઈ આ રથાનમા જે કાંઈ હોય તેણે કૃપા કરી થોડું જલ આપી આ તરસે મરતા વટેમાર્ગતા પ્રાણુ ખચાવવા, આ દુર્દૈવનો ભોગ થઈ પડેલો પથિક જલ વિના પ્રાણુ ખોવાની તૈયારીમા છે છે કાંઈ પ્રભુનો લાલ કે જે પાણી આપી આ જીવને ખરીદી છે”

આટલું બોલી તે યુવક શ્વાત રહ્યો પરંતુ તેને પુનઃ પણ કાંઈ ઉત્તર મળ્યો નહિ આવી તે ખિન્ન થઈ અત્યંત જોરથી દ્વાર ખડખડાવી મોટી ગર્જના કરી બોલ્યો—

“અરે શુ જગતમાંથી દયા ધર્મનો નાશ થઈ ગયો છે?

શુ જલદાન કરતાં પણ સકોચ થાય છે? હું અહીંઆ કાંઈને કાંઈ હાનિ કરવાને આગ્યો નથી, તેમજ હું કાંઈ છુંદારો નથી તો જવાબ આપતાં ઠરવું કારણ શુ છે? બુઝો ભાઈ હવે મારો કાંઈ દોષ કાઢશો નહીં જો હવે મને કાંઈ પ્રત્યુત્તર નહીં આપશો તો હું દાર તોડી નાંખીને અદર છુમી જઈશ અને જે કાંઈ દ્રવિઝોચર થશે તેને પૂછી શકીશ કે તરસે મરતા વટેમાર્ગને પાણી આપવું એ શુ મહા પાપ છે?”

તે યુવકે જ્યારે આ પ્રમાણે સિંહ ગર્જના કરી ત્યારે અંદર થી કાંઈએ મદ અવાજે કહ્યું—

“હે વટેમાર્ગ” અમે તો દીન બનાય રત્રી જતી છીએ અમને ડર લાગે છે કે કદાચ આપ અમારા કુત્ર તો નથી, અમે પહે પહે વિપતિથી આવૃત છીએ અને આ નીજન મેદાન અતી બધા નક છે. આવા મધ્યાન કાળે આપ શસ્ત્રાસ્ત્ર ધારણ કરી અમને બળતણે બાળવાને આપ ક્યાંથી આવ્યા છો? આવા સમયમાં પશુ ચક્ષીઓ પણ હાલતાં નથી તો આપને શી પડી કે આ સમયે આવી

અમને નાહક સતાવો છે. અને બળાતકારે દાર તોડી અદર ધુસવા માગો છો? બોલો આપ કાણુ છે અને શા માટે અમને સતાવવાને અત્રે આવ્યા છો?"

આ પ્રકારની કરુણા તથા કવ્ય મિશ્રિત વાત સામળીને યુવક ચક્રિત થયો અને પોતાના મનમાં બોલ્યો—આ સ્થાનમાં એવી ક્ષી કાણુ રહે છે કે જે કુષ્ટના હાથથી કુખિત થવાથી મનુષ્યને જમણી જાનવરોથી પણ વિશેષ બચાવે અને કુર માને છે? આ ક્ષીના રૂપાચેલા કણ્ડાચુકા સજ્જા રૂપ જણાવે છે કે આ ક્ષી જગતના સર્વ પ્રકારનાં કુખોથી પીડિત છે અને સર્વને કષ્ટ નવીન આપતિ આપી પડે એટલા માટે તે ગભરાય છે હરે છે, ચોકે છે અને સંકોચ ધારણુ કરે છે. ગમે તેમ હો પરંતુ આ સ્થાન અને અત્રે રહેતાં મનુષ્યોમાં પુષ્કળ ભેદ સમાયેલા છે. ભેદએ તો ખરા એ ભેદ શુ છે?

આ વિચારમાં ક્ષીન થવાથી યુવકે કષ્ટ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ તે ધણુ ખોટું થયું. અદરથી ભોલનારી ક્ષીને સશય અધિક વૃદ્ધિગત થયો અને તે કકક રવરે બેસી.

"કેમ, આપ ચૂપ કેમ થઈ ગયા? તમે તમારો પરિચય કેમ આપતા નથી? બસ બસ, હું સમજી ગયું કે કષ્ટિક દાળમાં કાણું જરૂર છે ઠીક, તો હવે આપ આનો પરિચય બરાબર આપો, અને નહિ તો તમારો રસ્તો મુઠલુ કરો. અહીંયા ભામેટાંવાને માટે લેશ પણ સ્થાન નથી. જાઓ ચાલ્યા જાઓ તમારો રસ્તો માપો વાદ રાખ-જો કે આ દરવાજો આપનાથી તૂટે એમ નથી."

આવો શુષ્ક પ્રત્યુત્તર મળવાથી આપણા યુવકના ચિત્તની દશા કેવી થઈ હશે તે કહેવું રહેલું નથી. તે બોલ્યો—

"હે ભગવાન! આ શુ તમારો છે? એક અમિત મનુષ્યનાં તૃપાથી પ્રાણ નીકળી રહ્યા છે અને કાષ્ટનામાં લેશ પણ દયા આવતી નથી કે જલમિદુ આપી તેના પ્રાણ બચાવે અક્ષોસ આ તે કેવું અધેર છે? હે સુશીલા, હે, સતી, તમે ગમે તે હો તમને કુષ્ટના હાથથી ગમે તેવી સતામણી થઈ હો, તમને આઠે પહોર તમારો જાન માલનો બચ રહેતો હો, તમે બત્રીસ દાંતોની વચ્ચે રહેલી જીભની પેટે

અમે તેટલા દબાણમાં રહેતા હો, તો પણ સ્મરણમાં રાખજો કે હું
અત્રે કોઈને સતાવવાને આવ્યો નથી સતી, જે ક્ષાત્રિય સંતાન છે,
જેના શરીરમાં શુદ્ધ ક્ષત્રિય રૂધિરનું એક બિંદુ પણ છે, તે પોતાના
વૈરીઓની ઓંતે પણ અપમાન કરતો નથી કિંવો કદ આપતો નથી
હું હુ ખી ઓ, હું ધર્મની સાક્ષી આપી કહું છું કે મદિ તમે મારા
શત્રુ પણ હશે તો પણ આ સમયે મારાથી કરવાનું કંઈ પ્રયોજન
નથી. અતઃ યદિ મારા શત્રુ ન હોતો હવેથી અને તમારા હૈતૈથી અને
શુભ ચિત્તક ગળે આજથી હું મને પાણી પાંચ મારા પ્રાણ બચાવ-
નારને મારે પ્રસંગ આવતાં પ્રાણપાણ કરવાને તત્પર રહીશ અસ,
એથી વિશેષ કહેવાનું માત્રમાં સામર્થ્ય નથી આટલું કહેવાથી મારા
પર વિશ્વાસ આવે તો ઠીક, નહીંતો નાં કહીશ કે હું પાણી પીધા
વિનાજ અસ્થે ગળે પછી બસે પ્રાણ રહે કે જાય એણે, હવે શું
કહો છો ?

‘ઠીક, થાભો દાર બોલુ છું’” એટલું બોલી તે ઓંતે દાર
બોલ્ય અને આપણા વીર યુવકને જોઈને અશ્ચર્ય ચકિત થઇ ગઇ
તેને પોતાની સન્મુખ એકવીસ બાવીસ વર્ષનો પરમ સુદર યુવક
સૈનિક પોશાકમાં સજ્જ થયેલો દ્રષ્ટિગોચર થયો તેનું મુખ કુંદન
સમાન પ્રકાશનું હતું અને જાતેજની સાક્ષી પુરતું હતું. તેના અંગનો
અરવેદ સુકનો જતો હતો, તો પણ પરિશ્રમનો સપૂર્ણ પરિતાપ હજી
દુર થયો ન હતો તે એક પગથીયા પર પોતાનો બહો ટેકવી તેપર
પોતાના શરીરનો બા દબાવેલો છે તેના વસ્ત્ર રક્ત બિંદુઓથી
છટાઇ ગયા છે અને શરીર પર ફેટલેક રથને તલવારના નાના શાવ
શવાથી તેમ થ હજી થોડું થોડું રક્ત વહ્યા કરે છે વહી મએલું
હોલી જમી મચુ છે તેણે એક ઢાલ, બે તલવાર, એક ખજર અને
એક પીસ્તોલ પોતાના શરીર પરથી ઉતારી પગથીયાપર મૂકી છે અને
તૂપા છીપાવવાની આગરનાથી પોતાના ઓઠ ચાટી રહ્યો છે

ઉક્ત સ્ત્રી પોતાના સન્મુખ ઉભેલા યુવકને જોઇ ચકિત થઇ
તેને નીચેથી ઉપર સુધી વારવાર નિહાળવા લાગી અને પોતાના
મનમાં તરેહ તરેહવાર વિચાર કરવા લાગી. પ્રથમતો કદ દાર બોલે

કરી આજ્ઞા જવાનો વિચાર હતો. પરંતુ પાછળથી યુવકની પ્રતિજ્ઞાનું સ્મરણ થતાં તે ઉભી રહી.

યુવકે પણ તે સ્ત્રીને પગથી અસ્તક પધંત સારી રીતે નીરજી અને મનમાં બોલ્યો “માન ન માન પરંતુ આ સ્ત્રી મારો રક્તમય દેખાવ જોઈ બચીત બની ગઈ છે, તો એ પ્રથમથીજ પુરૂષના નામથી હરે છે, તો હવે મારો આ રક્તમય દેખાવ જોઈ બચી જાય માન સાથે તેમાં શી નવાઈ ?”

આવો વિચાર કરી તે યુવકે મિષ્ટસ્વરે કહ્યું “હે સૌભાગ્યવતી આશ્ચર્યની વાત છે કે મેં પ્રતિજ્ઞા લીધી તે છતાં પણ તમે હરો છો ? હું આવા સમયે આવ્યો અને મારો દેખાવ આવો રક્તમય છે, તે જોઈ આપ હરી ગયા છો, પરંતુ આવી રીતે બચસ્ત થવાનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. હેઠ પછી શંકા રાખશો નહીં. જે ક્ષત્રિય મુખેથી એક વાર પ્રતિજ્ઞા કરી પાછળથી તેનો ભંગ કરે તે ખરો ક્ષત્રિય નથી માટે હવે આપના મનમાંથી બચ દુર કરી સત્વર મને જલ આપો.”

“બરે જોળખ્યા, જોળખ્યા મહારાજ,” એટલું બોલી તે સ્ત્રી અટકી પડી. અને આ તરફ “મહારાજ” એ સંબોધન સાંભળી આપણા યુવકની એવી દશા થઈ કે તે ! મુખપરથી એકએક રંગ ઉડી ગયો, અને વચાશક્તિ પોતાના મનની સ્વસ્થતા જાળવી તેણે ઉઠા સ્ત્રીને કહ્યું —

“આપ કેણું છો ? અને મને “મહારાજ”ની સંજ્ઞાથી શું મારે બોલાવો છો ?”

તે સ્ત્રીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો “કમ, મહારાજ, આપ એટલાબધા બહારાષ કેમ ગયા ? યદિ મારાથી કાંઈ અધરાધ થયો હોય તો મને ક્ષમા કરશો. હું પ્રજા હું એક તુચ્છ ઠાસી છું અને તમે “તમે” કહી લજ્જિત કરશો નહીં હું જેમ મારી સ્વામીની ઠાસી છું તેમ આપની પણ ભોડી છું અને હવે મને એટલી તો ખાત્રી થઈ છે કે આપ મારું કાંઈ બહુ ન કરશો તેમ છતાં પણ નહીં કરશો, ભવિષ્યની વાત તો વીધાતા બાણે, આવો અંજાર આવો.”

આમ કહેતી કહેતી તે સ્ત્રી એક બાળુ ખસી ગઇ અને તે યુવકે પ્રભુ સ્મરણ કરતાં કરતાં અદર પ્રવેશ કર્યો તે યુવકે જુદા એક પાત્ર અદર મૂક્યો અને સામે દ્રષ્ટિમાં કર્યો કે તેની રહી સહી ધીરજ પણ નહીં મધ આ સમયે તેના ચિત્તની જે દશા થઇ તે ધીમે ધીમે સ્વયં પ્ર.૮ થશે

તે દારની બરાબર સામે બીજા દારની બારમાખ પકડીને એક પદર-સોળ વર્ષની સુદરી ઉભેલી તેને દ્રષ્ટિએ અદર થઇ તે તેની સામેજ અનિમિષ નેત્રે જોઇ રહી હતી તેમની આંખ જ્યાં મળી કે બાળા લજ્જામયમાન થઇ હતી મધ, પરંતુ તે ઉભયની આબોધી લાડાઇતો અર્થ દાર બોલનારી સ્ત્રી સપૂણી રીતે સમજી મધ તે મનમાં બોલી આ “જન્મજન્મથી બાળાની ચાલતા તથા રૂપ રંગના તરસ્યા યુવાનની આગ્રહતા સત્તર માં નવેાજ રંગ દર્શાવશે.”

અસ્તુ હવે જે બનશે તે જોઇશું પરંતુ અલ્પિ આ મયોજ નો પરિપાક થવને વાર છે તેથી અમે તે સમયે અત્રે કાંઈ પણ નિર્દેષ કરતા નથી

યુવાનને અદર તેડી ઉક્ત સાવધાન સ્ત્રીએ તે દાર પ્રથમની પેઠેજ બંધ કરી દીધું તે દાર બંધ થતાં ઘૂરતજ યુવકે પાછા ફરી પ્રશ્ન કર્યો “કેમ દાર આ માટે બંધ કરો છો?”

સ્ત્રીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો “શું આપને ડરલાગે છે? આટલા બધા મહારાજો છો આ માટે? હથિયાર તો આપના હાથમાં છેજ”

આટલું બોલી તે વિચિત્ર સ્ત્રી સાથી ખસી ગઇ અને તે યુવકે સિવાસયના સજા મડપમાં એકલો રહ્યો કહેવાની કંઈપણ અવ-સ્થકતા નથી કે તે યુવકે પોતાના સમગ્ર શબ્દો પોતાની સાથે લઇ લીધા હતા.

આ યુવકે કે જેને ઉક્ત દાર બોલનારી સ્ત્રીએ “મહારાજ”ના સંબોધનથી બોલાવ્યો હતો તે કોણ છે તે જાણવાને અમારા પાઠકો આગ્રહ બની રહ્યા હશે તેમજ ઉક્ત ભગ્ન મંદિરમાંની બે સુદરીઓ કે જેમની એક યુવતી અને બીજી પોડપી હતી તેઓ કોણ હતી

અને ઉક્તમંદિર ક્યાં આવેલું હતું તથા ઉક્ત યુવકનો પોશાક શ્વિરમય શા માટે હતો તે જાણવાને પણ અમારા પાઠકો ઉત્ક્રાંતિ કરશે.

કિંતુ, પાઠક મહાશયો ! ધૈર્ય રાખો, ઉચિત સમયે સર્વ બેદ આપો આપ પ્રકટ થઈ જશે અને કોઈ પણ વાત અજ્ઞ રહેશે નહિ, હાલમાં આ રહસ્યનું ઉદ્ઘાટન થઈ શકે એમ નથી.

દ્વિતીય પરિચ્છેદ,

સાક્ષાત્કાર.

વતીએ આવીને કહ્યું 'પ્રતીત થાય છે કે હજી આપે સ્નાન કર્યું નથી માટે આપ પ્રથમ નિલકર્મથી નિશ્ચિત થાઓ આટલીવારમાં હું રસેડ તૈયાર કરી નાખીશ'

યુવક—'તમે મને વારંવાર 'મહારાજ'ની સરૂાથી શા માટે બોલાવો છો ? તમે કોણ છો ? અને ક્યાંના રહેવાશી છો ?'

યુવતી—'આપને કય બાગે છે કે ? આપ વીર પુરૂષ થઈ શા માટે ડરો છો ?'

યુવક—'વાહ ! મારા પ્રશ્નનો આજ ઉત્તર છે કે ?'

યુવતી—'ના, તેમ નથી પરંતુ અત્રે દિવસના પણ કાલ રહે છે, કિંબલૂના રાત્રિ કરતાં દિવસે વિશેષ કાલ રહે છે, તેથી કદાચ આપ ડરતા હો.'

યુવક—'તમારી વાતમાં અવરુપ બેદ રહેલો છે, અને આ સ્નાન પણ કયથી ખાલી નથી'

યુવતી-‘હીક’

યુવક-‘કહેવાથી કાંઈ હાની ન હોય તો કહો’

યુવતી-‘હાની પણ છે અને ભય પણ છે, તેથી કહી શકતી નથી, માટે આપ ક્ષમા કરશો’

આટલું બોલીને પેલી બી ખીજા ઘરમાં આવી ગઈ અને યુવક દતાશ યજ્ઞ શ્રમ પરિહાર કરવાને તથા ઉક્ત આશ્રમમાં ધટનાપર વિચાર કરવાને ત્યાજ બેસી ગયો. માનવશૂન્ય જગત તેમાં ભગવાવશિષ્ટ મંદિર, તેમાં કેવળ બે સુદરીઓનો નિવાસ, ‘મહારાજ’ની સગાથી સંબોધન, અશ્ર કરતાં બેદનો પ્રકાશ ન કરવો વા ઉડાઉ ઉત્તર આવેલો. આ તેના ચિંતનના વિષયો હતા આ વિચારથી કાંઈ ફળની પ્રાપ્તિ થઈ નહિ અને મંદિરમાં આમ તેમ દ્રષ્ટિમાત્ર કરવા સાચો. તેને જાણ થયું કે મંદિર જેવું બહાર જીર્ણોદ્ધાર હતું તેવું તે અદરથી નહોતું. બાદના સામ્રાજ્યો તે દ્રઢ લાલ પત્થરોથી બાંધવામાં આવેલું હતું અને એ તરફની ડિવાલપર અનેક દેવ દેવીઓનાં રમણેરગી ચિત્રો ચિત્રિત કરવામાં આવેલા હતા. મંદિરમાં સ્પષ્ટિક નિર્મીત વિશાળ શિવ મુર્તિ સ્થાપિત થતી અને તેની બાજુમાં સિદ્ધાર્થ ગારજ દેવીની પ્રસાદ મુર્તિ સ્થાપિત હતી તેની સન્મુખ એક મોટો નદિ સ્થિત હતો તે શિવાય પત્થરની મુર્તિઓ એ તરફ સ્થિત હતી સ્વેત પાષાણનો એક બતાવવ માં આવ્યો હતો, ક્યાંક પૂષ્પો, ક્યાંક બિલ્વપત્રો, ક્યાંક ધુપ એમ ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે પુજાની સામગ્રી રાખવામાં આવી હતી. આવા નિર્જન રથાનમાં આવું મંદિર તથા તેમાં મોહક સ્વરૂપની કોઈને તે યુવકના મનમાં સાતિની સાથે ભક્તિનો ઉદય થયો. તે વિસ્તૃત શ્વર મહાદેવની સન્મુખ હોયો રહી હાથ જોડી નાના પ્રકારે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો, અને તેનો કંઈ ગદગદીત થયો, અમ રોમાંચિત થયું અને નેત્રોમાં પ્રેમાશ્રુ આવ્યાં, તે સ્તુતિના અંતિમ ભાગમાં બોલ્યો.

‘હે પ્રભો! આપના શીશ્વરોનાં વિશ્વાસેનું હું આ મહત્કામ કરવાને બહાર પડ્યો છું’ હે નાથ! આ વિશ્વમાં આપેના શિવાય આ નિરાશ્વરનો આધાર અને નિરસહાયનો સહાયક અન્ય કોઈ નથી માટે હે પ્રભો! મને સહાય કરજો.’

તે યુવકને આભિમાથી અશુધારા વહેવા ભાગી અને તેને કંઈ રૂપાંશ ગણે, અને તેણે કક્ષિતભાવથી ત્યાં આગળ લટકતો થઈ વસાડ્યો. તત્પરથી તે યુવકની દ્રષ્ટિ દક્ષિણ તરફના ઝોરડામાં પડી તો તેને જણાય કે ઉક્ત પોડથી જાળા તેના પ્રાંતિ જોઈ રહી હતી, પરંતુ યુવકની દ્રષ્ટિને બાર તેનાથી સહન ન થઈ શકવાથી તે આભિકા તરત ત્યાંથી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ તે યુવકે બગ્ન હૃદય થઈ પાછા ફરી જોયું તો તેને જણાવ્યું કે જે સુદર એ દાર ખોદ્યુ હતું તેજ સુદરી હાથમાં જલપાત્ર લઈને ઉભી હતી.

ઉક્ત યુવતી જે સમયે જળ લઈને આવી તે સમયે યુવક રુપિ કરવામાં લિન થયેલા હતો, તેથી યુવતીના આગમનની તેને ખબર પડી નહોતી, યુવતી પશુ તેની રુપિ સાંત રહીને સાબળતી હતી યુવક તેને જોઈને બોલ્યો —

અને આપને મારા આગમનથી ધણુ કંઈ થયું, જ્યાં સુધી મારા દેહમાં પ્રાણ રહેશે ત્યાં સુધી તમારા પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતા પ્રદર્શિત કરવાને મને અડદા મળશે તરી, અહિં કોઈ સમયે આ અધમ સ્ત્રી આપના ઉપકારને કાંઈ પશુ બદલો વાળી શકે તો આ દેહને કૃતકૃત્ય ગણીશ.

યુવતી—આપ મારા જેવી વૃચ્છ દાસીને વારવાર આપ, આપ કહીને બળજીત શા માટે કરો છો? મારી એટલી બધી યોગ્યતા નથી કે હું આપના જેવા મહાનુભાવદારા એ સંબોધન પ્રાપ્ત કરી શકું.

યુવક તમે અમેતેમ કહો, પરંતુ તમારા સ્વરૂપ અને રીતભાતથી તમે દાસી પ્રતિત થતા નથી હું ખતી વાત એટલીજ છે કે તમે તમારો કાંઈપશુ હાથ કહેતા નથી.

એટલું બોલીને યુવકે તે યુવતીના હાથમાંથી જલપાત્ર લઈ હાથ મેળું પ્રક્ષાલન કર્યું અને તેમાંથી થોડું જળ પી કંઈ અને હૃદયને વૃષ્ટ કર્યું. પછી તે આવા આપતિકાળમાં યુવતીએ કરેલા ઉપકાર બદલ તેને અતદથી ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. ક્ષણ પછી જલપાત્ર આપવાને માટે મુખ ફેરવ્યું તો તેને તે યુવતી દ્રષ્ટિએચર થઈ વધી યુવક ત્યાં આમળ જલપાત્ર મૂકીને વિશ્રાંતી લેવાના વિચારમાં હતો.

એવામાં તેના કર્ણપટ પર મધુર શબ્દ અથડાયા અને તે બાળુના
ઝોરમાં બે ઝોઝો ધીમે ધીમે વાર્તાલાપ કરતી સભળાઇ યુવકે
ઉત્કટિત થઇ તે તરફ કાન ધર્યાં તો નીચે પ્રમાણે વાર્તાલાપ તેના
સાંભળવામાં આવ્યો.

એક-હા, તમારે હૃદય દયાથી ભરેલું છે તેથી.

બીજી-એમને અંદર બોલાવતા કંઈ હાની છે ?

એક-મગ્ધા હોય તો તમે પોતેજ તેમની પાસે જઈને મળોને ?

બીજી-તેમ કરતાં પણ શી હરકત છે ? આતથિની સેવા કરવી
એ શું પાપ વિરૂધ્ધ છે ?

એક-તમારે ચિત્ત આત સરલ છે, તમે હજી સંસારની ધટના
ઓ સારી રીતે જાણતા નથી તમે લેશ પણ વિચાર કર્યા વિના
એકદમ સર્વ વિષયપર પોતાનો નિષ્કંપટલાવ પ્રદક્ષિત કરી દે છે,
સંસારમાં અનેક પ્રકારના જીવો છે માટે સારી રીતે પરીક્ષા કર્યા
વિના કોઈની ઉપર નિશ્ચાસ કરી લેવો એ સર્વ નાશવું મૂળ છે,
વળી આપણી પ્રવૃત્તિ સ્થિતિમાં આપણે અતિ સાવધાનતાપૂર્વક
વર્તવું જોઈએ.

બીજી-આલ દુર થા, જાણે તને થયું છે શું કે તું અને આ
પ્રકારે છેડે છે ? કોઈ સંજ્ઞન પ્રત્યે અવિશ્વાસ રાખવો એ શું મનુ-
ષ્યતા છે ?

એક-તમે કંઈ સમજતા નથી, નીતિકારોએ સંપૂર્ણ પરીચય
વીના પરપુરૂષને ધરનાં રાખવાનો નિષેધ કરેલો છે.

બીજી-પરંતુ સંજ્ઞન દુજન તેના મુખપરથીજ પરજાઇ આવે છે
તરપચાત તે ઉભય સુદરીઓનો સ્વર એટલો મઠ પડી ગયો.
કે યુવક તેમનો વાર્તાલાપ કંઈ સમજી શક્યો નહીં. પરંતુ જે વાત
તેના સાંભળવામાં આતી તેથી તેના આશ્ચર્યની સીમા રહી નહીં
યુવક ઉત્કટથી તેમના તરફ પોતાના કાન ધરી રહ્યો. પરંતુ પછી
કંઈપણ તેના સમજવામાં આવ્યું નહીં, પત્તી તે મનમાં બોલ્યો—

આ તે કેવી લીલા ? આ ઉભય સુદરીઓ કોણ છે ? અહો,
એના સ્વર કેવા મીઠા છે ! પાછળથી બોલનારી સુદરીનો સ્વર મધુર

મરણતાયુક્ત છે પહેલી સુદરીને. સ્વર પણ મીઠો છે. પરંતુ વાણીમાં કાપટ્ય છે, શું એજ આ સ્થાનની અધિષ્ટાત્રી છે ? જો ! પ્રતિત મતું નથી, એનો ભેદ હજી સમજાયો નથી, તો પણ એક-નિશ્ચયપૂર્વક જાણી શકાય છે કે એને કોઈ કુર અને કુટ માણસો છે, કારણ કે એ મનુષ્ય જાતીને અતિ ધૂણાની દ્રષ્ટિથી જુએ તે નિર્જન રચનમાં અજલાજનો પર પુરૂષથી શક્તિ થાય એ જ છે, શું એ પરિચારિકા હશે ? પરંતુ તેનામાં તેવા ભક્ષણો થતાં નથી અને બીજી શું તેની સ્વામીની છે ? એ તેમ હોય ખીલાવ શા માટે વ્યજીત થાય છે ? કાંઈ સમજ પડતી નથી. યુવકને વિશેષ તર્કવિતર્ક કરવાનો અવકાશ મળ્યો નહિ, કારણમાં પોણા ભધ એક સુદરી તેની સન્મુખ આવીને ઉપરિચન પૂરક કાંઈ કહેવા જતો હતો એવામાં તે બોલી ?

“આ સ્થળ આપને યોગ્ય નથી, અંદર આવી વિશ્રામ કરો.”

યુવકે હસીને પ્રત્યુત્તર આપ્યો —

“આ સ્થાન ઉત્તમ છે શુ મારે ઝઢિઆ સદા રહેવું છે કે સારું છે કે મારું તેનો હું વિચાર કરું ?”

થોડા વિશ્રામને માટે વિશેષ આકબર કરવાની શી જરૂર છે ? તમે મહા અન્યાય યુક્ત કાર્ય કરવાને પ્રસ્તુત થયા છો.”

“કયું કાર્ય ?”

“તમે શું હંમચાજ કહ્યું નહોતું કે અજ્ઞાતકુલશીલ સ્વભાસો કહિયિત ?” માટે તમે મને વિશ્રાંતિ સ્થાન આપીને નીતિ પર કલંક લગાડ્યું છે. અને હું એકાંત સ્થલમાં સ્ત્રીઓની વિશેષત અપરીચિત સ્ત્રીઓની સાથે રહેવું ધર્મ વિરૂદ્ધ ગણી હવે પ્રસ્થાન કરું છું.”

એમ બોલતો બોલતો યુવક જીડીને જીવો થયો સુદરીને લાગ્યું “અ અમારી વાતો સંભળી એમને ખોટું લાગ્યું હશે અને તેથી આજ્ઞા જશે પશ્ચાત્તાપ અને લજ્જાથી તેનું શીર અવનત થયું હવે શું કરવું તે વિષે વિચાર કરવું લાગી.”

આ સમયે બાલુના જોરામમાંથી એક મધુર અને ધીમે હસ્યું

પવની તે યુવકના કર્ણ પટપર અથડાયો. તેણે તે તરફ દ્રષ્ટિ પાત કર્યો તો
ઓરડાના દારની સાથે ઊંચત પોડપી બાજિકા ઊભી રહી તેના પ્રતિ
અનિમિષ નેત્રે જોતી તથા સાડીના છેડા વતી પોતાનું સુખ ઢાંકી
સ્ખીત કરતી જણાત. યુવાનની દ્રષ્ટિ સથે તેની દ્રષ્ટિ મળતાજ તે લજ
જીત થઈ એક તરફ હઠી ગઈ યુવકે અઘાપિ સપૂર્ણ તે રૂપાત્મી
સુંદરીનું મનોહર ચિત્ર પોતાના હૃદય પર અકિન્ન કર્યું નહોતું તથાપિ
તેના પ્રતિ ક્ષણ ભર દ્રષ્ટિ પડવાથી પણ તેને અપાત્ર સુખ થયું યુવક
સ્થંભિત થઈને તેના પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કરવા લાગ્યો. પરંતુ તે સુંદરી
ક્ષણિક પ્રકાશ દર્શાવતી પુનઃ છુપાઈ ગઈ યુવાનના ચક્રોર નયનોની
આમળ આતું સાદર્ય કદિ આવ્યું હતું કે નહિ તે વિષે સંદેહ છે.
તેને જોઈ યુવતીનું અંગરમાચિત કપિત અને ધર્મયુક્ત થયું તેને
તેડવા આવેલી સુંદરી આ સર્વ પટના શાંત રીતે જોઈ રહી હતી
થોડીવાર પછી તે બોલી —

“આકૃતિ અને પ્રકૃતિદ્વારા પ્રતીત થાય છે કે આપ અવરૂપ
મહારાજા છે.”

“હું કોણ છું તે જાણવાનું તમને શું પ્રયોજન છે?”

“મને ધણું પ્રયોજન છે.”

“નિશક પત્ની તે પ્રયોજન જણાવો!”

“સમય આવતા જણાવીશ પરંતુ પ્રથમ મને આપ જણાવો
કે આપ આ પ્રકારે અપંગિચિતની કીઓની વચ્ચે આવ્યા તેમાં આ-
પનો વિશેષ અપરાધ છે કે મેં દયા કરી આપને સ્થાન આપ્યું તેમાં
મારો વિશેષ અપરાધ છે?”

યુવતી “આપ યુવાઓનો સ્વભાવ અને ચંચળ હોય છે,
મોઢેજ કીઓએ તેમની વાતો પર સાહસ કરી વિશ્વાસ ખૂટી તેમના
પર દયા લાવતી એ તેમની મહાન ભૂલ છે.”

“યુવતી” અને કી મહાનમાં નિશક માત્રા આવતું જો પછે
તેટલીજ મોટી ભૂલ નહિ કે?”

“યુવક” “એનો ઉત્તર માલ્યથી આપી કોઈપણ એમ નથી.”

યુવતી “તો ઉત્તર આપ્યા વના અહીંયાથી જવું ધર્મ વિરહ છે.”

આ સાંભળી યુવક સ્તબ્ધ થઈ ગયો. યુવતી મનમાં બોલી
એઓ વીર વેશમાં હોવા છતાં પણ શૂંગારના આભાર છે. એમનું
જાતે આવવું નિઃપ્રયોજન નથી શું થાય છે તે જોઈશું "

પછી તે નિર્ભયતા પુરવંક બોલી.—

“ આપ એટલા ચચળ થા માટે બની રહ્યા છો ?

હું આપને ઓળખું છું. ”

આ પ્રમાણે બોલી યુવતી હસવા લાગી તેવું આ હાસ્ય યુવા-
નને સપ્તેશ કરતાં પણ વિશેષ દુઃખકર લાગ્યું તેના મુખનો રંગ
શીઝો પડી ગયો. તે ઉભો હતો લાથી ધમદમ પૃથ્વી પર બેસી પડી
યુવતીના મુખ તરફ જોવા લાગ્યો. સુંદરી તેના હૃદયનો ભાવ સમજી
જઈ તેના ચરણ મંદીને બોલી.—

મહારાજ દાસીનો અજરાય ક્ષમ કરો- આપ કંઈ પણ શંકા
રાખશો નહીં અમે આપના સત્તુ નથી । ”

યુવક બોલ્યો કાણુ છો ? મારા તરફથી પણ તમને કાંઈ પીડા
થશે એમ ધારશો નહિ ”

યુવતી “ મહારાજ, અપના દર્શન માત્રથી તેની તો મને ખાતરી
મળે છે, પરંતુ—

યુવક “ પરંતુ શું ? ”

યુવતી “ એક પ્રાર્થના છે. ”

યુવક “ બોલો. ”

યુવતી “ આપ યુન. આગામી પૂર્ણિમને દિવસે અત્રે
પહાંરશો ? ”

યુવક “ પણ તમારી એવી ઇચ્છા હોય તેમજ આવીશું ”

યુવતી “ તારે હું આપને અજારો સપ્તેશ-પરિચય કરાવેશ. ”

યુવક “ ઠીક પરંતુ જ્યાંએ કે હું કાણુ છું ? ”

યુવતી “ મહારાજ. ”

એટલું બોલીને યુવતીએ મુખના કાનમાં કાંઈક કહ્યું, એથી
યુવાને આજ્ઞા મળે તેની તરફ જોયું. પછી સુંદરી બોલી “ હવે મારે

અપરાધ મોટો કે આપનો અપરાધ મોટો તેનો નિર્ણય કરવાનું કામ
જોકે ત્રીજી વ્યક્તિના હાથમાં રહ્યું "

આ સભિષી યુવક સ્મીત કરવા લાગ્યો અને યુવતી ક્ષણ પછી
તે પુનઃ બોલી " હીં, ચાલો હવે સ્નાનદિક કરીશો ત્રાંને પ્રહર થઇ
ગયો છે, તાર પછી વિશ્રામ કરજો અને ધા પર મલમ પટા બંધાવજો "

યુવાએ યુવતીના આ વચનો પર અદ્ય ન આપતાં દ્રષ્ટી ફેરવી
તો પુનઃ, તેને ઉક્તવારાત્રી સંજવ છબી દ્રષ્ટિગોચર થઇ પરંતુ તે ક્ષણ
આત્રમા પુનઃ અદ્ય થઇ ગઇ યુવક મુગ્ધ સપની પેઠે યુવતીની
પાછળ પાછો ખીંચી ધરમાં ગયો સ્નાનદિક કયું પછી બોજન કયું
ઝેટલામાં સંખ્યાકાગ થઇ ગયો, યુવાની પ્રસ્થાન કરવાની પ્રયત્ન છૂટા
હતી, પરંતુ ઉક્ત સુંદરીના આમ્રહથી તેને લાજ રાત્રિ વ્યતીત કરવી
પડી પરંતુ અફસોસ ? તેને પોતાના નિરાશ્રય અન્ધની સ્થિતિ રહી
નહિ જો કે તેના પોતાના ધાવપર મલમ પટા તો કરવામાં આવ્યા.

ત્રીતીય પરિચ્છેદ.

મિલન.

પ્રેમી યુવાનો મહિમા અદિતીય છે જનતામાં જે અહમ્મયનું હૃદય

એવ પ્રેમ ખીંચી અંકુશિત ન હોય તે મંદુરમિથી જરાપણ કમ નથી
પ્રકૃષ્ટનીતિ, કુલ, ધર્મ અને સમાજને જોતો નથી. અચાત્ર
કુલસીલ વ્યક્તિઓ જોકે ખીંચના હસન કરે આરથીજ તેમના
હૃદયમાં તેનો સ્થાન થાય છે. એટલા માટે તેને મોહ મુગ્ધથી જોઈ

ગણુઓ ન જોઈએ, જેણે કંઈ પણ હીરાં જોયાં ન હોય અને જે તેનું મૂલ્ય પણ ગણુઓ ન હોય તે શું હીરાં જોઈને મોહિત થયો નથી? હીરાનું મૂલ્ય અને ગુણ ગણુનારને પણ તે અસ્પષ્ટ પોતાની ઉજ્જવળતા અને શોભાથી આકર્ષિત કરી લે છે જેણે સોનું જોયું ન હોય તે એકાએક કોઈના અગર સુવર્ણમય આભૂષણો જુએ તો શું તેનું મન તેની શોભાથી આકૃષ્ટ નહિ થશે? પ્રણયનો અંકુર હૃદય ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેનો મમ સમજાવી શકાય એવો નથી.

એ કોઈની ઇચ્છાથી ઉત્પન્ન થતો નથી અને કોઈની મનાથી રોકાતો નથી એ પોતાની અનિવાર્ય ગતિથી સ્ત્રી-પુરુષોને ચલાવમાન કરે છે સર્વ સંસાર પ્રણયનો દાસ છે એમ કહેવું અયુક્ત નથી જગદીશ્વરજી સ્ત્રી-પુરુષના હૃદય ક્ષેત્રમાં પ્રણયખીજનું આરોપણ કરે છે, જેથી અંશરનો પ્રવાહ એકસરખી રીતે ચાલ્યા કરે છે જેની રીતે વસત રૂઢિતું આગમન મતાજ વૃક્ષરાજ ફળપુષ્પથી સુશેષીત થાય છે તે પ્રકારે બાહ્યસ્થા જમ તારણ પ્રાપ્ત થતાં પ્રણયનું બીજ મનુષ્ય બીજ મનુષ્યના હૃદયમાં સ્વયં પ્રકટ થાય છે.

પ્રીતમરૂપ ચાલે છે, નીચાનો સમય છે, ચંદ્રમાં ગગનના મધ્ય ભાગમાં પોતાના અખંડ પ્રકાશથી પૃથ્વીને પ્રકાશીત કરી રહ્યો છે. સંસારના સમસ્ત જીવો વિત્રાતી સુખનો અનુભવ લે છે શીતલ, મદ અને સુગંધી અનિલ પોતાની બહારિઓથી સર્વ જીવોને આનંદ આપી રહ્યો છે. મહારમાં એક વીજાળ અગ્નિ છે તે પર એક મૃદુ સ્પર્શ પર આપણો યુવક સૂખપૂર્વક નિદ્રા ફેરીની આરાધના કરે છે સંસાર માં સર્વત્ર નિસ્તબ્ધતા તથા શાંતિનું આશ્રાન્ય પ્રસરી રહ્યું છે શૈયાની નિકટ એક પોડી બાજા ઉભી ઉભી યુવકના મુખની શોભા જોઈ રહી છે તે કદી હસે છે અને કદી રૂએ છે, કદી હીર્ષ નિશ્વાસ નાખે છે અને કદી કંઈક ગજગણાટ કરે છે.

તે પીર પુરવના દર્શન માત્રથી બાલીકાના હૃદયમાં એટલું પરિવર્તન થઈ ગયું કે તે તેને પોતાના સર્વ ભાવથી આહવા લાગી આવતું પરિણામ શું આવશે? જામે તે આવો વીધીની વીચિત્ર ગતિ છે. તેમાં આ બાલીકાનો શો દોષ છે?

સાર પછી તે બાહ્ય એક પુરશીપર બેસી ઉઠતી યુવાના મુખ-
પર વીજળી નાખવા લાગી. તેની આખોઆંધી અશ્રુ બિંદુઓ ટપકવા
લાગ્યા બહાર! તે બાલિકાનું જેવું દેખણતા પૂર્ણ હૃદય હતું તેવી
તેની સરસતાએ આકૃતી પણ હતી એ જાતી મહા માયાનો અવ-
તાર છે. જે સરસ હૃદય છુદરીઓ ન હોત તો આ જગત મરૂ ભૂમી
જતી બનું હોત. અનુભવી પાઠકો આ સમયે ઉઠત બાલિકાના હૃદયમાં
કા બાવ અવર્તો રહ્યા હતા તેણે અનુમાન કરી શકશે ક્યામયી સરસ
હૃદય બાલિકાના દેખણ દરત દારા હાલતા વીજળીથી તે યુવકના
અમર અંબને શાંતી થઈ, રાત્રીના ત્રણ વાગી ગયા હશે, એવામાં યુવક
ની આંખો ઉપડી તેણે આંખ ઉપાડીને જેવું તો પુરે પરીચિત બાલક
હાથમાં પામે. લઈ પુરશીપર બેઠેલી જણાઈ તે વારંવાર પોતાની
આડીના હેઠાંથી આંખ લુપ્તી અને દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખતી હતી તેને
જોતાજ યુવાના મનમાં મોહ ઉત્પન્ન થયો. તેણે પોતાના મનમાં પ્રતી
જા કરી કે "આ રત્ની શીતામ અન્ય કે છને પણ હું મારા હૃદયમાં
ધારણ કરીશ નહીં."

આ પ્રણયની આકર્ષણ શક્તિનો પ્રભાવ હતો જે પ્રણય એક
પક્ષી હોય તે ખરો પ્રણય નથી, તે પ્રણયકાસ માત્ર મણી સ્વામ
યુવાની આંખો સાથે પોતાની આંખ મળતાંજ તે બાહ્ય લેખણત થઈ
ગઈ. સાચી કહીને ચાલ્યા જવાની તેની ઇચ્છા થઈ, પરંતુ મતીએ
તેની ઇચ્છાને ટેકા આપ્યા નહિ. યુવા શેવા પર બેઠો થયો ઉભય
પ્રણયીનો હૃદય ધડકવા લાગ્યા. નિજ ન રથાનમાં પ્રણયીનું મિલન મહા
ઉત્સાહ ઉત્સાહ કરે છે પ્રથમ અમાનસ પ્રસંગે નવ પ્રણયીનાં હૃદય
કપિત થયા વિના શી રીતે રહે? યુવકે હૃદયનો વેગ રોકી મુદ્
સ્વરે રહ્યું—

"છુદરી, શું તમે સ્વયન કર્યું નથી? તમે બહારના કમારથી
બેઠા છો?"

પરંતુ બાલિકાએ કંઈપણ કહ્યું આંખો નહિ તેથી યુવાએ
પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો "શું હું એવો મંદ બાળક છું કે તમારાં બે વચનો

સાંભળવાનો પણ અચાકરી નથી ? થું તમે મને પ'ખો નાંખના હતા ?
એટલું બોલી યુવક અટકી ગયો. તેનું હૃદય રનેદયી ઉભરાઈ
ગયું. તેના હૃદયનો ભાવ સમજી તે બાલિકા અતિ ક્ષીણ સ્વરે બોલીઃ—
“મહારાજ, આપ અતીથિ છે. આપની સેવા કરી એ
અમારો ધર્મ છે.”

આથી કંઈપણ અધિક કહી શકી નહિ, કારણ કે લગ્નથી
તેની વાચા બધ પડી ગઈ.

યુવક “તમારી સખી ક્યા છે ?”

બાલા “બીબા ધરમા છે.”

યુવક “થું તમે મને તમારો પરિચય નહિ આપો ? તેમ કરતાં
કંઈ લાયક છે ? થું મારે હૃદય યીગીને મનાવવાની જરૂર છે ?”

બાલા “હું મારો પરિચય આપત, પરંતુ વિશ્વાસવાન, કરવો
એ થું પાપ નથી ?”

યુવક “હીક એ તો કહો કે તમે અહીંયાં કેટલ મચયથી
રહો છો ?”

બાલા “મહારાજ, એ થું પરિચય મહારની વાત છે ? નહિ
કહેવા માટે મને ક્ષમા કરજો, પરંતુ ધૈર્ય ધારણ કરશો, સમય આવતાં
સર્વ વાત પ્રકટ થશે.”

યુવક આ સાંભળી કેટલીક વાર મુખી મૌન રહ્યો પછી તેણે
બીજી વાત કહીઃ—

“માત.કાલમા હું અહીંનાથી ચાલ્યો જમણ, થું તમે મને
કહાપિ શાદ કરશો ?”

આ સાંભળી બાલિકા લગજત યમ કંઈ પણ બોલી નહિ,
પરંતુ તેણે ઉક્ત પ્રશ્નોને સ્વર મનમાં ને મનમાં આ પ્રમાણે આપ્યોઃ—

“મેં મારા માનસ મદિરમાં આજની પ્રવિષ્ઠા કરી છે હવે આ
જગમાં તે સ્થાનને બીજો કોઈ અધિકારી થઈ શકશે નહિ.”

હાર પછી તેણે હીંમત નિઃશ્વાસ નાંખ્યો તે જોઈ યુવક મોઝ્યો—
થું તમારા નામથી પણ મારે હૃદય ચીતલ અને કળું પતિત

નહિ થશે ?”

કેતુ બાલિકા જાનજીથી કાંઈપણ બેસી નહિ તે જોઇ યુવક ચેમા ર ઉભો થઇ હાથ હસ્ત ઉઠા કરી બોલ્યો—

“હે દયામય ભગદીશ્વર ! આપની સાક્ષીથી હું કહું છું કે આ સુદરીને હું કદિપણ અપકાર કરીશ નહિ પણ તેણે બાલિકા પ્રતિ દ્રષ્ટિપત કરી કહ્યું ‘શુ હજી પણ સદેહ છે?’”

બાલ. “સદેહ તો પ્રથમ પણ નહોતો અને હમણાં પણ નથી અને આપ ધણાજ આતુર હો તો હું થોડો પરિચય આપીશ”

યુવક ‘હીક, કહો ત્યારે’

બા. “મારી માતા એક ખીજે રથજે રહે છે અને હું મારી સખીની સથે અત્રે આવી છું અને કદિ કદિ હું તેમને મળવાને જાઉં છું.”

યુવક ‘અહીં તમારી સાલાજ કોણ રાખે છે?’

બાલ. “મારી સખી છે અને એક મહત છે”

યુવક “આજે તો તેઓ મારા જોવામાં આગ્યા નહિ”

બાલ. “તેઓ આપ ગયા હશે”

યુવક “શુ તારે આદિ નિવાસ આજ રથજે છે?”

બાલ. “ના જે વર્ષથી હું અત્રે રહું છું પરંતુ હવે હું અધિક સમય અત્રે રહીશ નહિ”

યુવક “શુ આ વાત કહેવામાં તમે વિશ્વાસવાત કર્યો નથી?”

આ સમજણા બાલિકા ગજરામને રોવા લાગી ત્યારે યુવાએ પોતાના દુષ્ટાથી તેના અશ્રુ લુછી કહ્યું “અરે આ શું? રડો છો આ માટે?”

બાલ. “મહાગજ, મારા ચચલ ચિત્તે આપના કહેવાથી આ દેવ કર્યો, માટે આ દોષના લાગી આપ હો.” આ પ્રમાણે બોલતા બોલતા તેના મુખપર સ્મિત ફરકી રહ્યું અને યુવાએ પણ હર્ષિત થઇ કહ્યું ‘હું દોષનો સ્વિકાર કરું છું.’

આટલું બોલ તેણે તે સુકુમાર બાલિકાને કોમલ હસ્ત મહાજ કરી તેની અગુલીમાં પોતાના વીઠી પહેરાવી દીધી તે જોઇ બાલિકાનું

હવે કપવા લાગ્યું તે તેને ઉતારવા લાગી ત્યારે યુવાએ કહ્યું
“ જો તમે આ મુદ્રિકા લેશો નહિ તો હું માનીશ કે તમે કદિ પશુ
મને માદ કરશો નહિ. આ વિટીને જોવાથી તમને સદા મારું સ્મરણ
રહેશે.”

બાલિકા “ અને આપ મને માદ કરશો કે ? ” એમ કહી
તેણે પોતાની મુદ્રિકા યુવાની તરફ ફેંકી યુવાએ ચંદ્ર પ્રકાશમાં
વિટીપર કોતરેલું નામ વાંચીને આનંદિત થઈ કહ્યું તમારું નામ
મલિકા છે ?

બાલિકા “ તે આપે શી રીતે જાણ્યું ? ”

યુવક “ આ મુદ્રિકાની ઉપર લખેલું છે ”

બાલિકા “ અને આપનું નામ પણ મુદ્રિકાપર છે મહારાજ,
આપના નરેન્દ્ર— ”

યુવક “ તા, એ મને રાજાની તરફથી મળ્યો છે ”

બાલિકા “ તો મારી વિટી પણ મને રાણીના તરફથી મળી છે
યુવાએ હસીને તે બાલિકાને આલમનું કાનું તે લગામથી
સકોચ પામી પાછી હઠી ગઈ એટલામાં તેની સખી ત્યાં આવી
પહોંચી. તેને જોઈને ઉભય લજ્જિત થયાં આવતાં વેંત તે યુવતી
એથી

“ મહારાજ, પ્રાતઃકાળ થયો છે કહો, રાત્રિ તો આનંદની બનીત
મધ્યને ? ”

યુવક “ જ્યાં સમાન આનંદ હાતા હોય ત્યાં આનંદની શી
કમી હોય ? ”

યુવતી “ મારી સખીએ આપનો અંદર સત્કાર સારી રીતે
કર્ચે ને ? ”

યુવક “ તમારાં સખી તમારાથી પણ અધિક છે આ સામળો
તે વેણથી બાલિકા લજ્જિત થઈ ત્યાંથી નાશી ગઈ પછી યુવતી
એથી “ મહારાજ યદિ આજ્ઞા હોય તો હું કાપક પૂછું ”

યુવક “ તમે જે કમળા હોય તે પૂછો અને તમારો પરિચય
તે આપો તે શું ન્યાય છે ? ”

યુવતી “સ્ત્રી જાણી ન્યાયની વાત શું જાણે ?”

યુવક “તો પછી બ્યવહાર શી રીતે ચાલે ?”

યુવતી “ધૈર્ય ધારણ કરો પુનર્મિલન થતાં હું સર્વ ભેદ
મટાટ કરીશ. હમણાંજ સર્વ વાત કહેત, પરંતુ શું દર ?” પરા
ધીન છું.”

યુવક “તો આપનું નામ તો જણાવો.”

યુવતી “તેમ કરતાં કાંઈપણ હરકત નથી. આ દાસીને સર્વ
સરલાના નામથી બોલાવે છે.”

યુવક “તમારું જેવું નામ છે તેવાજ તમારા ગુણ પણ છે.”

સરલા “આપે કાંઈ સુદરીની સાથે વિવાહ કર્યા છે ?”

યુવક “હા.”

આ સમયે સાંભળતાંજ સરલા પૃથ્વીપર ધ્રુવ દધને બેસી મધ
તેને સહસ્ર વૃત્તિક ડાંચ કરતાં વિશેષ દુઃખ મયુ અને તેની મુખા
કૃતિ પરિવર્તિત થઈ. તેના મનને બાસ સમજી યુવાએ કહ્યું
“સરલા, તમે મળરાઓ હો આ માટે ? મારા વિવાહ તો તમારા
અનુમતિ થયા છે ?”

સરલા “આપને કસમ છે, સત્યજ કહેજો.”

યુવક “સત્યજ કહો છું. એક અઘાત કલ શીલા બાલાને
મે મારો પ્રેમ અર્પણ કર્યો છે.”

સરલા “ક્યારે ?”

યુવક “આજ રાત્રે.”

આ સાંભળી સરલા વસ્તુ સ્થિતિ સમજી મધ અને શીઘ્રતાથી
હાં યુવાનો હાથ મઢણ કરીને બોલી.—

“તો માડું પારિતોષક ક્યા છે ?”

“આજે” એમ કહી તેણે તેને મોતીની બે માળાઓ આપી
અને કહ્યું “એમાંની એક તમારી અને બીજી તમારી સખીની છે.”

સરલા “મહારાજ, આપ મારી-અપી પ્રત્યે પણ પ્રેમ
રાખો છો ?”

યુવક “તેનું કાંઈ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હું આપી શકું એમ નથી.”

—યુવતી હસીને બોલી “ મહારાજ આપ નરેશ છો, તો શું આમાન્ય કન્યાપર આપનો પ્રેમ સદા રહેશે ? ”

યુવક “ આ વચન તો મને વળ ખાણ કરતાં મધુ વિલેખ પીકા આપે છે. ”

સરલા “ તો મારી સખીનું સદા રમરણ રાખશો, એજ મારી પ્રાર્થના છે ”

યુવક “ શુ હૃદય ચીરીને જતાવું ? ને મારા હૃદયમાં જોશો તો તમારી સખી ત્યાં વિગળમાન થયેલીજ જણાશે ”

સરલા “ મહારાજ, આપ ખરેખર ભાવ્યજ્ઞાણી છો. ”

યુવક “ શી રીતે ? ”

સરલા “ આપે જે કન્યાનો સ્વીકાર કર્યો છે તે આપનો યોગ્ય અધિકારજ રત્ન છે. એવી ખરી સ્થિતિ આપને આગામી પૂર્ણિમાને દિવસે નિવેદન કરીશ ”

આટલું બોલી સરલા ચાલી ગઇ યુવક હસ્ત મુખ પ્રક્ષાલન કરી વસ્ત્ર અભયી સજ્જ થયો એવામાં મહિલાકા ત્યાં આવી લગ્નજ્યુકત બોવથી બોલી “ આપ પુન પધારશોને ? ”

“ અવસ્થ ” એમ કહી યુવાએ તેના કપોલપર યુવન કપું ખાલા લગ્નજ અને સંકાય પામી અને સત્વર ત્યાંથી ચાલી ગઇ. યુવકને દ્વારપર સરલાનું મિલન થયું. તેની આમજી પુન આવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી તથા જવાની પતિને પ્રણામ કરી યુવક અસ્વની તપાસ કરવા નીકળ્યો. તે મિચારો પેલાના સ્વામીની સેવાને માટે એક વૃક્ષ નીચે ઉભો હતો તે પોતાના સ્વામીને જોઇને ખુબારવા લાગ્યો અસ્વ પર આરૂઢ થઇ યુવક આઠ્યે તે સમયે તેના મનમાં વર્તમાન આશ્ચર્યકર ઘટનાએ એક પછી એક હૃદય પામવા લાગી

યુવકને અસ્થાન કરાવે પા કલક થયો હશે એવામાં તેનો કોડો જે કાઠામાં ઉભો હતો તેમાંથી એક કદાવર યુવક બહાર નીકળી આવ્યો અને આમ તેમ ડ્રગીપાત કરી તથા મદીર તરફ ધ્યાન પૂર્વક બેઠા મૂક પર તાવ હેતો બોલ્યો “ અલ્લહુમ્મ લિલ્લાહ. ”

હુ કે તો મારો બેડો પાર છે. નવાજ આદેખ જે પરીની તપાસ દીધે

કાળથી કરી રહ્યા છે તેના પતો અતે મને લાગ્યો છે. અસ, હવે પૂછવું જ રું ? નવાખ સાહેબની તરફથી જ્યારે ખુબ ધનામ મેળવ ત્યારે જ એનાજ નીમ્ને પતો ખતાવીશ,

મેકિન, વાહ નરેન્દ્ર પણ કેવો બહાદુર છે કે જેણે કાર્તિકેવો બહાદુર વીરને જાત જોત મા પરાજીત કર્યો. અસ્લાહ, હું કેવળ નરેન્દ્રની તપાસ કરવાને અકસ્માત આ ત ફ નીકળી આ હતો અને તેના ઘેડાને અત્રે જોઈ આડીમાં છુપાઈ ગયો હતો. મ છુડાના ફક્લયા નરેન્દ્રની સાથે સથે તે ગુલમદન હુરને પતો મને મળી ગયો કે જેને માટે નવાખ સાહેબ કેટલીક મુદતથી દિવ સમાન બની ગયા છે ”

ત્યાં પછી તે પોતાના ઘેડાને આડીમાંથી બહાર લઈ આ અને તે પર સવાર થઈ ચાલવા લાગ્યો તેનું ગમન થતાં જ બીજો સખસ આડીમાંથી બહાર નીકળ્યો અને આમ તેમ દ્રષ્ટિ કરી બીજી દીશામાં ચ.ર્યો ગયો અત્રે અમે સ્પષ્ટીકરણ કરવાનું અ સ્યક માનીએ છીએ કે તેમનો એક યવન અને બીજો હિંદુ હો

ચતુર્થ પરિચ્છેદ.

મિલન.

યોગ્ય વયે માનવ હૃદયમાં પ્રિયકરના અભાવે વિરહ હતા થાય છે તે વિરહ રત્ની અને પુરુષ એ ઉભયને વિષમ યાતના ન છે જે સમયે રિશ્વ સંહારક શ કરન હૃદયાદ્વાદિનીએ દક્ષયા પોતાના શરીરની અહુતિ આપી હતી તે સમયે મહાદેવજીએ પોત હૃદયની વિરહ વેદના શાંત કરવાને કતીના મૃત દેહને આલિંગન હતું.

આ અવસ્થાનું નામજ વિરહ છે વિરહ એ કાંઈ સામાન્ય વ્યવસ્થિ નથી તેની કાંઈ બીજી ઔષાધ નથી કે ઉપાય નથી, પ્રિયકરનું મિલન એજ માત્ર તેનો ઉપાય છે

આપણી સરલ હૃદય મલિકા પણ હાલ એજ વિરહ વેદનાથી પીડાય છે. મલિકાએ મહારાજા નરેન્દ્ર શિયાવ કોમપણ પુરુષની મૂર્તિનું ધ્યાન કરી અત્યંત દુખિત થતા લાગી માત્ર તેને મળવાની આશાથીજ તેને ધૈર્ય પ્રાપ્ત થતું હતું તે મનમા બેસી —

“ એક સરપાહ વ્યતીત થઇ ગયું, પરંતુ મહારાજા હજી આવ્યા નહિ, આજેજ પૂર્ણિમા છે શું તેઓ આ દાસીપર ક્યા કરી પુનઃદર્શન આપશે ? રાષ્ટ્રી મનવાનું મારા જાગ્યમાં લખ્યું હશે ? ”

મલિકા આ પ્રકારની ચિંતા સદા સર્વદા કરતી અને સૂતા ધરમાં બેઠી બેઠી અમુ વહેવનાવ્યા કરતી જેણે દશ દિવસ પૂર્વે મલિકાનું સ્વર્ગીય રૂપ જોયું હશે તે આજે તો ટ્રિકમી પડી ગયેલી સુંદરીને ઓળખી શકશે નહિ અહો, તે સરલ હૃદય માણસે આ શું કર્યું ? શા માટે તેણે પોતાનું કચન સમાન હરીરત મૂર્તિકા સમાન બનાવી દીધું ? તે ચિંતામાં નિમગ્ન થઇ હતી, એવામાં ત્યાં સરલ આવી પહોંચી મલિકા વારવાર રાજા નરેન્દ્ર સિંહની આપેલી મુદ્રિકા અને માતા જોતી અને વારવાર તેને યુગન કરતી તે પોતાના પ્રિયકરના વિચારના એટલી બધી નિમગ્ન થઇ હતી કે સરલાના આમમનની તેને ખજર પડી નહિ સરલાએ મલિકાની આ દશા જોઇ હીર્ષ નિશ્વાસ નાખી કહ્યું. —

“ સખી મલિકા, તું અટલી અધીર શા માટે મને છે, એમ કરવાથી કળ્પ રિના બીજી શી પ્રાપ્તિ થતાતી છે ? ”

મલિકા વિચારમાં એટલી બધી નિમગ્ન થઇ હતી કે સરલાના આ વચનો પણ તેનાં સાંભળવામાં આવ્યા નહિ બાંધી સરલાએ તેની પાસે બેસી તેના માલ પકડી કહ્યું

“ મલિકા, અધીરી શા માટે આવ છે ? આજે તો મહા-શબ્દનો આવવાનો વખતો છે ને ? ”

મલિકા ચોંકી ઉઠી. તેણે નિકટ સરલાને જોઇ પોતાના

અનના જીવ છુપાવવાનો અવશર ન હોવાથી બળજીત થઈ કહ્યું —

“ સરલા, માજી સારા છે ? તું ક્યારે આવી ? ”

સરલાએ હાથ નિશાસ નાખી કહ્યું —

“ સારા છે, હું હેમચંદ્ર તેમની પાસેથી આવી આવી છું.

સરલા “ માજીએ શું કહ્યું ? ” આમ બોલીને બળજીતી

જાહેરાત પામી.

સરલાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો “ હજી સુધી માજી પોતાની સમ્મતિ આપતા નથી પરંતુ એમની સમ્મતિ મેળવતા હવે વિશેષ વિશ્વંસ નથી હું આજેજ સર્વ સુવ્યવસ્થા કરીશ ”

મથિહાટે મુખ બની બેસી રહી. સરલા કાંઈ કહેવા જતી હતી, પરંતુ એવામાં બહાર મહા કાલાહલ થતો સંજનાયો, તે ચકિત થઈ આમ તેમ જોવા લાગી એવામાં એક વૃષ્ઠ માણસે આવીને કહ્યું :—

“ સરલા સર્વનાશ ? ”

સરલા (મચરકાળે) “ બટાચાર્ય મહાશય આ શું છે ? ”

બટાચાર્ય “ સર્વનાશ, યવનોએ તમારું નિવાસ સ્થાન શોધી કાઢી મદિરને ઘેરી લીધું છે હવે બચવાની કાંઈપણ આશા નથી, ”

આમ કહી બટાચાર્ય ત્યાંથી નાશી ગયા એટલામાં ત્યાં ચમત્ક્રમ સમાન દશાગાર યવનો આવી પહોંચ્યા તેમને જોઇને મદિરકા મૂર્ચ્છિત થઈ અધ યજ્ઞપિ સરલા સાવધાન હતી તો પણ તે મચરકાઈ ગઈ હતી. ઉભય સુદરીઓને જોઇને મુસલમાનો આનંદથી નાચવા લાગ્યા પછી તેઓ તેમને બાંધી પાલખીમાં નાખી ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યા સખ્યાકાળ ચવાને બહુજ વિશ્વંસ નહોતો.

મુસલમાનોની સખ્યા પચાસથી ઓછી નહિ હશે. તેઓ અચારક થઈ ચોતરફથી પાલખીને ઘેરી ચાલવા લાગ્યા પાલખીની અગળ જે મુસલમાન કારે ઠાઠમાઠથી અચારક થઇને ચાલતો હતો તેવું નામ ઉચ્ચમાન હતું અને તેની બાજુમાં જરૂર પાછળથી જે જવ ચુવાન મુસલમાન ચેત અચપર આરક થઇને ચાલતો હતો તે ઉચ્ચમાન નો મુસલિમ હતો તેવું નામ રહીમ હતું. રહીમ ઉચ્ચમાનને કહ્યું :—

“ કેમ હજરત, નવાબ સાહેબ તો કેવલ મલાહા (મદિલાહી) ના ઉમ્મીદવાર છે તો પછી આપ તેની સાથે આ બીજી નાજનીનને શા માટે લઇ ગયો છો ? ”

હિસમાન (સ્મિત કરી) “ શું એનો સખખ મીઠા રહીમખા ને સમજાવવો પડશે ? ખેર, સાંભળો આ બીજી જોરતને હું મારી બીજી બનાવીશ અને તેમ કરવામાં મારો ઉદ્દેશ એ છે કે જ્યારે મદિલાહીના પાશમાં નવાબ સાહેબ પૂરેપૂરા સખખ જશે ત્યારે આ જોરતની મારફતે હું મારા ધણું કામ પાર પાડીશ, કારણ કે આ જોરતની સાથે મદિલાહીને ધણી ડોસ્તી છે ”

નિદાન તે સર્વ સિદ્ધ ગતિથી આગળ ધસવા લાગ્યા પાદક આ હિસમાનજી યુવકના મન પંચાત્ જાડીમાંથી બહાર નીકળ્યો હતો આ સર્વ બખેડો તે દુખેજ કયેઈ હતો આ સુસલમાનની ટોળાની પાછળ પાછળ એક હિંદુ પણુ જવા લાગ્યો અને તે બીજો કોઇ નહિ, પરંતુ તે હિસમાનની પછીથી જાડીમાંથી નીકળ્યો તેજ હતો

મધ્યાહ્નના સમયે વન રચલીના માખેમાંથી એક નાની સેના ચાલી જતી હતી તેની આગળ યુવકોએ અશ્વપર આસન ધણુ પરપર વાતો કરતા ચાલતા હતા. તેમાંનો એક રાજા હતો અને બીજો મંત્રી હતો.

રાજા “ મંત્રીજી, પઠ જોના ઉપદ્રવને લીધે વનના માખેથીજ મન કરવું યુક્ત થયું ”

મંત્રી “ મહારાજા, મેં પણ જોવીજ અનુમતિ આપી હતી. વિશેષતઃ શ્રીમ્મ રતુમાં સ્થાના તાપથી બચવાને માટે આ માખે અતિ ઉત્તમ છે ”

રાજા “ કિંતુ બધા સુધી આપણે નિર્વિધનકા જાળકાલ પદ પદ પર વિપતિ છે. ”

મંત્રી “ પરંતુ સાવધાની વાપરવાથી વિધનથી બચી શકાય છે. ઉત્તમ શીઘ્ર ગતિથી ચાલવા લાગ્યા તેમની પાછળ સેના શ્રેણી ચાલતી હતી. સેનાનો કોલાહલ સાંભળી પશુઓ પ્રાણુ ભયથી આમ તેમ ફોડવા લાગ્યા અને પક્ષીઓ પોતાના માળામાંથી મુખ કાઢી તેની તરફ જોવા લાગ્યા તથા પોતાની વિવહલતા પ્રદર્શિત કરવા

લાગ્યા અન્ય જીવેમાં મહા હિલચાલ ઉપસ્થિત થઇ, એ તરફ અર્જુન-
તિ ફેલાઇ ગઇ અને પશુ પક્ષીના કલરવથી વન સ્થળી ગુળમગ્ન
થઇ રહી.

આ સપથે એક સુદર મૃગ રાગના જોવામાં આવ્યો તેને
જોતાં વેતજ તેમણે પોતાનો અથ તેની પૂઠે ફેંક્યો અને સંકેત
મળતાં મત્રીએ પણ તેમનું અનુકરણ કર્યું સૈન્ય પણ તેમની
પાછળ પાછળ ચાલ્યું, પરંતુ રાગ સૈન્ય તથા મત્રીને ત્યાંજ વિશ્રામ
કરવાની આજ્ઞા કરી શીઘ્ર ગતિથી આગળ નીકળી ગયા મૃગની પાછળ
તેઓ જંગલમાં ધણા ખટકયા દશ આર કોઠા પર્યંત ગયા પછી મૃગ
એકાએક એક ગુફામાં પ્રવિષ્ટ ગઇ અદ્રશ્ય થઇ ગયો. આ આકસ્મિક
ખટનાથી તે ઉભય જમ દત્ત મહા ગયા.

પંચમ પરિચ્છેદ.

મિલન.

કોઇ કાર્ય અત્યંત પરિશ્રમ કર્યા છતાં પણ જ્યારે સફળ થતું
નથી ત્યારે આપણને થયેલા શ્રમ કરતાં શતપટ અધિક શ્રમ લાગે
છે અને આપણું હૃદય શિથિલ થઇ જાય છે અને જમે તેટલો શ્રમ
કર્યા પછી જો કાર્ય સફળ થાય છે તો અણમાત્ર શ્રમ લાગતો નથી
ઉક્ત ઉભય માણસોને પોતાના કાર્યમાં સફળતા નહિ મળવાથી
તેમની દશા અત્યંત શોચનીય હતી. તેમના મુખ અને નેત્રો લાલ
બની ગયા હતાં, સર્વાંગે પ્રસ્વેદનિદુ દ્રવ્ય હતાં, મુખ શુષ્ક બની
ગયા હતાં અને હૃદય ધડકતાં હતાં શ્રમ બાહુલ્યથી તેમનાં શરીર
શિથિલ અને બોળ રૂપ થઇ ગયા હતાં તેમના અશ્વોની પણ

આવીજ દશા હતી તેઓ અલ્પત શ્રમને લીધે વારંવાર પોતાની જાળા બહાર કાઢતા હતા અને મુખથી શીંણ ફેંકતા હતા.

હતાશ યજ્ઞ ઉભયે અશ્વપરથી નીચે ઉતરી ઇતરત દ્રષ્ટિ પાત કરી અમને એક જળાશ્લપના કિનારા પર ભાવી જલપાન કરાવ્યું અને ચરવાને માટે સમીપમાંજ છોડી દીધા તતપશ્ચાત્ ઉભય હાથ મુખ પ્રક્ષાલન કરી તથા જલપાન કરી રવસ્થ થયા પછી મહારાજા બોલ્યા “મત્રીજી, આજે મહા વિપદ ઉપરિથન થઈ. આ મૃગે તો મહા સંકટમાં નાખ્યા.”

મત્રી “મહારાજ, એમાં શું આશ્ચર્ય? એ એવી ભયકર જાતિ છે કે એણે સાક્ષાત્ અવધેશ રાજને પણ પરાસ્ત કર્યા હતા એ દુષ્ટોદારા અસખ્ય વીરો સંકટમાં પડ્યા હતા તો આપણે પડીએ તેમાં શું આશ્ચર્ય?”

મહારાજ “પરંતુ આશ્ચર્ય એ છે કે ઘોડો જણી છુલને એની જાલમાં સપડાય છે.”

મત્રી “અસ્તુ જે થયું તે થયું હવે ટાઈપણ ઉપાયે આ વનની બહાર નીકળવું જોઈએ.”

રાજા “અહો! શું કાર્યને માટે જતા હતા અને શું થઈ ગયું? ઇશ્વરેન્દ્રા!”

શનૈ શનૈ સંધ્યા દેવીનો સચાર થયો સૂયનારાયણ અધિક યાત્રાના શ્રમથી પરિશ્રાન્ત થઈ રાત્રિના શયનને માટે અસ્તાચલમાં પ્રધર્મા તેની પ્રિયા સરોજિની પ્રાણુ પતિના વિશેષથી અલંકૃત દુર્મખિત થઈ. તેણે એકવાર ઉજાત મુખ કરી કંઈક કટાક્ષ કર્યો, પરંતુ પ્રાણુ-પતિ ન પધારવાથી પુનઃ સંકુચિત બની. આ તરફ કુમુદિની પોતાના પ્રિયકરના દિનભરના વિશેષથી અતિ શોકાતુલ થઈ રહી હતી, પરંતુ હવે તે નિશ્વાપતિના આગમનથી પ્રયુક્તિત થઈ

મહાકામી નિશ્ચાકર આખો દિવસ દિનમણીના ભંડથી બહાર નીકળ્યા નહોતા, પરંતુ તેમને અસ્તાચલમાં જતા જોઈ તેઓ પૂર્વે દશ તરફ મુખ ઠાલી ઇતરતત્ દ્રષ્ટિપાત કરી મગનપદ પર અર્ધા

હલાકેનો વિસ્તાર કરતા કરતા હિંદિત થયા અને તેમણે પે તાની સિતલ કોમુદીથી ભૂતબને રોપ્યવણું કરી દીધું. -

પક્ષી કુલ નિશાના આગમન પૂર્વેજ પોતપોતાના માગામાં પ્રવેશ કરી સૂતા હતાં પણ કુલ પણ ધતરતત મોજ આવેલાં રાત્રિ નાનગમન કરતાં હતાં અને વનમાં એક પ્રકાર શાંતિ પ્રસરી રહી હતી.

રાજા અને મંત્રી ઉભય જે માર્ગેથી આવ્યા હતા તે માર્ગ નહીં જડવાથી અને રાત્રિ પડી જવાથી મનમાં કિચિંત હોદમ થયેા. રાત્રિના સમયે ધીમ જગલમાં માર્ગ શી રીતે જડી શકે? જગલ ધીમ કાઝ ઝાંખરાંથી પૂણ અને ભયકર હતુ. મોટા મોટા વૃક્ષો શિર હિંમત કરી તથા પોતાની શાખાઓ હલાવી પથિંગોને જાણે વનમાં પ્રવેશ કરવાનો નિષેધ કરતાં હતા તે વનમાં પ્રવેશ કરવાનો ચદ્રપ્રકાશ અશક્ત હતો થોડી થોડી વારને અતરે ભયકર પ્રાણધાતક પશુઓના કાનના પહાડા કાડો નાખે એવા ચીતકાર સંભળાતા હતા. અને તે ૧વરતીર્થ જગલમાં કેવલ બે મનુષ્યોજ હતા.

તે ઉભય યુવકોએ સાહસ કરી એક હિંમત વૃક્ષ પર આરોહણ કરી આસપાસ જોયુ તો તેમને ચદ્રપ્રકાશમાં થોડે દૂર એક ગિરિ ગુફા જણાઇ તે નિસ્તય વનમાં રજનીના સમયે એક આશ્રય સ્થાન પ્રાપ્ત થવાથી તેમના હૃદયમાં આશા ઉત્પન્ન થઇ વૃક્ષ પરથી ધીમ નીચે ઉતરી તેઓ ગુફા તરફ ગયા અને તે સ્થાન સાડ તથા નિરાપદ છે કે નહી તેની સારી રીતે તપાસ કરી પછી તેમાં રાત્રિ યાપાન કરવાનો સંકલ્પ કરી મહારાજાને બોલ્યા “મંત્રીજી, આપણે અત્રેજ રાત્રિ બેસીત કરવી હીક પડશે.”

મંત્રી “અવશ્ય આપણે તેમજ કરવુ પડશે.”

મહારાજા “આપણા સમયની વિટંબના છે. ક્યાં રાજ પ્રભાદ ક્યાં મુલાવમ ક્યાં અને ક્યાં આ ભયાનક હૃદરા.”

મંત્રી “અહો, આ કાર્ષને માટે જતા હતા અને વચમાં કેવો ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત થયેા.”

મહારાજા “અસ્તુ પ્રથમ તમે સેવન કરો, હું ધ્વારપર બેસી પહોરા ભરીશ.”

મત્રી “ નહિ નહિ, પ્રથમ આપજ સ્થપન કરો હું પહેરો
ભરીશ પ્રથમ સ્થપન કરવું એ મારો ધર્મ નથી ”

મહારાજ “ તો પછી તમને વિપત્તિમાં ઊડી મારે સ્થપન
રવું એ શું મારો ધર્મ છે ? ”

મત્રી “ કાંઈ ચિંતા નહિ પ્રથમ આપ સ્થપન કરો જ્યારે
મને નિદ્રા આવશે ત્યારે હું આપને જાગૃત કરીશ ”

મહારાજ “ નહિ, પ્રથમ તમેજ સુઓ ”

મત્રી આ બહુ અનુચિત થાય છે ”

મહારાજ “ તો જવાહો, તમે પણ સ્થપન ન કરો અને હું
પણ નથી કરતો. ”

અનેક તર્ક ચિત્ક થયા પછાત મત્રીએ પ્રથમ સ્થપન કરવાનો
સ્વિકાર કર્યો અચેને નિકટજ વૃક્ષો કાથે બાંધી મત્રીએ સ્થપન કર્યું
અને મહારાજ સનમુખ માથો મુકી હાથમાં નગ્ન તલવાર લઈ
કદરના દારૂપર બેસી ગયા બહો : સમયની કેવી બલિહારી છે ! જે
માણસ રાજ પ્રાસાદમાં મુલાયમ સ્થાપન પણ કરાવી પૂર્વક નિદ્રા
લઈ શકતો નથી, તે પ્રજાજ વસાત બુદ્ધ્યાપર સુખ પૂર્વક નિદ્રા
લઈ શકે છે.

નિશાની સમયમાં ચંદ્ર જ્યોત્સ્ના તથા શીતળ મદ સુગંધી
પવનનો સ્પર્શ થવાથી મહારાજ પ્રબલ નિદ્રાના પાશમાં સપડ્યા
મત્રીને જાણે કરાને સ્થપન કરવાની પણ નેમનામાં શક્તિ રહી નહો
જોત જોતામાં ઉભય ધ્રુવેકે તે નિર્જન જગલમાં નિદ્રાવશ લઈ ગયા
પ્રાતઃકાળમાં જ્યારે મત્રીની આંખ પ્રુક્ષી ત્યારે મહારાજ તેને પ્રતિ
જોયાર થયા નહિ. તેઓ ક્યાં ગયા હશે ?

પ્રથમ પરિચ્છેદ.

આ તરફ મહારાજાએ નેત્રો ખોલ્યા તો ન વન છે, ન શુદ્ધ છે, ન મત્રી છે, ન રજની છે ને સર્વને બદલે તેમણે પોતાને એક અમાશીમાં એક શયન પર સૂતેલા જોયા તેમણે કહિ પોતાની આંખ ખોલીને અને કહિ બંધ કરીને પોતાની અવસ્થાની પરીક્ષા કરી, પરંતુ તેથી કંઈપણ ફલ નિષ્પત્તિ થઇ નહિ તેઓ મનમાં બોલ્યા “ શુ આ હું સ્વપ્ન જોઇ છો છું ? વા કોઇ દેવ જલ છે ? કોઇ માણસે વસ્તુત મને આ માયાજલમાં ફસાવ્યો છે આ ક્યા ઐન્દ્ર જલિકનું કર્મ હશે ? ”

અનેક તર્કનિતર્ક કર્યા છતાં પણ તેઓ પોતાની વસ્તુ સ્થિતિ સમજી શક્યા નહિ પછી તેઓ શય્યાનો ત્યાગ કરી આમ તેમ ફરવા લાગ્યા તેમણે ચોતરફ તપાસ કરી પરંતુ તેમને કયાંય પણ ખારી વા છિદ્ર દ્રષ્ટિગોચર થયું નહિ મૂઠમાં કેવલ એક દ્વાર હતું પરંતુ તપાસ કરતાં તે પણ બહારથી બંધ કંઈ જણાયું મહારાજાે ધણી તપાસ કરી પરંતુ તેમને કોઇ પણ છિદ્ર પ્રાપ્ત થયું નહિ કે જેથી તેઓ બહારની કોઈ દશિકત જાણી શકે પછી તેઓ હતાશ, અશ્ચર્ય ચકિત અને સંદિગ્ધ તથા કિંચિત્ ભય વિહ્વળ બની મૂઠમાં પ્રતસ્તત ભ્રમણ કરવા લાગ્યા ક્ષણ પશ્ચાત્ તેઓ હૃદયનો ભય દૂર પરી ફટકા ધારણ કરી શય્યાપર આવીને બેઠા પરંતુ પોતાની પાસે કોઈ શસ્ત્ર નહોતાથી તેઓ પુનઃ ભય પ્રસ્ત થયા તે સ્થાનમાં શય્યા ધિનય ખીજી કોઇ વસ્તુ નહોતી, કે જેથી તેઓ પોતાના ચિત્તને આનંદ આપે આથી નાશમાં બેસી રહેવાથી તેમનું ચિત્ત વ્યકુળ થવા લાગ્યું મત દિવસે પણ તેઓ પ્રાપ્ત નિરાકાર રહ્યા હતા, તેથી હવે શુદ્ધ ૧૫વાસા ભયંકર મુર્તિ ધારણ કરી તેમની ઉપર આક્રમણ કરવા લાગી. આ પ્રકારે કેટલાક કલાક વ્યતીત થઇ ગયા, તોપણ દ્વાર ખુલ્લું નહિ મહારાજા વારંવાર એ વિપત્તિમાંથી છોડાવવાને

માટે પ્રભુ પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. ભગવાન દયાળુ છે, શું તેઓ શુદ્ધ હૃદયના મહારાજની કરુણામય પ્રાર્થનાપર ભક્ત્ય નહિ આપશે ? મહારાજ બાહુળ યદ્ય મનમાં બોલ્યા.—

“ અહો, આ કોનું કર્મ છે ? આ વિપતિ શું છે અને એનો હેતુ શું છે ? કોણે મને રાતનો સૂતેલો લાવી અને કદ કયો છે ? અને શા માટે ? મને તેમ હો, પરંતુ મને નિશ્ચયપૂર્વક લાગે છે કે આમાં કાંઈક રહસ્ય અવશ્ય છે ”

પોતાની વસ્તુ સ્થિતિ મહારાજના સમજવામાં આવી નહિ આ અદ્ભુત વ્યાપાર જાણવાને માટે તેમનું ચિત્ત અતિવ્યગ્ર થયું ? પરંતુ હિપાય શો હતો ? એવામાં તે ઘરની દિવાલનો એક પથર ખસી ગયો અને લાથી એક અપરીચિત માણસે આવી એક તલ્લવાર તથા એક બરછી મહારાજની આગળ ફેંકી ધીમેથી કહ્યું “ સાવધાન, આ સ્થાન અતિ વિકટ છે. સાવધાન રહી તમારી જાતનું સંરક્ષણ કરવું એ તમારું કર્તવ્ય છે. જો ઇશ્વર કૃપાથી આપ અત્રેથી બચી બહાર નીકળી શકશો તો તમારો ઘોડો તમને તમારા શસ્ત્રો સહિત આ મકાનથી બસે કદમના અંતરપરે પ્રાપ્ત થશે બસ તે સ્થળે આપ પહોંચ્યા કે વિપતિમાંથી બચ્યા સમજાવો, ”

આટલું બોલી તથા પથર બરાબર ગોઠવી તે સખસ લાથી ચાલ્યો ગયો અને મહારાજ તેના સખટોપર વિચાર કરતા તલ્લવાર તથા બરછીને સંભાળી દિવાલને આશ્રયે ઉભા રહી ગયા. અલ્પ સમયમાં તે ગૃહનું દાર ખૂલ્યું અને ચાર પાંચ રાક્ષસી કૃતિમ સજ્જ પહાણોએ તે સ્થાનમાં પ્રવેશ કર્યો તેમના બળાત્કાર પૂર્વક પ્રવેશ તથા કુત્સિત વેશ જોઇ મહારાજ હાણુબરને માટે કિચિદ્ ભયભીત થયા, કિંતુ પછી આત્મ સમય ધારણ કરી તેમણે હૃદયમાંથી ભય દૂર કર્યો અને દ્રઢતા પૂર્વક તેમની તરફ જોવા લાગ્યા.

ઉક્ત પહાણો મહારાજની સન્મુખ ભૂમીપદ્મ બેસી ગયા ઘોડી વાર મુઠ્ઠી સર્વ ધાન રચ્યા. તત્પરમાં તે પહાણો પૈકી એકજણુ રિમત કરી બોલ્યો “ અત્રે શિકાર કરવા ગયા હતા તે સમયે આપને જ ગૃહમાં જોઈ અમારી ઉમ્મીદ બર લાવવાને માટે આપને સૂતેલા

ઉઠાવી લાવ્યા છીએ. તો આપને આટલી તકલીફ અને શા માટે આપી તે આપ સમજી શકો છો ? ”

મહારાજ કાણુભર તેમની વાત પર વિચાર કરી નિર્ભયતા પૂર્વક બોલ્યા “ જે અભિલાષાથી તમે આગર્હિત કાર્ય કર્યું છે તેમા કેવન શક્તિ શિવાય બીજી શું હશે ? ”

એક પઠાણ “ આપ જરા અશ્વલ મદીથી વત કરો તો હું ખેર, હવે જો આપને આ કેદમાંથી છૂટી જાય તો અમારી ત્રણ સરતો આપ માન્ય કરો અને નહિ તો કયામત પર્યંત આપને બદી આ ઝીંદગી ગુજારવી પડશે, જો આપ અમારી સરત કબૂલ કરશે તો અમે આપની સાથે દોસ્તીના ગાંઠથી બધાઈનું ”

મહારાજ “ તમારી વાતમા સમ્યક્તાનો શેષ પણ અજ નથી એ ખરથી તમારો સ્વભાવ કેવો નિદનીય છે તે પ્રતીત થાય છે તમારી વાત અને તમારો હેતુ કેટલેક અંશે સમજ્યો છું અને મન લાગે છે કે તમારો હેતુ મનુષ્યના રહિતજ હશે અરજુ ગમે તેમ હો, તમે તમારો હેતુ પ્રથમ પ્રકટ કરો. ”

પઠાણ “ અમે લૂટફાટનો ધંધો કરીએ છીએ પરંતુ સન્તનનનો કારોબાર હીક હોવાથી અમારા કામમા ખલત પડે છે. આથી અમે સુબેદાર સાહેબને અમુક વાષિક રકમ આપવાની વ્યવસ્થા કરી છે, જેથી તેઓ હવે અમારા સાલગવામા આવ્યું છે કે દિલ્હીના પાદશાહ આ તરફ જીત કરવાને માટે આવે છે તો આપે તેને મદદ કરવી નહિ, પરંતુ તેને અહીંઆથી દૂર કરવાની કોશિષ કરવી અર્થાત્ અમે દિલ્હીના પાદશાહને મદદ નહિ કરના સુબેદાર સાહેબને સાહાય્ય કરવી ”

હમણાં તુડમા ધણો સામાન હાથ લાગે છે પરંતુ કોઈ જખરદસ્ત મદદગર વિના હરજગહ અમે કાર્ય કરી શકતા નથી. એટલા માટે અમારો એવો ઇરાદો છે કે આપ અમારી ટેળાના સરદાર અને મુન્શી બનો અને જૂના માણસથી ચોથો હિસ્સો ખુશીથી લઈ લો ”

અમારો ત્રીજો હેતુ એ છે કે આપ આપની અમરદારીમા અમો લૂટારાઓ ઉપર જૂલમ ન કરો અને અપ્રતિમદ્દ રીતે લૂટફાટ

ડરવા દો ન કરે નારાયણને અમારામાના કોઇને પકડીને આપની
કમડ પેશ કરનામા આવે તો તેને સત્વર છોડી મૂકવામા આવે.

વળી એક બીજી વાત પણ કહું છું આપના ખગ્નનામાથી
પ્રતિ વર્ષે બે લાખ રૂપિયા અમને ખર્ચાને વાસ્તે આપવા. તેના
મદ્દલામા અમે આપના દરમનોથી આપની સંતનતનુ રક્ષણ કરવામા
પ્રસંગોપત આપને સાહાય્ય કરીશું "

મહારાજ "તમારું નામ શું ?"

પણ "મારું નામ મહમ્મદ કાસિમ છે હું સુબેદાર સાહેબનો.
સાહેબદાર અને દેખતું છું બહેન તેમની મૂલનાથીજ મેં આપને આ
તકલીફ આપી છે હવે કિમ્મત છે કે આપ અસ્થ મારી પ્રાર્થના
સ્વીકૃત કરશે."

મહારાજ "આપ મૂળથીજ ભૂલ કરો છો "

કાસિમ 'શું શું' મેં શું બલ કરી ?"

મહારાજથી આના કેધથી લલ થઈ મઈ તેમાથી બાણે અમિ
ડરવા લાગ્યો એણે બ્રજવા લાગ્યો અગ રોમાચિત અને કપિત
થવા લાગ્યું પ્રત્યેક શિરામા આર્ય ગોષ્ઠીત અલત ઉબ્બુ થઈ ઉછળવા
લાગ્યું અને જરનાના આવેશથી શરીરમા નવીન બળનો સચાર
થયો તેઓ કેધ પૂર્વે બોલ્યા "તમારી સર્વ વાત અસમ્યક્તા
નિર્દયતા, ઉચ્છ ખલતા અને પશુતાથી પૂર્ણ છે ક્ષત્રિ વીરો આવી
કુત્સિત વાતો સાક્ષણવા પ્રત્યે પણ ત્રણા ધરાવે છે તો પછી તેને
માન્ય તો કરેજ શી રીતે ?"

કાસિમ "તારે તો હવે તમારી કળ આવી " એમ કહી
કાસિમ ઉડીને પ્રહાર કરવા જતો હતો, એવામા મહારાજ કે જેઓ
પ્રથમથીજ સાવધાન હતા તેમણે શીઘ્રતાથી ઉડી તેનો પ્રહાર પોતાની
મરઘીપર ઝીલી લીધો. અને પોતાની તથવાર વતી સામે તેની ગર્જના
એવો ધાવ કર્યો કે તરફથી તેનું શરીર મસ્તક રહીત થઈ પડ્યું
તેનાથી મુખમાથી એકપણ શબ્દ નીકળે તે પૂર્વે તે આ સચારના
લાગ કરી જહનમમા ચાલ્યો ગયો બીજા ચાર યવનો અલાર સુધી
ચિત્રની પેઠે બેસ બેસ આ તમારો જોઈ રહ્યા હતા તેઓ કાસિમ

ભૂમીશાયી યતાની સાથેજ હુધિત વ્યાઘ્રની પેઠે સામટા મહારાજનનિ હપર તૂટી પડ્યા તેઓ પોકારી ઉઠ્યા “ કાફિર, અમે તને હમણાજ બહુજમમા મોકલીએ છીએ ફોજખી કુતરા, જરા ઘોભ, હમણા તને નરકનો રસ્તો બતાવીએ છીએ ”

મહારાજ “ ચુપ રહો, બુઝ્યાઓ નરવાતકો પિશાચો હવે તમારે મૃત્યુ નિકટ આવી પહોંચ્યું છે ”

યવનો છુત પરસ્ત કાફિર, જે તુ તારા કરેલા કર્મનું ફળ હમણા ભોખે છે કે નહિ

“ પ્રથમ તે તમેજ તમારા કર્મનું ફળ ભોગવો ” એમ કહી ક્રોધથી આરક્ત બનેલા મહારાજને દ્વિગુણિત બળની નિપૂણતા પૂર્વક તત્કાવાર ચલાવી ત્રણ યવનોને મૃત્યુને સ્વાધીન કરી દીધા માત્ર એક યવન પ્રાણ બચાવવાને નાશી ગયો મહારાજ અત્યંત પરિશ્રમિત બને ક્રોધિત થઈ ધ્યાન હતા, પરંતુ તે પ્રત્યે લક્ષ્ય નહિ આપતા તેઓ બહાર નીકળી ઉક્ત અપરીચિત વ્યક્તિએ સૂચિત કરેલા સ્થાન તરફ ચાલ્યા ઘોડીવારમાં તેઓ તે સ્થાને પહોંચી ગયા એટલે ઉક્ત અપરીચિત માણસ અચ્ચક્ષ્ણ સહિત તેમના ઘોડાને પકડીને ઉભેલો હુણિયાચર થયો તેને ત્યાં જોઈ ચકિત થઈને બોલ્યા —

“ જાણ તમે કોણ દેવપુરુષ છો ? આજે તમે મને શસ્ત્ર આપીને મારા પ્રાણ બચાવ્યા અને એટલા માટે હું આપને શુદ્ધ અત કરણથી ધન્યવાદ આપું છું ” પરંતુ એ તો કહો કે તમને મારા અશ્વ અને અચ્ચક્ષ્ણ કયાથી મળ્યા ? ”

તેમના આ શબ્દો સાંભળી તે અપરીચિત વ્યક્તિએ શિર ઝુકાવીને કહ્યું —

“ શ્રીમાન, મનુષ્યાની રક્ષા જગદીશ્વરજ કરે છે હું કોણ બીજું છું, કે આપ મને ધન્યવાદ આપી લબ્ધિત કરો છો. વસ્તુતઃ આપે કથરને ધન્યવાદ આપવો જોઈએ, અને આપના અશ્વ તથા અચ્ચક્ષ્ણની પ્રાપ્તિ મને કયાથી થઈ તે વાત હું કોઈ અન્ય પ્રસંગે આપને કહીશ, ”

એમ કહી તે ચાલવા માડેના હતા એવામા મહારાજએ તેને રોકીને પોતાના ગળામાંથી એક મોતીની માળા કાઢીને તેના ગળામાં આરોપણ કરી પછી તેઓ બોલ્યા “તમારા ઉપકારના બદલામાં આ કામ નથી પરંતુ મને તમારો મિત્ર ગણીને આ વ્રહ્મણ કરો. કોમક અસંગે હું તમને વિશેષ પારિતોષિક આપી શકીશ,”

હાર પછી તે અપરીચિત સખ્ત માળા સહિત લાવી આવ્યેઈ ગયો અને જાડીમા અદ્રશ્ય થઈ ગયો અને મહારાજ લાવી નીકળ્યા પૂર્વ તરફ ચાલ્યા મધ્યાન્હ થનાથી તેમનું શરીર અત્યંત વ્યથા બન્યું હતું પાંક આ તેજ મહારાજ છે કે જેમણે અહીંઆથી નીકળી મંદિરમા આશ્રય લઈ પોતાના હૃદયમા મહિકાને પ્રતિષ્ઠિત કરી હતી યત્નોનો સહાર કરી તેઓ મંદિરમાં જઈ સરલાના અતીથિ થયા હતા, અને ઉક્ત અપરિચિત મનુષ્યોનો પણ પૂર્વ ઉદ્દેશ કરવામા આવ્યો છે

સતમ પરિચ્છેદ,

લૂટારાઓનો સહાર કરી મહારાજ મહિકાદેવીના પ્રેમપાશમાં બદ્ધ થઈ આનંદનો ઉપભોગ લેતા હતા, અને આ તરફ વન્ય ગિરિયુદ્ધામાં મત્રી મહાશય જગૃત થઈ મહારાજને નહિ જોવાથી વિચાર કરવા લાગ્યા કે ‘પ્રાત કર્મ કરવાને માટે એઓ કદાચ જલાશય ગયા હશે પરંતુ આજે પ્રાત કર્મમા આટલો બધો વિલંબ કેમ થયો ? પ્રતીક્ષા કરતા કરતા વ્રણ કલાંક વ્યતીત થઈ ગયા. તો પણ મહારાજના દર્શન થયા નહિ કદાચ તેઓ પુન મૃગત્રી મોહનલમાં તો નહિ સંપડાયા હોય’

મહારાજને આવતા આટલો વિલંબ થયો તેથી મત્રી અતીશય વ્યથિત થયા. તેમના મનમાં અનેક પ્રકારની શંકાઓ ઉપસ્થિત થવા લાગી. તેમનું ચિત્ત અતિવ્યથા થયું. તેમણે અતે એ તરફ બમણું

કરી બહુ તપાસ કરી, પરંતુ મહારાજનો કાષ્ઠપણ પત્તો લાગ્યો નહિ
 નોમણે ઉઘાડ્યા ઉઘાડ્યા વૃક્ષોપર અહીં એ તરફ દ્રષ્ટિપાત કર્યો, પરંતુ કાષ્ઠ
 પણ ફલનિષ્પત્તિ થઈ નહિ સારે તેઓ હતાશ થઈ વૃક્ષપરથી નીચે
 ઊતરી આવ્યા હવે તેમને જણાય કે કદરાની સમીપ આધેલા અપ્સરો
 પછી મહારાજનો અશ્વ લા નથી અશ્વ નહિ જણાયાથી મત્રીના
 અનમા મહા સંદેહ ઉત્પન્ન થયો. તેનું મુખ શુષ્ક અને શ્યામ પડી
 ગયું. હૃદય ભય યયુ અને અજ પ્રસન્ન શિથિલ થઈ ગયા આખો
 અશ્વ પૂર્ણ અને ચિત્ત ભ્રમિત બન્યું ભયની સાથે શોક ચિન્હ
 સુખપર પ્રત્યક્ષિત થવા લાગ્યું અને શનૈ તેઓ નિકટના સરોવરના
 તટપર આવી આમતેમ કરી મનનો શોક દૂર કરવા તથા મહારાજની
 તપાસ કરવા લાગ્યા પરંતુ કયાંય પણ મહારાજના દર્શન થયા નહિ,
 તેમજ તેમના ચચલ ચિત્તમાં શાંત પણ ન થઈ તેઓ અતિશય
 કુમ્પિત થઈ મનમાં કહેવા લાગ્યા “હા, સખે તમે કયા છો ? તમે
 તમારા મત્રીને સાથે લીધા વિના કયા પધાર્થો ? તમે મારા વિના
 ક્ષણભર પણ સુખનો અનુભવ કરી શકતા નહોતા. તો આજે શું
 થયું કે મિત્રને છોડીને ચાલ્યા ગયા ? એવું તે શું કામ હતું ? હા,
 તમને ન જોવાથી મારે હૃદય વિદીર્ણ થાય છે તમે વીર કેસરી હોવા
 છતાં વન્ય પશુઓનો અહાર તો નથી બન્યા ? અથવા તો કાષ્ઠ
 શત્રુના હાથમાં સપડાઈ કંઈ પામે છો ? મિત્ર, તમારી શી દશા છે ?
 તમે કયા છો ? અમારાથી એવો તે શું અપરાધ બન્યો કે તમે
 છોડીને ચાલ્યા ગયા ? એવો તો તમારો સ્વભાવ નહોતો. મિત્ર,
 વસ્તુ સ્થિતિ શી છે તેની કાષ્ઠ સમજ પડતી નથી અકસોસ, કેવા કું
 આવસરે આપણે ધરમાથી નીકળ્યા, કે પ્રથમ ગ્રાસે મહાકા પાતઃ
 થયો ? જોઈએ આગળ અદૃષ્ટ શું શું દ્રશ્યો દર્શાવે છે.”

તેમના મનમાં કાષ્ઠપણ પ્રગરે શાંતિ થઈ નહિ અતે તેઓ
 એક પ્રયત્ન વૃક્ષની છાયામાં કરપર કપોલ મૂકીને બેસી ગયા. તેમની
 આખોમાથી અશ્વજિ દુઝો નીકળી ધરતીપર પડવા લાગ્યા.

ધીમે ધીમે સૂર્યદેવ ઉગ્યો કિરણો કે કતા પુર્વ દિશામાંથી બહાર
 ગયા, પક્ષિગણ આનંદ પૂર્વક નિદ્રા દેવીને વિદાય કરી પોતાના

કલરવથી દિનેરાની સ્તુતિ કરતા કરતા આહારને માટે આમતેમ આકાશમા ઉડવા લાગ્યા. નિરાશાપર જીવો ગિરિ ગુફામા અવિષ્ટ થઈ રાત્રિનો અમ દૂર કરવા લાગ્યા અને પશુ કુલના બરાડા તથા તેમના નાશવાનો અવાજ એ તરફ સભળાવા લાગ્યો. યામિની દિનકરને જોઈ લજ્જત થઈ તિમિરને ખેંચી લઈ પોતાના અત પુરમા પ્રવિષ્ટ થઈ અને તેનો અનુચર તમ પણ તેની પાછળ પાછળ નાશી ગયો.

મત્રીએ હતાશ થઈ પાછા ફરવા માંડ્યું તેમણે પોતાનો દુષાદ્રેડ ઝટકવા માંડ્યો તો તેમાંથી એક કાગળનો દુડો નીકળી પડ્યો. તે જોઈ કુતુહલથી તેમણે તેને ઉઠાવી લીધો અને વાંચ્યો તેમાંનો ઉલ્લેખ વાંચી તેમનું આશ્ચર્ય દ્વિગુણિત વધી ગયું તેમના અતરમા આશા નિગરાનું તુમુલ યુદ્ધ ચાલ્યું અને ચિંતા એ એટલો ઉપદ્રવ મચાવ્યો કે તે પત્રનો કામપણ ભાવાર્થ તેઓ સમજી શક્યા નહિ. તેમા કંઈ નિર્ણય ઉત્તેજ નહોતો, માત્ર એટલું જ લખ્યું હતું કે—

“આપ ગભરાશો નહિ મહારાજન જ્યાં છે ત્યાં સારી પેઠે છે.”

મત્રી પોતાના મનમા અત્યંત વ્યથ થઈ કંઈપના કરવા લાગ્યા “આ કાગળ કોણે મારા દુષ્ટામા બાંધ્યો હશે ? આ ફારસી અક્ષરો શુ કોઈ ચનને લખ્યા છે ? પરંતુ તે વીરવર મહારાજને કેવી રીતે હસ્તગત કરીને લઈ ગયો ? તેઓ તો મને શપથ કરાવીને સ્વયં પહેરે બરતા હતા, તો તે જાગ્રદ્ અવસ્થામા તેમને કોણ હરી ગયું ? પહોંતી વખત કોલાહલ તો અવસ્થ થાતજ તો શુ તે સ-ય હું જાગૃત ન થાત ? કે મહારાજ સમ્મત થઈને તેની સાથે ગયા ? શા માટે ? એવું તે શુ કાર્ય હતું કે તેઓ પ્રણામ સંખાને છોડીને ઘોર રજનીમાં કહ્યા મૃત્યા વિના ચાલ્યા ગયા ? આ વિશ્વાસઘાતી પહોંચેલું કાર્ય તો ન હોય ! ધન્ય, માયા, ધન્ય છે તને આ ચિંતાનો પાર ક્યારે આવશે ? “મિત્રનો પત્રો ક્યારે લાગશે ?”

અનેક તર્કવિતર્કે કર્યા છતાં પણ મત્રી વરતુ સ્થિતિ સમજી શક્યા નહિ. આથી તેઓ અશ્વારૂઢ થઈ સેનાની તપસ કરવાને માટે એક સારા વન માર્ગ દ્વારા ચાલવા લાગ્યા. કેટલાક કલાક પછી તેઓ પોતાની સેના આગળ જઈ પહોંચ્યા. સેના શિબિર નાખીને

પક્ષી હતી મંત્રીને જોઇને સર્વ સૈનિકોએ સહર્ષ તેમનો સત્કાર કર્યો. એક સેનાપ્ત્યક્ષ મંત્રીનો અતીવ પ્રેમ પાત્ર હતો, તેનું નામ ખડ્ગ સિંહ હતું તેણે મંત્રીને એકાંતમાં પ્રશ્ન કર્યો “ પ્રભુ, આપ મહારાજાને ક્યાં મુકી આવ્યા ? ”

મંત્રી “ વિધિને હાથ ”

ખડ્ગ સિંહ “ આ શું કહો છો ? ”

મંત્રીની આખમા આસુ ભરાઈ આવ્યા, તેમણે દીર્ઘનિશ્વાસ નાંખી કહ્યું “ ખડ્ગ સિંહ, કાંઈ કહેવાની વાત નથી ”

ખડ્ગ “ શું કાંઈ અમંગલ છે ? ”

મંત્રી “ નિશ્ચિત્ત અમંગલ હોય તો હું હમણા પ્રાણ વિસર્જ કરું. ”

ખડ્ગ “ ભાઈ વાત શું છે તે કાંઈ સમજાય ? આપની વાતથી અધીર થાઉં તો તરત જીવિત થતી જાય છે ”

“ રિષયજ્ઞ એવો છે ” એમ કહી મંત્રીએ સર્વ પૂર્વ ઘટના ખડ્ગ સિંહને કહી સંભળાવી તે સાંભળી ક્ષણભર મૌન રહી ખડ્ગ સિંહ કહ્યું “ આ કર્ચ અવસ્ય નવાજનું છે શીઘ્ર એની તપાસ કરવી જોઈએ ”

તપાસ કરવાનો નિશ્ચય કરી સૈનિકોએ ધૈય આપી મંત્રી શીઘ્રગતિથી સેના લઈ પાટ નગર તરફ ચાલવા લાગ્યા. મધ્યાહ્નના સમયે તે સ્થલી છોડી સૈન્ય આશુ જતું હતું, સૂર્યના પ્રખર કિરણોથી સર્વજન બહુલ બની ગયા હતા, તેઓ બે કોશ ગયા હશે એવામાં રાહજોના સનાએ તેમની ગતિ રોકી, શત્રુ સેનાને એકાએક આવા મ્થલે જોઈ સર્વ ગભરાઈ ગયા પરંતુ દૂર દર્શી મંત્રીએ સર્વને હિંસાહ આપ્યો અને શત્રુ સેનાનો હેતુ જાણવાને માટે ખડ્ગ સિંહને મોકલ્યો. આવા પ્રસંગે બીજી કાંઈ વ્યક્તિ સહસા શત્રુ સેનામાં પ્રવેશ કરી શકતા હિં પરંતુ અસીમમલ સાલી ખડ્ગ સિંહે ધર્મ્ય ખડ્ગનું રૂપ ધારણ કરી શત્રુ સેનામાં પ્રવેશ કર્યો. થોડી વારમાં તેઓ સાથે એક યવન મંત્રીની સન્મુખ આવ્યો. પાંદક, આ તેજ યવન છે કે ને આજે પ્રાત્કાલમાં પ્રાણ બચાવી મહારાજાની પાસેથી નાશી ગયો.

હતો તે મહારાજને ગિરફતાર કરવાને માટે સેના લઇને આવ્યો હતો. તેને આગ્રપૂર્વક ખેસાડી મંત્રીએ કહ્યું “આપનું નામ શું છે ? અને આપ આ પ્રકારે અમને રોકો છો શા માટે ?”

યવન “મારું નામ અમીર અલી છે. કાલે અમેજ મહારાજને સૂતા ઉઠાવી ગયા હતા,”

મંત્રીએ આટલા સૂતથી સર્વે ઘટના મેળવી કહ્યું “આ તમારું મહા કૃકર્મ છે. અરતુ તમે તેમને શા માટે લઇ ગયા હતા અને હમણાં તેઓ ક્યા છે ?”

પહોણે આતો કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. પરંતુ થોડી વાર પછી તેણે મહારાજને જે વાત કહી હતી તે સર્વ મંત્રીને કહી, અને એવી પણ ગપ ઠોકી કે “હમણા મહારાજ કેદમાં છે.”

તેના આ શબ્દો સાંભળી મંત્રી ક્રોધથી આરકત બની ગયા તેઓ ગર્જના કરીને બોલ્યા “નર રાક્ષસ ! તારી દુષ્ટતાનો કાંઈ પાર રહ્યો નથી બતાવ મહારાજ ક્યા છે ?”

આ સાંભળી તેના મુખમાયી બન્યા ‘જહત્તમમા એ રાજા નીકળ્યો કે તરતજ મંત્રીએ ક્રોધથી ઉછળી તેનાપર ખડ્ગનો એવો પ્રહાર કર્યો કે તેણે શીઘ્ર દોબખનો રસ્તો લીધો. તેના વધ ચતાજ “અહમક, કાફિર, હિદુ હોશિયાર” એવી ગર્જના કરી યવન સન્યા હિદુ સેનાપર તૂટી પડી કિંતુ હિદુ વીરોએ થેડીચામ તેનો સતાર કરી પ્રવાણ કર્યું રાજ ભુવનમાં પહોચતાજ મંત્રીએ મહારાજની તપાસ કરવાને માટે દૂતો મોકલ્યા.

અષ્ટમ પરિચ્છેદ,

સધ્યા થવાની તૈયારી હતી સૂર્યનારાયણ પોતાનાં અખર કિરણોને આકુચિત કરી શનૈ રાને અસ્તાચલ પ્રતિધાવિત થવા લાગ્યા હતા અસ્ત થવામા કેટલીક ક્ષણોનો વિલખ હતો સધ્યા દેવીનું આગમન થયેલું જોધને વિહંગ ગણ બહારથી સત્વર આવી પોતે પોતાના માળામા પ્રવિષ્ટ થયા હતા.

પ્રાસ યૌવનના કમલિની પતિના વિરલ્પી કેવી દુર્ગતિ થશે એવા વિચારથી દિનકરને જવાનો નિષેધ કરતી હતી, પરંતુ નાથ મારી વાતપર લક્ષ્ય ન આપતા શોકયને ઘેર અત્યા જા્ય છે એવા વિચારથી દમ્પિત થઈ, મ્હાન મુખ કરી રાદનોન્મુખ થઈ.

આ તરફ નિશાકરને જોઈ નિશાચર ગણ હર્ષોદુલ્લ થઈ પોતાનું સ્થાન છોડી આહાર વિહારને માટે નીકળી પડ્યા કુમુદિની નૂતનવેષથી અલકૃત થઈ પ્રદુલ્લ અને વિદાસીત મુખથી આગળ પતિનું સ્વાગત કરવા લાગી તથા તેનો ઝર ગ્રહણ કરી પોતાના હૃદયને શિતલ કરવ મઠી સમગ્ર જગતને જ્યોત્સ્નાનો જામે પહેરાવી દીધો.

રાત્રિના એ વર્ગી ગયા હશે લાર્ગવપુર (લાગલપુર) ગગાતટ પર આવેલા દુર્ગના એક સસજ્જત દિવાન ખાતામા એક યુવક થયકપર ખેસી કાઢક ગભિર વિચારમા નિમગ્ન થયેલો હતો તેની વય ઓછામા ઓછી બાવીસ ત્રેવીસ વર્ષની હશે તેના અંગ પ્રલંગ સુરોળ અને પુષ્ટ હતા રંગ ગૌર અને તેજસ્વી હતા મુખ સુરર, મોહક અને રમણીય હતું કુચિત કૃષ્ણકેશ કપોલપટે અપૂર્વ શોભા આપી રહ્યા હતા સખત તથા ઉર્ધ્વગમિની મૂઠો અને રમણ્ય રેષા મુખને અલકૃત કરી રહી હતી જુ યુગલ સલજન તથા નેત્રો આકર્ણ્ય વલળી અને તેજસ્વી હતા તેને જોવાથી વિધિની શિલ્પ ચાતુરીને પૂર્ણ પરિચય મળતો હતો પ્રવૃત્ત સમયે તે યુવક બહુ મૂઠ્ય વસ્ત્ર મારણ કરી ચિતામા નિમગ્ન થયો હતો. તેના મુખપર આશ્વા અને

રિપાદની મિશ્રિત છયા દ્રષ્ટિગોચર થતી હતી તે સ્થાને તે એકજોગ બેઠો હતો.

એક પછી એક નાના પ્રકારની ચિતાઓ બાવી તેના મનને વાટાળી કરી રહી હતી. સા કોઈ બીજી બક્ષિત નહિ હોવાથી ચિતા એ બમણા જોરથી તેની ઉપર આક્રમણ કર્યું. ચિતાને છતવાનું યુવકમા સામર્થ્ય રહ્યું નહિ.

એવામા મહસા બીજા એક યુવકે તે સ્થાનમા પ્રવેશ કર્યો. જે ઉપકરણોથી મનુષ્યની ગણના સુદર પુરુષમા થાય છે તેનો તે યુવકમાં અભાવ ન હોતો. પ્રથમ યુવક કરતા તેનામા માત્ર એટલીજ ન્યૂનતા હતી કે જેટલી ન્યૂનતા પૂર્ણિમાના ચંદ્ર કરતા ચતુર્દશીના ચંદ્રમા રહે છે. પ્રથમ યુવક ચિતામા એટલો બધો નિમગ્ન થઈ ગયો હતો કે તેને આગતુકે યુવાની ઉપસ્થિતિની પણ ખબર પડી નહિ. તેની આ દશા જોઈ આગતુકે કહ્યું —

“ મહારાજ આજે આટલી બધી ચિતા ધારણ કરવાનું શું પ્રયાજન છે ? અને મહારાજ થયા છતાં જો આમ ચિત્તની શાંતિ ખોઈ દેશે તો આ કહિન સમયમા દેશ, રાજ્ય તથા પ્રજાની સી ગતિ થશે ? ”

કિંતુ મહારાજ ચિતા મગ્ન હોવાથી આ શબ્દો અત્યે પણ તેમનું લક્ષ્ય આકર્ષાયું નહિ. આ દશા જોઈ આગતુકે હાલુબર મૌન રહી પુનઃ કહ્યું —

“ મહારાજ, જ્ઞાત થાયો ચિતાના વેગને રોકો વિદ્વાનોએ ચિતાને ચિતા કરતા પણ વિશેષ તાપદાયિની જાણવી છે. આવા સકટના સમયમા જો આપ કટિનહી ન થતા ધૈર્ય વ્યુત થશો તો રાજ્યનો કારભાર કોણ સંભાળશે ? અને આપને ધીરજ આપનાર પણ કોણ છે ? ”

પ્રથમ યુવાનુ નામ નરેન્દ્રસિંહ હતું. આગતુકની વાતથી તેનું અમરોમાચિત થયું, તેનું જ્ઞાન ભગ થયું અને તે રિમત કરી બોલ્યો:—

“ અહા, વિનોદ ! તમે આવી પહોંચ્યા ? હમણાં તો મને ચિંતાની સાથે લગાઇ ચાલી રહી હતી તમે આવીને એ રક્ષાસીન ! પંજમાથી મારે સરક્ષણ કર્યું હું એટલો એ ધ્યાન થઇ ગયો હતો કે તમારા આગમનની પણ મને ખબર પડી નહિ. અરતુ બેસો. બોલો શા સમાચાર છે ? વૃદ્ધ મત્રી મહાશયની સાથે મારા આગમન પશ્ચાત્ શી શી સલાહ થઇ ? ”

આગતુડું નામ વિનોદસિંહ હતું તેઓ વર્તમાન મહાનગ્ન નરેન્દ્રસિંહના આલ્ય સખા તથા હવે મુખ્ય પ્રધાન પણ હતા તેમના પિતા પૂર્વે મુખ્ય પ્રધાન હતા, તેમના મરણ પશ્ચાત્ વિનોદસિંહના કાકા ધીરેન્દ્ર સિંહ મુખ્ય પ્રધાનની જગ્યા પર આવ્યા, હાલમાં ધીરેન્દ્રસિંહ મત્રીત્વનો ત્યાગ કરી ભગવદ્ ભજન કરતા હતા મહારાજા નરેન્દ્રસિંહે હમણાં તેના સખાધમાજ પ્રશ્ન કર્યો હતો.

નરેન્દ્રે વિનોદનો હાથ પકડી તેને આદરપૂર્વક પોતાની પાસે બેસાડ્યો પછી વિનેદ બોલ્યો:—

“ રાજા ! પહોંચોએ મહા અત્યાચાર કરવા માડ્યો છે તેમનાં ઉત્પાતથી — અગ્ર બગદેશ કપી ઉડ્યો છે પ્રજા ત્રાણ ત્રાણ પોકારી પ્રાણુ વિસર્જન કરે ન અથવા ઇજ્જત આખરે પચાવવાને માટે દેશાતઃ ગમન કરે છે પ્રજાના સર્વ નાશની, લૂટફાટની અને મતી અબલાઓના સતીત્વ ભગનાં વાંતો સાલળતા હૃદય ફાટી જાય છે અને કાન બહેન મારી જાય છે પરતુ એ દુષ્ટોને અવશ્ય નક મળશેજ. હમણાં પાંચ દિવસ જગૃત અને ધર્મજીવિત છે એ ચાર દિવસમાં દિલ્હીના પાદચાર આવી પહોંચશે ”

નરેન્દ્ર ‘ મન તો ખાત્રી પૂર્વક લાગે છે કે વૃદ્ધ મત્રી મહાશયનો વધ આ દુષ્ટો એજ પચ્ચત રચીને કર્યો હશે તે સન્ધથી તેમની સતી સ્ત્રી અને સરલ હૃદયા બાલિકાનો પણ કાષ્ઠ પતો નથી વીરાસહ કે જે પૂર્વે આપણે લા સેના પ્યક્ષ હતો તે કોણ જાણે કેમ તે સમયથીજ નવજાન લા આવ્યો ગયો છે એમ શા માટે બન્યું હશે ? શું તેનો કાષ્ઠએ તકાવ્યો હશે ? સારથીજ તેની સ્ત્રીનો પણ પતો નથી. યદિ આજે વૃદ્ધ મત્રી હોત તો સારી સાહાય્ય મળત ”

વિનોદ “ અવશ્ય, પરંતુ હવે ‘ ગતં ન જ્ઞોચામિ ’ એજ સૂત્ર અનુસાર આપણે વર્તવાનું છે નવાબનો પત્ર આપે જોયો ને ? ”

નરેન્દ્ર “ તે નરાધિમનો અસમ્બતા યુક્ત પત્ર વાચીને હું પગથી મસ્તક પર્યંત બળી ઉઠ્યા છું અને તેથી તેના પત્રને મેં બાળી મૂક્યો છે હવે તે ઉબ્બી રકતતુલ્ય પાન કર્યા વિના મારે હૃદય શિતલ થશે નહિ ”

વિનોદ “ પત્ર બાળી મૂક્યો એ ઠીક કર્યું નહિ. તે પત્ર પાઠશાહને બતાવવો જોઈતો હતો. અસ્તુ. કટકને તો કટકથીજ દૂર કરવો જોઈએ તેણે શું લખ્યું હતું તે તો સ્મરણમાં છે ને ? ”

નરેન્દ્ર “ ભાઈ, એ સત્યાનાશીનું તો હવે નામજ ન લો એ નરપિશાચ લખે છે તે કિલ્લો ખાલી કરી દો અને તમારા દિવાનની પુત્રી જ્યાં હોય ત્યાંથી શોધી કાઢીને અમારે સ્વાધીન કરો. અમને દશલાખ રૂપિયા અને તમારી સર્વ સેના આપો અને તમારી તરફથી દિલ્હીના પાઠશાહની સામે લડો. તમારા કાકાએ તેના પત્રનો ઉત્તર લખ્યો કે નહિ ? ”

વિનોદ “ તેને તેમણે એવો ઉત્તર લખ્યો હવે પાઠશાહ આવે એટલે આપણે સર્વ સદેહ નિવૃત્ત થઈ જશે ”

વિનોદસિંહ કાંઈક વિશેષ કહેવા જતા હતા એવામાં મુખપટ આવરણ યુક્ત એક વ્યક્તિએ તે સ્થાનમાં પ્રવેશ કરી મહારાજને પ્રણામ કરી એક પત્ર આપ્યો. તે પત્રપર દિલ્હીના પાઠશાહની મહોર હતી તે પત્ર શહેનશાહપર મોકલ્યો હતો. ઉક્ત પત્ર ફારસી ભાષામાં લખેલો હતો. તેનો અનુવાદ નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવે છે —

“ શ્રી યુક્ત મહારાજ શ્રી નરેન્દ્રસિંહજી ભાર્ગવ પુરાધીશ પ્રતિ મિત્ર વર્ધ, ”

આપના પૂર્વજોએ જે હાર્દિક સ્નેહ સહિત દિલ્હીની સાથે નિરંતર સંબંધ જાળવ્યો હતો તેથી પણ વિશેષ પ્રેમથી આપ અમારી સાથે મૈત્રિ રાખશો એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. આપના પત્રોદ્વાર પ્રતીત આવ્યું છે કે અત્યાચારી તુર્કલે બંગદેશની સંપૂર્ણ પાંચમાલી કરી

નાખી છે અને એ કારણથી અમારા કોપનો પાગ રમેા નથી યલ્લપિ અમારી સેના તે નરપિશ્ચાય દ્વારા એવાગ પરાજિત થઇ ચૂકી છે તેા પણ અમે બાગદેશનો ઉદ્ધાર કરવાને માટે પ્રયત્ન સેના સહિત આત્રીએ છીએ આપને મળવાને હવે વિશેષ વિલમ નથી, અમે ત્રણ દિવસ થયા પછીથી નીકળી ચૂક્યા છીએ અમે શીત્ર આત્રી પહેલ્યવાના છીએ, માટે આપના રાજ્યના જમીનદારોને ઉત્તેજિત કરી સગ્રામનુ સહિત ઉત્તમ પ્રકારે તથા શીત્રતાથી એકત્રિત કરશે મને આપની સલાહની આગમ્બકતા છે, માટે આપ મને ગુપ્ત રીતે એકવાગ મળી જશો કુચે ગયાને મળવું તે અમારો દૃઢ આપને જણાવશે કટલાક કારણોથી આ પામા તે સ્થાનનો નિર્દેશ કરવામા આવ્યો નથી આપની મિત્રતાથી અમને વધેા લાભ થવાનો સંભવ છે અને તે માટે આપને યથેચ્છ પુરસ્કાર મળશે વિજેષુ કિં બહુનેતિ

આપનો અલિપ્ત લેખ

ગ્યાસુદીન બલબન.

આ પાનો આગય જાણી મદાગળ તથા મત્રીના મુખપર આનદનો પ્રદાશ ચમકવા લાગ્યો તમના હૃદયમા આગનો સચાર થઇ બવ ઢિગળિત નથી ગયુ નરેન્દ્રસિંહ ઉત્સાહ પૂરકે બોલ્યા —

“ હવે આરાધા થાય છે કે તે દુષ્ટનો સર્વ નાશ થવામા ટાઠપણુ વિલગ નથી ”

વિનોદ “ સત્ય છે, પરંતુ જ્યાં સુધી શત્રુનો નાશ થાય તદિ ત્યાં સુધી નહાપિ તેનાથા નિશ્ચિત નહેતુ ન જોઇએ શિદાર ખડગની નીચે હોય તેા પણ તક મળતા તે પ્રહાર કરી બેએ છે માટે તુરંતજેને આ ચાતની ખબર ન પડવા દેત્ર એજ ખરી ગજનીતિ છે.”

નરેન્દ્ર “ તમાર કથન સત્ય છે અમારી ઇચ્છા પણુ એજ. મિત્ર નથી શુ કરવું અને નુ ન કરવું તેનો ભાર અમે તમને તથા તમારા કાકાને સોપાએ છીએ તમને જ ઉચિત લાગે તે કરો ”

તત્પશ્ચાત્ વિનોદસિંહે ઉકત દ્વાને કહ્યું —

“આપ કૃપા કરીને જોમો અને મુખપાનુ આવગણુ દૂર કરી”
જાણુવો કે પાદશાહ સવામને કયે સ્થાને મળનાનું નિશ્ચિત કર્યું છે ને

આ સાંભળી દૂતે કહ્યું ‘ મહારાજ, હણી દિવગીરીની વાત છે કે પાદશાહે પેતાના દૂતને મોઢેથી શું કીધું હતું તત્સમયે હું કાંઈ પણ જાણુતો નથી કારણુ કે હું પાદશાહનો દૂત નથી, પરંતુ એક અપરીચિત વ્યક્તિ છું અને હમણાં મારો પરિચય આપને આપવાની હજી રાખતો નથી વસ્તુતઃ તુગરન પાદશાહના આ તરફ આવવાના સમાચાર પૂર્યા જાણુ છે વળી પાદશાહે જે દૂતની સાથે આ પત્ર મોકલ્યો હતો તેના આવવાના સમાચાર પણ તે જાણી ગયા. નવાખે તુગરસે પેતાના ગુપ્ત ચરે દ્વારા આ વૃતાન્ત જાણી વિકત દૂતને માર્ગમા મરાની નાખ્યો, પરંતુ દેવવશાત્ આ પત્ર મારા હાથમા આવી ગયો, અને તે હું આપની પાસે લઈ આવ્યો હવે આપ આ પત્રમા જે કાંઈ લખ્યું છે તેટલાથોજ સતોષ માનો અને દૂતના પેટની વાત જાણુવાને વ્યર્થ ઉત્સુક ના મનો કારણુ કે તેના પ્રાણુ માથે ન ચાલી ગયું છે ”

તે માણુસની આ વાતે મહારાજ તથા મંત્રીને ઉભાપને આવચના સમુદ્રમા નિમગ્ન કરી દીધા અને તેઓ એક ખીજના મુખ જોરા લાગ્યા. થોડી વાર પછી નરેન્દ્ર સિંહ તે અપરીચિત વ્યક્તિને કહ્યું

આ પત્ર નવામના હાથમા ગયો હતો કે નહીં ‘ ‘અપરીચિત’ નહીં શ્રીમાન્’ નવામ તો શું પરંતુ દૂતનો વચ કરનાર નવામના માણુ-મોના હાથમા પણ આ પત્ર પડ્યો નથી.

નરેન્દ્ર, ત્યારે તો પ્રતીત થાય છે કે તે સમયે તમે પણ ત્યાં ઉપસ્થીત હતા

અપરીચિત—“જી હા, શ્રીમાન્”

નરેન્દ્ર—“ત્યારે તમે પણ નવામના સેવક છો ?”

અપરીચિત—“હા, એક પ્રકારે તેમજ છે”

નરેન્દ્ર—“ત્યારે અમારે તમને કાનૂન ગણુવા કે મિત્ર ?”

અપરીચિત—“શ્રીમાનની દ્રષ્ટિમા આવે તે ખર.”

એમ કહી તે શીર ઝુઠાવી ચાલવા લાગ્યો, એટલે નરેન્દ્રે તેને સંકળે કહ્યું, ‘તમારી વાતો આશ્ચર્યથી બરેલી છે વારુ, પાદશાહનો તથા હમણા કયા છે તે તમે અમને કહી શકો છો ?’

અપરીચિત—‘પાદશાહની ઊવણી હમણા કયા છે તે તો મને વિદિત નથી, કિંતુ એટલું તો હું અવશ્ય જાણું છું કે પાદશાહ સત્તા અત અહીંથી થોડે દૂર આવેલા મોતીમહાલ નામના કિલ્લામાં કેટલાક માણસોની સાથે રિયત છે.”

નરેન્દ્ર—“અરતુ તમારી વાર્તા પણ અમે વિશ્વાસ રાખીએ છીએ અને તમને અમારા મિત્ર મળીએ છીએ અને તમે અમારા ઉપર આજે ઉપકાર કર્યો તેના જલ્દામાં તમને કાઠક પારિતોષિક પણ અપવા માગીએ છીએ.”

અપરીચિત “તેની કાઠ આવશ્યકતા નથી” પછી તે તત્કાલ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી નરેન્દ્રે વિનોદને કહ્યું ‘પ્રિય મંત્રી વરુ, આ શું પ્રપચ છે તેની કાઠ સમજ પડતી નથી શું આ પણ નવાખની એક ચાલાકી છે ?’

વિનોદ—“કદાચિત એમ પણ હોય, પરંતુ અપરીચિતની વાત એટલી રપટ હતી ને મારે હૃદય તેની ઉપર અવિશ્વાસ રાખી શકતું નથી અને તેનું એક પ્રખન પ્રમાણ એ પણ છે કે આ પરખીકાની મહેર થયારિયત છે, એને પહેલાં ઉખેડવામાં આવી નથી.”

તત્પશ્ચાત પ્રધાન મેનાધિપતિ જે વિદિસિહે મહારાજાની સન્મુખ આવી પ્રણામ કરીને કહ્યું “શ્રીમાન્, પાદશાહના આગમનની ખબર કાઠવાને માટે જે દુતો અત્રેથી મોકલવામાં આવ્યા હતા તેમાંથી એ હમણા પાછા કયા છે. તેના મુખથી એવી ખબર મળી છે કે પાદશાહ તેના પટલાથી નીકળી નુકી છે અને પાદશાહ સલામત કેટલાક અનુચરોની સાથે ગુપ્ત રીતે ‘મોતી મહાલમાં’ આવી ઉતર્યા છે.”

ગોવિદસિંહની આ વાત સાંભળી નરેન્દ્ર અને વિનોદના મનમાં ઉડન અપરીચિત વ્યક્તિના સંબંધમાં જે કાઠ સંશય હતો તે નિવૃત્ત થત ગયો અને મહારાજાએ ગોવિદસિંહને ઉદ્દેશીને કહ્યું “હવે તમે ઉડછત્રી તૈયારી શીઘ્રતાથી કરો, લડાઈમાં ઉતરવાનું ક્યારે મરે તેનો

કાષ્ટ નિશ્ચય નથી અને સેનાના સમીપમાં અતિ લક્ષ્ય પૂરક જાણ કરો, કાષ્ટ કપડી વેરી કુલવાન જામે તે પ્રત્યે બરાબર લક્ષ્ય રાખજો.”
 ગોવિન્દ—“ઠીક, તૈયારી દ્રઢતા પૂરક થઇ રહી છે હવે કાષ્ટ વિલંબ નથી. ગઢની દ્રઢતા યથાવત થઇ ગઇ છે અને કાષ્ટ વેરી આપણા સૈન્યમાં પ્રવિષ્ટ થવા ન પામે તે પ્રત્યે વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવે છે.”

નરેન્દ્ર—“વળી કાષ્ટ સેનાપતિ વિશ્વાસપાત્રી ન નિવડે તે પ્રત્યે પણ લક્ષ્ય રાખજો.”

ગોવિન્દ—“પ્રાય હિંદુ સેનાપતિઓજ નિયત કરવામાં આવે છે, અને જે અન્ય જાતિના સેનાપતિઓ આવે છે તેમને ખુબ કસોટી કરીને રાખવામાં આવે છે.”

નરેન્દ્ર—“હુ શ્રીઆરીથી ગઢની રક્ષા કરજો અમે કશું પ્રાન કાળ મા પાદશાહને મળવાને માટે થોડી સેના લઇને મોતી મહલમાં જનાર છીએ માટે તમે પ્રયત્ન કરી રાખજો.”

ગોવિન્દ—“જેવી આજ્ઞા, શ્રીમાનની સાથે કેટલા સૈનીકા જશે?”

નરેન્દ્ર—“એક સહસ્ત્ર, પરંતુ ખડગસિંહ અવરથ અમારી સાથે રહેના જોઇએ.”

ગોવિન્દ—“ઠીક.”

એમ કહી ગોવિન્દસિંહ ચાલવા માંડતા હતા એવામાં મહારાજાએ તેમને અટકાવીને કહ્યું—

“આ વાત કાષ્ટ જાણુવા પામે નહિ માત્ર જેઓ અમારી સાથે આવનાના હોય તેમનેજ આ વાત કહેશો.”

“જેવી આજ્ઞા એમ કહીને ગોવિન્દસિંહ પ્રસ્થાન કર્યું.

ત્યાર પછી વિનોદસિંહ બોલ્યા “હવે જઇને વૃદ્ધ મંત્રીની અનુમતિ પણ લેવી જોઇએ.”

નરેન્દ્ર—“અવરથ આલો હુ પણ આવુ છું.”

વિનોદ—“આપની જેવી ઇચ્છા. આ જુઓ નવાબને આજ હિતર આપવામાં આવ્યો છે.” એમ કહી તેમણે મહારાજાનો એક પત્ર

જતાઘ્યે। મહારાજએ તે પત્ર વિચાર પૂર્વક વાંચી સહર્ષ કહ્યું “અ-
ત્યુત્તમ! તે પાછુ એનેજ યોગ્ય છે જાહે જાણ સમા ચરેત્ ”

તત્પશ્યાત્ મત્રીની સલાહ લઇ વિનોદને પોતાની સાથે લઇ નરે-
ન્દસિંહે પ્રાતઃકાળમાં ચોટી મહાલ તરફ પ્રયાણ કર્યું, આ પ્રયાણમાજ
શૂનની પુંઠ પકડવામાં આવી, મહારાજ પહોંચેના હાથમાં ગયા તેમણે
જવનોનો વધ કર્યો, સરલા અને મહિમાનો મેળાપ થયો, છત્યાદિ વટના
ભની હતી, પાંદક હવે પૂર્વની સર્વ વટના સમન્થા હશે.

અને અમે ઉક્ત પત્રનો આશય નિર્દિષ્ટ કરી પ્રસ્તુત પરિચ્છેદ
સમાપ્ત કરીશું. “શ્રીમાનની પ્રત્યેક આજ્ઞાપર હું વિચાર કરી રહ્યા છું
આજ્ઞા છે કે હું એકાદ બે અઠવાડીઆમાં સ્વયં શ્રીમાનની મેદામાં
ઉપસ્થિત થઇ શ્રીમાનને સંતોષજનક ઉત્તરથી પ્રસન્ન કરવાને કદાચિત
સમર્થ થઇશ.”

નવમ પરિચ્છેદ

પૂર્વ વટના.

ઇ. સ. ૧૨૭૮ માં ૧૧મી દત્તમા ભયંકર વિદત્તવ ઉદયમિત થયો
હતો, તે ગદના સળવે ન કેપનાસ હે તે સમયે દિલ્લીના તખ્તપર
બહો પાદશાહ ગાસુદીન બાહાદુર વિરાજમાન હતો અને મગલમાં
મહા દુરચારી તત્તાન તુગ તખ્ત પાછુ કર્યો હતો એ તત્તાનનું
ખીણુ મમ મગલની હતું.

તે મગલે ગાસુદીન પુર કે ને મસ્જીદ પ્રયોના ભાર્ગવદુર નરીકે
જાણનાવામાં આવ્યું ૭ નેમ એક પ્રમન ગજવશ નજર કર્યો હતો
તમાના તે સમયના મહારાજ નરન્દસિંહને કાંઈક પરિચર અમે પૂર્વ
પરિચ્છેદમાં કરાવી ગયા છીએ, તો પાછુ અત્રે આ તેમના સંગઘમાં
વિશેષ લખવાની ઇચ્છા નહીંએ છીએ.

તે સમયે ભાગલપુર નગરની આસપાસ એક દૃઢ કોટ હતો, ત્યાંના મહારાજનો સુદૃઢ કિલ્લો ગંગા કિનારે આવેલો હતો. ૪. સ. ૧૨૭૬ માં ત્યાં મહારાજ મહેન્દ્રસિંહ રાજ કરતા હતા. તેઓ નરેન્દ્રસિંહના પિતા થતા હતા, ઉક્ત વર્ષમાં એક દિવસ પ્રાતઃકાલમાં નરેન્દ્રસિંહને પોતાના પલ્લગપર એક પત્ર પ્રાપ્ત થયો. તે પત્ર તેના પિતાના હાથનો લખેલો પ્રતીત થતો હતો. ને પત્રમાં પ્રૌઢ મહારાજએ પોતાના પુત્રને કેવલ એટલું જ લખ્યું હતું “એકાએક મનમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી નારી માતા સહિત વાનપ્રસ્થાશ્રમ ગ્રહણ કરી છું. વનમાં જાઉં છું”. માટે તારે શુભ મુહૂર્તે રાજસિંહાનપર અધિકૃત થઈ ધર્મ અને નીતિ સહિત પ્રગતિ પાલન કરવું.”

પિતાના એકાએક રાજત્યાગથી નરેન્દ્રસિંહ અત્યંત મર્માહત થયા તેમણે પોતાના માતૃ પિતાની ધણી તપાસ કરી, પરંતુ ક્યાંય પણ તેમની પ્રાપ્તિ થઈ નહિ અને પ્રૌઢ મત્રી વિરેન્દ્રસિંહે તેમને રાજ સિંહાસનપર અધિકૃત કર્યા, જે મહિના પશ્ચાત વિરેન્દ્રસિંહ પણ પોતાની પત્નિ તથા કન્યા સહિત ગૃહ ત્યાગ કરી આશ્વા મયા, હવે તેમના કનિષ્ઠપુત્ર ધીરેન્દ્રસિંહને મત્રીપદ આપવામાં આવ્યું.

તેઓ પોતાના બધા સપરિવાર ગૃહ ત્યાગથી જોડા બધા ભગ્ન હૃદય થઈ ગયા હતા કે તેમણે પોતાના ભત્રિજા વિરેન્દ્રસિંહના પુત્ર વિનોદ સિંહને મત્રી પદ સેવિની વાનપ્રસ્થાશ્રમ ગૃહણ કર્યો, જો કે પ્રસંગોપાત તેઓ તેને પોતાની ઉત્તમ સમાહથી સહાય કરતા રહ્યા.

મહારાજ મહેન્દ્રસિંહ અને મત્રી વિરેન્દ્રસિંહના અદસ્ય થયા પશ્ચાત થોડા દિવસમાં રાજ્યના પ્રધાન સેનાપતિ વીરસિંહે પણ પોતાના પદનો ત્યાગ કર્યો અને નવાબ તુગરલખાની નોકરી સ્વીકારી.

વિન્ધ્ય પર્વત પૂર્વમાં ભાગલપુર જીલ્લા સુધી આવેલો છે અને ત્યાંથી તે દક્ષિણ તરફ ગયો છે. ભાગલપુરથી દક્ષિણે વીસ બાઈસ કોસના અંતરપર ઉક્ત પર્વતપર એક નાનો સરખો પરંતુ અતિ દૃઢ કિલ્લો બાંધેલો હતો. તેનું નામ મોતી મહેલ હતું તે કિલ્લો દિલ્લીના પાદશાહના અધિકારમાં હતો. અહીંયાજ પાદશાહે નરેન્દ્રસિંહને યોગ્ય બોલ્યો હતો.

ભાગલપુત્રી પૂર્વ દિશામાં સાઠ માઈલના અંતરપર ગંગાના જમણા કિનારાપર રાજમહેલ નામનું સ્થાન છે. ઉક્ત સમયે તે સ્થળે કિલ્લો અને નવાખના અત્યુત્તમ વિલાસ ભવનો ઉપસ્થિત હતાં, જે કે હાલમાં તેના ખડિયેરો પણ પૂરા પાડરા જણાતાં નથી, ઉક્ત સમયે નવાખ તુગરજખાં ત્યાંજ રહેતો હતો અને તેની તથા ભાગલપુરની વચ્ચે તેની સેના પાદશાહની સેના સાથે યુદ્ધ કરવાને હાવણી નાખીને ખડેલી હતી.

પાદશાહને મળવા જતી વખતે નરેન્દ્રસિંહ જે જમલમાં જુલા પડ્યા હતા તે જમલમાં મદરગિરિના સળધમાં પુરાણોમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે આજ પર્વતપરથી સમુદ્રનું મથન કરવામાં આવ્યું છે. જ્યાંથી નરેન્દ્રસિંહને નવાખના અનુચરો ઉઠાવી લઇ ગયા હતા તે સ્થાન ઉક્ત પર્વત અને ભાગલપુરની વચ્ચે આવેલું હતું અને ત્યાંથી પૂર્વે આઠ કોશના અંતરપર તે મદિર આવેલું હતું કે જેમાં તેમને સરલા તથા મલ્લિકાર્જુને મેળાપ થયો હતો અને જે સ્થળે મત્રી વિનોદસિંહ તથા મવન સેનાની વચ્ચે યુદ્ધ થયું હતું તે સ્થાન પણ ઉક્ત પર્વત તથા ભાગલપુરની વચ્ચેજ આવેલું હતું.

પાઠક, અહીંઆ સુધી પૂર્વે લટનાનો ઉલ્લેખ કરી હવે અમે પુનઃ પ્રસ્તુત વિષયનું વચ્ચન કરવાને પ્રવૃત્ત થઇએ છીએ. પરંતુ અમે અમે એક વાતનો નિર્દેશ કરવો આવશ્યક માનીએ છીએ તે વાત એ છે કે જ્યારે મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ મત્રી વિનોદસિંહની સાથે ઉઠીને યુદ્ધ મત્રી મેળવા ગયા હતા ત્યારપછી થોડી ક્ષણમાં તે મહાલક્ષ્મી દિવાલમાં એક એર દરવાજા પ્રગટ થયો અને તેમાંથી એક વ્યક્તિ નીકળી તેણે મહારાજાના પલગપર એક વસ્તુ મુકી, પુનઃ ઉક્ત દરવાજામાં પ્રવેશ કર્યો અને અદૃશ્ય થઇ ગયો. કિંતુ પાઠક, તે સમ્પત્તિ તેજ હતો કે જેણે થોડીવાર પૂર્વે પાદશાહનો પત્ર લાવી નરેન્દ્રને આપ્યો હતો.

દસમ પરિચ્છેદ,

બંધદેશ પર આક્રમણ.

કામરૂપના ધોર મુદ્દમાં તુગનખા પરસ્ત મધ બદી થયો હતો. તે બંધદેશનો કુદ અને અત્યાચારી નસાય હતો અને તેને તેના પાપનુ ફળ શીઘ્ર મળી ગયું તે બદીખાનામાજ ૪ સ ૧૨૫૮ માં માર્યો ગયો. ત્યારપછી અમીનખા બંધદેશનો નવાબ થયો તેના નામખતુ નામ તુમરખખા હતું. યજ્ઞપિ અમીનખાની તેના પર વિશેષ કૃપાદષ્ટિ રહેતી હતી તેમણે તે મહા લોભી હતો લોભને વશ થઈ વિશ્વાસપાત્રી તુમરખે અમીનખાનો વધ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો અને એક દિવસ રાત્રિના સમયે પોતાના હાથે તેનો નિદ્રાવસ્થામાં વધ કર્યો કેટલાક લોકો કહે છે કે તેણે અમીનખાનો વધ કર્યો નહોતો, પરંતુ તેને બંદીખાનામા નાખી પોતાનું નામ મગદદીન રખી છે કે, ૧૨૭૬ માં તે બંધદેશનો સ્વતંત્ર સૂબો બન્યો હતો પરંતુ તેણે અમીનના પ્રાણ બચાવ્યા હોય એ વાત અમને સર્જિત જાગતા નથી.

તેણે બગલામા એટલો અત્યાચાર કર્યો માટેથી કે મન પ્રજા ત્રાણ ત્રાણ પોકારવા લાગી અને ધણુ. . . દસ જગા. . . આ નામ બંધદેશના રાજાઓએ સ્વયં તેનું હતન કરવાને બદલે તેની વિગ્રહ દિલ્લીશરને ઉત્તેજિત કર્યો હતો.

દિલ્લીના પાદશાહે તેને જીતવાને માટે બે વાર સના મોકલી હતી, પરંતુ વિશ્વાસપાત્રના પ્રતાપે બંને વાર તુમરખ જીત્યો હતો તે મુઘલ હોવા છતાં સિંહને જીતવાથી મહા અભિમાની બની થયો. દિવસાનુ દિવસ નવા નવા અત્યાચાર કરવા લાગ્યો. સતીઓનું સતીત્વ ધાનિકોનું ધન અને માનીઓનું માન એ તો બધું તેના બાપની મિલકત હતી. તે યથેચ્છ લોકોનું સર્વસ્વ હરવા લાગ્યો. તેના આગ્રમથી

અંગાસામાં ભૂટારા, બદમાસ અને વેશ્યાઓનો દોર વધવા લાગ્યો. આ બાળ વૃદ્ધવનિતાઓના હૃદય વિદારક આર્તનાદથી અંગદેશ યુગ્મયમાન થઈ રહ્યા અંગાસાના રવત્ર રાજાઓ તેના અત્યાચારથી બાકુળ થઈ ખરવાર દિલ્લીપતિને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. અતે દિલ્લીના પાદશાહ આસુદાન બલવને સ્વયં પ્રયત્ન સેના સહિત તુગરલતુ દમન કરવાને માટે અંગદેશ પર આક્રમણ કર્યું.

તુગરલ એ વાર જીત્યો હતો, તેથી તે મહા અભિમાની બની ગયો હતો, દિલ્લીશરના આગમનની ખબર સાંભળીને વિશેષ ઉત્સાહથી પોતાની સેના વૃદ્ધિગત કરવા લાગ્યો અને અતીશય પ્રભુ ખીડત કરવા લાગ્યો તેણે પોતાનો પક્ષ બળવાન કરવાને માટે અંગાસાના પ્રધાન રાજાઓને જય, લોભ, સામ, દામ, ભેદ, તથા હતીકન દ્વારા વશ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો પરંતુ કોઈપણ રાજા તેના પક્ષમાં નહિ આવવાથી તે ક્રુધિત બાવ્ર નાથેડ વિશેષ અત્યાચાર કરવાને પ્રવૃત્ત થયો હતો તેની મેનામા વિશેષ જાગ ભૂટારાનો હતો તે ભૂટારાઓ પ્રજાનો સર્વ નાશ કરીને પોતાની પશુ વૃત્તિ તૃપ્ત કરવામાં તુટિ કરતા ન હોતા તુગરલમાં પણ પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરવાને માટે તે ભૂટારાઓને આશ્રય આપતો હતો.

પાઠકોને વિદિત હશે કે પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરવાને માટેજ તેણે જાગલપુરના મહારાજાની ઉપર પત્ર ભેજ્યો હતો પરંતુ તેને પોતાની ઇચ્છા અનુસાર પ્રત્યુત્તર નહિ મળવાથી તથા પોતાના દૂતની મારફતે પાદશાહના દૂતના આગમનના સમાચાર સાંભળીને મહા દુઃખ થયો અને તેને તેણે માર્ગમાજ મરાવી નખાવ્યો. પછી તે મહારાજા નરેન્દ્રજિહના વધના ઉપાય શોધવા લાગ્યો. મહારાજા બ્યારે મૃત્યુવાને માટે મથા ત્યારે તેણે તેમને પોતાના માણસો દ્વારા રાતના પકડાવ્યા પરંતુ તેથી કાંઈ ફલનિષ્પત્તિ થઈ નહિ હિલટા તેના માણસો માર્યા ગયા બાકી તુગરલ દ્વિગુણ બળથી મહારાજાને વશ કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો.

સરમાની પાસેથી વિદાય થઈ મહારાજા ખાત કાળમા પાદશાહને અળખા મથા, જેનું જ્વાનત પાઠકોના વાંચવામાં આવી ચૂક્યું છે.

એકાદશ પાંચિછેદ

આશા.

હસો વર્ષથી શાક અધિક કાળ પૂર્વે ભાગ્યપુત્રી કેટલાક ડાસ અતરે એક ગ્રામ હતું આ ગ્રામ નાનું હોવા છતાં પણ રમણીય હતું ગ્રામની બે બાજુએ હરીયાળાં ફેરા, એક તરફ ભાગિરથી અને બીજી તરફ મધોન્ય વન હતું પ્રસ્તુત ગ્રામમાં અધિકાંશ બાલક ક્ષત્રિય અને કાશરથોની વસતી હતી તેમાં થોડાક જોવાળ તથા મછી લોકો પણ રહેતા હતા મગપિ મુસલમાનોના ઉત્પત્તિથી દેશમાં મહા હોહાકાર થઇ રહ્યો હતો, અનેક ગ્રામ મરુ ભૂમિમાં પરિણત થઇ ગયા હતા, કિંતુ આ ગ્રામની દસા અવનત નહોતી, પ્રસ્તુત ગ્રામમાં વીસ પચ્ચીસ મકાનો પાકી બાંધણીના અને બે ત્રણ મજલાના હતા કાચી બાંધણીના મકાનો પૈકી કેટલાક મકાનો પણ બે મજલાના હતા

પ્રાત કાળમાં અને સપ્તા સમયે ભાગિરથીના તીરપર પુષ્કળ યુવતિ યુવકો રનાન કરવાને માટે એકત્ર થતાં હતાં જલ્દી બરવાને માટે આવતી સ્ત્રીઓ નદી તટપર બેસીને વાનચીત કરતી હતી એક દિવસ કેટલીક સ્ત્રીઓ વાત કરી રહી હતી એવામાં એક સ્ત્રી બોલી —

“લલિતા મલ્લિકાર્જુની પેલી ડાચીની દીકરી છે કે ? અથવા એ કેવી સુશીલ ? ” “હા, એકરી છે ? એવી સુદરી તો નથી. રાણી બનવી જોઇએ, તે આ પા દરિદ્રી ? ”

લલિતા “જેવી ઇચ્છા કરેલા સ્વામા, અમને મલ્લિકાર્જુન બહુ યાદ છે અને ઘેર જઇએ છીએ તો જલદી આવવા દેતી નથી. કેટલાક દિવસથી સુશીલા અવી છે, તેને ને પોતાની ભગિની જગદામણે છે એ લૂટારાઓના હાથમાંથી છૂટી એ બહુ સાર થયું.”

સ્વામા “સત્ય છે નેલું એને લૂટારાઓના હાથમાંથી છોડાવી તેનાજ વિરહથી કદાચ એ બાકુલ બની નહીં હશે, અરુ જવા દે એ વાત સપ્તા યાદ છે ઘેર ચાલો.”

પત્ની સર્વ સ્ત્રીઓ પોત પોતાના લઘા લઘ મૃદ તરફ ચાલી
કારણ અને તે હોય, પરંતુ ગ્રામવાસીઓમાં પરસ્પર પરમ એકમ
બને પ્રેમ હોયો હૃદયસ્થાના સમથી સર્વ સાવધ અને સશક્ત રહેતા
હતા અને તેથી એકાએક લૂનારાઓ પણ ગ્રામમાં પ્રવેશ કરવાનું સાહસ
કરતા નહોતા આજ કારણથી ગ્રામની રક્ષા થતી અને ગ્રામ્ય જનો
સુખી રહેતા હતા.

મધ્યાહ્નનો સમય હતો એક ઓરડામાં ચાલીસ વર્ષની વયની
એક પ્રૌઢા કુશાસનપર પદાસન વાળીને બેઠી હતી તેનું અંગ ગૌર
સુંદર અને કિમિત્ સ્પૃશ્ય હતું કેશ સર્વથા કાળા અને મુખ અદૌષ્ઠિ
તેજ પુજ્યથી દેદીપ્યમાન હતું ચો તરફ પૂજની સામગ્રી અને
સન્મુખ શિવલિંગ રાખ્યું હતું ધૂપ અને દીપ બળતા હતા દક્ષિણ
બાજુએ કાષ્ઠાસન પર વિષ્ણુ સહજ નામ આદિ કેટલાક પુસ્તકો મૂક્યા
હતા પ્રૌઢાથી કેટલાક અંતરપર એક પરમ રૂપવતી યુવતિ પોતાનું
મસ્તક અવનત કરીને નમ્રતા પૂર્વક બેઠી હતી પ્રૌઢા પોતાનું મસ્તક
અવનત કરી પોતાના ઉજ્જવલ નેત્રોમાંથી અશ્રુ લૂછતી હતી અને
દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખતી હતી યુવતિની દશા પણ તેથી સારી ન
હોતી ઉભય સ્ત્રીઓ મૌન અને વિચાર નિમગ્ન હતી પાસેના ઓગ-
ડામાં બે નાનકડાં બેઠી હતી અને તે પરસ્પર ધીમે ધીમે વાત
કરતી હતી તે ઉભય બાલિકાઓ સમવયસ્ક હતી, પરંતુ તેમાંની એક
અતિશય પ્રભાવ રાશિની અને દેખાવમાં કાષ્ઠક બેઠી હતી તે બીજી
બાલિકા પોતાની દ્રષ્ટિ ગયાની બીજા ઓરડામાંની યુવતી પ્રતિ જોતી
અને થોડી થોડી અને અતરે દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખતી તેની આખમાં
પણ કેટલાક નાનકડાં અશ્રુ આચ્છા, પરંતુ તેણે બીજી બાલિકા ન જુએ તેમ
તે લૂછી નાખ્યા.

થોડી વાત બીજી યુવતિએ પ્રોઢાને સચિત્ર નિવેદન કર્યું “મા
શુ દામીની પ્રથમ ? સ્ત્રીકૃત ન થશે ? શુ મારા એવું મદ લાગ્યું છે ?”
પ્રૌઢા “ત મન મલિ । કમતા પણ અધિક પિય છે, પરંતુ—”
યુવતિનું નામ સત્લા હતું, તે વચ્ચેમાં બોલી “જેણે આટલો
મધો ઉપકાર કર્યો, તે શુ કિમિત્ દયાને વાત પણ નહિ બનશે ?”

“પ્રેમા “ સરલા, સ્વામીનું વેર સીધા વિના શું હું કરી શકું ? ”

સરલા “ ત્યારે મહિલાની શી દશા થશે ? ”

પ્રેમા “તેનું મન ન બદલાય તો તેનો મને પણ બહુ શોક છે ”

સરલા “ એ ઠાઠપણુ પ્રકારે પોતાની આશાથી વિમુખ થતી નથી એ અહર્નિશ તે યુવકના આનન્દો નિમગ્ન રહે છે. ”

પ્રેમા “ સરલા, હમણાં મારી વ્યાકૂલતાને ઠાઠપણુ પાર નથી. હું મારી જીવિત દશામાં મહિલાને ઠાઠપણુ પ્રકારે કુખ છત્ત સહીશ નહિ માટે જો તેની તેનેજ વરવાની પ્રમલ ધ્રુવજા હશે તો હું આત્મ-ધાત કરીને તેનો માર્ગ નિષ્કટક બનાવી આપીશ કારણ કે જીવિત દશામાં તો હું તે વ્યક્તિને મહિલા ત્યારેજ અર્પણુ કરીશ કે જ્યારે તે પેલા યવનનો વર કરશે ”

સરલા “ મા મહિલાની પણ સ્વયંજ ઇચ્છા છે તે કાંઈ આપની ઇચ્છાથી વિરુદ્ધ નથી ”

પ્રેમા ત્યારે તું શું માગે છે ? ”

સરલા “ મહારાજ આપના મનની વાત જાણતા નથી, માટે તેમને તે વાત જણાવવી જોઈએ, કે જેથી તેઓ તત્કાલ આપને સાહાય્ય કરશે આથી પુત્રીની ઇચ્છા અને આપનો નેત્રય પૂર્ણ થશે ”

પ્રેમા “ સરલા, હું શું તેને પ્રાર્થના કરીશ ? ”

સરલા “ દેવી, જેણે પોતાને માથે સકલ ઠાણી જમના છટકારો કર્યો, જેના મંત્રીએ આપની ભગિનીની કન્યાના લૂંટારાઓના હાથમાંથી છોડાવી તેમને પ્રાર્થના કરતા શી હરકત છે ? અને તે આ કાર્ય કરવાને સંપૂર્ણ શક્તિમાન છે ”

પ્રેમા, મેં આજ પર્યંત ઠાણને પણ દીન સ્વરે પ્રાર્થના કરી નથી તો હવે તે હું શી રીતે કરું ? એમ કહી પણ બનશે નહિ સરલા, શું તું મને મારી પ્રતિજ્ઞાથી મ્યુત થવા કહે છે ? ”

સરલા “ મહિ તેમ આપને કરવું ન પડે અને તેઓ ન બચાવીને કાર્ય સિદ્ધ કરવાને માટે આપની આજ્ઞા મંજૂર ન કરાવે તો શી હરકત છે ? એમ તો કાંઈ આપની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થાય એમ નથી ને ? ”

આ સાબળી પ્રોઢા મૈન રહી કાણુવાર વિચાર નિમગ્ન થઇ અને સરલા આજ્ઞા પૂર્વક તેના પ્રતિને જોવા માગી નિકટના ઝોરડામાં ઘેઠેલી બાલિકા આજ્ઞા પૂર્વક વારંવાર જરલાની તરફ જોતી અને રખેને સરલા મારો મનોભાવ જાણી જશે એવા ભયથી મુખ ફેરવી સાડીના છેડાવળી અશ્રુ માર્જન કરતી. એ બાલિકા અન્ય કોઇ નહિ, પરંતુ મહિકાજી હતી સરલા તેના મનોરમ પૂર્ણ કરવાને અતરથી પ્રભુને પ્રાર્થના કરતી પ્રોઢાએ સાડીના છેડાવળી અશ્રુ માર્જન કરી દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખી કહ્યું —

“સરલા, આજે હું તારી વાક્ય ચાતુરીથી પગરત મધ અરબુ કન્યાનુ સૌભાગ્ય અને તારો બોલ રાખવાને માટે મેં તારી પ્રાર્થનાનો સ્વિકાર કર્યો.”

આ વચનો સાબળી જરલાના આનંદની સીમા રહી નહિ જાણે આકાશનો ચંદ્રમા તેના હાથમા આવ્યો હોય તેમ તેને લાગ્યું. તેણે મહિકા પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કર્યો તો તેના મુખપર પણ આજ્ઞા અને આનંદના ચિન્હો દ્રષ્ટિગોચર થયા આ સ્થિતિ જોઇ સરલાના રોમે રોમમાં હર્ષનો જ ચાર થઇ ગયો તેણે પ્રોઢાને પ્રાર્થના કરી—

“મા, આજ્ઞા હોય તો હું મારા કામને માટે જાઉં.”

“બલે, જા” એમ કહી પ્રોઢા પૂજામાં નિમગ્ન થઇ અને સરલા ત્યાંથી મહિકાની પાસે મધ પાકે વ્યક્તિઓને જોળખી.

સાબળો, હકત પ્રોઢા મહિકાની માતા હતી, જેના સંબંધી વિશેષ વૃત્તાંત અને આગળ લખીશું ?

કાદશ પાંચેદ,

સખી સંગ.

સ રલાતુ હૃદય આનંદથી નૃત્ય કરવા લાગ્યું તેના હૃદયમાં પ્રાણાધિક મહિકાતુ પરમ સુખ અકિત થયું તે આનંદના સમાચાર કહેવાને અધીરી બની પ્રાદાની પાસેથી હાડી મહિકાના ઓરડામાં દોડી ગઇ મહિકા પરમાનંદિત થઇ ઓરડામાં આમ તેમ ફરતી હતી સરલા પ્રવિષ્ટ થતાં જ તે લગ્નથી સંકુચિત થઇ ઉભી રહી ગઇ સરલાએ તેની દ્રષ્ટિ સાથે દ્રષ્ટિ મળનાં જ રિનધ કરાક્ષ કરી કહ્યું “ મહિકા ”

મહિકા રિમત કરી બોલી “ માલતી ! ”

સરલા “ જુઇ, ચબેલી, ગુલાબ, કેતકી, આદિ ફૂલોની માલા બનાવી ગળામાં નાખ, એટલે કેમ ચીજ બાકી ન રહે ”

મહિકા “ નામ તો તારૂં સરલા છે, પરંતુ વાસ્તવમાં હું અતિ કઠોર છે ”

સરલા “ પરંતુ મહિકા કરતા જગતમાં કયું વસ્તુ કેમળ છે ? ”

મહિકા “ આજે તને કેવો રંગ ચઢ્યો છે ? ”

સરલા “ આજે ગુલાબી, ઠીક, હવે હું ગઈ છું ”

મહિકા “ કયા ? ”

સરલા “ તારા જુજુ નિધિને બોલાવવાને આજે માઇ પાર્તોષક આપશે ને ? ”

આ સાંભળી મહિકા લગ્નજીત થઇ મદમિત ફરતી ફરતી સરલાને મુદ્દતાથી ધકકે મારી બોલી “ ચાલ, દૂર આ બહીષી ”

સરલા “ અરે કેમ આમ સાહેબ, આમ કરો છો ? ”

મહિકા “ સરલા, આજે તને કેવી કેવી વાત ચઢે છે ? ”

સરલા “ જેવી તારા મનમાં છે તેવી. ”

મહિલા “ મારા મનમાં શું છે ? જૂઠું આળ શીદ મઢાવે છે ? ”

સરલા “ મરવાને. ”

મહિલા “ તું મર તો કુ ખચુ ”

સરલા “ મારા મરવાથી તું પ્રસન્ન થસો ? ”

મહિલા “ નહિ ”

સરલા “ હું મરીશ તો તું શું કરસો ? ”

મહિલા “ ખૂણમાં બરાબને “ હાથ સખ્ત ” એમ કહીને રોહન કરીશ ”

સરલા “ તો પછી મને હસેજો શા માટે મારે છે ? ”

મહિલા “ જખમી ” એમ કહી તે સરલાને ગળે વળગી હમવા ભાગી કરવાનો આનંદનો ઉભારો હાસ્ય રૂપે મુખ બહાર પડ્યો. તેણે મહિલાના મુખને ચુપ્પન કરી ધીમેથી કહ્યું “ જો મહારાજાને મળવું હોય તો જાગૃત રહેજો કુ અર્ધા રાતના સમયે તેમને સંગે બાંધે આવીશ ”

મહિલા મુખ મચકોટી બોલી ‘ બસા, મને કોઇની સાથે શું કામ છે ? ”

સરલા જન્મથી મહિલાની સાથે રહેતી હતી, તેથી તે તેને પરમ પ્રેમથી ચાહતી હતી અને તેના મનોબાવથી સંપૂર્ણ અગાત હતી તેણે નેન કટાક્ષથી કહ્યું “ મહિલા, તારા મુખને માટે કુ આટલો પરિશ્રમ ઉઠાવી રહી છું, પરંતુ તું જ્યારે કોઇની રજૂદા રાખતી નથી તો મને શી પડી છે ? ત્યારે હવે કુ તો કાર્ક જતી નથી ”

સરલા મહિલા કોમલ હૃદય જાણતી હતી, અને તેથીજ તેણે તેનો મનોબાવ જાણવાને માટે આ કટાક્ષના વચનો કહ્યા હતા મહિલાને નિશ્ચય પૂર્વક બાળ્ય કે હવે એ કદિપણ મહારાજાને બોલાવવાને જશે નહિ “ આથી તે મહા હુલિત મર્ધ પોતાની જાતને સહસ્રશ ધિક્કાર દેવા ભાગી તો પશુ તે પોતાની લાનના સહસા ત્યાગ કરી ચકડી નહિ તે પોતાનો મનોબાવ સરલાથી છુપાવવા મોગતી હતી પરંતુ ભરમથી કાંઈ અગ્નિ ગુપ્ત રહે છે ? સરલાએ હસતા હસતા મહિલાનો હાથ પકડી કહ્યું “ સખી, કુ હવે જનાર નથી, સદેહ ન કર, પ્રસન્ન થા. ”

આ વચનો સરલા હૃદયે મહિલાને બાણ સમાન લાગ્યાં. તેણે અવનત મુખ કરી અર્ધ સ્પૃટ સ્વરે કહ્યું “કેમ, જતી કેમ નથી ? ના કોણ પાડે છે ?”

સરલા “તુ”

મહિલા “હીક, જા, હવે ના નહિ પાડીશ”

સરલાએ ‘જા’ એ શબ્દ સાંભળતાજ મહિલાને ગળે લગાડી કહ્યું “વહાલી, સુશીલાને આ વાત હમણા કહીશ નહિ”

જે સમયે સરલા પ્રાદાની પાસેથી ઉઠીને મહિલાની પાસે આવી હતી તે સમયે મહિલાની પાસે બેઠેલી બાલિકા સુશીલા ચેતી જઇને આપોઆપ ત્યાંથી ચાલી ગઇ હતી

મહિલા “હીક.”

સરલા “સાવધાન રહેજે, જાગૃત રહેજે”

‘હવે તુ જા, જા,’ એમ કહી મહિલાએ અસ્પ હાસ્ય કર્યું. સરલા પણ શાન રહી શકી નહિ. તેની હાસ્ય લહરિ પણ મહિલાની હાસ્ય લહરિ સાથે મળી ગઇ. મહિલાએ તક જોઇ દુઃખ માર્યો “સરલા સુશીલાને માટે વિનોદને પણ સાથે તેડી લાવજે”

મહિલાના આ શબ્દો પૂર્ણ થયા નહોતા એવામાં સુશીલાએ તે ઓરડામાં પુનઃ પ્રવેશ કરતા કરતા હસીને કહ્યું “અમને મહિલાને માટે નરેન્દ્રને લાવજો” પછી મહિલાને સંબોધીને કહ્યું “કેમ હીકને?”

સરલા મહા ચતુર હતી હાસ્ય રસમાં પણ તે પારગત હતી. તેણે સુશીલાને જોઇ રસ વધારવાને માટે કહ્યું “અને માર માટે પણ એક નવીન સ્વાગિ લાવીશ”

મહિલા “જુ ? મર અહીંથી”

સુશીલા “વાહર સરલા, ધન્ય છે તને !”

સરલા “કેમ, કેમ, શું થયું ?”

સુશીલા “જસ, જસ, તારી સાથે તકરાર કરતા કોણ જીતે એમ છે ?”

પછી થોડી વાર સુધી સર્વ હસતી અને એક બીજાના અંગમાં વૃણગતી રહી. આ મનોહર દ્રશ્ય જોણેજ જોણ હોય તેને રોષિની

દ્વારા સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ વિટંબના માત્ર છે. અસ્તુ પછી સરલાએ ધીમેથી મહિલાના કાનમાં કામક કશું અને ત્યાથી પ્રયાણ કર્યું. યદ્યપિ સુશીલાએ તેને પાછી બોલાવી, પરંતુ તે “આવું છું” એમ કહીને ચાલી ગઈ. તેનો આવો ‘વ્યવહાર જોઈ સુશીલા મનમાં કામક ક્ષુભિત થઈ તે જોઈ મહિલા બોલી ‘સુશીલા, ચાલ ઉઘાનમાં જઈએ”

સુશીલા ચાલ, પરંતુ માલા ગુથશેને ! ”

મહિલા “ એટલો જીવ ગભરાતો હતો તો તું સરલાની સાથેજ ચાલી ન ગઈ ? ”

સુશીલા લજ્જિત થઈ કાંઈ બોલી નહિ અને મહિલા તેનો હાથ પકડી ઉઘાન તરફ ચાલી નિકટમાંજ એક નાનું સરખું ઉઘાન હતું. તેની ચોતરફ વાડ ફરેલી હતી પાંક, મહિલા તો મંદિરમાં હતી, તો તે અહીંયા શી રીતે આવી ? અને સુશીલા કોણ છે ? તથા ઉક્ત પ્રોદાનુ શું વર્તાવતું છે ? ઠીક, હવે ધૈર્ય રાખ ઉચિત સમયે સર્વ હકિકત આપોઆપ પ્રકટ થશે

કિંતુ અત્રે અમો એટલું લખવું ઉચિત માનીએ છીએ કે જ્યારે ઉક્ત મંદિરમાં સરલા અને મહિલા અત્યાચારી યવનોના પગમાં સપડાઈ હતી ત્યારે તેમને કોઈ નિયિત શક્તિ ના કોઈ વ્યક્તિએ બંધન મુક્ત કરી હતી. સુશીલા મહિલાની માસિની પુત્રી થતી હતી, તે દુહાંચ વશાત્ યવનોના હાથમાં સપડાઈ હતી, પરંતુ તેને પણ તેજ સમયે એક વ્યક્તિએ ડોડારી હતી આ વ્યક્તિ વાસ્તવમાં ત્રેન્દ્ર અને વિનોદ હતા, પરંતુ તેમણે કોની જાહાલ્યથી ક્યારે અને કેવી રીતે તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો, તે અમે આગળ પ્રકટ કરીશું

ત્રયોદશ પરિચ્છેદ

હ મત્રીની સાથે મત્રણા કરી મહારાજા જ્યારે પોતાના શયન મંદિરમાં ગયા ત્યારે અર્ધરિતઃ બેસીત યજ્ઞ ચૂકી હતી અને સપૂર્ણ નિસ્તબ્ધતા એ તરફ પોતાનું સ્વતંત્ર સામ્રાજ્ય વિસ્તારી રહી. તે શયન મંદિરમાં ઉજવણ દીપક પ્રકાશી રહ્યો હતો તેમાં સુગંધી તેલ બળતું હોવાથી સમગ્ર શયન મંદિરમાં સુગંધ ફેલાઈ રહી હતી તેમજ

પ્રવેશ કરી મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ કોઈ પણ સેવકની સાહાય્ય વિના પોતાના વસ્ત્રો બદલ્યા તેમણે શયનોચિત વસ્ત્રો પારધાન કરી નિકટની સગે મરમરની ખુરશીપર મૂકેલા જલપાત્રમાંથી થોડું પાણી પીધું અને પાન ખાઈ પણ તરફ પ્રમાણ કર્યું. પણ પર દ્રષ્ટિ પડતાજ તેમના મુખમાંથી એક નાની ચીસ નીકળી પડી અને તેમણે આશ્ચર્ય નિમમ થઈ આતુરતા પૂર્વક તે પર પડેલી વસ્તુ ઉઘડી લીધી આ વસ્તુ તેજ હતી કે જે વિનોદની સાથે તેમના ગયા પછી આ પરીચિત વ્યક્તિએ દિવાલમાંના ચોર દરવાજામાંથી નીકળી પણ ગયો ન બી હતી પાંદડની ઉત્કંઠા પૂર્ણ કરવાને માટે અને સ્પષ્ટતા પૂર્વક જણાવી દેખે છીએ કે તે વસ્તુ ખીજ કાઢ નહિ, પરંતુ એક બધ પગખીડું હતું. તે પગખીડું મહારાજા નરેન્દ્રસિંહે પરમ અશ્વર્ય અને આતુરતા પૂર્વક ઉઘારી લીધું અને દીપકના પ્રકાશમાં તે પરનું નામ વાંચ્યું, તે તે તેમનું પોતાનું નામ પ્રતીત થયું

તત્પશ્ચાત્ તેમણે તે પગખીડું ફાડી નાંચ્યું અને તેમાંથી એક લાખો પત્ર કઢી તે ઉત્સુકતા પૂર્વક વાંચના માંડ્યો તે પરમીડા પર તેમને કોઈ વ્યક્તિ વિશેષની મુદ્રા જણાઈ નહોતી

ઉક્ત પત્રમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ હતો —

“શ્રીમાન્.”

આપ આપના ક્ષયન મહિમા પોતાના પર્લાંગર આ પત્રને એક અવસ્ય અર્થત આશ્ચર્ય ચકિત થશે અને વિચારમાં પડશે કે આટલા સખત પહેરા ચોક્કામાંથી કોણે આ પત્ર અહીં આ જાણીને નાખ્યો? કિંતુ શ્રીમાન્, આપ તે વિષે તપાસ કરવાને શ્રમ હેશે નહિ, કારણ કે જ્યાં સુધી હું સ્વયં તે વાત શ્રીમાનની આગળ પ્રકટ ન કરીશ ત્યાં સુધી આપ કદાપિ તે જાણવાને સમર્થ થશે નહિ માત્ર આટલી વાત જાણીનેજ સતોષ માનશે કે જ્યારે આપ આપના મંત્રીની સાથે અહીંઆથી ચાલ્યા ગયા ત્યારે મેં આ પત્ર આપના અભિષેક પર મૂક્યો હતો.

અસ્તુ હવે જે કાર્યને આટે આપ નામદારને આ પત્ર વાચવાનું કહ્યું આપનું પડ્યું તેનો ઉત્તર આપ કરો છું.

પાદશાહનો દુન માર્યો ગયો ત્યાર પછી તેનો પત્ર કોઈ કારણથી મારા હાથમાં આવ્યો અને ને જ્યારે ને આપ નામદારને પહોંચાડ્યો ત્યારે મેં આપને જણાવ્યું હતું કે હું પણ નવાબ ટુગરબનો એક માણસ છું.

હવે નવાબનો પાદશાહનો પત્ર અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા આપને પહોંચવાના સમાચાર જાણ્યો તો તેનો શક મારા પર ઉતરશે અને તેનું પરિણામ એ આવશે કે કાતો હું માર્યો જઈશ કે દોષ એના સ્થાનમાં કેદ પડીશ કે જ્યાંથી આ જન્મે કદિપણ મારો છૂટકારો મશે નહિ અને આપ આપનો એવો ઉપકારક સદાયક ગુમારી એસસો કે હજી આપની ધણી સેવા કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે અને જેની ઉત્તમેષ્ઠાત મેવાએની સાત્રન આપને અલ્પત આવશ્યકતા છે.

તો મને આપના તરફથી શી વસ્તુની અપેક્ષા છે? હું આપની પાસે એટલું જ માગી લઉં છું કે આપ કોઈને પણ પાદશાહનો પત્ર મળ્યાના સમાચાર કહેશે નહિ અને યદિ આપ અથવા આપના મંત્રી વિનોદસિંહ કે જેઓ ઉક્ત હકિકત જાણે છે તેઓ કોઈને તે વાત કહેશે તો મારી તો જે દશા થવાની હશે તે થશે. પરંતુ તેની સાથે આપના અને દિલ્હીના પાદશાહના માણુ પણ જોખમમાં આવી

પડશે આપના વાત કરવાથી હું મારો જવાબ પણ કરી ચકીચ નહિ અને આપને સહાય પણ કરી ચકીચ નહિ

યદિ આપને સંપૂર્ણ બરોસો હોય કે કોઈ ત્રીજી વ્યક્તિને એ વાત કહેવાથી તે ઉક્ત ભેદ કોઈની આમળ પ્રકટ કરશે નહિ તો પાદશાહને અથવા આપના કોઈ બીજા મિત્રને તે વાત બયે કહેજો, પરંતુ સાધન, જે વાત બહાર ફેલાશે તો મારા, આપના અને પાદશાહના પ્રાણ જોખમમાં આવી પડશે

જે સમયે મેં પાદશાહનો પત્ર આપ નામદારને આ યો તે સમયે આ ચેતવણી આપવાનું ધ્યાન મને રહ્યું નહોતું તેમજ તેમ કરવાનું પ્રયોજન પણ લાગ્યું નહોતું પરંતુ આપની પામેથી વિદ્ય ભીષા પછી મને એવા ભયકર સમાચાર મળ્યા કે જેથી મન આ ચેતવણી આપવાનું ઉચિત લાગ્યું આ ચેતવણી અનુસાર વર્તવાથી જ આપના અને આપના મિત્રોના પ્રાણ બચી શકશે

ત્યારે તે સમાચાર શું છે? આપને સુનિદિત છે કે આપના દિલ્લાની નયે સુરંગ છે. તે સુરંગમાં શીઘ્રતા પૂર્વક દાડ બરચમાં આવે છે. આ કાર્ય પ્રાતઃકાળ પૂર્વે સમાપ્ત થઈ જવાને મંમવ છે ત્યાર પછી જોને અમિ લગાડી દિલ્લાનો જડમૂળથી નાશ કરે તો આવશે

શ્રીમાન, આ ભયંકર સમાચાર જાણી આપના મન પર ભારનકે અસર થઈ હશે. કિંતુ આપ ગભરાશો નહિ, મારા મતાવ્યા પ્રમાણે કરશો આપ શીઘ્રતાથી સુરંગનું ફાટક ખાલાવી તેમાં ગંગા જલને પ્રવેશ કરાવો જે આપ આ પ્રમાણે શાંત કરશો તો આપનો, દિલ્લાને તથા તેમાંના માણસોને નાશ થતો અટકશે, અને નવાન ગુજરાતની આગાધી ન હત્યારાઓ સુરંગમાં દાડ ભરે છે તેમના પ્રાણ તત્ત જશે આ માણસોની સંખ્યા ઓછી નથી

શ્રીમાન ફાટક ખોલાવવાથી આ દુર્ભાગી માણસોના કબ્જ પ્રસ્તુત સુરંગમાં થશે અને આપ નામદાર સુરક્ષિત થશે, કારણ કે તે સુરંગમાંથી નીકળવાને માર્ગ પણ હું હમણા કોઈ યુક્તિથી નંધ કરી દઉં છું

અથવા આ માણસોના પ્રાણ જલમ તેટલા માટે મને શોક થાય છે, પરંતુ શું કરું? હવે આપનો વિદલો અને નવાનના માણસો

હસાપને બચાવવાનો કોઈ પણ ઉગ્રય રહ્યો નથી આનુ કારણ એ છે કે જો તેઓ બહાર નીકળશે તો તરતજ દારૂ સળગાવી દેશે અને તે દુર્ભાગી બહાર નીકળ્યા પામશે નહિ તો તેઓ કદિ આગ લગાડી શકશે નહિ. કાગળ કે હાલમાં સુરમમાં દારૂ લગતી વખત તેમણે કોઈ પણ અગ્નિ ઉત્પન્ન કરનાર પદાર્થ પોતાની સાથે રાખ્યો નથી.

“અસ શ્રીમાન્ હવે હું વિદાય થાઉં છું અને પુનઃ આપને નિવેદન કરું છું કે સુરગને જલ પૂર્ણ કરી શીઘ્ર દોષસ્ત કરે.

આપનો સચો ગ્રંથી

“એક અપરીચિત ”

અ પત્ર વચાઈ રહ્યા પશ્ચાત્ મહાનાગ્નિ અતિ બયમરન થઈ વિનોદ સિંહના અયન ગૃહ પતિ ચાલવા લાગ્યા વિનોદ સિંહ અસાર સુધી જાગૃત હતા મહારાજ તેમની પાસે આવ્યા ત્યારે તેમણે તેમને અતિ બયમરન સ્થિતિમાં જોઈ સદસા અનુ કાળુ પૂછ્યું થયા શક્ય સંભવમાં તેમને હકિકત સમજાવી તેઓ તેમને સથે લઈ કેટલાક ઔરડા, બુર્જ, દિવાનખાના, કેટલી અને એક પસાર કરી એક એવા મકાનમાં આવી પહોંચ્યા કે જેમાં ઘણા સયા ચક્રો આગિ હતા ત્યાં જઈ તેમણે સુરગ સાથે સબધ ધરાવનાર ચક્રને શીઘ્રી કાઢ્યું અને તેને ફેરવવા માડ્યું જ્યારે તે ફરતું બધું પડ્યું ત્યારે તે ઉભય તે મકાનમાંથી નીકળી એક ખીજ સુસજ્જન મકાનમાં આવી બેઠા અને આ મહારાજે વિનોદસિંહને ઉક્ત અપરીચિતનો પત્ર મતાવ્યો.

તેઓ આખી રાત જમરાટના માર્યા તેજ મકાનમાં બેસી રહ્યા અને પ્રાત્કાળમાં જ્યારે સુરમમાં પાણી કાઢી નાખવામાં આવ્યું ત્યારે તેમાંની પચસ મુઠ્ઠા નીકળ્યા.

ઉક્ત અપરીચિતે ખરેખર સુરમનું દારૂ બધું કરી દીધું હતું. તેથી ન દુર્ભાગી નાશી શક્યા નહોતા પાણી અને મુઠ્ઠા કાઢી નાખ્યા પશ્ચાત્ સુરગ અદરથી બધું કરી દેવામાં આવી.

પાછકે ઉક્ત અપરીચિતે મહારાજની ઉપર કેટલો બધો ઉપકાર કર્યો હતો. તેના ઉપકારના બદલામાં મહારાજએ પોતાનું સર્વસ્વ તેને આપી દીધું હોત તો તે થોડું હતું.

ચતુર્દશ પાંચોદ

બાજેશના સિંહાસન પર બેસી તુમરજાણા ધોર અચાચાર કરે છે; સોડો અલત ઉદ્ધિમ થઇ પોતાના ઉદ્ધારને માટે દિવસધર આસુદીન બલવ નને પ્રાર્થના કરે છે, બાગજપુરના મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ એક પરિચિત વ્યક્તિદ્વારા પાદચાહનો પત્ર પ્રાપ્ત કરી પોતાના મત્રા વિનોદસિંહની સાથે મસલત ચલાવેછે અને સેનાપતિ ગોવિંદ સિંહને કેટલીક સમયો ચિત્ત વૃદ્ધ મત્રી ધીરેન્દ્રસિંહની સાથે મસનત ચલાવવાને માટે વિનોદની સાથે તેની પાસે જાય છે, મહારાજાના ગયા પછી તેમના શયન મંદિરમાં એક અપરીચિત વ્યક્તિ એક ગુપ્ત પથદ્વારા પ્રવેશ કરે છે અને મહારાજાના પર્યંક પર એક પત્ર મૂકીને લાથો ચીની જાય છે પછી મહારાજા લાંબા આવી તે પત્ર પ્રાપ્ત કરે છે અને તેમની હકીકત જાણી બચાકુલ થઇ મત્રીની સલાહ લઇ સુરગને જવા પુર્વ કરી દે છે, બીજે દિવસે સુગમાનું પાણી ઠાઠી નાખવામાં આવતા તેમાંથી ચવતોના પચાસ મુઠા નીકળે છે, પણ મહારાજા સુર ને અદરથી બંધ કરાવો દે છે અને દુર્ગેશને માટે યથોચિત પ્રયત્ન કરે છે ત્રીજે દિવસે મહારાજા પોતાના સમયરૂઝ મત્રા વિનોદસિંહ સહજ અશ્વ રોહીઓ સહિત પાદચાહને મળવા માટે મોગનમડન તરફ પ્રયાણ કરે છે, માર્ગમાં મુજની પાછળ પડી અત્યુપનની મટકી રાત્રે ગીરિગુફામાં બેસી રહે છે, પ્રાતઃકાળમાં મત્રા વિનોદસિંહ જાગૃત થાય છે તો મહારાજા જાગૃતા નથી; તેઓ તેમની ધૂણી તપાસ કરે છે, પોતાના દુષ્ટાના છેડામાં તેમને એક પત્ર પ્રાપ્ત થાય છે અને નિરૂપાય બની પટનગર તરફ પ્રયાણ કરે છે, માર્ગમાં તુમરવતી સેના સાથે બેટો થાય છે અને તેને પરજીવ કરી પાટનગરમાં જઈ મહારાજાની તપાસને મટે દુતો મોકલે છે.

આ તરફ મહારાજા રાતના સમયે પાણીના હાથમાં લઈ જાય છે, જાગૃત થતા પોતાને બહી અવરજા જુગ છે, એક અપરજી

મિતની તરફથી સ્ત્રી પ્રાપ્ત કરે છે, પછી મહામદ કાસિમની સહયોગે વાનગીત કરતાં મહારાજા ચવનેનો વધ કરે છે, તત્પશ્ચાત્ તેઓ સ્ત્રીની નીચળી ઉક્ત અપરાધિતદ્વારા અશ્વ તથા ઉશ્વ પ્રાપ્ત કરે છે તથા એક તરફ ચાલ્યા જાય છે, પછી તેઓ મસ્લિકાના અતિથિ બને છે અને સ્ત્રીનો વિદાય થઇ પાદચ્છદને મળવાને મોગમહમ તરફ પ્રયાણ કરે છે, એક યવન અશ્વરોહા ઝાડીમાંથી નીકળી તેમની પુઠ પકડે છે અને એક હિંદુ તેજ ઝાડીમાંથી નીકળી બીજી તરફ પ્રયાણ કરે છે.

આ પ્રકારે આપણી કથાનકને ક્રમસર ગોઠવી હવે અમે આગળ વળીએ છીએ. તોપણ એક બીજી વાનનો અત્રે ઉલ્લેખ કરવો અમે હિચિત માનીએ છીએ.

મહારાજાને પદાણેએ જો કોઝીમાકેદ કર્યા હતા તેમાંથી એક અમીરઅલી નામનો યવનપેતાના પ્રાણજયાથી નાસી જવા પડ્યો હતો તે હવે મદા જાની સેના પાછી ફરશે એમ ધારી તેને રોકવાને માટે નવા બના ઠેટલાક સૈનિકો લઇ આવ્યો હતો તેણે ધાધુ હતુ કે નરેદ્રસિંહ અવશ્ય પોતાના સૈન્યમાં આવ્યો ગયો હશે નિદાન મહારાજા નરેન્દ્ર સિંહનો પોતાની સેનામાં જઇ પરાયવા સમથ થયા નહોતા, ખરૂં મત્રી બિનેદસિંહની સાથે ચવનેનો બેટો થયો હતો. અને હિંદુ વીરોએ રમ સૈયંથી ચવનેનો સહાર કર્યો હતો ત્યાંથી રાજબવનમાં આ ૧ મત્રીએ મહારાજાની તપાસને માટે દૂતો મોકલ્યા હતા.

અમીરઅલી નવાબની જો સેનાનો નાશક હતો તેજ સેનામાં હિંદુ કમાન નામકનો એક પદાધિકારી હતો તે નશીબનો પાસો ઉલટાયેલો જોઇ ત્યાંથી નાઠો આ દેવસ યોગે તે મેદાનમાં આવે પહોંચ્યો કે જ્યાં નરેદ્રસિંહનો અશ્વ ચરતો હતો તે અશ્વને જોઇને એવા અનુમાનપર આવ્યો કે નરેદ્રસિંહના ઘોડો જ્યારે અહીંયા છે ત્યારે તે પણ આ અડિયેરમાં જ હાલો જોઇએ અને તેથી તે નિકટની ઝાડીમાં છુપાઇ બેઠો બીજે દિવસે મહારાજા જ્યારે મસ્લિકા અને સરલાની પાસેથી વિદાય થયા ત્યારે તેઓ હરમાનના જંગલમાં આવ્યા અને તે ઉક્ત આલિકેએ નુ અપ્ત નિવાસિ રથાન પણ જાણી ગયો. પછી હરમાને

નરેદ્રસિંહની પૂઠ પકડી અને જ્યારે તે તેમને પકડી શકયા નહી ત્યારે તે નવાવને મળ્યો અને તેના હુકમથી પચાસ અશ્વારોહીઓ સહિત આવી મદિલા અને સરલાને બંદીવાન બતાવી

મહાત્મ નરેદ્રસિંહ ખંડિયેરમાંથી નીકળી અશ્વપર આરૂઢ થઈ મોતી મહલ તરફ ચાલ્યા મધ્યાનની સીમાયે તેઓ એ. દીર્ઘ માર્ગ સમક્ષ કરી એક ધીસ જમણમાં આવી પહોંચ્યા અને તેઓ થોડી જાર જમણાન નરેદ્રને માટે ચોખ્યા

જ્યારે તેઓ વ્યાર્ધવન નામક જમણમાં આવી પહોંચ્યા ત્યારે કેટલાક ધોડાની ટાપ તેમના સાંભળામાં આવી. તેમણે તરત સાધન થઈ પોતાની તબારા આનમાંથી કાઢી એવામાં એકજાર તમામ સન્મુખ આવેને ઉભો રહ્યો અને તેમને પ્રણામ કર્યા

મહારાજ તેમને જોઈ ચકિત થયા અને બોલ્યા “ અહિંસુત સન્મુખ ? તમે અહીંયા પણ આવી પહોંચ્યા ? ”

આમતુક પોતાનું હાસ્ય એરડોમાં ફાંપી બોલ્યો “શ્રીમાન ના હશેન વિના મને રહેન કયાથી ? ”

મહારાજ શુ હજી પણ મારા પ્રાણ રક્ષકનો પરિચય મેળવવાને હું બાંધ્યાળી ન થઈશ ?

આમતુક “ શ્રીમાન, આ આપશું બોલ્યા છા ? જમનીસ્વર ના વિના કોણ કોની રક્ષા કરે છે ?

મહારાજ એ વાત સાંપ છે. કિંતુ યા તમે ઉકન કાળકોટડી માં મને શસ્ત્ર પ્રદાન ન કરતો હું થવનેનો શિકાર બની ગયો હતો ?

આમતુક શ્રીમાન તો શુ આપ મુજ અધમનો પરિચય મેળવવાથીજ સુરુટ થશે ?

મહારાજ “ કેવલ પરિચયથીજ નહી પરંતુ તમને એક ઉપક્રમ પુરસ્કાર પ્રદાન કરવાથી ”

આમતુક “ હીક, એ તો પાછળથી થઈ રહેશે, પરંતુ પ્રથમ આપ મને કયા કામને માટે પુરસ્કાર આપો છા તે જણાવો.”

મહારાજ “તમે મને મવનોની હિંકાકાલ કોટડીમા સ્થાન પ્રદાન કર્યા હતા તથા મારી પોતાનો ઘોડો તથા સસ્ત્રાસ્ત્ર મેળવી આપ્યા હતા તે માટે”

આગતુક શ્રીમાન્ આપે મને એ પૂર્વ પણ કદિ જોયો છે ?”

મહારાજ (કેટલીક વાર સુધી વિચાર કરી) ‘મે’ તમને ક્યાં અને કેવી અવસ્થામાં જોયા હશે તેનું મને કાંઈ સ્મરણ નથી”

આગતુક “હીક હું શ્રીમાનને સ્મરણ કરાવી દઉં છું પાદ-સાહનના દૂતની પાસે જે આપના નામનો પત્ર હતો તે તેના માર્ગે જમા પછી મેજ આપને પહોંચાડ્યો હતો પરંતુ તે સમયે હું અન્ય વેષમાં હતો.”

મહારાજ અત્યંત આશ્ચર્યચકિત થઈ “હા, શું તમે તેજ વ્યક્તિ છો? તે આશ્ચર્યકાનક વ્યક્તિ તમેજ છો? અને તમેજ કોઈ સુખ માર્ગથી મારા અનન્યકૃપા પ્રવેશ કરી પેલો બીજો પત્ર મારા પૂર્વમાં પર નાખ્યો હતો?”

આગતુક (પોતાનું હાસ્ય રોકી) “હા, શ્રીમાન”

આ સાંભળતાજ મહારાજએ પોતાનો ઘોડો તે વ્યક્તિના ઘોડા તરફ ફેરવ્યો અને તેને અસાધારણની સ્થિતિમાં આલિંગન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ તે વ્યક્તિએ પોતાના ઘોડાને એક મારી કેટલાક પગલાં છેડો કરી દીધા અને મહારાજને નમન કરીને કહ્યું “શ્રીમાન, આ સેવક એટલા બહુ માનને ચોખ્ખો નથી”

મહારાજ “યુવક, તમે મને તમારો પરિચય આપ્યો નથી, તોપણ તમે મને વિના મૂલ્યે ખરીદી લીધો છે હવે હું જગતમાં એવું કોઈપણ પારિનામિક જોતો નથી કે જે આપના હિપકારનો સત્તાજ બદલે પણ વાળા શકે હું તમને મારું રાજ્ય આપી દઉં વા મારા પ્રાણ સમર્પણ કરે તોપણ તમારા હિપકારનો બદલો વાળી શકું એમ નથી”

આગતુક “શ્રીમાન, આપ આપનો જીવ ક્ષુદ્ર શા માટે બનાવે છે? હું તો કેવલ આપની ઘોડી જ્યાંનો બિખારી છું અને આપની અરણ્ય સેવ વ્યતિરિક્ત બીજી કોઈ વસ્તુની મને અભિલાષા નથી.”

મહારાજ “વીર યુવક, તમારાં કાર્ય જોઈ હું” આશ્ચર્ય સામ-
રમાં નિમગ્ન થયો છું અને હું જાણુવા માંડું છું કે તમે કોણ છો.
અને આવા અસાધ્ય કાર્ય તમે કઈ અસાધિક શક્તિથી કરો છો.
અસ્તુ હવે મને કહો કે તમે મારા પાસે કયી વસ્તુની અગેક્ષા રાખો
છો. સ્પષ્ટ કહો. હું ક્ષત્રિય છું અને તમવારને સ્પર્શ કરીને શપથ
લઉં છું કે તમે જે માગશો તે હું આપીશ.”

આગતુક “નામદાર મહારાજ, આપે વિચાર કર્યા વિન આવા
શપથ શા માટે લીધા? યદિ હું આપની પાસે કોઈ એવી વસ્તુ માગુ
કે જે આપ આપી ન શકો તો શું થાય?”

મહારાજ “પ્રિયમિત્ર, હું ક્ષત્રિય છું અને મેં શપથ પૂરું
જે પ્રતિજ્ઞા કરી છે નો હું કદી પશુ ભંગ કરીશ નહિ તમે મને
મારું સર્વસ્વ ડાં ન માગો, પરંતુ નિશ્ચય પૂરુંકે માનજો કે કે જ્યાં
સુધી તમારી માગેલી વસ્તુ મારા અધિકારમાં હશે ત્યાં સુધી તે હું
તમને અવસ્ય આપીશ હવે બોલો તમે શું માગો છો?”

આગતુક (મનમાં અત્યંત પ્રસન્ન થઈ) “શ્રીમાન, અપ દીર્ઘાયુ
થાઓ. આપનું રાજ્ય આપને મુખ્યારક રહે. હું તો આપની પાસે
એક અદના વસ્તુનો ઉમેદવાર છું.”

મહારાજ (આતુર બની) “પ્રિય મિત્ર, શીઘ્ર કહો, આપને શું
જોઈએ છે?”

આગતુક “યદિ હું આપની પાસે મહિકાની માગણી કરું તો
શું તે આપ મને સ્વાધીન કરશો?”

આ ક્ષણે સાબળતાજ નરેન્દ્રસિંહને જાણે વજ્રાત થયો હોય
એવો આઘાત લાગ્યો પરંતુ તેમણે મહા મહેનતે હૃદય વેદનાને
રોકી કહ્યું, ‘યુવક, તમારે માટે હું મારા હૃદયનું અલિદાન આપું છું’
અને મહિકા તમને સમર્પણ કરે છું, યદિ મહિકા તમારો સ્વીકાર ન
કરે અને મારી પ્રાપ્તિ ન થવાથી આત્મઘાત કરે તો તેમાં મારો કશો
અલથ નથી. કારણ કે મારો અધિકાર જેવો મારા હૃદયપર છે તેવો
મહિકાના હૃદયપર નથી. તમાપિ મારાથી જનશે ત્યાં સુધી હું તેને
તમારો સ્વિકાર કરવાને સમજાવીશ.”

આ વચનો સાંભળી આગતુકની આખોમાથી અશ્રુ પ્રવાહ ચાલવા લાગ્યો અને તણે અતિ કલિતાથી પોતાના હૃદયના વેમને ફેલી કહ્યું “શ્રીમાન્, આપને ધન્ય છે ! કત્રિય કુલમા આપે જન્મ લીધેલો સાર્યક છે કિંતુ, શ્રીમાન, આપ ધૈન રાખો મે તો કેવલ આપના હૃદયની પરીક્ષા લીધી હતી હું મલિકાને આપનાથી પ્રથક કરવા માગતો નથી, કારણ કે હું તેને મારી જાગિની સમાન ગણ્યું”

મહારાજ “હું અદ્ભુત યુવક, તો તમને શી વસ્તુની અપેક્ષા છે”

આગતુક “શ્રીમાન્, ઉતાવળ શી છે ? જ્યારે જરૂર હશે ત્યારે હું માર્ગી લક્ષ્ય અસ્તુ એ વાત જવા દો, અને મરી એક વાતનો ઉત્તર આપો ય આપ પાદશાહને મળવા માટે મોતી મહેલ તારા બચ્ચો છે ?”

મહારાજ “હા, આપનું અનુમાન સત્ય છે”

આગતુક “ત્યારે હવે આપને ત્યાં જવાની આવશ્યકતા નથી. કારણ કે પાન્થક સલામત તે દુર્ગમા નથી, પરંતુ આપના દુર્ગથી દશ કોશના અંતરે ઉત્તર દિશામાં એક રમણીય જગલમા તણુ નાખીન રહેન છે પાદશાહ હવે મોતી મહેલમા રહ્યા નથી તેનું કારણ એ છે કે આપ મને યોગ્ય સમયે મળી શક્યા નહિ અને જે પ્રકારે આપના દુર્ગનો નાશ કરવાને શત્રુઓએ સુરંગમા દારૂ ભર્યો હતો તે પ્રકારે મોતી મહેલમા પણ તેમણે તેમ કર્યું હતું પરંતુ જેમ મે આપને તે દહિ નથી વિદિત કર્યો હતા તેમ મે પાદશાહને પણ કોષક પ્રકારે મળ સાવત્રાન કર્યો હતા તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે દારૂ જ્વરના દુરચારી માણસો પકાડાને માર્યા ગયા અને પદશાહ સલામત બચીને ઉકત રથજે આસ્થા ગયા વળી તેમને પોતાના ચરોદારા પોતાના દૂતના માર્યા ગયાના સમાચાર મળ્યા એટલે તેમને આપ મળશે એવી આશા રહી નહિ”

આ દહિકત સાંભળી મહારાજ પરમ પ્રસન્ન અને વિસ્મિત થયા અને બોલ્યા —

“પ્રિય મિત્ર તમારામા અવસ્ય અતિ મોટી શક્તિ છે અંકારભૂતથીજ તમે સર્વ સ્થળે યોગ્ય સમયે પહોંચી જાઓ છો તમારે તમે તમારા દ્વાગ મને પાદશાહનો પત્ર મળ્યાની વાત તેમને ન કહીશ”

આમિતુક “ ન તે વાત કહેવાની મને કાંઈ જરૂર જણાઈ નહિ. ”

મહારાજ “ પ્રિય મિત્ર, તમે નો એક મહાન મત્રીની યોગ્યતા ધરાવો છો અસ્તુ બોલો હવે મારે શું કરવું ? ”

આમિતુક “શ્રીમાન એ તો આપ આ સેવકને મહત્તા આપો છો મારી ના સલાહ એ છે કે આપ પાદશાહના શિબિરમા જાઓ અહીંઆવ સીધા ઉત્તર તરફ જજો તો બે કલાકમા શિબિરમા જઈ પહોંચાશે”

મહારાજ “હીક, આપની સલાહ પ્રમાણેજ કરીશ”

આ તુક “યદિ આપને વાંધો ન હોય તો આપ અશ્વપરથી નીચે ઉતરો મારી પાસે કેટનાક ફળો છે તે આરોગીને જલ્પાન કરો અને ત્યાર સુધી હું આપના અશ્વને માત્રીસ કરીશ, કે જેથી તેનો શ્રમ પરિહાર થઇને આપને અભિવર્ષિત સ્થાને શીઘ્ર પહોંચાડી દે.”

મહારાજ ન (અશ્વપરથી ઉતરતા) “એ અતિ અનુચિત યશો પ્રિય મિત્ર મારાથી આપની પાસે એવું કામ શી રીતે લઈ શકાય”

કિંતુ એજલામા આમિતુકે પોતાના અશ્વપરથી ઉતરી મહારાજના ઘેડની લગામ પકડી લાંબી અને તેને આમ તેમ ફેરવતા કહ્યું “શું હું આપનો એક અદના સેવક નથી”

પછી મહારાજએ આમિતુકનાં આપેલાં ફળો આરોગી ઝંજીરના પાણી પી નિશામ ક્યો અને તેટલા વખતમા આમિતુકે મહારાજના ઘેડાને માલીસ કરી, ચરાવી તાળે બનાવી દીધો

દરમ્યાન તે ઉભયની વચ્ચે ધણી ગતચીત થઈ, તેમા આમિતુકે મત્રીએ નવાખતાં સેનાને પરાસ્ત કરી તથા મહારાજની તપાસને મરડે ચોતરફ ફુટો મોકલ્યા તે વાત મહારાજને કહી સમજાવી વળી તે બોલ્યો “આપ નામદારે મહિષાસુરને ત્યાં જઈ પોતાનો અશ્વ છુટો

મુક્યો એ મુકત કયું નહિ કારણ કે તેથી એક ચવનને આપને
તથા મહિષા અને સરલાનો પતે મળી ગયો.

મહારાજને નરેન્દ્રસિંહે પોતાની ભૂલ સ્વિકારી અને ચક્રિત થઈ
પૂછ્યું “શું તમે મહિષાન આજ્ઞાઓ છો?”

આગવૃક ‘હા જી શ્રીમાન્, હું તેને સારી રીતે આજ્ઞા છું.”

મહારાજ “ન કોની કન્યા છે?”

આગવૃક ‘ક્ષમ કરજો શ્રીમાન્, મહિષાનો પતિ મમ હું આપને
આપી શકતો નથી સભવ છે કે રૂચ અથવા તેની સખી સરલા
ઉચિત સમયે આપને તેનો પરિચય આપશે.”

મહારાજ ‘તમે આશ્ચર્યકરક વ્યક્તિ છો.”

આગવૃક (સ્મિત કરી) હા, શ્રીમાન્.”

તત્કાલ જ કલાકે જ શ્રીમાન્ મહારાજ પાદશાહના શિબિર
તરફ ચાલ્યા અને ઉક્ત વિચિત્ર યુવક પોતાના છટ્ટ સ્થાન તરફ ચાલ્યો.
થાઈક, આ તેજ યુવક છે કે જે ઉક્ત ઝડીમાંથી ઉસ્માનની પાછળ
નીકળ્યો હતો અને મહારાજની પાછળ પાછળ ગયો. હતો કિંતુ
અતિ આશ્ચર્યની વાત છે કે તે ચવનને તે મહારાજ મળ્યા નહોતો
પરંતુ આ યુવકે તે તેમને રાધી કહ્યા.

પંચદશ પર્વ

આજે પ્રાતઃકાળમાં સુવિરત્ત બગભૂમિના એક પ્રાતઃમંડ
અપુવદર્ય દ્રષ્ટિઓએ થાય છે નવગામથી ચારેક કોશના અતરે
પશ્ચિમ તરફ એક પ્રચંડ સેનાની છાવણી પડી છે કપાકે દાંથી,
કપાકે લોહા, કપાકે લિટ, કપાકે ખચ્ચર અને કપાકે ભારવાળી
સપ્તોના કુડના કુક બાધી દેવામાં આવ્યા છે સૈનિક મજ્જ

પોતપોતાનાં કર્મોમાં નિમગ્ન થયેલા છે. ક્યાંક રસિક ગણ પરસ્પર હાસ્યવિલાસ કરી રહ્યા છે કેટલાક સૈનિકો અથ્થ ફેરવે છે અને કેટલાક પરસ્પર કૃત્રિમપૂર્વક હાસ્ય કરે છે હાવણીમાં શતાવધિ શિબિરો સ્થાપિત થયેલા છે અને તેમની વચ્ચે એક અત્યુચ્ચ, પ્રચંડ રેશમી તથા જરીકામ યુક્ત શિખર મગરૂરી પૂર્વક ઉભેલો છે કે કાનના ખંદેર ફાટી જાય છે

પ્રહર દિવસ ચઢ્યો હશે, એવામાં તે સ્થળે એક અશ્વારોહી વેગ પૂર્વક અથ્થ ફેરવતો આવ્યો. આવતો દૃષ્ટિગોચર થયો તેણે જરૂર પણ સક્રિય વિના એકદમ હાવણીમાં પ્રવેશ કર્યો તેણે દિવ્ય તેજ તથા વીર વેષ જોઈ સર્વ આશ્ચર્ય યુક્તિ યમ ચિત્રવત્ સ્તબ્ધ બની ગયા તેની સન્મુખ જઈ તેના આગમનનું કારણ પૂછવાની કોઈને પણ હિમ્મત થઈ નહિ. તેમજ કોઈ તેને જતો પણ અટકાવી શક્યો નહિ

તે યુવક નિર્ભયતા પૂર્વક સર્વોચ્ચ શિબિરની પાસે જઈને ઉભો રહ્યો. ત્યાં સહઆવધિ યમ નદશ પ્રહરીઓ શસ્ત્ર ધારણ કરી દારૂરક્ષા કરવાને ઉભા હતા- યુવકે એક પ્રહરીને પ્રશ્ન કર્યો-

“ પાદચ્છાદ સત્તામત પ્રાતર્નિધિયાં પરવાયાં છે ? ”

પ્રહરી “ નિશ્ચય પૂર્વક કહી શકતો નથી, પરંતુ દરબારનો વખત થવા આવ્યો છે ”

અશ્વારોહી “ દિલીશ્વરની સેવમાં કાંઈક નિવેદન કરશો ? ”

પ્રહરી “ આપ કયાંથી આવ્યા છો ? આપનું નામ શું ? અને આપને શું કામ છે ? ”

અશ્વારોહી “ તમે માત્ર એટલીજ ખબર પહોંચાડો કે ભામ-લગના મહારાજ આવ્યા છે ”

દારપાલ ગણ મહારાજનો પરિચય મળતાં તેમને પ્રભુશ્રદ્ધ કરવા લાગ્યા અને એક દારપાલ પાદચ્છાદને ખબર આપવાને શિબિરે માં મથો પછી મહારાજની સન્મુખ ઉભેલા પ્રહરી ગણ પરસ્પર ધીમે ધીમે વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા. એક બોલ્યો—

“ એ તુમજાખાનિ દૂત બનીને તો નથી આવ્યો ? ”

બીજો “ નહિ, એ કોઈ શિપાઈ બચ્ચો છે જુઓને પોશ્ચાક તેવોજ જણાય છે ”

ત્રીજો ‘ નહિ, નહિ, એઓ બ માલાના કોઈ રાજા હશે ’

ચોથો “ વાહ રાજા પણ કાંઈ એ પ્રમાણે એકલા આવના હશે ? એ કાંઈ જમીનદાર હશે ”

પછી વાર્તાનાપમે પ્રારંભ કરનાર બોલ્યો “ જરા થોભોને હમણાં સર જતાંત વિદિત થઈ જશે ”

પ્રદરી મળુ મહારાજા કોણ એ તેનો નિશ્ચય કરી શક્યો ન હોતો, એ રાખા વાસ પચ્ચીસ માણસો ઉત્તમોત્તમ ત્રણે પરિવાર કરી હા તાતની સાથે આવ્યા તેમની વચ્ચે એક બહુ મૂંઢા વજા-ભરણાયા અનકૂત એવો ઉચ્ચ કુલનો યુવક આવતો હતો તેમને આવના નંદ મદાના પોતાના અશ્વપરથી નાચે ઉતર્યા કેટલાક પ્રદરીએ એ તમન થોડાને પકડી લીધો આગળુક વ્યકિતઓ પૈકીએ મહારાજાને પ્રગામ કરીને કહ્યું.—

‘ મદાનાજ એઓ દિદ્દાના શહેનશાહના શાહજાદા છે એમનું નામ શાહજાદા મુદ્દમદ છે

આ સીલળી મહાનાજાએ શાહજાદા મુદ્દમદને આલિંગન કર્યું પછી મહારાજાએ કહ્યું—

‘ અ પના દર્શન કરવાની મને અજિલાયા હતી ને સૌભાગ્ય વશાત આજે પૂરું થઈ ’

શાહજાદો ‘ હું એટલા બહુ માનને પાત્ર નથી. કિંતુ આપણી સુલાકાતથી હું અતિ પ્રસન્ન થયો, એમ માટે કહેવું જોઈએ ”

મહારાજા ‘ દિલ્લીધર સુપ્રસન્ન છે ? ’

શાહજાદો “ ખુદાના ફઝલ છે હાલતો, તેઓ આપણી સુવા-તાને માટે આગુર થઈ બેઠા છે ”

પછી શાહજાદાએ રાજાનો હાથ પકડી અનુચર વર્ગ સહિત શિનિરમાં પ્રવેશ કર્યો અને રાજાના અમલી રક્ષાનો ભાર દારપાલની ઉપર પડ્યો

મહારાજને જોઇને પાદશાહ અતીવ હર્ષ સહિત સિંહાસન પથી ઉઠ્યા અને સાદર મહારાજને પાણિગ્રહણ કરી કઠાશ્લેષ કર્યો ઉભાયે પરસ્પર પ્રણામ કર્યા પાદશાહ મહારાજને પોતાના સિંહાસન પર જમણી બાજુએ બેસાડવા માંગતા હતા, પરંતુ મહારાજએ તેનો અસ્વિકાર કરી ડાબી બાજુએ રત્નમય ખુરશી પર આસન ગ્રહણ કર્યું પછી પાદશાહની આગાથી તેમના સર્વ હરખારીઓ યથોચિત સ્થાન પર બેઠા, અને શાહજહાંએ પાદશાહની જમણી બાજુએ એક ખુરશી પર આસન ગ્રહણ કર્યું પછી તેઓ પરસ્પર પ્રેમપૂર્વક વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા. પાદશાહ સસ્મિત બોલ્યો.

‘આપની તથિયત તો ઠીક છેને ? આપની સહનતમાં આબાદી અને રકબત સુખી છે ને ?’,

મહારાજ “જ્યારે આપના શ્રીચરણે બ્રજભૂમિને અર્ચકૃત કરી છે ત્યારે મગલ થવામાં તુટિશી છે ? અન્યથા તુચરણ જેવા નવાબથી આનંદ અને શાંતિ શી રીતે સ્થાપિત કરી શકાય ? આપ નામદાર તો ખુશીમાં બેને ?”

પાદશાહ “ખુદાની મહેરબાનીથી ખુશીમાં છું, ચંદુનાથસિંહ ખુશીમાં છે ? તેઓ આપની સાથે નહિ આવ્યા ?”

ચંદુનાથ સિંહનું નામ સામળી મહારાજનું મન વિષાદ પૂરું થયું અને તેમણે દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખી ભગ્ન સ્વરે કહ્યું.

“શ્રીમાન, કહેતા હૃદય વિદીણું થાય છે કે બે વર્ષ થયાં પછીએ તેમનો સર્વ નાશ કર્યો છે તુગરણખાતા પડવત્રથી તેમનો નાશ થયો છે પદાર્થો અને સજ્જનનો નિનાશ કરી તેમની સતી બી અને નવોદા કન્યાને ફાણુ જણે કર્યા કેવી દશામાં રાખી છે કે ધણી તપાસ કર્યા છતાં તેમનો કાષ્ટ પશુ પ તો લાગતો નથી.”

પાદશાહ હાલમાં તેમના પદ પર ફાણુ સ્થિત છે ?”

મહારાજ “ઉપમંત્રી ચંદુનાથસિંહ તેમની જગ્યા પર છે”

પાદશાહ “ચંદુનાથસિંહની હાલમાં સામળી કું અતિ રજામાં થયો છું અસ્તુ, જેવી અલ્લા તદ્વાની મરજી, પરંતુ હવે અ

કાફર ફિસાહ ખોરાને જલદીસર કરવા જોઈએ નહિં તો એ દોષ્ટ !
કુલ સહીનત ખરનાહ અને નાણુદ કરશે. ”

મહારાજ, “અવશ્ય પરંતુ તુમરસન્નાની પાસે સેના મોટી છે
માટે જ્યાં સુધી આપ નામદારની શેષ સેના પટનાથી આવે નહિ
ત્યાં સુધી સન્મુખ નહિં લડતાં યુક્તિપુર સર લડવું જોઈએ ? ”

પાદશાહ “ મારો પશુ એવોજ વિચાર હતો હાલ કેટલા
સૈનિકોની જરૂર છે ? ”

મહારાજ “કેવલ પાંચ સહઅ અને એટલા માણુસો તો
ખુદ મારી પાસે છે કિંતુ આપની પાસેથી પ્રસંગોપાત સહાયત
લઈશ ? ”

પાદશાહ “ નહિ, નહિ, આપને જેટલા જોઈએ તેટલા માણુસો
આપવાને હું તાઇયાર છું ”

મહારાજ “ આપ નામદારને માણુસોની શી ખોટ છે ! પરંતુ
મારા માલસો પશુ આપનાજ ગણી લેાને ”

પદશહ “ હમણાં આપની સાથે કેટલા માણુસો આવ્યા ? ”

મહારાજ “ હાલ તો હું એકલોજ છું ”

આ સંજોગી પાદશાહ આશ્ચર્ય ચક્રિત થયો અને ધનર માણુસો
પશુ નિરિમત થઈ અનિમિષ નેત્રે મહારાજની તરફ જતા લાગ્યા
ત્યારે મહારાજ હસીને બોલ્યા “એમા આશ્ચર્ય પામવા જેવું શું છે ? ”

પાદશાહ ‘અરબ તાણુજ થવા જેવુંજ છે આવા સંકટમય
સમયમા તે અપના જેવા વીરપુરુષજ આ પ્રકારે જમણુ કરી શકે. ”

મહારાજ “હું પ્રયત્નયુતા સુખમા પડી ચુક્યો હતો, કિંતુ
મધ્યરેજ મારી રક્ષા કરી મને આપની સન્મુખ મોકલ્યો છે ”

પાદશાહ “હે ! આપને શું થયું હતું ? ”

પછી મહારાજએ પુર્વે અનેલી સર્વ ઘટના કહી સંભળવી,
પરંતુ પોતે મસ્તિકાના અતિથિ બન્યા હતા એ વાત ગુપ્ત રાખી
આ હકિકત સંભળી પાદશાહનાં લોચનો કોષથી આરકત બની ગયાં,
અને તેમનું સમગ્ર અંગ કંપિત થવા લાગ્યું. તેમણે સિંહગજનાં
કરી સભાસદોને ઉદેશીને કહ્યું. “હવે જેમ અને તેમ જલદી એ

કાફરનો નાશ કરો, કારણ કે હવે એ બદમાશો ઓઝા દિવસ દુનિયામાં રહે એ હિતકર નથી. તેમનાં કુટુંબના કોઈપણ માણસને બચવા દેશો નહિ કે નાશી જવા દેશો નહિ.”

આ શબ્દો સાંભળી સર્વ સભાસદો રતબ્ધ બની ગયા. પછી મહારાજ બોલ્યા —

“દિલ્લી પતિ, તુમરલખાતો વધ કરવાનું કાર્ય હું મારા શીરપર ભરું છું. ઇશ્વરની દયા અને આપની સહાયતા થશે તો શીઘ્ર પોતાના પાપનું ફળ તે ભોગવશે.”

મહારાજની વાણી સાંભળી સર્વજન મહા આનંદિત થઈ તેમને તેમના સાહસ માટે આતરિક ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા. પછી પાદશાહે કહ્યું —

“આપ ક્ષત્રિયવીર અને હિંદુઓના શિરતાજ છે. નાહ તો આવી હિંમત કોણ બતાવી શકે ? હવે આપ જેમ અને તેમ સંવર તે દોજબી કુતરાને કસકરો.”

મહારાજ “નામદાર, આપની આજ્ઞા શિરો ધાર્ય કરવાને હું અત કરણ પુરેક તૈયાર છું.”

પાદશાહ “આપની બીજા જે જે ઇચ્છા હોય તે લેવા પણ સંકોચ વિના કહો.”

મહારાજ “તે દ્રુષ્ટનો વધ થવા પછી બગલાના જે જે જમીનદારોની સ્થાવરા જંગમ મિલકત હર ઇંચ જગ હોય તેમને તે પાછી આપવામાં આવે એવી મારી ઇચ્છા છે.”

ત્યાર પછી મહારાજએ તુગલકનો મોકલેલો પત્ર પાદશાહને પ્રાપ્તી સંભળાવ્યો. તે સાંભળી પાદશાહ અસત કપિત થયા અને બોલ્યા —

“એ દ્વાર ખેવાત સિધ્ધ થાય છે. એક તો તેણે મંત્રીનો વધ કરાવ્યો છે, અને બીજા વત એ છે કે હજી તેની આ તથા પુત્રી તુમરલખા હાથમાં સપાઝ નથી અરવુ. હવે તેનું મૃત્યુ નિશ્ચિત આવ્યું છે.”

પછી પાદશાહે મોતી મહેલ સુરમથી ઉઠાવી દેવાના તુમરલના માણસોએ કરેલા પ્રયત્ન વશેવાત કરી અને કહ્યું "જ્યારે મેં મારા દૂતનો વધ થયાની વાત સાંભળી ત્યારે મેં હવે અપ ન પધારશો એમ મારી અત્રે પ્રયાણ કર્યું પરંતુ રાજા સાહેબ આપના અને મારા દુતને બચાવનાર અદ્ભુત માણસ કોણ છે. ખુદા જણે છે કે હું તેના એકદાનના બેળને શીંગ ઉઠાવી શકતો નથી."

મહારાજ "આમાન ને નિયત યુવકનો પરિચય મેળવવાને માટે મેં ઘણો પ્રયત્ન કર્યો છે પરંતુ તે હમણાં પોતાના સ્વપ્નમાં કાંઈ પણ કહેવા માંડતો નથી."

પાદશાહ "જે તે મારી પસંદગી તો હું તેને મોં માંડું છતાં આપીશ."

મહારાજ "અને મેં પણ તેમ કરવાની તેની આજ્ઞા પ્રતિગ્રહ કરી છે."

પાદશાહ "તે માણસ તેને યોગ્ય છે."

મહારાજ "તો હવે આજ્ઞા હોય તો હું પ્રસ્થાન કરું."

પાદશાહે મહારાજને વિશ્રામ લેવાને ઘણો આગ્રહ કર્યો પરંતુ પોતાના હાથમાં લીધેલું કામ સંપૂર્ણ કરવાનો નિશ્ચય કરી તેઓ ત્યાંથી કેટલાક સૈનિકો લઈને વિદાય થયા. તેમણે પદસાહની ફેળને એક તરફ મોકલી પોતે પોતાના દુગ ને પ્રયાણ કર્યું.

પાદશાહના શિબરમથી નીકળી મહારાજ નરેન્દ્રસિંહ બે કોસ દૂર ગયા હશે એટલામાં ઘોડાની ટાપને ધ્વનિ તેમન સંભળવામાં આવ્યો. તે સાંભળીને તેઓ તે સ્થળે થોભી ગયા. ઘોડાવાનના તેમની સન્મુખ ઉકત અદ્ભુત અપરીચિત યુવક ઘોડો કુદાવતો આવી પહોંચ્યો. તે જોઈ મહારાજ આશ્ચર્યચકિત અને સુપ્રસન્ન થઈ બોલ્યા "વાહ, વાહ, મિત્ર, અપરીચિત મિત્ર, તમે તો જાણે મારી સાથે છાયાના પેઠે ફરી રહ્યા છો."

અપરીચિત (પોતાનું હાથ ઓઠે માંડાવી) "કેમણે કે આપ મારી કામ છે. આપ પાદશાહને મળવા ગયા એ વાર નવાખના અરોને વહિત થઈ ગયા અને આપ સેના સાથે નહિ આવતા આ

માગેથી એકલા આનસો એમ પણ તેઓ ચેતી ગયા. છે માટે આપ પાછા ફરો અને પાદચ્છાદને મળી તેને સાથે લઇ આપ આપના દુર્મ પ્રતિ જાઓ. કારણ આજે વરુઓની ટેળી આપની પ્રતીક્ષા કરે છે.”

એમ કહીને અપરીચિત ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને મહારાજ પણ સાંધી પાછા ફર્યા

પોષ્ઠ પસ્કિંદ

રજની અતિ કૃષ્ણ વર્ણનાં વસ્ત્રો પરિવાન કરી જગતમાં કૃષ્ણા ત્મસારીકાની પેઠે નૃત્ય કરતી હતી અરુણમા રાત્રિના સમાજમયી ક્રમશઃ નિસ્તબ્ધતાનું વિગ્રહ સ્વરૂપ વૃદ્ધિમત થતું જતું હતું. કોઇ કોઇ વાર નિશ્ચાયાર પણ પક્ષીઓના કકેશ શબ્દથી શાંતિનો ભંગ થતો હતો. તે સમયે ધીર્ય અરુણમાં એક અર્ધમૃત બાલિકાને ઘેરીને ચાર પાંચ પુરુષો બેઠા હતા અને તેને અસ્ત્રીલ શબ્દોથી પીડત કરી રહ્યા હતા તેમાંથી એક જણ બોલ્યો.

દિલ્લખા, શુ હવે પણ તમે અમારા હાથમાંથી છટકી જશો. ધણા દિવસથી તમે અમને તમારા પાશમાં ફસાવ્યા છે દિલ્લખા, હવે દિલ્લ ખોલીને જરા, બેસો અને આનંદ કરો.”

આ શબ્દો સાંભળીને બાલિકાએ રોદન કરતા ઉપર મુખ કરી ક્રુષ્ણા પૂવ ક કહ્યું :-

“હે દયામય પ્રભો! હે પરમ પિતા! પિતૃમાતૃ વિહીના આશ્રય માલીકાની છુટારાઓના હાથથી આવી ફર્દશ થઇ રહી છે, તે શુ આપને વિદિત નથી? હે દેવ! તમે શુ શપથ કરો છો? આપના શિવાય આ વિપત્તિમાંથી કોણ મારો ઉદ્ધાર કરશે? નાથ, મને આપ-ધાત કરી મારા સતીત્વની રક્ષા કરવાનો પણ અવસર મળતો નથી”

એવામાં એક કુપ્ટે તેના ચરણને સ્પર્શ કરીને કહ્યું

“નાજની! નખરા શ્યા માટે કશો છો? તમને પા સાહતી જેવમ
અનાવવામાં આવશે.”

આસિકા “તમે અમારા પિતા તુલ્ય છો માટે મને અભાગિનીને
છોડી દો હું તમારી કન્યા છું”

લુટારો “ તમે મારી ખીખી છો ગલખાઓ છો શા માટે ?
નવાળ સાહેબ કે જેઆ જગતના પાદશાહ છે તે તમારા વિના
હિવાના બની રહ્યા છે તેઓ તમને પોતાની બેગમ બનાવશે ”

“આશ્વિકા, રે કુટ, તારી રસના તને દશ કેન કરના નથી ?
કુ તમારી ઉપર શુકવાની પથ્થુ નથી દુર જા સામેથી દુહ્યારી,
પાપીજી !”

એમ કહીને રોધાન્વિત બાલિકાએ તેનો હાથ ઝટકી નાખ્યો
સૂતાનો પગ ઝાગતી દીધો અને દુખી થઈ રોતા લગી

પાઠકો આ વૃત્તાંતનું નિઃસ્પર્શ સમન્ય રહે. ઉકત દુષ્ટ પાઠકો
અનાથ નિજાને ક્યકથી પકી નવ્યા હતા અને પેતાની પ્રભુ
તુષ્ઠ કરવાનું યોગ્ય તેને નિર્જન વનમાં પીળા આપી રહ્યા હતા
સાલિકાની રક્ષાને કાંઈપણ ઉનાય નહોતો અને ધૃશ્વર શિશુ તે સ્થળે
સાલિકા સહાયક પણ નહોતો.

પછી તે રરક્ષમ યાને તે બાલિકાને ગળા પૂર્વક આશ્રિત
 રહીને મોટા બનીને પટકા દીધી અને તે પોતાની પશુ સ્થિતિ તુમ
 કરવાને પ્રવૃત્ત થયો હતો એવામા દુરુથા એ ગોળી આવી તેને
 ઘાગી તેના ને ધરાશાયી થયો આ સ્થિતિ જોઈ ઇત પદાર્થો આશ્ચર્ય
 ઓકત થયા હોયનીત યદ્ય આમ તેમ જોવા લાગ્યા એટલામા બીજી
 એ ગોળીએ આવી તેના એ પહોળા મરડા પાંખા આવી શેષ એ
 પહોળા મરડાને લઈને યદ્ય તથાની ને ની ગતિ હતા એવામા
 એ ગોળીએ આવી પહોળી ફાળુસમા નેવના પશુ સહાર
 માંથી દોડી બહાર નીકળી આ સમયે પ્રાય મૂચિત સ્થિતિમા હતી, પરંતુ
 તેની નીચેની સ્થિતિ મોટી પામેલા જોઈ તે કાંક સ્વસ્થ યદ્ય અધરોડી
 યુવાન હતો તેણે પાંખા ઉતરી બાલિકાની સમીપ જઈ રહ્યો. —

"अहो, इति वाचं भव नदी. तमे शत याव्यो."

યુવાનને જોનાજ બાલભા હૃદયમાં એક અનિર્વચનીય બાવનો
માર થયો તે લગ્નથી સંકુચિત થઇ સહસા કંઈપણ બોલી શકે
કે તે જોઇ યુવાએ પુનઃ કહ્યું—

“આપ કયા જવાના છો ? જ્યાં જવું હોય ત્યાં હું આપને
બોલી દઈશ.”

બાલિકા “આપ મારા રક્ષક છો અને આપ શિવાય આ જગતમાં
માર કોઈ પણ નથી.” તો હું અનાથ બાલા કયા જવાનું કહું ?”

આ સામળી યુવકનું હૃદય ભરાઇ આવ્યું અને તેણે કહ્યું
કે કહ્યું—

“શું આપના કુટુંબમાં કોઈ નથી ?”

બાલિકા “એક પ્રકારે કોઈ નથી એમજ કહેવું જોઈએ. દુષ્ટ
જાતના લયથી હું એક વૃદ્ધાની સાથે રહેતી હતી અને તે વૃદ્ધા
પોતાની કન્યાવત્ ચાહતી હતી પરંતુ નરરાક્ષસ યવનોએ આજે
તેને વધ કર્યો અને મને નિરાધાર સ્થિતિમાં આ અરણ્યમાં
ત્યાં લાવ્યા. તેઓ મારા સતીત્વનો નાશ કરવા પ્રયત્ન થતા હતા
અને આપે એકાએક આવી એ આપત્તિનાથી મારો ઉદ્ધાર કર્યો.”

યુવક “આપ ક્ષત્રિય કન્યા હો એમ પ્રતીત થાય છે”

બાલિકા “હા, આપનું અનુમાન સચ છે” અને એમ કહી તે
વકાએ લગ્નથી શિર ઝુકાવ્યું.

યુવા “તો હવે ચાલો અને થોભવું મુકત નથી સમીપમાં
સેનાના છાવણી છે, ત્યાં આપ નિહર રહી શકશે”

બાલિકા એક સરતે હું આપની સાથે ચાલીશ”

યુવા “બોલો આપની શરત શું છે ?”

બાલિકા “મને ભૂલી નહિ જશે ને ?”

યુવા “ગમે અપ ભૂલી જશે, પરંતુ હું તો આ જીવનમાં
તમા ભૂલીશ નહિ. અસ્તુ. આપનું નામ શું ?”

બાલિકા “આપ કૃપા કરી થોડા દિવસને માટે ક્ષમા કરો.”

મારો જીવ સ્વરસ થાય તો હું મારી સર્વ હક્કિત આપને
કે વળી હું આપને પ્રાર્થના કરું છું કે “આપ” કહીને મને હજી

આ બોધન કરશે નહિ અને જો વાધો ન હોય તો કૃપા કરી મને આપને પરિચય આપો.”

યુવક “શું મારો પરિચય મળવાથી તમે સંતુષ્ટ થશો ?”

બાલિકા “શા માટે નહિ ? મારા હિંદાર કતો, મારા ધર્મ રક્ષા કરો પરિચય મળવાથી શું મને સંતોષ નહિ થશે ?”

યુવક “તમે તો કુવારા છોને ?”

બાલિકા (સલજ્જ બાવથી) “હા હા”

યુવક “તમે હમણાજ કહેતા હતા કે ‘મારૂં કોઈ નથી,’ માટે તમે મને તેની સાથે પરણવાને સ્વતંત્ર છો”

આ સાંભળી બાલિકા લજ્જાની મારી કેટલીકવાર સુધી મૌન રહી પરંતુ પછી યુવાનના વારંવાર પ્રશ્ન કરવાથી બોલી—

“એ વાત સત્ય છે કે મારૂં કોઈ નથી, પરંતુ તેથી આપને શો હેતુ છે ?”

યુવક “મારી એવી ઇચ્છા છે કે યદિ તમે દયા કરી મારા હૃદયની અધિકારી દેવી બનો તો હું મારી જાતને કૃતાર્થ થયેલી માનું”

બાલિકા (સલજ્જ બાવે) “શું આ આપ સત્ય વાતકહો છો ?”

યુવક (તલવારની મુંઠ પર હાથ નાખી) “હું ક્ષત્રિય છું અને અમરોરને સ્પર્શ કરી પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે મેં અત્યાર સુધી વિવાહ કર્યો નથી માટે તમારા જેવી સુશીલા બાયા સાથે લગ્ન થવાથી હું મારી જાતને બાગ્યવાન અને કૃતાર્થ માનીશ”

આ સાંભળી તે બાલિકા ઉક્ત વીર યુવકના ચરણે પડી અને મદમદ કંઠે બોલી—

“આજથી હું આપના ચરણની દાસી બની છું”

આ સાંભળી તે યુવકે તેને ઉઠાવી લઈ પોતાના હૃદય સરસી ફાળી અને તેના કપોલપર અનેકવાર ચુબન કરીને કહ્યું—

“પ્રિયે, તમે આજથી મારા હૃદયના અધિકારી દેવી બન્યાં છો.”

ત્યારપછી તે યુવકે તે બાલિકાને પોતાનો ચર્યાર્થ પરિચય આપ્યો, તે જાણી એ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ અને પછી તેણે પશુ પોતાનો પરિચય સંક્ષેપમાં તેને આપ્યો. તે જાણી યુવાનના આનંદનો ખાર રહ્યો.

નહિ અને તેમને લાગ્યું કે આ પરસ્પર સયોગ વિધાતાની અનંત હયાથીજ થયો છે પછી યુવક બોલ્યો, “હીક, હવે બહાલી, તમે અહીં આવી અમારી સાથે શીખ્યાં ચાલો, કારણ કે આ સ્થાન ભયંકર છે અને કદાચ વેરીએ તું કોઈ દિન આવી આપણા પર આક્રમણ કરે એ સર્વથા સંભવિત છે.”

બાલિકા “ચાલો બહાલા, હું તમારી સાથે ચાલવાને પ્રસ્તુત છું”

“યુવક “તમે ચાલો, આ અશ્વપર આરૂઢ થાઓ.”

બાલિકા (સલજજ ભાવથી) “હે અશ્વપર ?”

યુવક (સ્મિત કરી) ‘હાનિ શી છે? હું પણ તમારી સાથે રહીશ.”

બાલિકા “શું તમે પગે ચાલશો ?”

યુવક “યદિ આગ્રા કરશે તો તમારી પાછળ હું પણ ચડામેશીશ”

આ સાંભળી બાલિકાએ લજ્જાન થઈ પેતાનું શીર ઝુકારી ઢીધું એટલામા એક અધારોહી વેગપૂર્વે ઘેડો ફેંકારતો ત્યાં આત્મ પહોંચ્યો અને એમ કહી એક તરફ ચાલ્યો ગયો કે “અહીંની સામી માનુષ્યો જલ્દી નાગે, કારણ કે વેરીઓ પાસે આવી રહ્યા છે”

આ સાંભળી તે યુવકે સત્તર ઉક્ત માનિકાને ઘેડાપર ચઢાવી અને તેની પાછળ પોતે પણ ચડી બેઠો. તે સમયે બાલિકાએ તેને પ્રશ્ન કર્યો “જેણે આવા સમયમા આવીને આટલો ઉપકાર કર્યો તે કોણ હતો ?”

યુવક “એ વિચિત્ર યુવક કોણ છે તે હું જાણતો નથી, પરંતુ એટલું કહી શકું છું કે એ અદ્ભુત વ્યક્તિએ વખતોવખત આવી અમારા મહારાજાને ઘણો ઉપકાર કર્યો છે અને આજે પણ એજ મહાત્મ્યે આવીને તમારાપર અભ્યાચાર થવાની હકિકત મને કહીને તમારા ઉદ્ધારન માટે મને આ તરફ મોકલ્યો હતો અને પોતે પણ દુરથી અભ્યાચારીઓ પર જોળી છોટી હતી”

આ પ્રકારે તે યુવક પોતાની પ્રિયતમાને લલ્લને નિર્વિધે મહા રાજા નરેન્દ્રસિંહતા જણાવેલા નિયતસ્થાન પર પહોંચી ગયો.

પછી, આ યુવક વિનોદસિંહ શિયામ અન્ય કોઈ નથી પરંતુ આ બાલિકા કોણ છે ? એનો પરિચય અમે કાંઈ અન્ય પ્રસંગે આપીશું.

સમદશ પરિચ્છેદ

અર્ધી રાતનો સમય હશે તે વખતે શતાવધિ સૈનિકોની વચ્ચે એક બાલીકા વિશાળ રાજમાર્ગ પર ચાલી જતી હતી સૈનિકો સર્વ પદાભિહત અને નાગી તત્રવાર તથા અનેક શસ્ત્રોથી સુસજ્જિત હતા આ પ્રકારે કેટલાક કોસ ગયા પછી તેઓ એક નિખિડ અરણ્ય માં બાવી પહોંચ્યા. આ વન ધીમ્મ હતું તોપણ તમા ભય કર પ્રાણીઓનો વાસ નહોતો તેમા આ વૃક્ષોની અધિકતા હોવાથી લેકા તેને આમૃત નન કહેતા હતા રજની યદ્યપિ જ્યોત્સ્નામયી હતી, તોપણ વૃક્ષો પુષ્કળ હોવાથી વનમા જ્યોત્સ્નાનો પ્રવેશ થતો નહોતો તેઓ અરણ્યમા થેડે દૂર ગયા હશે એનામા તેનને અમ્બાનો કંઠમાથી નીકળતો આર્તશ્રવણ કર્યોગાર થયો તે સામળતાજ પાલખીમા એટલા નેક યુવકે તેમાથી પોતનું મખ બહાર કાઢી તેને ઉભી રખાવી તેની સાથે સર્વ સૈનિકોને એકત્ર કરીન કહ્યું —

“બાઈ, રાષ્ટ્ર સામળોને આનો રોગ નથી સમજાય છે ?”

આ સામળી એક સૈનિક બોલ્યો મહારાજ, સ્ત્રી કંઠનો આર્ત નાદ કર્યોગાયર થાય છે જુઓ, પણ એક નાનો પ્રકાશ પણ જણાય છે

યુવક ખડગસિંહ, એ અમલા રાષ્ટ્ર દુષ્ટ લૂટારાના હાથમા પડી અતિશય થાનના ભોગવી રહી હશે એટલા માટે ઓને ઉદ્ધાર કર્યાવિના આગળ જવું એ મનુષ્યતા અને હાનિચત્વથી વિરુદ્ધ છે

ખડગસિંહ બોલ્યો —

યુક્ત છે, મહારાજ આજા દો તો હું તે દુષ્ટને હમણાં દડ દઉં અને અમ્બાનો ઉદ્ધાર કરીને પાછો ફર.

મહારાજે કહ્યું કિંતુ થોભો કદાચિત આ સ્થાન તેજ છે કે જ્યાં મળીવાને માટે મારા એક અપરિચિત સહાયકે મારી સાથે કરાવ કર્યો હતો.

એમ કહી મહારાજ નરેન્દ્રસિંહ માલખીમાંથી કિતરી મક્કા નીચે કિતર્યા કે તરતજ એક અત્યુચ્ચ વૃક્ષ પરથી એક માણસ પડ્યો, જેને જોઇ મહારાજની નિદ્રામયતા દૂર કરી "શ્રીમાન આપ રથજો બરાબર વખતે આવી પ્રજ્ઞાગ્યા છો."

પાઠક, આ માણસ કોણ હતો? એ તેજ અદ્ભુત માણસ હતો જો અત્યાર મુધી અનેક વાર મહારાજ નરેન્દ્રસિંહને સહાય કરી થોડીવારમા ઉક્ત રોહનધ્વનિ પુનઃ કબ્જે આવર થયો. આ વખતે અપરીચિતે તે પ્રત્યે મહારાજનું લક્ષ્ય ખેંચી કહ્યું શ્રીમાન આ સાબળ્યો? અહીંઆંથી ઉત્તર દિશામા થોડે દૂર નવાગના ખમ્મે સોએ અપની મલિકાને ગિરફતર કરી છે માટે ચલો, તેના કરો કિતુ સાધાન, આ સમય વીરના દર્શાવવાનો છે અને કરજો, આ સમયે હું આપની સાથે રહી શપથ નહિ.

એમ કહી અપરીચિત માણસ ચાલ્યો ગયો અને મહારાજ નિદ્રાથી ઉક્ત નીતિ આપતો હતો ને તરફ ચાલ્યો પરંતુ આ અડગસિંહે મહારાજના કૃત્ય સામે વાધો લીધો અને કહ્યું "જાજ, સેનકો હોવા છતાં આપ વ્યથા જોખમ ખેડો છો.

અજેજ રહે, અમે હમણાં તે દુષ્ટાને મહાત કરીને પાછાવીશું. પરંતુ અડગસિંહના કથન પ્રત્યે મહારાજએ નક્કર આપ્યું નહિ અને સર થઈને ચાલ્યા એટલે સર્વ સૈનિકાએ નેમનું અનુકરણ

મહારાજ એક નાની ચમશેર મ્યાનમારી બહાર કહા લેમ આગળ ચાલ્યા અડગસિંહ તેની સાથે ચાલ્યા અને સર્વ સૈનિકા ચક્રાંગ વ્યુહ રચી નેમની પાછળ પછળ ચાલ્યા જે દિશામાંથી

ધ્વનિ આવતો હતો અને પ્રકાશ જણાતો હતો તે તરફ મહારાજ ના હતા જેમ જેમ તેઓ આગળ વધતા ગયા તેમ આર્તનાદ વરષતા પૂર્વક સંભળાવા લાગ્યો. વળી હવે વૃક્ષો પડવા લાગ્યા નહોતા તેથી ચક્રના પ્રકાશમાં આસપાસની વસ્તુઓ સ્પષ્ટ જણાતી હતી. આગળ જતા વધત દલ્લી વચે બે સૈનિકા, એકી રોહન કરતી ધ્રુવીગોચર થઈ. વળી આઠ હજાર મુખ્ય વધતો ન પર અચાચાર કરવાનો પ્રયત્ન કરતા જણાયા. તેઓ પરસ્પર

કાંઈ વાત કરતા હતા, પરંતુ અંતર હોવાથી તેમનો વાતાવાપ સ્પષ્ટ અંબળાતો નહોતો. આ ક્ષણે જોઈ અડગસિંહ બોલ્યો —

હવે આપણને સ્પષ્ટ રીતે સમજાયું કે આ લોકો પહોણ છે અને તુરસ્કના અનુયાયી છે આપ આજ્ઞા કરો તો આ માણસોનો ક્ષીધ સંહાર કરી આંખોને સુરક્ષિત રાશમાં અત્રે લખ આવું.

મહારાજા, તમે મારી સાથે નહોતો, હું સ્વયં આ કાર્યમાં અગ્રે સર શ્રવાની ધ્રુવ છું. આંખોની રક્ષા કરી એ વીરપુ પતો ધર્મ છે અને એ ધર્મથી હું પગડમુખ થઈ શકું નહિ તો પછી આ સ્ત્રી આંખોની રક્ષા કર્યા વિના રહું જ કેમ ?

અમ કહી મહારાજાએ અતિ વેગથી તે અતનાયીઓપર એવું આક્રમણ કર્યું કે તે મવનો એકાએક પોતાની ઉપર મૃત્યુ સંકટ આવી પડેલું ધારી ગમગમ ગયા તે મવનોને મહારાજાના વીર અંતરમાં ચોતરફથી ઘેરી ક્ષીધા અને થેડીવારમાં અર્ધાંતર ગિરગતને કાપી નાખ્યા મહારાજા પરમ વીરતાપૂર્વક મવનો સહા કરતા કરતા જે સ્થળે તે યુવતીઓ પેટી બેઠી પોતાના કુમાર પાસે અશ્રુમય રતી તે સ્થાને જઈ પહોંચ્યા અને તે સ્ત્રીઓ પ્રતિ દ્રાવપાત કરી મહારાજા અભીર સ્વરે બોલ્યા હવે ભય નથી, અમે આવી પહોંચ્યા છીએ

જેત જેતામા મવનોને પોણા જાગ નાશ પામ્યા અને ઉરમાન કે જે આ ટોળીનો સરદાર હતો જેને મહારાજાની પછળ આ તેમનાપર પ્રહાર કરવાની તૈયારીમાં હતો તેનો પ્રહાર અડગસિંહે પેતની તલવારથી રોકી સિંહ ગર્જના કરી કહ્યું. મૂઠ, હવે મ નાને માટે પ્રસ્તુત થા તે જોઈ ઉરમાન બોલ્યો —

હમો રહે, કાકર, બદળત હિંદુ, થોલ, હમણા તને જલમમાં મોકલું છું હમો રહે.

રૂપ રહે નર રાક્ષસ, એમ કહી અડગસિંહે એકજ પ્રહારથી તેને કાપી નાખ્યો અને જેત જેતામા સમગ્ર મેદાન મવનોના શબોથી પરિપૂર્ણ થઈ ગયું. આ બીજા પક્ષ યુદ્ધમાં મહારાજાના પક્ષ પથાસ માણસો માર્યા ગયા, પરંતુ તે અત્યાચારી મવનો પેટી તો એક પક્ષ માણસો જાગીને નાશવા પામ્યા નહિ.

ઉક્ત હિમય સ્ત્રીઓ થયપિ ભયથી અર્ધમૃત જેવી થઈ ગઈ હતી. તોપણ તેઓ શતરૂનો સહાર મથેલો બોધને કાર્મિક સ્વસ્થ થઈ અને પોતાના ઉદ્ધાર કર્તાને મનમાને મનમાં સહઅશ્વ ધન્યવાદ આપવા લાગી. યવન દળનો સંહાર થયા પછી સૈનિક ગણો મહારાજની સલાથી ખસી ગયા અને મહારાજ તે સ્ત્રીઓની સમીપ જઈને કહેવા લાગ્યા.

“પ્રિય મહિકા અને સરલા, હવે કાંઈ ભય નથી, મારે સ્વસ્થ બનો.”

સરલા-મહારાજ નરેન્દ્રસિંહને પોતાની સન્મુખ ઉમેલા બોધ તેમના ચરણે પડી રોદન કરવા લાગી મહારાજને તેને ઉઠાડીને કહ્યું—
શાન થાઓ, શરલા, હવે ભય નથી

મહિકા ઉત્સુક નયનોથી નરેન્દ્ર પ્રતિ બોધ અશ્રુ સારતી હતી સરલાએ શત થઈ કરણાજનક સ્વરે કહ્યું—

મહારાજ, આ ઉપકરના કણુમા તાસી સ. હાજર રહેશે, આ ઉપકરનો મદને નિ આ તાસી વળી રાકશે નહિ મહારાજ, આપનો મહિમા અને ધૃશ્વરી દયાની તીના નથી જો આજે આપ આ તી પહોચ્યા નહોં હોત તો જરૂર અમારૂં સર્વસ્વ નષ્ટ થયું હોત

મહારાજ-સરલા, મે તમાના પર એવો તે શો ઉપકાર કર્યો છે ? મે તો માત્ર મારૂં કર્તવ્યજ બજાવ્યું છે ? અમા તે મરી વિશેષ પ્રશ્ન સા શી કરવી ? આ કાર્યમાં માત્ર હૃશ્વરનોજ ઉપકાર માનવાનો છે. તેમજ જે વ્યક્તિની સૂચનાથી અમે તમ રો ઉદ્ધાર કરવાને શક્તિમાન થયા તેને પણ બુદ્ધી જવાની નથી

સરલા બોલી—

મહારાજ, આપ વસ્તુ ન દેરી પુરુષ છો આજે આપે મદિરમાં આવવાનો ઠરાવ કર્યો હતો તો અહીંયા શી રીતે આવ્યા ?

મહારાજ-સરલા, હું મારા ઠરાવ પ્રમાણે એકનોજ મદિરમાં ગયો હતો, પરંતુ તેને ભગ્ન અને માનવ શત્રુ બોધને મેં ધાર્યું કે તમે કાર્યવિશ્વાત કોઈ અન્ય સ્થળે ગયા હશો. (મહિકા પ્રતિબોધ) પ્રિય મહિકા, તું હવે વ્યથા શા મારે અશ્રુ સારી રહી છે ? તથા

સરલા-મહારાજ, આજે મધ્યાહ્નના સમયે યવનોએ અમને મિત્રદત્તાર કર્યા અને અહીંયા ખેંચી લાવ્યા તેમની વાત ચીતપરથી પ્રતીત થયું કે તેઓ તુચ્છજના માણસો હતા તેમણે અમને ઘણું પ્રયોજન બતાવ્યું, પરંતુ અમે તાજે થયા નહિ, તેથી અમે તેઓ બળ પ્રયોગ કરવાની તૈયારીમાં હતા એવામાં પ્રભુએ આપને મોકલી આપારો ઉદ્ધર કરાવ્યો.

મહારાજ પોતાની પ્રતિજ્ઞાનુસાર નિશ્ચિત તિથિ ઉક્ત મંદિરમાં ગયા હતા, પરંતુ તે સ્થાને તેમને સર્વથા માનવશ્ચ-ય જણાયું. તે સમયે લા તેમને ઉક્ત અપરીચિત મણુમ મળ્યો અને તેણે તેમને સરલા તથા મરિતકા યવનોના હાથમાં પડ્યાની હકિકત નહીં પછી તેણે તે સ્થાન પર મહાનગ્નને મળવાનોજે દુરાચાર્યો કે જા તે વૃક્ષપરથી કૂદ્યો હતો અને જ્યાંથી તેણે મહારાજને યવનો પર આક્રમણ કરવાને મોકલી આપ્યા હતા.

નિદન મહાનગ્નને ઉક્ત અપરીચિત વ્યક્તિએ અત્યાચાર્યથી કરેલી રહાયતું વાળ ન સલા અને મરિતકા પછી સલા બધું પછી તમે બોલ્યાં યદિ આને પાળ ન અપરિચિતે તે ભગ્ન મંદિરમાં આવીને તમારી હકિકત મને ન કહી હેતુ ના હું જાણ્યો સીધા તમારો ઉદ્ધાર કરવાને શક્તિમાન થયો નહોતો પરંતુ તમને આટલું કષ્ટ મારે લીધેજ સહન કરવું પડ્યું છે, કાનુકે જો હું તે દિવસે માં ઘોડાને બેઠકાગીથી છૂંચી મૂકત તો ઉગ્મનને કદિપણ તમારા ગુપ્ત નિવાસનો પતો લાત નહિ.

અલર સુધી નરન્દ્ર અને મરિતકા યવનોતુ સુખ લૂગી રહ્યા હતા તે હકિકત સરલાના જાણવાના આવી અને તેથી તે આનંદિત થયું મધ્ય પછી તે ત્યાંથી કંઈક નિમિત્ત કદા જટકી મધ્ય અને મહારાજાએ આદર મંદિરકાનો હાથ પકડી પોતાના પટકાવતી તેના નેત્ર લૂછી કહ્યું —

પ્યારી મંદિરકા હવે વ્યર્થ આસુ શા માટે વહેવડાવે છે? તું આમ કરે છે તેથી શું મળે ન થતુ હોય? મંદિરકાએ મહારાજની રક્ષણ ઉપર પોતાનું પ્રસ્તાવ મુકી કહ્યું.

પ્રાણનાથ, આતો આનંદાશુ છે અને તો લાગતુ હતુ કે હવે આ જન્મમાં આપનાં દર્શનથી વચિત રહીશ પરંતુ હું મહાભાગ્ય વતી છું.

મહારાજ-નિસદેહ, તુ અતિ લાગ્યવતી છે, પરંતુ તારા કરતાં હું અધિક ભાગ્યવાન છું.

એમ કહી મહારાજએ તેને ગળે લગાડી તેના માલ પર ચુબન લીધું, તેથી મહિલાકા અતિ લજ્જા થઈને ઓની —

આશુ વહાલા ? કોણ જોશે તો શું કહેશે ?

મહારાજ-તો તુ મને ખરા મનથી નથી ચહતીશ

મહિલાકા-આ વચન કહોર છે એનો ઉત્તર હું શું આપુ ?

પછી મહારાજએ પોતાના ગળામાથી એક માતીની માળા

ઉતારી મહિલાકાના ગળામા આરોપણ કરી કહ્યું —

આને જોઈ તને હૃમ્મેશા મારે સ્મરણ થશે

મહિલાકા-અને એમને એમ શું હું અપનું સન્ન કરતી નથી ? આ જ્યન શું કેમળ છે ? વાર, આ નાનાના દનામાં હું આપને શું અપુ ?

મહારાજ બદલની શી આગમ્યકતા છે ? પરંતુ જો બદલો આપવોજ હોય તો જે હૃમ્મ મા આવે તે આપો હું તેને અત કરજી પૂર્વક સ્વિકારીશ

મહિલાકાની માતાએ તેને એક મેતીવી ઝાળા આપી હતી, તે તેણે મહારાજના ગળામા નાખી હસતા હસતા કહ્યું —

શું આ તમારા મન લાયક છે ?

મહારાજ-એવું મૂલ્ય જગત્ની સમસ્ત પાતથી વિશેષ છે

એમ કહી નરેન્દ્રે મહિલાકાને પુનઃ અભિગન કરી તેના કપાળ પર ચુબન કર્યું મહિલાકા લજ્જાથી સુચિત થઈ આ પ્રસંગે સરલા સન્મુખ આવી નરેન્દ્ર પ્રતિ બોલી —

તો શું હું આલી હાથે શેર જમશ

નરેન્દ્રે સ્મિત કરી પોતાના હાથમાથી એક રત્નજડિત પહોંચી કાઢી સરલાને આપી દીધી આ સમયે સનામાં મહા કોલાહલ થયો.

સંભળાવે સરલા અને મહાકાવ્ય લખાયા કપવા લાગી અને નરેન્દ્ર ચક્રિય થઈ આમ તેમ જોવા લાગ્યો. થોડી વારમાં વિનોદસિંહ એક બાલિકાનો હાથ પકડી લા આવી પહોંચ્યો તે જોઈ મહારાજ બોલ્યા ? વિનોદ, આ બાલિકા કોણ છે ? અને એને તમે ક્યાંથી તેડી લાવ્યા —

વિનોદ એ અનાથ બાલિકા યાત્રાના હાથમાં ચાલતા ભોગવતી હતી દેવસંયોગે હું આપનો પત્ર મળવાથી આપનો દર્શનાયે તે માર્ગે થી આવતો હતો અને એ મારા જોવામાં આવ્યાથી મેં એની રક્ષા કરી

નરેન્દ્ર તમે ઘણું સારું કામ કર્યું ક્ષત્રિયોનો એજ ધર્મ છે એ ચવનો કાણુ હતો ?

વિનોદ-તુમરલના મણિ, બીજા કોણ ?

નરેન્દ્ર-આ બાલિકાના પરિચય તમને મળ્યો ?

વિનોદ-એનો વિશેષ પરિચય મને મળ્યો નથી કિંતુ પ્રતીત થાય છે કે એ કોઈ ક્ષત્રિય જાતીની સ્ત્રી હશે

કિંતુ પછી વિનોદસિંહે આ વાત મર્યાદા જુદી કહી હતી, કારણકે તે બાલિકા પોતાનો સરો પરિચય તેને આપી ચૂકી હતી વિનોદે જાણી જીજ્ઞાસે આ વાત જુદી કહી હતી અસ્તુ

નરેન્દ્ર-મેં પણ આ અરુણા આ ઉભય સ્ત્રીઓના પત્રોના હાથમાંથી ઉદ્ધાર કર્યો છે

આ વાર્તાલાપ ચાલતો હતો એવામાં મહારાજા હાથ, ખેન સુશીલા પૂં અહીંયાં ક્યાં ? એમ કહી વિનોદની સાથે આવેલા બાલાને મળે લગાડી રોડન કરવા લાગી આ દૃશ્ય જોઈ સર્વ આશ્ચર્ય ચક્રિય થયા અને નરેન્દ્રસિંહ બોલ્યા —

આ શું કોણ છે ? સરલા આ બાલિકા કોણ છે ?

સરલા-મહારાજ, આ આત આશ્ચર્યમય દૃશ્ય છે પરંતુ આપને મારી એક પ્રાર્થના છે.

નરેન્દ્ર-બોલો,

સરલા-જ્યાં સુધી આપને અમારો સંપૂર્ણ પરિચય મળે નહિ

લાં સુધી આ બાલને અમારી સાથે રાખો એને અમે અમારી સાથે લઈ જઈશું.

નરેન્દ્ર-એ તમે શું કહો છો ? શું એમા પશુ કાંઈ બેદ છે ?

સરલા નિસદેહ, કિંતુ આપને જણાવું છું કે એ મલ્લિકાની નાની બેન છે આ વાત સાબળા વીનોદ અને નરેન્દ્રના મુખ ઉપર અનંદની છાયા જણાઈ અને નરેન્દ્રને કહ્યું કે સરલા આ શુભીલા શુ મલ્લિકાની બહેન છે ? પહેલાં એ અમારા જોવામા તો કાંઈ આવી ન હોતી.

સરના મહારાજ, ચાત થાઓ એ સમયે વિશેષ ખુલાસો કરવાની જરૂર છે, પરંતુ તે ખુલાસો આપને પુનઃ મળીશ ત્યારે કરીશ.

નરેન્દ્રે વિનોદ પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કર્યો, તેમનો મનોભાવ સમજી વિનોદે કહ્યું જ્યારે સુશીલા એમની સાથે સ્વર્ગ ધરાવે છે ત્યારે એને એમની સાથે ગમતા કાંઈ હરકત નથી જો સુશીલાની એમની સાથે રહેવાની ખુશી હોય તો ભલે એ જાય.

પછી નરેન્દ્રે સરલાને પ્રશ્ન કર્યો હવે કયા જશો ? પુનઃ પેલા ભયંકર મંદિરમા ?

સરલા-નહિ, મહાગાજ ત્યાં હવે અમે નિરાય રહી શકું નહિ કારણકે શત્રુઓ અમારે સ્થાન જાણી ગયા છે.

નરેન્દ્ર-ત્યારે કયા જશો ?

સરલા-એક ખીખર સ્થળે જઈશું.

નરેન્દ્ર-ક્યાં ?

સરલા-હાસીનો અપરાધ ક્ષમા કરો તો નિવેદન કરું.

નરેન્દ્ર-શું એમ કહેવું તમને શોભે છે ? હજી તમે આટલી આપલુસી શા માટે કરો છો ?

સરલા-જ્યાં સુધી પુનઃ આપનો ભેટો ન થાય ત્યાં સુધી કૃપા કરી હાસીનો કાંઈ પશુ પરિચય મેળવવાની આપણાસા કરશે નહિ કિંતુ હું પશુ કહું છું કે ખીજવાર હું આપને અવશ્ય સંજોગેથી વિદિત કરીશ.

નરેન્દ્ર-સરલા, મારો જીવ આકુળ યત્ન રહ્યો છે, શું હજી પશુ તમને મારો વિશ્વાસ નથી.

સરલા 'મહારાજ, એ વાતનો હથર સાક્ષી છે પરંતુ કેટલાક કારણોથી હમણાં કાઠપણું પરિચય આપી શકતી નથી.'

નરેન્દ્ર તમારી વાત સાંભળી હું બારે વિમાસનગુમા પડ્યો છું.

સરલા-યોહુ' વિશેષ ધિય' રાખો

નરેન્દ્ર-ઠીક પાલખી તૈયાર છે, તેપર તમે સ્વાર થઈ જાઓ તમારી સાથે તમારા સ્થાન સુધી સૈનીકો મોકલું છું તેઓ તમને સુરક્ષિત પહોંચાડી આવશે'

સરલા-'પરંતુ એક સરતે'

નરેન્દ્ર-'શુ ?'

સરલા-'તે લોકોને આપે અમારો પ-નો પુછવો નહીં

નરેન્દ્ર-અટ્ટહાસ્ય કરીને બોલ્યો, 'સરલા ધન્ય છે તમને! તમારા જેવી આશ્ચર્ય-નરક ગમણી મેં આજ પર્વત જોઈ નહોતી'

સરલા, હું નિસદેહ અતિ લજ્જા પમુ છું, પ તુ શુ કર, નિરૂપાય છું'

નરેન્દ્ર, 'દવે કયા અને કયારે મળશો ?'

સરલા, 'તેજ મદીરમા આગામી તવીનારે મળીશ અને તે દીવસે હું અમારો સવ પરિચય આપીશ'

નરેન્દ્ર, 'જેના તમારા પાંચ હું તે દીવસે અવશ્ય ત્યાં આવીશ' ત્યાર પછી સરલા, મહિકા, અને સુશીલા પાલખી પર આઠઠ થઈ અને અડગશોહને મહારાજાએ કેટલાક સૈનીકો સહિત તેમની સાથે મોકલી આપ્યો પછી મહારાજા વિનો-સીંહ પ્રત્યે બોલ્યા -

'ભાઈ, આ વિચિત્ર લીલ છે'

વિનોદ, 'એ અતિ આશ્ચર્યની વાત છે? એ સ્ત્રી કેણુ હતી ?'

નરેન્દ્ર, ભાઈ મને પણ મનું સત્ય વૃતાત વીનીત નથી

વિનોદ, 'એ સ્ત્રીઓ જો તો ન દે કાંઈ કે—

નરેન્દ્ર, નહીં, નહીં એવી ખોટી વાત મુખમાથી કાઢશે નહીં'

વિનોદે નરેન્દ્રને મહિકા પર પૂછ્યું આશ્ચર્ય થયેલો જાણી તત્કાલ જાહેર વિશેષ વાતચીત કરવાનું મોકલું રાખ્યું. પછી તેમણે રાત્રિ બે-ત્રીત થઈ ચુકેલી હોવાથી પ્રાતઃકૃત્ય સમાપ્ત કરીને જવાનો સંકલ્પ કર્યો.'

પાઠક, તમે એક ઓરણમાં સુશીલા અને મહિકાને જોઈ હતી. સુશીલા આજ પ્રસંગે બંધનમુક્ત થઈને મહિકાની સાથે ગઈ હતી અને સરલા આ ઘટના પછી પ્રાદાની સમ્મતિ માગતી હતી તે પણ તમારા સ્મરણમાં હશેજ ને દીવસે સરલાએ નરેન્દ્રને મળવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી તે દીવસે તે પ્રાદાની સમ્મતિ લઈને નરેન્દ્રને મળવાને ગઈ હતી પરંતુ તે મિલનનું વૃતાંત અમે આગળ જણાવીશું, માટે હમણાં ધૈર્ય ધારણ કરો.

પ્રાત કાલમાં સર્વ નીત્યકર્મથી નીટલ થઈ કુચ કરવાની તૈયારી કરી રહ્યા હતા એવામાં ખડગશીહે આવીને કહ્યું—

‘મહારાજ, તેમને અમે સુરક્ષિત દશામાં એક ગામમાં પહોંચાડી આવ્યા છીએ.

પાઠક, મત્રી મહાગયની કન્યા મહિકા જ્યારે પોતાના પીતાન્નકમાં હતી ત્યારે તેને જોવાનો પ્રસંગ નરેન્દ્રને બહુ યોગ્ય મળતા હતા આજ કરણથી તે તેને જોઈને ઓળખી શકે એ નહોતો કોઈ મંત્રી રિનો સીંહે એક તો સુશીલાનું કાઠક વૃતાંત સાંભળ્યું હતું અને બીજું તે મહિકા ન ઓળખના હત આથી તેમણે જોતાવતજ મહિકા તથા સરલાને પાછાની લીધી પરંતુ શરલાએ તેમના પ્રતિ કાઠક ઇલાસે કવચ તો એ સંપૂર્ણત અગમ્ય બની ગયા હતા.

અષ્ટાદશ પરિચ્છેદ.

જે સમયે (ઇ. સ. ૧૨૭૯ માં) અમારા ઉપન્યાસનો પ્રવેશ થાય છે તેથી પચ્ચીસ વર્ષ પૂર્વની કેટલીક ઘટનાઓનો આ પરિચ્છેદમાં અમે ઉલ્લેખ કરીશું.

તે સમયે બીહારમાં એક મેદા જમીનદાર વસતા હતા તેમનું નામ રાધવેન્દ્રસીંહ હતું તેઓ અતિ પ્રતીષ્ઠી, ધનાઢ્ય, પ્રતિભાશાળી અને વીરપુરુષ હતા, બીહારમાં તેમનું ધણુ માન હતું અને બીહારી

લોકો મોટી મોટી તકશરમાં તેમને મધ્યસ્થ નીમતા હતા અને તેમના ન્યાયથી વાઢી પ્રતીવાદી ઉભય સંતુષ્ટ થતા હતા.

તેમની પત્ની ભોજપુરના એક મોટા જમીનદારની પુત્રી હતી તેનું નામ નીર્મલાદેવી હતું. રાધવેન્દ્રસીંહને તેના ઉદરથી બે કન્યા થઈ તેમાંની મોઢીનું નામ કમલા અને નાનીનું નામ વીમળા હતું.

ન્યારે તે ઉભય કન્યાઓ ઉપવર થઈ ત્યારે રાધવેન્દ્રસીંહે કમળાના વીવાહ ભાગલપૂરના મહારાજા મહેન્દ્રસીંહના મુખ્ય પ્રધાન વીરેન્દ્રસીંહની સાથે કર્યા અને વીમળાના વીવાહ મુંગોળના દેવેન્દ્રસિંહ નામના એક પ્રતિષ્ઠિત જમીનદારની સાથે કર્યા હતા. વીવાહીત થયા પછી ઉભય કન્યાઓ પોતાના પતીના ઘરમાં રહેવા લાગી.

કન્યાઓના વીવાહ પછી થોડા દિવસમાં રાધવેન્દ્રસીંહ પરલોકવાસી થયા અને તેમની બાર્યા નીર્મળા પતીની પાછળ સતી થઈ રાધવેન્દ્રસીંહને પોતાની બે કન્યાઓ ઉપરાંત કાંઈ સંતતી નહોતી તેથી તેમના મરણ પછી તેમની સમસ્ત સંપત્તી તેમને મળી.

વીરેન્દ્રસીંહના કનીષ્ઠ બહુ ધીરેન્દ્રસીંહ હતા તેમની પત્ની માત્ર એક પુત્રનો જન્મ આપી પરલોકવાસીની થઈ હતી તત્પશ્ચાત ધીરેન્દ્રસીંહે સમ કર્યું નહિ, તેમણે પોતાના પુત્ર વીરોદ્ધના લાલનપાલનનો ભાર કમળાને સોંપ્યો.

ધણે કાળ વ્યતીત થયા છતાં પણ કમળાને પુત્ર પ્રાપ્તી થઈ નહિ તેને એક પુત્રી થઈ તેજ આપણા ઉપન્યાસની પ્રધાન નાયિકા મહિષા છે.

મુંગેરના જમીનદાર દેવેન્દ્રસીંહની પત્ની પોતાની એકની એક પુત્રી સુશીલાને મુકી પરલોકવાસીની થઈ સુશીલા મહિષાથી બે વર્ષ નાની હતી પત્નીના મરણ પછી થોડા સમયમાં દેવેન્દ્રસિંહ પણ પરલોક પધાર્યા અને તેમની જમીનદારી દુરાચારી તુરગચ્છે પોતાના એક મુશ્કસાન મુસાહિબને આપી દીધી, વળી તુરગચ્છે સુશીલાને ગીરકુતાર કરવાને માટે માણસો મોકલ્યા ત્યારે ગીરીજા નામની ધાત્રી તેને મુંગેરથી લઈને ભાગલપુર નાસી ગઈ.

ગીરીજા સુશીલા અને તેની માણી કમળાની પાસે લાઇ જવું માગતી હતી, પરંતુ લામણપુર જાણ્યા પછી તેને પ્રતીત થયું કે કમળા તેના પત્ની અને મહિકા નગરમાંથી ચાલ્યા ગયા છે. તેણે સુશીલાને ધીરેન્દ્ર વા વીનોદને સોંપી નહિ પરંતુ તે તેને લઇને લામણપુરની પાસેના એક મામમાં રહેવા લાગી. સુશીલાને લઇને નાશતી વખત તેણે પોતાની સાથે કેટલાક રત્નો લઇ લીધા હતા તે દ્વારા તેમને નીર્વાહ ચાલતો હતો.

ગીરીજા ક્ષત્રિય કન્યા હતી. તે વીધવા અને વૃદ્ધ હતી અને તેણે સુશીલાને જન્મથી પાળી હતી તે જ્યારથી ઉક્ત મામમાં રહેવા લાગ્યા ત્યારથી તેની સાથે એક સુંદર કન્યા જોડને લોકો તેની નિંદા કરવા લાગ્યા હતા.

ગીરીજાના પડોશમાં લાલન નામની એક કુલટા રહેતી હતી તેણે પોતાના કુલ જૈરવ અને સતીત્વનો નાશ કરીને દુરાચારી પુત્રલની કૃપા સંપાદન કરી હતી. લાલનની માલમલણ વીદીત નહિ હોવાથી ગીરીજા તેની સાથે આવ-જા અને પરીચય કરતાં તેની ઉપર પ્રેમ કરવા લાગી અને લાલન સુશીલાનું સર્વ વૃતાંત જાણીને નવાજની અજળ પ્રકટ કરી તેને તેની અંકસાધીની બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી.

એક દીવસ મધ્યાહ્નના સમયે ગીરીજા બોજનાદીથી નીવૃત્ત થઇ તુલસીકૃત રામાયણ વાચતી હતી અને સુશીલાને તેનું રહસ્ય સમજાવતી હતી એવામાં લાલન ત્યાં આવી અને અહિં તહિની અનેક વાતો કરી સુશીલા પ્રતિ રિમત કરી જોઇ ગીરજા પ્રતિ બોલી:-

‘ડોશીમાં, સુશીલા મોટી અને સમજુ થઇ છે, તો પછી તેને કીવાહ કેમ નથી કરતાં ?’

સપ્તાદશ પરિચ્છેદ.

મિરિજા “લાલન, સુશીલાની રિમિત મારા લક્ષ્યમાં છે પરંતુ તું કશું ? જ્યાં સુધી મારા મોજ પરવર નહિ થવે ત્યાં સુધી

એના વિષય હું શી રીતે કરી શકું ? બધી જોઇને કાંઈ કુતારમાં નાંખી દેવાય ? ”

લાલન “ દેવેન્દ્રજિંદની કન્યાને ચોખ્ખ વર મળવો જોઈએ. પરંતુ તમે ખાસી એક વાત સાંભળશો ? ”

ગિરિજા “ બોલો, શી વાત છે ! ”

લાલન “ જો તમે સુશીલા મને સોપો તો હું તમને દસ હજાર રૂપિયા આપું. ”

લાલનની આ વાત સાંભળી ગિરિજા અને સુશીલા એ ઉભયને પાંચની ઝાળ માથે મધ ગિરિજા અતિ વ્યગ્ર થઇ બોલી—

“ લાલન, આ વાત આજે કોઈ કુલટા અથવા વેસ્ટા બોલત તો મને આટલું બધું આશ્ચર્ય થાત નહિ પરંતુ તમારા મુખમાંથી આવી વાત સાંભળી મને અલગે આશ્ચર્ય થાય છે. ”

લાલનની વરણ સ્થિતિ ગિરિજાને પણ વિચિત્ર નહોતી અને સુશીલાને પણ રાગ નહોતી ગિરિજાના ઉપરેકત શબ્દો સાંભળી તે બોલી—

“ શું સુશીલાની ઇજ્જત દસ હજાર રૂપિયા કરના વિશેષ છે ? ”

ગિરિજા “ બાલ, લાલન, તારું કહાવણ આજે મારા બધાવામાં આપું તુ મારી પસંદગી દૂર થા અને આજથી તું કહિણ તારા કાળ મુખ અને અતાવીશ નહિ. ”

આ સાંભળી લાલન ઉઠીને ઉભી થઇ અને કોઈ પૂતક બોલી આ શેખીને રવાન તને આજે જ એવો મળશે કે તુ જન્મ ભર યાદ કરશે અને એમ કહીને તે લાંબી ચાંચી ગઇ.

લાલનના ગયા પછી બે કલાકમાં દેટલાક યવનો ગિરિજાના ઘરમાં પ્રવિષ્ટ થયા અને ગિરિજાને માર મારી સુશીલાને બાંધી પાલખીમાં નાખીને લઈ ગયા. આ સમયે તે જાતમાની સાથે લાલન નહોતી પરંતુ આ કાર્ય તેની સચવાઈ જીવન સરલખાને પ્રાપ્ત્ય હવે લાલન રવચ નવાબની સાથે બ્રહ્મ થઈ હતી એટલું જ નહિ, પરંતુ તે નવાબની પુષ્પા સંપાદન કરવાને માટે સંત કુટુંબની ઊંઘાંઘોને પણ દસાવીને તેની પાસે મોકલવી આ પધ્ધતી નેને ધણી આમદા થતી હત.

પાંડવ, યવનો, સુશીલાને ગિરજાતાર કરી અરવિન્દા સહ ગયા. પરંતુ વિનેદાસિદ્ધિ તેનો ઉદાર કર્યો, પછી તેઓ તેને લઈને નરેન્દ્ર સિંહની પાસે ગયા અને સાચી સુશીલા સરલા તથા મહિષાની સાથે ગયું.

અને અમે એક વાર લખી પ્રવૃત્તિ પરિચય જાણ કરીશું. જે સમયે ગિરિમા બાળકાપુર ગયું તે સમયે એક લાયકર અહીં તેના સાબળવાયા આવી હતી. તે અહીં આ પ્રમાણે હતી "મહારાજા નરેન્દ્રસિંહે પોતાના મંત્રીનો વધ કરી તેની બી તથા કન્યાને પોતાના અત્યુરમાં રાખી છે."

આ અહીં અવસ્થા કેટલું દુઃખ માણસે દેલાવી હતી અને તે એટલા આતુરથી ફેલાવી હતી કે મહારાજા નરેન્દ્રસિંહના સાચા મિત્રોને અને તેનો જરાપણ વધ ગયો નહોતો.

એકાદશ વિંશ પરિચય.

દિવસના ત્રણેક વાગ્યાને સુમારે એક ઓરડામાં એક પોડી આલા બેઠી હતી અને તેના મુખપર ચિત્રવૃત્ત વાદળ જણાતું હતું. તે પોતાની સન્મુખ એક મોતીની માળા રાખી તથા ફક્ત એક નામવાળી હીરાની પિટી ધારણ કરી સ્થિરતા પૂર્વક આખા ગંધ કરી કાઢી વિચાર કરી રહી હતી. તે માતા અને પિટીને ઉપર નયનોથી જોતી અને વારંવાર હીરા નિશ્ચય નાખતી અને અંતે સારતી હતી તે પાછળ વતી આંસુ છુટી કદિ જામી ખસતી અને કદિ તરફા તોડતી તે પ્રથમ આત્મ સ્થિત બની ગઈ હતી.

તે ઓરડામાં ને આજની પીક તરફથી એક પ્રાંત ધીમે ધીમે આવેશ કરી તેનો પાછળ મોત પૂર્વક જામી રહી બાહ્ય એટલી બધી ચિતાવસ્ત હતી કે તેને બીજી વ્યક્તિના અભિમનની ખબર થતી નહિ. પ્રાંત બાહ્યની પાછળ ઉભી હતી તેના કોણે એક

ધડીમાં આનાદત અને ધડીમાં ચિતિત થવા લાગી તેની આખોશમાં આસુ ભરાય આવ્યા, પરંતુ તેણે સત્વર પાલવ વતી આસુ લુછી બાલિકાની સન્મુખ આવી કહ્યું —

“ દિઠરી મહિલા, આ હાર અને અંચુડી તું ક્યાથી લાવી ? ”

આ શબ્દો સંભળી તે બાલિકાને સહઆવધિ શ્વેત દેશ કરતા પશુ આધક ખીંકા મધ તે પોડાળી બાલિકા મહિલા હતી અને પ્રોઠા તેની માતા હતી. તે સાવધાન મધ પોતાની માતા પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરી રોદન કરવા લાગી પ્રોઠાએ તેના આસુ લુછી કહ્યું

“ દિઠરી મહિલા, તું અતિ ભાગ્યવાન છે ભાગ્યપુરના મહારાજાએ આપેલી આ વસ્તુઓને યત્ન પૂર્વક સંભાળજે ”

કમલાના આ શબ્દો સંભળી મહિલાને હિંમત આવી, તે પશુ તે લગભગ પૂર્વક બોલી.—

“ મા, હું જો નહિ ભેતી હતી, પરંતુ હાંથી આપી છે. એને હમણા ફેડી દમચ. મા, એમાં મારો શો દાવ છે ? ” એમ કહી મહિલા રોદન કરવા લાગી કમલાદેવીએ તેના મુખને યુગ્મન કરી તથા આસુ લુછી કહ્યું “ દિઠરી, તું હરે છે મા મારે ? ” એ વસ્તુઓ લેવામાં શી હરત છે ? સાવધાનતા પૂર્વક એને તારી પાસે રાખજે યુક્તિથી ક્યા મધ ? ”

મહિલા “ અને કાંઈ ખતર નથી, મા, તે થયું વારથી અહીંથી મધ છે. ”

કમલા “ હીં, હું તેને અહીંઆ મોકલુ છુ. ”

એમ કહી મહિલાને લાજ મૂકી કમલાદેવી લાચી વિચાર નિમમ મધ ચાલી મધ. થોડી વારમાં સુશીલાએ તે જોરડામાં પ્રવેશ કર્યો. સુશીલાને આવતી જોઈ મહિલાએ માથા તથા અંચુડી છુપાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ તેનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ થયો. સુશીલાએ કાપથી ખાવા તેના હાથમાંથી માથા અને વિટી કુટવી લીધી અને કહ્યું:—

“ કાંઈ મહિલા બહેન, આ શું ? શું મારાથી પશુ ચેરી ? ”

મહિલા “ મોસી લાની ? શું તારો અને હર પદરો છે, સુશીલા ? ”

સુશીલા “કર ન હોય તો પછી છુપાવે શા માટે ?”

મલ્લિકાએ સુશીલાનો હસ્ત ગ્રહણ કરી તેને ચુબન કર્યું અને તેના હાથમાં એક વિદી ભેષ્ઠ હસતા હસતા કહ્યું —

“કેમરે ? તુ તો મોટી બકતાણી બની ગઇ હતી ને ! બતાવ આ શું છે ?”

સુશીલા “શું છે ?”

મલ્લિકા “તાર’ કપાળ, ખીલું શું ? બિચારી બહુ ભોળી છે કુધ પીએ છે, કાંઈ સમજતીજ નથી ! બોલ આ શું છે ?”

સુશીલા “શું છે ? કાંઈ તો નથી.”

મલ્લિકા “કાંઈ નથી ? તો પછી વિનાઃ આપના હાથની અગ્રી તારી આગળીમાં કપાશી આવી ?”

આ સખ્દો સાંભળતાજ સુશીલાતુ મુખ લલ્લનથી ચરમીકું પડી ગયું. સત્ય હકિત છુપાવવાની હીમન નહિ રહેવાથી તે હતાશ થઇ અને ક્ષણ પચાત્ લલ્લન પૂર્વક બોલી—

મલ્લિકા બહેન, આ રાઝ અગ્રીએ મારી સર્વ વાત પર પાણી ફેરવી દીધું, તેથી એને હું ઉતારીને ફેંકી દઉં.

મલ્લિકા ફેંકતી હતી તો અન્યની પાસેથી લીધી શા માટે ?

સુશીલા હું તમને જાણે પડુ છું, મલ્લિકા બહેન, મને ક્ષમા કરો

મલ્લિકા એ અપરાધ ક્ષમા કરી ચકાવ નહિ

સુશીલા તે આ લો. એમ કહી સુશીલા અગ્રી ઉતારવા જતી હતી એવામાં મલ્લિકા તેનો હાથ ગ્રહી તેને ગળે વળગી પડી અને તેના મુખ પર ચુબન કરી કહેવા લાગી—

આટલો વાર સુધી લાં એકલી બેસીને શું કરતી હતી ?

સુશીલા પાછી એની એ વાત ! તમે વારે વારે શું કહો છો.

મલ્લિકા એમાં જણ કાંઈ અનુચિત થયું ? કીક, હવે બનાદો એ વાત લે, આલ, ઉદ્ધાન તરફ જઈએ.

પછી તે ઉદ્ધાન-આશ્રમે ઉદ્ધાન તરફ ગઇ, પણિ મલ્લિકા અને સુશીલા પરસ્પર નિકટની સમાધિ ધસતી હતી, પરંતુ બાહ્ય પરસ્પરી તેમને નિઃસંકોચ પૂર્વક પરસ્પર હાસ્ય રસ કરવાની ટેરપટ્ટી હતી.

વિંશ પરિચ્છેદ

પાદસાહની પાસે તુમ લખાની સેના કરતાં ઘણી નાની સેના હતી, કારણકે હજી તેની સેના પટણાથી આવી ન હોતી અને ધતસ્તત્થ સમામ ચાલતા હોવાથી હમણા તેની આવવાની આજ્ઞા એકાદી હતી એટલા માટે મહારાજા નરેન્દ્ર સિંહે અતિ બુદ્ધિમતાથી છૂટક છૂટક ઢાપ મારી તુમરજનો નાશ કરવાનો સકલ્પ કર્યો. તેમણે સાહજનકા મુહુર્તમંદને સહજ સૈનિકો સહિત ઉત્તર તરફ મોકલ્યો, સેનાપતિ જાફર ને સહજ સૈનિકો સહિત દક્ષિણ તરફ મોકલ્યો, ખડમસિંહને સહજ સૈનિકો સહિત પશ્ચિમ તરફ મોકલ્યો અને તેઓ રત્નવિનોદ સિંહની સાથે પૂર્વ તરફ રહ્યા જ્યાં પહોંચ્યાનો ઉપદ્રવ થતો ત્યાં તેઓ તેમની ઉપર તૂટી પડી તેમનો સહાર કરતા અને તેમનો સર્વ સામાન બુદી સેના યતુઓ જ્યારે તેમની ઉપર આક્રમણ કરતા ત્યારે તેઓ ધીર જગલમા અને ગિરિચુદામા છુપાઈ જતા આથી તેઓ રાત્રીના હાથમાં આવતા નહિ આથી પહોંચ્યા કૌરવ કુલની પેઠે શીત્રનાથો ઓછા થવા લાગ્યા. તેમણે તુમરજખા પોતાનું સૈન્ય વધારી ઉત્તરોત્તર અધિકાર વિક્રમત્પાચાર કરતા લાગ્યો જગલમા, જહર અને ઓઢિયાના પ્રાપ્ત મમસી લુગ્ગ, ખડમાસ અને લૂગરા લોકો તેના સૈન્યમાં હતા, પરંતુ આ વખતે પાદસાહના સૈન્યને જીતી શક્યો નહિ બામલપુરને કિલ્લો હસ્ત મત કરવો વ તેને ભૂમીશાથી કરવો એવી તુમરજની પ્રબલ ઇચ્છા હતી, પરંતુ મહારાજાની સાવધનતાથી તેને કદિ પણ પોતાનો મનોરથ સફળ કરવાની સંધિમણી નહિ હિલક પક્ષે તુમરજના ત્રણ ચાર દુર્ગો નરેન્દ્રસિંહના હાથમાં આવ્યા હવે તુમરજનું અણપત ન થવા લાગ્યું હતું, માત્ર તેનો અંત યરાનોજ ત્રિલજ હતો.

એક દિવસ સખા માગે મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ એક જલાશયના તટપર એકલા બમણ કરતા હતા, એવામાં એક વ્યક્તિએ આવીને તેમને પ્રણામ કર્યા તેને જોઈને નરેન્દ્રસિંહ પરમ આશ્ચર્ય ચકિત થઈ અને બોલ્યા:—

શુ વીરસિંહ, હજી તમે જીવંત છો ? આટલા દિવસપર તમારું ક્યાં મથા હતા ?

વીરસિંહ મહારાજ, હાસનો અપરાધ ક્ષમા કરો. આ અધમ આપની સેવાને યોગ્ય નથી.

નરેન્દ્ર આ કાંઈ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર નથી. આજ સુધી તમે ક્યાં હતા અને ક્યાં વિન કેમ ચાલ્યા મથા હતા ?

વીરસિંહ મહારાજ, મેં એર પાપ કર્યું છે. યદિ આપ ક્ષમા નહિ કરશો તો મને ક્યાંથી પણ શરણ મળશે નહિ.

નરેન્દ્ર વત તો રહો. શું સમાચાર છે ? મેં તમારી ધણી ધણી તપાસ કરાવી, પરંતુ કાંઈ પ તો મળ્યો નહિ.

વીરસિંહ પ્રભો, હું નવાખની નોકરીમાં છું. યદિ હાસનો અપરાધ ક્ષમા કરવામાં આવે તો મારી હકિકત કહું.

નરેન્દ્ર અરતુ, જાઓ તમારો અપરાધ હું ક્ષમા કરૂં છું. હવે કહેો મારે લાગી કામ છોડી તમે યત્રને લાં સા માટે મથા હતા ?

વીરસિંહ નાથ, મેં ત્રીજીએ જે કન્યાની સાથે મારા વિવાહ કર્યો હતા તે તેનામાજ રહેતી જે દિવસે મંત્રીજનો સર્વનશ થયો તે દિવસે તેમની સ્ત્રી અને કન્યાની સાથે મારી સ્ત્રી નો પણ પન્તો લાગ્યો નહિ. મેં તેમની ધણી તપાસ કરી, નવાખને લા પણ તેમની સરી રીતે શોધ કરી, પરંતુ કયાપ પણ તેમનો પન્તો લાગ્યો નહિ. આથી હું ઉદ્યો તો મને મારા પલગપર એક પત્ર મળ્યો તે પત્ર વાચતાજ મારી સર્વ આશા નષ્ટ થઈ ગઈ, મારૂં હૃદય ભગ્ન થઈ ગયું અને હું કિંકર્તવ્ય વિમુહ બની આપની નોકરી છોડી નવાખની પાસે ચલ્યો ગયો. કિંતુ અફસોસ ! હવે વિદિત થયું છે કે તે પત્ર દુરાચારી નવાખે પોતે મને ફસાવવાને માટે મેં કલ્પ્યો હતો.

નરેન્દ્ર તે પત્રમાં શું લખ્યું હતું ?

વીરસિંહ તેનો અર્થ એ હતો કે આપે હોબવહ મંત્રી તથા તેની સ્ત્રીનો વધ કર્યો હતો અને તેની કન્યા તથા મારી પત્નીનું હરણ કર્યું હતું. આ પત્રમાંની હકિકત સત્યમાંની હું આપની પાસેથી ચાલ્યો હતો. અફસોસ ! આપના ચારિત્ર પર લેશ પણ કંઈ લાગ્યું.

પૂર્વે હું મરણ શા માટે ન પામ્યો ? સ્વામી તેહને માટે મને નરકમાં મારમાં અનત કાળ પર્યંત કષ્ટ ભાગવવું પડ્યું હતું બુદ્ધિહીન બની આપની આજ્ઞા લીધું વિના નવાબને ત્યાં ગયો અને આપના પગ વેર લેવાની પ્રમદ આકાંક્ષા ધારણ કરતો રહ્યો પરંતુ અદ્વિતીય ! મેં કેવું ગણિત કર્યું કર્યું હતું ? નાથ, જો આપ મારો અપરાધ ક્ષમા ન કર્યો હોત તો હું હમણાં આત્મધાત કરીને પ્રાણ વિસર્જન કરત

નરેન્દ્ર અસ્તુ તમે ધણી મોટી ભૂલ કરી તમે જરાપણ ત્રિચાર કર્યા વિના કાળ ક્યું વાડ પછી તમારો સંશય શી રીતે દૂર થયો ?

વીરસિંહ પ્રભો, મારી બી અને મળી અને તેના મુખમાં સર્વે હકિકત અને નિદિત થઇ અને તેની સલાહથીજ હું આપની ક્ષમા માગવાને આવ્યો છું

નરેન્દ્ર તમારો સંશય દૂર થયેલો જણી અને પરમ આનંદ થયો છે અને તમે આટલો પ્રજ્ઞાતાપ કર્યો તેથી તમારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત પણ થઇ ગયું હવે આપની કી કયા છે તે જણાવો અને મત્રી નો પત્ની તથા પુત્રીનો પનો પણ આપો

વીરસિંહ તે સર્વ નિરાપદ રિયતિમાં કાળ ક્રમણ કરે છે અને શીઘ્ર આપને આવી મળશે પરંતુ હમણાં હું તેમના સંબંધમાં કાંઈ પણ જણવી શકતો નથી. નરેન્દ્ર કેમ, દરકત શી છે ? તેમનો પનો મળતા તેમની સેવામાં માણસો મોકલવામાં આવશે

વીરસિંહ પ્રભો ! ધૈર્ય ધારણ કરો તે લોકોને આવવાને હવે વિશેષ વિનંત નથી તેમનું ઘટાત હું આપને કહેત, પરંતુ મારી પત્નીએ જાણ આપી તેમ કરવાની મના કરી છે, તેથી લાચાર છું

નરેન્દ્ર જો એમ હોયતો હું તે માટે વિશેષ આગ્રહ કરતો નથી અસ્તુ હવે તમારી અહીંયા રહેવાની ઇચ્છા છે ?

વીરસિંહ જો આ નામદારની આજ્ઞા પરંતુ હમણાં હું ત્યાં રહું એમ હિતમ છે.

નરેન્દ્ર કેવી રીતે !

વીરસિંહ નાથ, યદિ હું ત્યાં રહીશ તો પ્રસન્નોપાત આપ
નામદાર પર ગુપ્ત સમાચાર મોકલવાને સક્તિમાન થઇશ અને તેથી
આપને ખબરો લાભ થશે.

નરેન્દ્ર તમે જેના વિશ્વાસ છો તે સ્વામીને શુ વિશ્વાસપાત કરશો? તે
વીરસિંહ સર્પની સેવા કરીએ તો પણ તેને કાળ જાણીને તેનાથી
સંચેત રહેવું એ ચતુર માણસનો એ ધર્મ છે.

નરેન્દ્ર, એથી શુ તમારી પ્રશંસા થશે? શું વીરનો એ ધર્મ છે?
વીરસિંહ, નાથ, તે દુષ્ટ મારો સ્વામી નથી, પરંતુ મારા સ્વામીનો
અંતર છે જ્યાં સુધી તેની ઉપર મારો સ્વામીભાવ હતો ત્યાં સુધી મે
તેની સેવા કરી, પરંતુ હવે હું તેને સ્વામીભાવથી જોતો નથી.

એમ કહી વીરસિંહ મહારાજને પ્રણામ કરી જે તરફથી આવ્યો
હતો તે તરફ ચાલ્યો ગયો અને નરેન્દ્રસિંહ ચિંતાનિમગ્ન થઇ આખનેમ
ટેહેલવા લાગ્યો.

એકવિંશ પરિચ્છેદ

મધ્યાહ્નના સમયે એક માણસ વીરનેક ધારણ કરી એક નીજ
ન માર્ગમા અથ દોડાવતો ચાલ્યો જતો હતો તેનું અંગ પ્રવેદથી
છવાઇ થયું હતું અને તે પરિશ્રમિત થયેલે જણાતો હતો. તે એટલો
જાણી ચિંતાનિમગ્ન હતો કે જાણે આત્મવિસ્મૃત થયેલો હોય એવો લાગતો
હતો. તેનું કાંઈએ આગ્રહન કર્યું કે, અરે ઉભા રહો, થોભો, થોભો.
મારી વાત સાંભળો, કેમ નાથી જાણો છો? પરંતુ તે આ આગ્રહન
સાંભળ્યા વિના થોડો ફેંકતો ચાલ્યો જતો હતો.

પરંતુ પુમાપુમ એ અતિ અદ્ભુત વસ્તુ છે. વારંવાર આગ્રહન
ચલાવી ઉઠત સૈનિક પ્લાનલાંમ થયો તેના કાનમાં ઉભા રહો, ઉભા
રહો. એ કહ્યો કે પુમાપુમ તો આશ્ચર્યચકિત થઇ ઉભો રહ્યો.

અને આમતેમ દ્રષ્ટિપાત કરવા લાગ્યો. એટલામાં સહસ્ર એક યુવા
આવી તેના અથડાઈ જમામ પકડી લીધી તે જોઈ સૈનિક બોલ્યો, ત
કેણુ છે? અને તમે શા માટે મારા કાર્યમાં વિરોધ નાખ્યો?

યુવા, તમે અતિ ક્રુર છો, આટલા દીવસથી છુપાતા કેમ કરો છો
ઉક્ત સૈનિક તેના આ ક્રુરો સાક્ષી અત્યંત દુઃખીત થઈ
અને શબ્દ ઉઠાવીને બોલ્યો, તુ કેણુ છે ઉલ્કુ? બોલ સત્વર, નહિ
હમણા તારા શિરચ્છેદ કરીશ.

યુવા, તેમ કરવાથી જગતમાં જમારી ધણી પ્રસન્ન થશે, અ
કુ પશુ જોઈશ કે તમે કેવા મોટા વીર છો. આવી શેખીની વા
જવા દો.

હીક, હવે તુ સાવધાન થઈજા એમ કહી શૈનિક ખડગનો પ્રહ
કરવા જતો, એવામાં તે યુવા પાછળ હટી ગયો અને પોતાનો વે
જાલીને બોલ્યો, અરે, કુ કેણુ છુ તે પશુ તમે જાણતા નથી? મ
સામર્થ્ય હોય તો મારા, જોડે!

આ ઘટના જોઈ અહો સરલા! એમ કહી તે શૈનિક ઘોડાપર
નાચે ઉતરી પડવાની તૈયારીમાં હતો એવામાં સરલાએ શીતલ થી દો
જઈ તેને પકડી લીધી સૈનિક સ્થિરતા પૂર્વક અથપરથા ઉ
સરલાને ગ્રાહ આલિંગન કર્યું અને તેના મુખપર સુગંધ સ્પર્શ કર્યું.

"પ્રિય સરલા તુ આટલા દીવસ મુષો ક્યાં હતો?" સર
લમલોકમાં "શું તમે સરલાને ગ્રાહો છો? મહિ ગ્રાહતા હો.
એક ક્ષણ પશુ સરલાના વિના રહી શકો ખરા કે?"

સૈનિક 'હા આ શું બોલો છો? ખુદ સ્થિર કરી ને બે
તમારી મે કેટલાક સમય પર્વત તપાસ કરી હતી પરંતુ તમક
પતા ન લાગ્યો ત્યારે હત શ થઈને બેઠો.

સરલા, અરે હારેહા! એવી વાનો લશ્ચી સાક્ષી છે માટે હ
એવી જ તો જવા દો.

સૈનિક કહ્યો તે બહિ મારે હૃદય ચીરીને તમને જતાવું તે
કેવળ તમારીજ પ્રિય મુર્તિ નિરાજમાન છે. તમે આ માટે બર્થ વ
બાલુથી મારા જર્જરિત હૃદયને વિરોધ છિન લગા કરો છો!

પછી સરલા તે સૈનીકના મળામાં વળગી પડી અને રનેહમયી
દોચને કટાક્ષ કરી શિમન કરી બોલી, મને વીધાસ છે કે તમે મને અત્યત
ચાહો છો.

સૈનીક, અને તમે મને શું એ છો પ્રેમથી ચાહો છો ?

સરલા, હરો, મે તમારી તપાસ કરવામાં કાંઈ ક્યાસ કરી નહોતી
પરંતુ આજે મારું હાથ ક્યુ અસ્તુ હાથમાં આપ ક્યાં રહો છો ?

સૈનીક, તુમરલખાને ત્યાં અને તે પણ નરેન્દ્રપર વેર લેવને માટે
સરલા, હે આ શું બોલો છો ? તમારી શુદ્ધિમાં કાંઈ વીકાર તો
નથી થયોને ?

સૈનીક, વિકાર કેવો ? શું મનિજીના પરિવારનો નાશ કોઈ બીજા
એ કર્યો છે ? એ કુકર્મ નરેન્દ્રનુંજ છે

સરલા, ત્યારે તો મને લાગે છે કે નમો મહા ભ્રમમાં પતિત
થઇને પપ પકમાં લિપ્ત થવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છો તમે દોષીતને
નીદેષિ અને નિદેષિને દોષિત માનો છો.

સૈનીક, તો તમારા સર્વના નાશનું મુળ કોણ છે ?

સરલા, તુમરલ પાપમુર્તી તુમરલ

સૈનીક, હે આ વાત શું સત્ય છે ?

સરલા, શું હજી સુધી તમારો સશય નહિ થયો નથી ?

સૈનીક, સરલા, સત્ય વાત શું છે તે કહો

સરલા, યદિ સત્ય હકીકત સામળવાની ઇચ્છા હોય તો આ
તરફ આવો.

એમ કહીને તે સૈનીકનો હાથ પકડીને તેને એકલાના મડપમાં
લઇ ગઇ. ત્યાં અર્ધ કલાકપર્યંત ઉમય અંદરસ રહ્યા પછી ઉભયવ્રતા
કુળમાંથી બહાર આવ્યાં, તે ઉભયની વચ્ચે શી શી વાતચીત થઇ તે
અમને જ્ઞાત નથી. બહાર આવી સરલાએ કહ્યું

તમે સર્વ હકીકત જાણીને ? હવે તો તમારો ભ્રમ દૂર થ

સૈનીક, સરલા તમારા આ ઉપકારને માટે જન્મમર દુ
રથી રહીશ, તમે મને ઘેર પાપના ખાડામાંથી બચાવ્યો છો આ

જેવો જનર્ધન કરી બેસત પદિ તમારી મુલાકાત ન થત તો હું મહા પાપ કરી બેસત પરંતુ હવે જેટલું પાપ મેં કર્યું છે તેનું પ્રાયશ્ચિત થું છે ?

સરલા, તેનું પ્રાયશ્ચિત ધણુ સહેલું છે તમે હમણાં મહારાજની પાસે જઈને કરોલો દોષ કબુલ કરો અને તે માટે ક્ષમા માગો.

સૈનીક, સરલા તમને ધન્ય છે તમે સ્વર્ગીય રમણી છો હું હમણાં જઈને એ હાથ સાધુ છું હવે તમારા દર્શન કયા અને ક્યારે થશે સરલા “હવે મારો ખોજ કરશો નહિ પૂર્વ રાખો શીઘ્ર મારો મેળાપ થશે.”

સૈનીક ‘ત્યારે હવે હું જાઉં છું. સરલા, આજે તમે મારા પર ઘણો મોટો ઉપકાર કર્યો.”

સરલા, ‘નાના, એમા તે એ મોટું શું કર્યું ? ફક્ત એ માત્ર પોતાનું કતવ્યજ બજાવ્યું છે.”

પછી સૈનીકે સરલાના કપોલ પર ચુબન કરી પ્રસ્થાન કર્યું. સરલાના નમનો અશ્વરૂપણ બન્યા અને તે પણ પૂર્વવત્ પુરુષવેશ ધારણ કરી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

પાઠક, આ આ પુરુષ કેણુ હતા તે તે જાણ્યું ? જો તે તારા જાણુવામાં આવ્યું ન હોય તો તું ઉપન્યાસ વાચવાને લાયકજ નથી.

આપણે પૂર્વપરીચીત વીરસીંહ સરલાનો પતિ છે. તે આજે દૈવ વક્ષાત પોતાની સ્ત્રીના મુખથી નરેન્દ્રસીંહની નીદોષતાની હકીકત સાંભળી તેની સજા અનુસાર પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગવાને મહારાજની પાસે ગયો. અને તેની અને મહારાજની વચ્ચે થી વાતચીત થઈ તે બત પરિચ્છેદમા પાઠક વાંચી ગયા છે.

નરેન્દ્રસીંહ આજે એકલા એક સ્થાને જવાના છે. એથી અગર મળવાથી વીરસીંહ તેમનાપર વૈર લેવાને માટે નીકળ્યો હતો. પરંતુ માર્ગમાં જતાપાસ સરલાનો મેળાપ થયો અને તેના કહેવાથી તેનો અમ દુર થયો. આથી તેણે મહારાજપર વૈર લેવાને બદલે તેમની માફી માંગી.

કમલાદેવીની એક દૂરની સગાઈ ધરાવતી ભગિની હતી, તેનું નામ તરલા હતું. આ ઉભય ભગિનીઓ વચ્ચે ૫૨૨૫૨ થોડો સ્નેહ હતો. બન્નણુ માણસો કદિ પણ કહી શકતા નહોતા કે તરલા કમલાની સહોદરા ભગિની નથી.

તરલાને મહા રહસ્યને આઠ માસ થયા હતા એવામાં તે કુભાચ્છાત વિધવા બની તરલાદેવી પોતાના પતિની પાછળ ચાલી ચવા માગતી હતી, પરંતુ તે મર્મવંતી હોવાથી થોડેએ તેને સતી થવા દીધી નહિ પતિના મરણથી તેના શોકનો ખર રહ્યો નહિ ઉભય કુલમાં કોઇ એવું માણસ ન હોતું કે જે તેની સંભાળ લે વળી તેની પાસે એટલી સપત્તિ પણ નહોતી કે બન્ન માણસો તેની સચે સંજ્ઞ કરે આવી સ્થિતિમાં માત્ર કમલાજી તેનો આધાર હતી. પૂજ્ય માસ થતા તેને એક કન્યા રત્ન પ્રાપ્ત થયું. પ્રસવ થયા પશ્ચાત્તે બે દિવસ તો તેનું શરીર ઠીક રહ્યું, પરંતુ ત્રીજે દિવસે તે વ્યધિમસ્ત થઇ યશ્વિ કમલાએ કોઇ પણ પ્રકારે તેની સેવા સુશુષ્ક અને ઔષધ કરવામાં ઝુટિ રાખી નહિ, તથાપિ તેથી તરલાનો રોગ નિવૃત્ત થયો નહિ અને દિવસાનુ દિવસ અધિક રોગ અસ્ત થવામાગી સાત દિવસ પછી કન્યાને કમલાના ખોળામાં નાખી જરલા એ સ્વર્ગ રોકણ કર્યું.

પાંડે, આ સમયે કમલાને કેટલો બધો શોક થયો હશે ! પરંતુ કન્યાનું યુગ્મ જોઇ ને કમલાજીને જાને પોતાનું કુખ વિસરવા લાગી. જ્યારે તે યશ્વર ગૃહે મહા ત્યારેપણ તે તરલાની કન્યાને પોતાના સતાન કરતા અધિક ચકલી હતી અને તેજાજી ઉત્કટ પ્રેમથી તેનું લલન પાલન કરતી હતી. જાના એક માત્ર રમારક ચિન્હનું નામ કમળાએ મરલા-રાખ્યું. જરલા જ્યારે પાંચ છ વર્ષની થઇ તે સમયે કમલા દેવીને પણ એક પુત્રી થઇ તે કન્યાનું નામ મહિલા રાખવા મા આણ્યું.

મહિલાનાજી જન્મ પછી પણ કમલાનો પ્રેમ જરલા ઉપર ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિમત્ત થતો ગયો. મહિલાના જન્મ પછી બે વર્ષ

કમલાને સુશીલા જન્મી થોડા સમય પછી કરમા, મલિકા અને દુશીલાએ ત્રણે બાલિકાઓ એકત્ર બાદ્ય લીલા કરતી, તે જોઇ કમલાના હર્ષની સીમા રહેતી નહોતી જોત જોતામા કરમા વિવાહ થોડા સમય

મહારાજ નરેન્દ્રસંહને ત્યાં વીરસિંહ નામનો એક વિખ્યાત સેનાનો નાયક હતો. તે રણભાવ, ગ્રાણ્ય, વીરતા અને શુદ્ધિમત્તાથી ધણીઓએ પ્રિય થયો હતો. તે અધ્યાત્મ યુવાવસ્થામા હતો તે પશુ તેની રણચતુરી અને વીરતાને માટે સુખસિંહ હતો, વૃદ્ધમત્રી વીરેન્દ્ર સિંહનો તેના ઉપર ધણો પ્રેમ હતો અને તે પશુ તેમને પિતા સમાન માનતો હતો.

વીરસિંહ વારંવાર મત્રી મહાશયને ઘર જતો હતો. આથી સરલા અને તેના મેળાપ થતો હતો. કરમા આ સમયે બારવર્ષની થઇ ચૂકી હતી તેથી પ્રણયનો બાવ તેના હૃદયમાં જાગૃત થયો હતો. શન,શન ઉભયની વચ્ચે પ્રેમ થયો કમલ આ વાત મત્રી મહાશય અને કમલાના પશુ જાણવામા આવી.

જ્યેષ્ઠ ઉભય એક બીજાને ચાહ છે, માટે તેમને એક બીજાથી છેડાવવા કઠિન છે, એમ ધારી મત્રીએ સરલાનો વિવાહ વીરસિંહ ની કાચે કરી દીધો. હિંમિલ વસ્તુ પ્રાપ્ત થવાથી મનુષ્યને જે અનિ વચનીય આનંદ લાગે છે તેવો આનંદ સરલા અને વીરસિંહને થયો.

કમલાનો પ્રેમ કરમાપર અધિક હતો અને સરજા મલિકાથી પુણી થવા હિંમિલ નહોતી, તેથી તે કમલા દેવનાજી ધરમા નહીં અને વીરસિંહ પશુ તત્કાળથી કાઢ લીધો નહિ.

મત્રીજીના ધરમાં રિશ્તુ મળવાથી સરલા સહસિક અને ચતુર બની હતી. કમલાદેવી સંસ્કૃત અને દારણીમા પરમ નિપૂણ હતી તેથી સરલાને પશુ ઉપરોક્ત ભાષાઓની ઉત્તમ શિક્ષા મળી હતી. તે પરમ સોદરધાન હતી જે આપણે મલિકા દેવી સરદ ઋતુનો પૂર્ણ શાશ હકીએ તે કરમા દેવી પૂર્ણ વસંત ઋતુનો પૂર્ણ ચંદ્ર હતી. જેની જ રૂપવતી હતી તેવીજ તે શુશુવતી અને વિચારતી પશુ હતી. તેનામા

અભિમાનનો હેશ પણ નહોતો અને તે પોતાના પતિપર આત્મ-
પ્રેમ રાખતી હતી

યદિ મંત્રી મહાશયના કુટુંબપર વજ્રપાત ન થયો હોત તે
કદિપણ વિરસિંહથી છુટી પડી ન હોત. પરંતુ દુર્ભાગ્ય વશત તે
હિંમતને એક બીભત્તી છુટા પડવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો.

છતાં પણ જો વીરસિંહ નરાજની પાસે ન જાત અને નરેન્દ્ર
સિંહની પાસેજ રહ્યો હોત તો શીઘ્ર પતિ પતિને એળાપ ચાત.
પરંતુ દુર્ભાગ્યે તે બ્રહ્મા પડ્યો. અસ્તુ હવે દુઃખના દહાડા મયા અને
મુખના દહાડા આવ્યા એમ જાણી સરસ અને વીરસિંહ આત્મ-
પ્રેમના અર્થ.

ત્રયોવિંશ પરિચ્છેદ.

રાત્રિના નવ વાગી ચયા હતા નિઃસ્તબ્ધ નિશ્ચાયા અધકાર
પોતાનું વિરાટ સ્વરૂપ વિસ્તારી જગતનું મહાન કરવાને કૃત સકલપ
હતો કયાય પણ કાષ્ઠ કલસ્ય કહ્યું જોયર થતો ન હોતો, જાણે પૃથ્વી
એ શક્તિનું સ્વરૂપ આસળ કયું હતું કદિ કદિ કયાંક કયાંક નિશ્ચાયર
પશુ પક્ષીઓ પોતાના બિલ્લારમાં ઘેર નિઃસ્તબ્ધતાનો ભ્રમ કરી
ભયનો સમાર કરતા હતા આવા અધકારમાં અરણ્યના એક મધ્ય
એક યુવા પુરુષ ચાલ્યો જતો હતો પ્રચંડ વૃક્ષોને જોઈ તેના મનમાં
તે લય પામી જતો વાયુ સહરિથી વૃક્ષના પત્રો હાલીને અવાજ
રના અને તેથી તેના મનમાં ભય ઉપજાવતો, પરંતુ ઇતરતા દ્રષ્ટિ
પાત કરવાથી તે દૂર થઈ જતો. ચાલિ પશુ પક્ષીઓના ભયાનક
નિર્મન અરણ્યમાં ભયા ભયા ધીરોને ધીરવંચુન કાલે એવો હતો.
પરંતુ ઉગ્ર યુવા તો એકાદ્ય ચિત્તે પોતાનો સદૃશ તરફ આલ્યો જતો
હતો થોડી વાગમાં સદસા તેની જાતિ અટકી અને તે સદૃશ જાતી
હિંમો હી ગયો થોડે દૂર તેને એક પ્રચંડ કાષ્ઠ અથ અરણ્ય પડેલો

જાણી તેના અંગે કાલ વિકાલ થઇ મર્ણા હતી અને તેપર રૂધિર જાગેલું હતું. આ દ્રશ્ય જોઇ તે વિચારવા લાગ્યો. અહો, આજે હવેના કાલ પાર રહ્યો નથી. આ અમ કાલ કાલના હાથથી મરણ પામેલા સૈનિકનો હશે. પરંતુ તે સૈનિકનો હશે પરંતુ તે સૈનિક કોણ હશે તેની કાંઈ સમજ પડતી નથી.

યુવા જાણે વિચાર કરતો કરતો આમળ ચાલવા લાગ્યો તે થોડે દુર ગયો એટલામાં એક રક્ત મય જોઇ અને પાછડી તેના જોવામાં આવી તે જોઇ તે યુવાન કુતુહલ અધિક વૃદ્ધિગત થયું પરંતુ સમયના અભાવે તેને વિશેષ તપાસ કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો નહિ. તે આમળ ચાલવા લાગ્યો. પરંતુ થોડે દુર ગયો એટલે પુનઃ તેની મતિ શેકાઇ એક પડાણ કપાઇને જમીનપર પડેલો હુઝોચર થયો તેને જોઇને તેના અશ્વનો પાર રહ્યો નહિ. આ પડાણ શી રીતે મુજો, અને કોણે માર્યો, તે કાંઈ પણ તે સમજી શક્યો નહિ. યુવાણ થોડીવાર ઉભો ઉભો વિચાર કરવા લાગ્યો. એટલામાં એ આજસે આવીને તેને પ્રણામ કર્યા યુવા સ્તબ્ધ બની કંઈ ભરમોના રહ્યો, પછી કુતુહલાકાંત થઈ તેણે પ્રશ્ન કર્યો:—

તમે કોણ છો? અને હમણા તમારે મારાથી શી અપેક્ષા છે?

આમતુક મહારાજ દાસને જોળખતા નથી કાલ મળ્યો

યુવા તમે પરીક્ષિત જેના ભાગે છો શું વીરસિંહ?

વીરસિંહ મહારાજ આજે હાસે સપૂર્ણ સ્વામિ કામ કરી

ચોતાના પાપેનું પ્રાપ્તિત કર્યું

યુવા વીરસિંહ, આ ધોર રજનીમા તમે અહીં આશું કરોછો તે તમે શું કર્યું કર્યું?

વીરસિંહ આપને કાંઈ વસ્તુ માર્ગમાં મળી હતી?

યુવક “હા એક મૃત અશ્વ અને બીજો મરેલો સ્વન.

વીરસિંહ એ માણસ આપ આજે અહીં આ આવવાના છો એવા અમારાર કાંઈ મુત્યવરના મુખથી કાઢીને આપણું અનિષ્ટ કરવા અને આજે હતો એ પ્રથમ તેને સમજાવ્યો. પરંતુ જ્યારે

તેણે મારી સનાહ માની નહિ ત્યારે મેં તેને યુક્તિ કરીને મારી નાખ્યો. એટલાજ માટે હું આ ઘેર રજનીમા અતરે આવ્યો હતો. યુવક ધન્ય છે આજે તમે મા'ના પર ધણો ઉપકર કર્યો એવેનું પા તોષિક તમને પ્રસન્ન આવતા અનસ્ય મળશે.

વીરસિંહ દાસ આપની કૃપાનોજ બૂખ્યો છે. મહારાજ આજ કાલ આપ સાવધ નથી કાર્ય કરશે. આપની પાસે એવો કોઈ ગુપ્ત ચર અનસ્ય છે કે જે નવાખને સર્વ સમાચાર જણાવે છે અસ્તુ આજા હોય તો હવે દાસ આપની સાથે રહેશે રાત્રિનો સમય છે અને આપ એકલાજ છે.

યુવા “ નહિ, વીરસિંહ કાષ્ટ ચિન્તા નહિ

મારો સહાય હાથર છે, તેજ સદા રક્ષા કરશે. હાલમ હું એક આવસ્યક કાર્યને માટે જાઉં છું, માટે હવે તમે પ્રધાન કરો. વીરસિંહ “ જેના આજા આપની પાસે થોડો નથી માટે આપ મારો થોડો લાઇ જાઓ ”

યુવા ‘ ઘોનાડી પશુ હમણા આવસ્યકતા નથી હું તો હમણા પગે ચાલીનેજ જઇશ તમે મને બીજાવાર મળજો ”

વીરસિંહ ‘ અવસ્ય નિરતર ક્ષાંત કરીશ ” એમ કહીને તેણે પ્રધાન કર્યું તેના ગયા પછી મહારાજ પશુ ચલવા લાગ્યા. ચાલતા ચલતા મહારાજ એક બપોર વાત પર વીચાર કરવા લાગ્યા. વીરસિંહ મહારાજને કહ્યું હતું કે તમારી પાસે એક એવો માણસ છે કે જે નવાખને સર્વ સમાચાર પહોંચાડે છે આ વાત એવું બપોર હતી કે તે પ્રયે મહારાજનું લક્ષ્ય આકર્ષાયા વીન રહ્યું નહિ અને તેઓ તે પર વિચાર કરતા કરતા ચાલવા લાગ્યા.

ચતુર્વિંશ પરિચ્છેદ.

અર્ધી ગત વ્યતીત થઈ ચુકી હતી, તે સમયે મહારાજ એક મહિરની પાસે આવી પહોંચ્યા. તેમણે તપાસ કરી તો દાર

બંધ જણાયુ તેથી તેઓ ધીમે ધીમે તેને ઠોકવા લાગ્યા થોડી વાર માં અપરથી કોણએ ક્ષીણુ સ્વરે કહ્યું —

“ આ વખતે દ્વાર કોણુ ઠોકે છે ? ”

ઉત્તર “ નરેન્દ્રસિંહ ”

પ્રશ્ન “ કોનું કામ છે ? ”

ઉત્તર “ પ્રશ્ન કરનારનું ”

પ્રશ્ન “ મને ક્યાં કામ છે તે આપ કહી શકો છો ? ”

ઉત્તર “ તો ”

પ્રશ્ન “ યદિ તે હોય તો પરચીની સાથે ધોર રજીભર એકાંત રથને આપને શું કામ છે ? ”

ઉત્તર “ શું કોઈ નીચ ઉદ્દેશથી હું આવી શકું ? ”

પ્રશ્ન “ ત્યારે શું પ્રયોજન છે કહો ”

ઉત્તર “ કાષ્ઠક છે ખરે પરંતુ સનમુખ આગ્યા વિના કહી

શકું એમ નથી

પ્રશ્ન “ કીક પગલુ આપ નરેન્દ્રસિંહ છો તેનું શું પ્રમાણુ છે ? ”

ઉત્તર “ આ વળી નવી વાત થત એનો ઉત્તર હું શું આપી શકું ? પ્રત્યક્ષમા પ્રમાણુથી શી આવસ્થાના છે ? ”

સરલ “ છે, કારણુ કે હું પરીક્ષમા છું ”

નરેન્દ્રસિંહ “ હવે હું પરાસ્ત થયો એથી વિશેષ હું કાષ્ઠ પણુ કહી શકતો નથી ”

સંલ્લા “ પરાસ્ત થયા ! વીર વર હોવા છતાં અમલાથી પરાસ્ત થયા ? ”

નરેન્દ્રસિંહ “ પરંતુ મિતિ એવીજ છે, કારણુ કે અપગાએ અમના નથી પરંતુ પ્રમલ છે ”

સંલ્લા “ અત્યુ એ વત હવે જવાહો પરંતુ એ તો કહો કે સરલાને આપે માંડ આપ્યું છે ? ”

નરેન્દ્રસિંહ “ કાષ્ઠ વિશેષ નહીં કેવલ એક મુકતાની માળા અને નજડિત પહોચી. ”

આ કપ્પડો બોલાયા પછી
સહમા દાર ઉપડી ગયું અને એક યુવા પુરુષને બહાર આવી હાવી
બોલ્યે —

“ ધન્ય મહારાજ, આપ આવીજ રીતે સ્વર ઓળખી શકો
છો કે ? તમે કોની આગળ તમારો ગુપ્ત બેઠ કહી દીધો છો કે
હું તે તમે જાણો છો ? ”

આ શબ્દો સાંભળી અને યુવાને જોઈ નરેન્દ્રની મુખાકૃતિ
વિકૃત થઈ ગઈ, તેઓ સ્તબ્ધ થઈ અને ગભરાઈને બેઠ્યા “ તમે
કોણ છો ? ”

યુવાનના બોલો ગુપ્તચર

નરેન્દ્ર “ તો સાવધાન થા દુષ્ટ ”

એમ કહી મહારાજ હસ્ત ઉઠાવી પ્રહાર કરવાને પ્રતિજ્ઞા લેતા
એટલામાં યુ.એ. હામીને કહ્યું “ સાવધાન મહારાજ, હું
અપરાધી છું ”

નરેન્દ્ર-હું તમે અપરાધી છો ?

યુવાએ હા કહી પે તનો આ વેષ જ લી નાખ્યો અને એક સુંદર
પ્રભામયો આનો વેષ ધારણ કર્યો
યદ્યપિ તે સ્થળે તે સમયે નિશેષ પ્રકાશ નહોતો તથાપિ તેને ઓળખી
લઈ મહારાજને પે તના હાથમાનું ખડક નીચે ફેંકી દીધું અને
હામીને કહ્યું —

“ સરના તમે પુરુષનો વેષ ધણુ લઈ શકો છો ? ધન્ય છે
તમને ! તમારો સુહૃદ્ધિમાતુરી જોઈ આજે હું પરમ ચક્રિત થયો
સરલા આજે તમારો પુણ્ય પ્રતાપથીજ મારો પ્રાણ મચ્છા ”

‘ શુ થયું મહારાજ ? ’ આપે શું કહ્યું ? ”

નરેન્દ્ર “ ઓળેજ મારી માનવ લીના સમાપ્ત થઈ જતા,
કિંતુ વીરસહો માં રક્ષા કરી,

પછી મહારાજને મર્મમાં બેઠી સવ ઘટના સંધાને કહી
સમજાવી વીરસિંહનું નામ અને પ્રશ્ન સા સમજાવો, વીરસિંહનું નામ
અને પ્રશ્ન સા સાંભળી સરલાના હૃદયની સીમા રહી નહી

ક્ષણ પશ્ચાત તે બોલી મહારાજ, આપના અસોમ ઉપકારનું
રક્ષામાં અમે આ જનમ બહુ જ છીએ.

નરેન્દ્ર “ મારાથી તમાગ ઉપર શું ઉપકાર થયો છે ? ”

સરલા આપના આવા નમ્ર સ્વભાવથીજ આપ કેવ રૂપ ગણા
ઓ છે. ”

આ સાંભળી નરેન્દ્રે હસીને કહ્યું “ પરંતુ તમારી દૃષ્ટિમાં તો
કે રાક્ષસજ છું ”

સરલા “ છટ એ આપ શું કહો છો ? મેં આપને રાક્ષસ
રૂપે ગણ્યા ? ”

નરેન્દ્ર “ તમે મને રાક્ષસજ ગણો છો ? અને તેનું પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણ એ છે કે હજી સુધી તમે મને અવિશ્વાસ ગણીને તમારી
પરિચય આપતા નથી ”

સરલા “ આજે આપને હું અવસ્ય મારો પરિચય આપીશ
પરંતુ તે પુર્વે એક વાત જાણવાની ઇચ્છા છે ”

નરેન્દ્ર “ તમારી ઇચ્છા તો આખો જનમ પૂરી થવાની નથી
અરવું. જે ઇચ્છા હેય તે કહો ”

સરલા બાપે સરલાને કેવા ભાવથી જોઈએ અને તેની સાથે
કેવું વર્તન કરવાની ઇચ્છા છે ? ”

નરેન્દ્ર સંસાર માત્રનો પ્રેમ મેં સરલાને અપણુ કર્યો છે.
મારા તન મન પ્રાણુ સર્વે તેનાં થઈ ચુક્યા છે મારી પાસે કંઈ પણ
નહી નથી ”

સરલા “ મહારાજ, મહિકા શું અધિક રૂપવતી છે ? સસા
રમાં એવી અસખ્ય રમણીઓ છે તો પછી આપ તેને માટે એટલા
બધા આગ્રહી કેમ છો ? ”

નરેન્દ્ર “ જ તમે મારી દ્રષ્ટિથી મહિકાને જુઓ તો ત્રૈલોક્યમાં
તેના જેવી એક પણ સુદરો તમને જણાશે નહિ વળી પ્રેમ
શું રૂપની રૂપકા રાખે છે ? જે માણસ યુક્ત ન જોતા કેવલ રૂપજ
જુએ છે તેનામાં વિશુદ્ધ પ્રેમનો વાસો નથી. આવો માણસ તો કેવલ
પશુજ છે ? ”

સરલા “ અજ્ઞાન કુલશીલા બાબા પર આટલા આસક્ત થવું એ આપને શોભતું નથી.

નરેન્દ્ર “ સરલા પ્રભુએ જો જાનિ, કુલ, રૂપ, કે ધનને જોતો નથી વિશુદ્ધ પ્રેમ એ નૈસર્ગિક અને સ્વર્ગીય વસ્તુ છે પ્રભુથી પોતાના પ્રેમપાત્રના દુષણને બૂધણ રૂપ માને છે

સરલા અજ્ઞાન કુલશીલનો રાજકુલ સાથેનો સબધ ટકી શી રીતે શકશે ? ”

નરેન્દ્ર શું ટકી ન શકે ? સરલા યદિ ત્રૈલોક્ય માતાથી વિમુખ થઈ જાય તો પણ મસ્તિકાના સંગ નિર્જન અરણ્યમાં મને સ્વર્ગીય સુખ આપશે અને મસ્તિકા વિના દ્વિપદ પણ મને જોગ સમાન જાગશે તમે નિશ્ચય પૂર્વક માનજો કે મસ્તિકાના પ્રાગ્નિની આશાથી જ હું જીવન ધાન્ય કરી રહ્યો છું.

સરલા “ તો મહારાજ, તેની આશા આપ ઊડીદો.

નરેન્દ્ર “ સરલા હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક જણાવું છું કે હું રાજ પાટ માન મ તમે, પરિવાર, સસરિક સુખ આદિ સર્વનો પરિત્યાગ કરીશ પશુ શરીરમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી મસ્તિકાને પ્રાપ્ત કરવાની અશાનો ત્યાગ કરીશ નહો.

સરલા “ ત્યારે તો આપ આ સુખસદનને નિર્જનવન બનાવવા માગો છો. ”

આ શબ્દો સાંભળી નરેન્દ્રને સદૃશ વ્યથિતના દશના કરતાં પણ અધિક યાતના થઈ તેમણે ક્ષણભર માન રહી દીર્ઘ નિષ્વાસ નાખી જગન સ્વરે કહ્યું —

સરલા “ આપ શબ્દો સામંજસની તમારા તરફથી મેં આશા રાખી નહોતી.

સરલા તો શું કરું મહારાજ એમાં મારો શો અપરાધ છે ? હું પણ પરાધીન છું.

નરેન્દ્ર “ દીક થયું હવે વિશેષ કહેવાની કાંઈ પણ આવશ્યકતા નથી તમારી સાથે મારો આ અનિમ્ન મેળાપ છે યદિ વિદ પોતાની પ્રિયતમ માગે તો તે તેને આપણી હું આજથી ત્રીજો

દિવસે મલ્લિકા દેવીના નામે માઈ રાજ્ય લખી દધ મમે ત્યાં
ચાલ્યો જાણ. સરલા પદિ તમે એક વાત મલ્લિકા દેવીને કહેજા તો
તમારો મારો ઉપર ધણો ઉપકાર થશે તેને માઈ રાજ્ય સ્વીકાર
કરવાને તમે કહેજો જે તે ક્યાપિ માઈ સ્મરણુ કરશે તો મારો
આત્મા સ્વર્ગમાં જનત સુખનો અનુભવ કરશે આધક શુ કહું
હવે મારે માટે તો નૈશઠ્ય પરમ સૂચે

એણુ કહેના કહેતા નરેન્દ્રનો કંઈ રહ્ય થઇ ગયો અને તેની
આંખે માથી ઉણ્ણ અશ્રુધારા પ્રસ્રિત થવા લાગી તેઓ લગ્ન હૃદય
અર્ધ ત્યાથી ઉઠી ગમન કરવાને ઉઠ્યા થયા તેમની આ દશા જોઈ
સરલાનુ હૃદય ઊંન મિત્ર થઇ ગયું અને તેની આંખોમાં અશ્રુ આ
આ તે પોતાના પાલનવની અશ્રુલુગી મરચ થઈ અને નરેન્દ્રનો હાથ
પકડી બોલી —

“ મહારાજ શાન થાઓ મલ્લિકા આપનીજ છે પરતુ—

નરેન્દ્રની યુદ્ધિ ભ્રમિત થઇ અને તે ઉમે સરલાનુ મુખ
નિરખવા લાગ્યો પણ તે બોલ્યો

સરલા તમારામાં કેટલી ગંભીરતા છે તેનો કોઈ પાર પામી
શકે એમ નથી તમારી વાતમાં કેટલું રહસ્ય ભરેલું છે તે સમજી
શકાય—એમ નથી

સરલા મલ્લિકા આપને ચાહે છે કિતુ—

નરેન્દ્ર “ શુ આ સમયે મારી સાથે પરિહાસ કરી હાજવાપર
મીકું હાટે છે ?

સરલા તેમ કેવી રીતે ?

નરેન્દ્ર “ તમે પણમાં મલ્લિકાની આજ્ઞા હોડાવો છો અને
પણમાં પુનઃજાવો છો તમારે મન તો હાસ્ય છે અને મારોતો પ્રાણ
જાય છે તમે આટલા વજ્ર હૃદય કેમ થયા ?

સરલા “ મહારાજ, મેં પરિહાસ પણ કર્યો નથી અને મિ
થ્યા વાત પણ કહી નથી આપ મારા પર વ્યથા દોષારોપ કરોછો.

નરેન્દ્ર “ ત્યારે જે વાત હોય તે સત્ય કહી દો

સરલા “ હમણા કહ્યું છું, પરંતુ આપને એક પ્રાથના છે
 નરેન્દ્ર “ આજે ભાગ્ય દેવી માથા પર પુરે પુરી રહી છે હું
 એવા અપશુકનથી ધરમાથી નીકળ્યો છું કે હું ખોલો કાંઈ પાર નથી
 બોલો તમારી શી પ્રાર્થના છે ?

સરલા “ આપ મલ્લિકાને પ્રાપ્ત કરશો, કિંતુ—

નરેન્દ્ર “ તમારું તો ? કિંતુ ‘જ’ પુરૂ થતું નથી ?

સરલા “ મલ્લિકાની માતા જીવત છે અને તો એક મામ
 થી છે તે મામલો પુરી પાડ્યા વિના મલ્લિકા મળવી અશક્ય છે ”

નરેન્દ્ર “ તેની મામલો શી છે ? સીધું કહેા મલ્લિકાને માટે
 હું પ્રાર્થાપણ કરનાને પણ પ્રસ્તુત છું. ”

સરલા “ આપનું માર્ક ડેપના જેટલું આયુષ્ય થાયો. ”

સરલા “ લો સાબળો ત્યારે મલ્લિકાના પિતા જે ફુલ્ટે પડ
 યત્ર કરીને મારી નાખ્યા છે તેનું મરતક જ્યાં સુધી આપ કાપો
 લાવશો નહિ ત્યાં સુધી મલ્લિકાની માતા પોતાની પુત્રી આપને અર્પ
 કરશે નહીં તેણે આ પ્રકારની પ્રતિજ્ઞા કરી છે. ”

નરેન્દ્રસિદ્ધ નાદ કરીને કહ્યું “ હમણાં ને હમણાં તે ફુલ
 નો પરિચય આપો તેના પરિચ્છેદ પ્રથમ કરીશ અને પછી બીજું
 કામ કરીશ સરલા હું પણ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે મલ્લિકાના વૈરીને
 શિરચ્છેદ કર્યા વિના કદાપિ તેનું પાણિમહણ્યું કરીશ નહિ ”

આ સાંભળી સરલા પુલકિત થઈ કહેવા લાગી ‘ ધન્ય મહા
 રાજ આપ દેવ છો આપ અવશ્ય એ કામ કરશોજ એ પણ મારી
 ખાત્રી છે, પરંતુ—

નરેન્દ્ર “ પુનઃ તમારૂં પરંતુ આગ્ય ! સરલા તમરી વાતની
 આગળ હું પરાસ્ત થયો છું ”

સરલા “ મદારાજ હાસીનો અપરાધ ક્ષમા કરશો હસીએ આ
 પત્ની સથે જે વિતડાવાદ કર્યો તે ધણી રહસ્ય સુન્ન તો નથી વૃદ્ધ મનિને
 ન સ કોણે કર્યો તે જાણો છો ?

નરેન્દ્ર “ તને આ વાતની સાથે જાણ છે ?

સરલા “ તે પાછળથી કહીશ પરંતુ પ્રથમ આપ મંત્રીજી ના શત્રુને ઓળખો છો કે નહિ તે કહો

નરેન્દ્ર સરલા મેં ધણી તપાસ કરી, પરંતુ દીર્ઘકાળ પર્યંત તે મળી જાય પછી હકિકત મને મળી નહિ પરંતુ થોડા દિવસથી સર્વ જ્ઞાન મારા જાણવામાં આવ્યું છે તે ગૃહા કાર્ય કરનાર તુમરલ છે ”

સરલા અને જાણ્યા છતાં પણ આપ તે દુષ્ટને દડ આપતાં નથી ? તે પાપીને આપ શી શિક્ષા કરશો

નરેન્દ્ર “ હવે અત્થ સમયમાં હું તે અત્યાચારીને શિરચ્છેદ કરીને મારા મહાનાયનુ વેગ લઈશ

સરલા “ અપ યથાથ પ્રાતરમંજીય મહાત્મા છો ”

નરેન્દ્ર “મેં પાશ્વિકાદત્તી સાથે એવો પણ ઠગવ કર્યો છે કે બ્રાહ્મણના જમીનદારોની તુમરલે ઠાંધણી રચાવવા જગમ મિશ્રકત તેમને પાછી સાંપવી ”

નરેન્દ્રના આ શબ્દો સાંભળી સરલાના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ તેણે નરેન્દ્રના ચરણોપર મસ્તક નાંખીને કહ્યું -

“જગ મહારાજ દાસીનો મનોરથ પૂર્ણ થયો હવે આપ શીખ્ર મહિકાને પ્રભ કશો. આપની મહિકા પરમ ભાગવતી છે ”

સરલા “ મહારાજ, મહિકા તેજ મંત્રી મનશયની એકની એક પુત્રી છે આપની હૃદય દારિણી મહિકા-સૈભાવ્ય તી મહિકા-મારી સખી મહિકા મંત્રીજી નીજ્યા ”

નરેન્દ્ર (ચિંતિત થઈ) “આ શુ મત્ત વાન કહો છો ? ”

સરલા “મહારાજ, એની સત્યતા વિષે લેશ પણ શંકા નથી નહિ”

આ શબ્દો સાંભળી મહારાજ નરેન્દ્રસિંહને ચક્કર આવ્યા અને તેઓ ધમ દમને પૃથ્વી પર તુટી પડ્યા તેમનું અંગ શીર્ષ અને મુખા કુતિચ્છાન થઈ ગઈ તેમણે ખેલવાની એટા કરી, કિંતુ વાક્ય સ્ફુટિ થઈ નહિ તેમની આ દશા જોઈ સરલાના મનને આઘાત થયા, પરંતુ તે ચાતુર્ય મયમ કરી જ્ઞાત થઈ અને નરેન્દ્રનો હાથ પકડી તેને ઉઠાડીને બોલી —

“મહારાજ, જે જનવાનું હતું તે બની ચૂક્યું, હવે શોક કરવાથી શો લાભ ?”

નરેન્દ્ર “મત્રીજીની બી અને કન્યાને અટલું બધું કુખ છે એ વાતની ખબર મને હમણાંજ પડી.”

સરલા “આપ તેમની મુલાકાત કરવા માગો છો ?”

નરેન્દ્ર “સરલા, તેમનાં દર્શનથી હમણાં હર્ષ કરતાં શોક વિશેષ થશે એટલા માટે જ્યારે તુમરલનું મસ્તક લાવીશ ત્યારે હું તેમની મુલાકાત કરીશ.”

સરલા “હમણીં પણ દર્શન કરવામાં કાંઈ વાધો નથી ચાલે. માતાજી આપનાં દર્શન કરવાને ઉત્ક્રાંતિ થઈ રહ્યાં છે.”

નરેન્દ્ર “ચાલો, ઠીક.”

સરલા “વળી મહિકા પણ તમારા દર્શન કરવાને આગ્રહ બની રહી છે.”

નરેન્દ્ર “સરલા, તમારી અસીમ કૃપાનો બદલો હું શી રીતે વાળી શકું ?”

સરલા “હવે એ સૌ વાત પછી ફરજો ચાલે. અર્ધા રાત બીતીત થઈ ચૂકી છે.”

નરેન્દ્ર “ચાલો, સરલા પર તમે તમારો પોતાનો અને સુશીલાનો પરિચય આપો નહિ.”

સરલા “સુશીલાનો પરિચય આપને મહિકાની તરફથી મળશે અને મારું જ્ઞાતપણું શ્રીમિ આપનાં બાળુવામાં આવશે એ હવે ચાલે.”

નરેન્દ્ર “ચાલો.”

લારપછી તે બન્ને બધું માર્ગે ચાલ્યા માર્ગમાં સરલાએ પુનઃ પુરૂષ વૈષ્ણવ મારણ કર્યો. ઉભય નિસ્તબ્ધ ચાલતાં હતાં.

પાઠક, જ્ઞાતી આસા લઈ સરલા બાવી હતી તે હવે નરેન્દ્રને સમને મુકામ તરફ ચાલી.

પંચવિંશ પરિચ્છેદ

સખાકાળ થવાની તૈયારી હતી સૂર્યદેવ પોતાના કર્ણી પ્રાચીન દિશાને લાલ વસ્ત્ર પરિધાન કરાવી અસ્ત થવા હચકતા હતા પક્ષીઓ કોલાહલ કરતાં કરતાં માળા તરફ પાછાં ફરતાં હતાં મૌખિક શીતલ સમીર સાગંધ લાઇ હશે દિશાઓમાં પ્રવર્તી રહ્યો હતો.

આ સમયે બે પેઢીની બાલિકાઓ એક રમણીય પુષ્પોદ્યાનમાં બેસી માલા ગ્રથ કરતી હતી તેઓ પરસ્પર હાર્ય વિખાસ કરતી માલા ગ્રંથન કરતી હતી તે ઉભય મલ્લિકા અને સુશીલા વ્યતિરિક્ત અન્ય કોઇ નહોતી સુશીલા હસીને બોલી —

“મલ્લિકા બેન, સરલા ક્યારે આવવાનું કહી ગઇ છે ?”

મલ્લિકા “મને કાંઇપણ કહ્યું નથી તને કહ્યું હશે.”

સુશીલા “હા, મેં જ તેને મોકલી છેને.” ખર કેની ?”

મલ્લિકા “એમાં શો શક ! તું વિનોદને મળવાને ક્યા થોડી આતુર છે.”

સુશીલા “હીં, સુદર હાર બનાવે કે જેથી પ્રિયતમની હૃદય કારિશી બનો—જે જે, કોમલ પુષ્પોની કઠોર કલિ પ્રિયતમના હૃદયમાં ઘેચી ન દેશે.”

મલ્લિકા “જે, સુશીલા આટલી બધી અચળ બનીશ નહિ શીરજ પર શોધ તારા વંદાસનો તને મેળાપ થશે”

સુશીલા “હે રામ, આજે શીધતાપી રાત કેમ પડતી નથી.”

મલ્લિકાએ સુશીલાના ગુલાબી ગાલ પર ચુબન કરી કહ્યું.—

“સુશીલા, તું તારી પડિનાઇ બચ” આ માટે ખર્ચી રહી છે ? આટલા બચની શી આવશ્યકતા છે ! તું તારી માલામાં શોધ આતુરી દર્શાવી વિનોદને મોહિત કરી છેજે તું વિનોદના રંગમાં આટલી બધી ગાઇ જશે એવી મને રવરને પણ કહ્યું નહોતી.”

સુશીલા “ક્યાની વાન ક્યાં લઈ ગયા ! સાચી વાન કહેતાં
પણ તમે પરિહાસ કરવા લાગ્યા ! બહેન, હું કેને માટે માળા બનાવું
છું ? તમારેજ માટે મહિષા, આજે હું તમને પુષ્પાથી મુગારી
રાધા બનાવીશ ”

મહિષા “અને હું તને કૃષ્ણ બનાવીશ કેમ, કેરી સુદર રાસના
થશે ! પરંતુ ત્રિનાદ કૃષ્ણ અને તું રાધા અને તો બહુ ઉત્તમ થાય ”

સુશીલા “તમારી સાથે વાદવિવાદ કરવામાં ફાણ જીન એમ છે ? ”

એમ કહી સુશીલાએ અવનતમુખ કહ્યું “તે લગભગતી મારી
મહિષા પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરી શકી નહિ પરંતુ મહિષા ક્યાં તેને છેડે
એમ હતી તેણે સુશીલાને યુગ્મન કરી હસનાં હસનાં કહ્યું -

“સુશીલા ”

સુશીલા “ મહિષા બેન !—”

મહિષા “તું એક કામ નહિ કરે ! ”

સુશીલા “ના, મારાથી તમારું કામ ન થાય, સરલાને કહે ”

એમ કહી સુશીલા હસવા લાગી અને મહિષાથી પણ હસી
પડાયુ આ વખતે અહરથી કોઈ બોલ્યું “દિકરી મહિષા જતા અહીંયા
તો આવ ” આ શબ્દો મહિષાના કર્ણપટ પર અચડાનગ તે શીખ-
તથી ઊઠી સુશીલા પ્રતિ બોલી -

“સુશીલા, માતાજી બોલાવે છે જોઈ, શું કહે છે હું આવું
સાર સુધીમાં તું શેષ પુષ્પ લે ”

એમ કહી મહિષા શીખતાથી ચાલી ગઈ તેને કમલા દેવીએ
બોલાવી હતી. સુશીલા લાંબ બેઠી બેઠી માલા ગુથતી રહી એકા-
દ મનથી માલા ગુથતા ગુથતા તેના નેત્રોમાં એકદ બે આસુ ! બહુ
આંખ્યા અને કમલા આવ પથથી સરી બૂમી પર પડ્યા સુશીલા દીર્ઘ
નિશ્વસ નાખી મનમાં બોલી -

“હું આ માળા લઇને શું કરે ? ”

એમ કહીને પોતાની બનાવેલી માલાઓ લઇને ઊઠી અરે
તેમને તોડી નાખીને જમીનપર ફેંટી દીધી તેણે પુનઃ દીર્ઘ નિશ્વસ
નાખી મદ સ્વરે કહેવા માંડ્યું -

આ માલાઓ રાખીને હુ શુ કરત ? હુ શુ એ સુખને પોખ
 છુ ? મારે શુ એવું ભાગ્ય છે ? વામન હોવા છતાં આકાશસ્થ ચદ્ર
 માને પહોંચવાને હાથ લાગ્યા કરવા એ શુ સુખતા નથી ? શુ તેઓ
 અને અભાગિનીને સુભાગિની બતાવશે ? મારામાં એવા કયા ગુણો છે
 કે જ્યે તેઓ મારા પર પ્રેરિત થશે ? તો પણ હવે માન તન
 મનતો તેમનાજ શબ્દ ચુક્યા છે તેઓ મારો ત્યાગ કરી ચકશે, પરંતુ
 હુ ક્ષત જન્મ તેમનો ત્યાગ કરીશ નહિ જ્યારે પ્રસંગ આવશે ત્યારે
 તેમના ચરણ પર પડી હસ્ત જોડી રાતી રાતી વિનીત વચનથી
 નિવેદન કરીશ નથ, આત્મી આપનીજ છે, અને આપના ચરણની-
 જ છે, એને આપના ચરણની સેવાથી વચિત કરશે નહિ હાસીને
 એથી કાંઈ પણ વિશેષની અપેક્ષા નથી શુ આ વિનીત વચનો
 તેઓ ભક્તમાં નહિ લેશે ? શુ તેઓ એટલા એ વિષ્ણુ છે ? શુ તે
 ઓ એટલા વજ્ર હૃદય છે ? શુ તેઓ એટલા પ્રેમ શુન્ય છે ? શુ
 તેઓ એટલા નિર્દય છે ? કદાપિ નહિ તો શુ તેઓ મારી કશું
 જનક પ્રાર્થના પર નક્કર નહિ આપશે ? પરંતુ તે સુદિન ક્યારે
 આવશે ? હાથ, મુજ પાંખો જીવંત કપાલ કેમ નહિ ગઈ ? મેં સામારે
 તે દેવ મુર્તિનો અવિશ્વાસ કર્યો અને તેમને કટુવચન કહ્યા ? નાથ
 હાસીનો અપરાધ કામા કરશે ?

એમ બોલતા બેલતા સુશીલાની આંખોમાંથી આશુની વર્ષા થઈ અને
 સુખ મ્હાન થયું તે ગુમ રીતે રાત્રી લાગી એવામાં મહિષકા ત્યા
 આવી પહેંચી સુશીલા આ સમયે એટલી વિહ્વલ અને બે ધ્યાન
 બની ગઈ હતી કે મહિષકાના પગલા પછી તેના સાલગવામાં આવ્યા
 નહિ મલકા તેનો મનોભાવ અચ્છ શીઘ્ર તેને હાથમેષ કરી હસતી
 હસતી મોક્ષી —

સુશીલા, માગા કેમ જિન જિન કરીને ફેડી દીધી ? અને
 આ પ્રકારે બર્ધ પુ રૂએ છે આ મારે ?

સુશીલા પોતાનો મનોભાવ છુપાવવાનો માર્ગ નહિ જોઈ
 અચ્છત થઈ મોટેથી રાઈ પડી. તેને રાત્રી અટકાવવાને મહિષકાએ
 ૧ ચાલ, મા મોક્ષાવે છે.

હીંક ચાલો બેન, પછી તે ઉભય સખીઓ ધર તરફ આવી
પાંદક, જે દિવસે સરલા કમલાદેવીની આગા લઈ નરેન્દ્ર સિંહને
બોલાવવા ગઈ હતી તે દિવસની આ ઘટના છે આને મહિષકાંડ
કથાની સીમા નથી, કારણકે આને નરેન્દ્રના મિલનની તેને આશા છે
પરંતુ સુશીલા આને અત્યંત વિરહ્યાતના બોગવી રહી છે આ સસાર
ની લીલા છે કે કોઈ સુખી હોય છે અને કોઈ દુઃખી હોય છે

આને વિનોદના આગમનનો અભવ ન હોતો તેથી મહિષકાંડ
સુશીલાને માટે અત્યંત ચિંતિત થઈ અને તેને ઉદ્ધાનમાંથી પોતાના
દિવાનખાનામાં લઈ જઈ અનેક ઉપાયોથી તેનું મન પ્રસન્ન કરવા લાગી.

પચ્ચવિંશ પરિચ્છેદ.

કમલાદેવી પોતાના દિવાનખાનામાં બેસી પૂજા કરતી હતી.
રાત્રિનો સમય થઈ ગયો હતો, તો પણ તેની પૂજાની પૂર્ણાદિતિ થઈ
નહોતી પરંતુ થોડીવાર પછી તે તેની પૂર્ણાદિતિ કરી પુસ્તક વાચવા
લાગી આ સમયે સરલા આવીને સન્મુખ ઉપરિચિત થઈ કિંતુ કમલા
પુસ્તકના પઠનમાં એટલી લીન થઈ ગઈ હતી કે તેણે સરલાને પોતાની
સામે ઉભેલી જોઈ નહિ સરલા પણ અપ્પોચ્યાર કર્યા વિના ત્યાં
ઉભી રહી હવે સરલાની સમીપ એક બીજી રમણીએ આવીને તેને
હાથ પકડ્યો તે જોઈ સરલા હર્ષિત બની ધીમે ધીમે તેના કાનમાં
કહેવા લાગી —

પ્રિયસખી મહિષકા, મહારાજ પધાર્યા છે. જા, આને કાચન
ગૃહમાં જાગૃત રહેજે

ઉકા રમણી આપણી તાતાની નાયિકા મહિષકા હતી. તેણે
ધીમેથી સરલાનો હાથ દબાવી કહ્યું “ચૂપ મા સાંભળશે તો શું કહેશે”
એમ કહી તે લાંબી ચાલી ગઈ.

સરલા ત્યાં થોડીવાર ઉભી રહી એટલે કમલા દેવીનું પરિચીલન પૂર્ણ થયું અને તેણે સન્મુખ સરલાને જોઈ ઉત્સાહ પૂર્વક કહ્યું
“સરલા, તું આવી પહોંચી ? તું ક્યારની અહીં આ ઉભી છે ?”

સરલા “મને આવ્યાને દોઢ ઘડી થઈ હશે પરંતુ તમે પુસ્તક વાંચતા હતાં તેથી હું કાંઈ જોશી નહિ.”

કમલા “શું માટે નહિ જોશી—અરતુ શા સમાચાર છે ?”

સરલા “આપના દર્શન કરવાને માટે મહારાજ આવ્યા છે.”

કમલા “સાચું કહે છે ? શું મહારાજ પધાર્યા છે ? અને તે આટલીવાર સુધી તેમને ઉભા રાખી અને ખમર નહિ આપી ? સરલા, તારૂં આ કાપું અનુચિત છે મહારાજ, આપણું વિષે શું ધારશે ? તેઓ કાંઈ સાધારણ વ્યક્તિ નથી, ખમર દેશના પ્રધાન નરજી છે.”

સરલા “મા, આપની વાત સત્ય છે, પરંતુ તેઓ દેશ પછી રુદ્ધ થશે નહિ તેઓ તો દેવ પુરુષ છે તેઓ આપને માતા સમાન સંબોધ છે આજ્ઞા હોય તો તેમને તેડી લાવુ.”

કમલા “શીઘ્રજી હવે નિબંધ શા માટે કરે છે ?”

સરલા નરેન્દ્રને તેડવા મઠ અને કમલા દેવીએ કાંઈક વિચાર કરી મલિકાને સાદ કર્યો “દિકરી મલિકા, અહીં આ આવ.”

મલિકા નિઃશ્વર્ય એરડામાં ખેડી ખેડી બધી વાત સાંભળતી હતી અને તે માતાની જોનાવરાની શીઘ્ર ત્યાં આવી પહોંચી તે જાળજાથી મુખ ઢાંકી સંકેત પૂર્વક જોશી “શું કહે છે, મા.”

કમલા “દિકરી, ભગવતુ ના મહારાજ આવે છે, તેમને માટે એક ઉત્તમ આસન તૈયાર કર.”

એમ કહી કમલા દેવીએ એમ પૂર્વે મલિકા તરફ જોયું તેના હૃદયમાં આનંદ ગાતો. હોતો મલિકાનો મનો લાવ જાણી તેનું હૃદય સિતલ થયું મલિકાએ નરેન્દ્રને માટે એક ઉત્તમ આસન પાથર્યું અને સરલા નરેન્દ્રને લખને બહાર આવી ઉત્તમ એમીઓ એક ખાંતે જોઈ પરમ હર્ષિત થયા આર આખો એન્ત થતાં ઉભા જળ તથા સંકેતથી સરલા ત્યાંથી પલાયન કરી મઠ કમલાએ તેનું “દિકરી મલિકા આવી શા માટે જાય છે ? અહીં આ આવ,

હરકતથી છે ?” એ પ્રકારે બે ત્રણવાર જીમ પાડી, હિંમત મહિકા આવી નહિ આદર્ય જોઇ મહારાજના હૃદયમાં આનંદ સ્રોત પ્રવાહિત થવા લાગ્યો અને તેઓ ક્ષણભર સ્તામિત થઇ જ્યાંના ત્યાં ઉભા રહ્યા પછી તેઓ શીઘ્રનાથી કમલાના ચરણે પડી પાલ વત રોદન કરવા લાગ્યા.

તેમની આ દશા જોઇ કામલ હૃદય કમલાનું હૃદય પણ દ્રવી ગયું તેમની આબોધમાંથી પણ વેગ પૂર્વક અશ્રુ પતિત થવા લાગ્યા અને ક્ષણ ભર કામલે પણ વાક્ય રહુર્નિ થઇ નહિ પછી કમલ એ સહસા મહારાજના હાથ પકડી ઉઠાડ્યા અને પોતાના હૃદય સરસા આપ્યા પછી તેમના કપોલપર ચુંબન કરી પોતાના પાલવનતી તેમના અશ્રુ લુછવા માડ્યા.

નરેન્દ્રે ગદ ગદ કંઠે કહ્યું “મા, મારો એવો તે કયો અપરાધ છે, કે આપે મારાથી આટલા રુદ્ર થઇ બેસ છો ! હાપ, આજ પર્થના આ અધમન આપનું કાંઇ વૃત્તાંત પણ પહોંચાડ્યું નહિ શું હું એટલો અધમ અને પતિત છું કે આપની સેવા સુશ્રૂષને યોગ્ય પણ રહ્યા નથી.”

નરેન્દ્રના કરુણા પૂર્ણ શબ્દોથી કમલાનું ચિત્ત આદ્ર થઇ ગયું અને તે હૃદયના ઉમંગકા પૂર્વક બોલી ‘વત્સ નરેન્દ્ર, આજે તું મમાર્થ પુત્રવતી થઇ મને એવી અશ્વા નહોતી કે જગતમાં કેમ મારો ધમ પુત્ર થશે પરંતુ આજે તમારા મુખમાંથી ‘મા’ શબ્દ સામળી મને જે આનંદ થયો તે મારાથી શબ્દોમાં વર્ણવી શકાય એમ નથી જે સમયે અમને ગૃહયાગ કરવાનો પ્રસંગ આગ્યો તે સમયે વૃદ્ધ મહારાજ મહારાણી આદર્ય થયા હતા અને તમે હિંદિય સ્થિતિમાં હતા, તેથી અમે તમને કાષ્ટપણુ હરિકન પહોંચાડી નહિ.”

નરેન્દ્ર “મા અતિ આશ્ચર્યની વાત છે કે તે ધટના બન્યા ને બે વર્ષ થઇ ગયાં, પરંતુ અદ્યાપિ પર્થ ત તમને ખબર પહોંચાડવાને અવકાશ નહોતો નહિ ! અવશ્ય, આપ અમારા પ્રત્યે રુદ્ર થયા હશે.”

કમલા “નહિ, એટલે તમારા પ્રત્યે વધી રાધ છે. હવે એ વાત જવાદો મતંન સોચામિ આજે મારી હાથ તમારો નિષ્કપટ માત્ર

પ્રેમ જોઈને હું મને મહા ભાગ્યશાળી સમજું છું હવે મને કામપણું
હું નથી તમને જોઈને મારું હૃદય શિતલ થયું છે કિતું—”

નરેન્દ્ર “આપના સુખમાં હજી કંઈ તુટી ગયેલી જણાય છે”

કમલાએ દીધ નિશ્વાસ ન ખી કહ્યું “ના એ કંઈ નથી”

નરેન્દ્ર “અવશ્ય આપના મનમાં કંઈક ગુસ્સો વાત છે”

કમલા “વિશેષ કંઈ નહિ કેવલ તુમરલનો અલયાર મને
ધણી શામે છે”

નરેન્દ્ર “આપના મનમાં પૂર્વે મેં જ્યારે આપના કુટુંબની
દર્શની દરિયા કાળજી લાગીજ મેં પાદશાહની સાથે મળી તુમરલનો
વધ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો હવે હું શીઘ્ર તેનો શિરચ્છેદ કરી મારી
પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરીશ અને મંત્રી મહાસચિવના રણમાંથી મુક્ત થઈ
આને તે નર પશુનું ઇન્દ્ર મનને આપના ચરણ આગળ મૂકી યથાર્થ
દર્શનપત્રનો પરિચય આપીશ यदि દૈવકાલ આ કાર્ય મારાથી સિદ્ધ
નહિ થશે તો આ દેહનું બલિદાન આપીશ પરંતુ કાર્ય સિદ્ધ કર્યો
વિના આપને મારું સુખ દર્શાવીશ નહિ. મારે મા મને આશિર્વાદ
આપો કે જેથી આ કાર્યમાં સફળતા મળે”

આ સંપદો બોલતા નરેન્દ્રની આંખ આરંભ બની ગઈ અને
કરીર કપિત થવા લાગ્યું કમલાએ તેમનો હાથ પકડી તેમને જ્ઞાત
કર્તા અને કહ્યું—

“વાસ, જાત થાએ આ અવલોકિક કાર્ય કરવાને તમે શક્તિ-
માન થશો એવા મને નિશ્ચય છે”

નરેન્દ્ર “આપ પ્રાચ્યે મારી એક પ્રાર્થના છે”

કમલા “બેટા, શું પ્રાર્થના છે?”

નરેન્દ્ર “પિતા માતાનાં દર્શન ખાલી હાથે ન કરવાં જોઈએ,
મારે કિંચિત્ ભેટ લાવ્યો છું તેનો આપ સ્વિકાર કરો”

એમ કહી નરેન્દ્ર પોતાની કમરમાંથી એક ઝવેરાતનો કબજો
કાઢી કમલાના ચરણે રાખી દીધો

કમલા જવાકે બની અનિમિષનેત્રે નરેન્દ્રની તરફ જોવા લાગી
તેનો ભાવ સમજી નરેન્દ્ર નમ્રતા પુલકે બોલ્યો “માતાજી, તમે

નરેન્દ્રની બેટ સ્વિકારવાને બાનાકાની કરો છો એ શું ઉચિત છે ?”

કમલા “એ બેટ હમણાં રહેવા દો કામા કરો બીજાવાર લાંબક”

નરેન્દ્ર “તો આપનો આ અધમપર ખરેખરો પ્રેમ નથી. આપનો આ વાન નથી શું અને કુખ નહિ થશે ?”

કમલા “વત્સ, તમારી નમ્રતા અને પ્રેમ જોઈ બાળે મરેલે અહકાર નહીં રહે છે અને મેં મારી પ્રતિજ્ઞાને પણ તિલાંજલિ આપી છે.”

નરેન્દ્ર “પ્રતિજ્ઞા કેવી ?”

કમલા “મેં એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી કે જ્યાં સુધી હું વેરી પર વેર લાંબક નહિ ત્યાં સુધી હું કામની સહાયતા સ્વિકારીશ નહિ. મારા પોતાના અલકારોથી નિર્બંધ કરીશ અને મારી તે પ્રતિજ્ઞા ભ્રમ થઈ છે.”

નરેન્દ્ર “માતાજી આપની પ્રતિજ્ઞા ભ્રમ થઈ નથી.”

કમલા “કેવી રીતે ?”

નરેન્દ્ર “સહાયતા અન્વની પાસેથી લાંબક શકાય છે પુત્રની તેજ સેવાજી હોય છે અને એ મેં કરવી એ પુત્રનો ધર્મ છે તથા તે સેવા સ્વિકારવી એ માતાનો ધર્મ છે અસ્તુત મેં સહાયતા કરી નથી, પરંતુ યતકિયિત સેવા કરી છે માટે સેવાને સહાયતા કહીને અણ માટે હૃદય દુખાવશી નહિ.”

કમલા “બેટા, આજ સુધી હું જાણતી નહોતી કે આપ દેવ સ્વરૂપ છો નહિ તો આપને મળવાને હું આજ સુધી વિનય કરી નહિ અદા, સરલા તમારી જેટલી પ્રશ્નસા કરતી હતી તે કરતાં પણ તમે અધિક શુરાર સમજાવ અને બુદ્ધિમાન છે.”

નરેન્દ્ર “આપ અને લાંબક શું માટે કરો છો ? સરમાની વાનમા શું કાંઈ છે ? એને તો અમરની મિથ્યાસ્થિતિ કરવાની ટેક થઈ ગઈ છે.”

સરલા ત્યાં ઉભી ઉભી મૌન પૂર્વક સર્વ વાન સામળતા કરતી હતી તે તક જોઈ મેલી.—

“સુમે, યા : એઓ મારા પ્રત્યે કેવા કઠોર અજ્ઞો વાપરે છે”

કમલાદેવી અને નરેન્દ્ર સરલા પ્રતિ જોષ દસવા લાગ્યા અને પછી કમલાએ પુછ્યું “હા હોર શબ્દો વાપર્યા, સરલા ?”

સરલા “આ, ખોટી સ્તુતિ કરવી એ તો ભાટનું કામ છે. હું શું ભાટ છું ?”

કમલા (દસીને) “હા, શબ્દો તો ખડુ હોર છે, પરંતુ હું શું કરું ? માલી બંનેવીની વતમાં હું માથું મારી ચાલી નથી તમારી વચ્ચે જેવો વ્યવહાર હોય તે તમે પરસ્પર સમજી લો.”

નરેન્દ્ર “જુઓ, માતાજીએ યથાર્થ નિષ્ક્રય કર્યો.”

સરલા “જાઓ, જાઓ, તમને હું બરાબર જાણીશુ છું માનો એક પક્ષા નિર્ભય કાચુ માન ?”

કમલા (દસીને) “કેમરે સરલા, મેં પક્ષપાત કર્યો ?”

સરલા “પક્ષપાત નહિ તો બીજું શું ? જાના, મહારાજની આજ્ઞા સરલાને હાથ ન્યાય મળી શકે.”

રેનાના આ શબ્દો સાંભળી ઉભય દસવા લાગ્યા પછી કમલા દેરા ઉદ્દીન કબી થઇ, ત્યારે નરેન્દ્રે તેના ચરખને સ્પર્શ કરીને કહ્યું “માતાજી, અશિર્વાદ આપો તો હું પ્રસ્થન કરું.”

કમલાદેવીએ નરેન્દ્રના મસ્તકપર હાથ મૂકી ગઈ ગદ્ગદ કરે કહ્યું બોટા, તમારે માકડેવના જેટલું આયુષ્ય થાઓ, અને કરાલવદના અઢાકાળ, બદકાળી તમારે કલ્યાણ કરો.

નરેન્દ્રે પુનઃ પ્રણામ કર્યા અને કમલાદેવી અશિર્વાદ દઇ સ્થાંથી ચાલી ગઇ પછી સરલાએ નરેન્દ્રનો હાથ પકડી કહ્યું “આ તારફ અવો” અને તેમ કહી તેમને એક ઓરડા સમીપ લઇ ગઇ ફાર આગળ બેઠ તે ખોલી, હવે જુઓછો શું ? ઓરડામાં પ્રવેશ કરી મશિકાના નયનેને આનંદ આપો.

નરેન્દ્ર તમે ખડુ બેલો છો, હું જરા પણ સહેલ્ય રાખીને નથી સરલા ઠીક, હું નિર્લજ્જતો નિર્લજ્જ તમે તો સમજાવજા શાસ્ત્ર છેને આંદર જાઓ, આંદર.

નરેન્દ્ર “તમે પણ ચલો”

સરસા “નહિ” એમ કહી તે ત્યાંથી અદ્રશ્ય થઇ ગઇ અને નરેન્દ્રે પ્રસન્નતાપૂર્વક ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો.

સપ્તવિંશ પરિચય.

નરેન્દ્રે અંદર પ્રવેશ કરી જોયું તો તેને મહિષા એક પક્ષપદ જેસી નીચે દષ્ટિપાત કરતી જણાઈ નરેન્દ્રને જોઇ તેનું હૃદય ધ્રુવકલા જાયુ અને મુખપર પ્રસ્વેદ ફૂટી નીકળ્યો નરેન્દ્રના પક્ષ આવી જ આવરથા થઇ તેના પદરત્નકિત થઇ ગયા, સર્વ અંગો શિથિલ બની ગયા અને જીવ્હા બધ થઇ ગઇ ક્ષણભર ઉભયપ્રભયી આ દશામાં રહ્યા પછી મહિષા ઉઠી અને ત્યાંથી નાશી જવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી ત જોત નરેન્દ્ર બેઠ્યો —

“જહાલી મહિષા, પૂર્વે તો તું મારી સ થે પ્રીતિપૂર્વક સંભાષણ કરતી હતી. તોપછી આજે શું છે ? ઘેર આવેલા અનિયમિત આજ પ્રકારે સ્વાગત કરવામાં આવે છે કે ? વાદ, જય છે ક્યા ? પ્રથમ એ કહો કે મારો અપાધ શું છે કે તું જાટલી રૂઠ બનતો અહીંથી આવી જય છે ? પ્રિયતમે, તમારૂં આ વર્તન નવાનજ છે”

મહિષા લજ્જાથી સંકુચિત થઇ અરુણ સ્વરે બોલી, આપ સાથે

સંભાષણ અને ક્યાંથી આવડે ?

મહિષાના આ અમૃતમય શબ્દો નરેન્દ્રના રોમે રોમમાં બાપી ગયા અને તેના હૃદયમાં પ્રેમ ઉભરાઇ ગયો તેણે દસીને મહિષાને આલિંગન કર્યું મહિષા લજ્જાથી થઇ બેસી ગઇ અને સાદસ મને મુન મોતી —

મહારાજ, ક્ષત્રિય વીર થઇ આપે આ કુદ્ર પ્રધાનુ અવગળા કરવાથી કહું ?”

નરેન્દ્ર “કયી પ્રશ્ન ! પ્રિયે ?”

મલ્લિકા “અપ હરણની પ્રથા ”

નરેન્દ્રે હસીને કહ્યું આકાશમાં પુષ્પળવારિ છે તોપણ સૂર્ય
પૃથ્વીના રસનું કેમ અપહરણ કરે છે ?

મલ્લિકા તે: આપને માટે એ કર્મ નિન્દનીય નથી । ‘ગુણાયન્તે
ક્ષોણા’ એ વદતિ આપને યથાર્થ લાગુ પડે છે

નરેન્દ્ર એ વાત જવાદો મે મારો અપરાધ સ્વિકાર્યો પરંતુ
તમે પણ તેજ અપરાધ કર્યો છે

મલ્લિકા “ના આપજ તે અપરાધના અપરાધી છો । મારાપર
કહોટો દોષ રોપ ન કરો ।”

નરેન્દ્ર “અરવુ તમેજ જીત્યા હવે એ અપરાધને માટે શું
શિક્ષા કરશો ?”

મલ્લિકા નહિ નો શું છોડા દમ્પણ ?

એમ કહી મલ્લિકાએ પોતાની ગુલેશી માળા લાવી નરેન્દ્રના
ગળામાં નાખી અને એક પુષ્પહારના તોમનો હાથ બાંધી કહ્યું —

“જાઓ, આપને બાંધ્યાને આ તમારે બોંધ્યાજ દડા છે”

પછી તેણે નરેન્દ્રનો હાથ છોડી દીધો નરેન્દ્રે મલ્લિકાને મળે
જમારી તેના કપોલપર ચુપ્પન કરી હસીને કહ્યું “પ્રિયે, તેં મને
અધિક દડા કર્યો છે હા ! માટે આ અન્યાયનો દડા તને પણ મળશે”

એમ કહી તેણે પોતાના ગળામાંની માળાઓ પૈકી એક માળા
જીતારીને મલ્લિકાના ગળામાં આરોપિત કરી અને પાકીટમાંથી એક
હોરાનો દાર કાઢી તેના ગળામાં નાખી હસીને કહ્યું,—

જસ, તમારા અન્યાયને માટે આટલોજ દડા પૂરતો છે

હોરાના દારપ્રતિ દ્રષ્ટિ પાલન કરતાં મલ્લિકા અવાક્ય થઇ અનિમિષ
નેત્રે નરેન્દ્રપ્રતિ જોવા લાગી નરેન્દ્રે તેના મનોભાવ જાણી કહ્યું—
કેમ, એ દાર હેતા કંઈ હરકત લાગે છે ? શું મારે તમારી સાથે
કંઈ સંબંધ નથી ?

મલ્લિકા મારાથી એ લઇ શકાય એમ નથી કેમકે એ જોઇને
એ વદશે તમારી અગુડી અને માળાનું વર્તાત તેમના જાણવામાં
આવ્યું અને તે જાણકાર તેમણે જોયા પણ ખરા.

નરેન્દ્રે જોષને કાંઈ કહ્યું ?

મહિકા માત્ર એટલું જ કહ્યું કે, એ વસ્તુઓ સમાજીને રાખજો.
નરેન્દ્રે કમલાદેવીના મનોભાવ અને મસ્તિકાનો લજ્જળપુ
સ્વભાવ જાણી કહ્યું “પ્રિયે સદેહ મા કરો તમારી માતા વ્યવહાર
કુસલ છે તેથી આ દાર જોષને તે પ્રસન્ન થશે.”

મહિકા “તમે મને અતિ લજ્જળથમાન કરી રહ્યા છો. મા
મનમાં શું ધારશે ?”

નરેન્દ્ર “કાંઈ નહિ અસ્તુ અમુકી ક્યાં છે ?”

આ શબ્દો સાંભળી મહિકાએ અમુકી બતાવી આ સમયે
નરેન્દ્રને કેટલો આનંદ થયો હશે તેની પછે માત્ર વ્યવતાજ કરી લેવી.
પછી નરેન્દ્રે પૂછ્યું અને પેલો મોતીનો દાર ક્યાં છે ?

મહિકાએ નરેન્દ્રને પોતાના મળામાને મોતીના દ

તે જોષ નરેન્દ્ર । આનંદની સાંભા રહો નહિ પછી મહિકાને માત્ર
રહેલી જોષ નરેન્દ્રે કહ્યું “પ્રિયે, હવે થોડા દિવસ પછી આટલો અતર
પણ આપણી વચ્ચે હશે નહિ. આ અઠવાડિઆમાંજ આપણી વચ્ચે
વિધીરૂપ પુગલ આ સમારમાથી પ્રસ્થાન કરશે ત્યાર પછી તુ મારી
મહારાણી બનશે.”

મહિકા લજ્જળથી ચૂપ બી-તે જોષ નરેન્દ્રે પુનઃ કહ્યું શું તારા
મનને કંઈ હેતુ છે ?

મહિકા તમે તમારા સુખનો વિચાર કરો છો, અન્યના સુખનો
લેણ પણ વિચાર કરો છો ?

નરેન્દ્રે બહાલી, શું વાત છે કહેને ખરી ?

મહિકા ગિનાદને સાથે કેમ તેડી ના લેવ્યા ?

નરેન્દ્રે પ્રિયે ને મુદ્દનાં શેકયેલા છે શું સુધીયા એક
આઠવાડિઆ પર્યંત ધૈર્ય નહિ ધરશે ?

મહિકા તમે શું મુદ્દથી પરાક-મુખ છો ?

નરેન્દ્રે આલો, અમે હાર્યા

મહિકા ત્યારે ગિનાદને ક્યારે મોકલશે ?

નરેન્દ્રે કાલે વા પરમદિવસે.

ધીમે ધીમે ઉપાઘાળ થવા આવ્યો. ઉભય પ્રણયીના વાતાંભારમાં ત્રણ કલાક ત્રણ ક્ષણ સમાન લાગ્યા. પક્ષાઝોના કસરવર્થી ઉભયનું પરીણ ભાગ થયું નરેન્દ્ર મહારાષ્ટ્રને બોલ્યો પ્રિયે, હવે શુભ મુહૂર્ત આ વિદાય કરો.

આ શબ્દથી મહિલાને કટોર ભર્યો ધાન થયો તે વ્યથિત થઈ ચૂપ રહી નરેન્દ્ર તેને અલિંગન તથા સુખન કરી કહ્યું ધૈર્ય મારણુ કર, પ્રિયે હું શીઘ્ર અપીણ.

મહિલા ક્યારે આવશે ? સાચું કરો.

નરેન્દ્ર આજથી સાતમે દિવસે તુલસીનું મરનક વખતે

મહિલા કહી કરવા જતી હતી, પરંતુ તે બોલી શકી નહિ. કાનણ કે મદસા ત્યાં સ લી અવી પહેચી તેને અચાનક આવેલી જ્યેષ્ઠ મહિલા લજ્જાથી સૂચિત થઈ બદાર ચલી મંછ અને સરલા જે હરીત મહારણા કહ્યું મહા ભૂ આપ બહુ બસા છે ?

નરેન્દ્ર સંસ, તમારી વાત અદ્ભુત છે.

સંસા મારી સરન હુલ્યા સખીને આપે બહુથી મોહિત કરી છે.

નરેન્દ્ર ઠાક, હવે જવાહો એ વાન, હવે મને રિદા કરો, મેહુ થાય છે.

સંસા રોડ દેશન થશે ને ?

અ રા એમ કહી નરેન્દ્રે મનને ત્યાં મુકી કેવલ તનને મંછ ત્યાંથી પ્રયાન કયું.

આ વાતાંભાર બાગ ધણી રસમન પ્રસંગેથી બરપુ
રોડ બે ઘણમયમાં પ્રકટ થશે.

મહિષાસુર.

ભાગ ૨ જો.

પ્રકરણ ૧ હું

સમય અર્ધરાતનો હતો એ ત કિસ્મતનું સાત્રાજ્ય પ્રસરી રહ્યું હતું કદિ કદિ દૂરના અરણ્યમાં નિશાયર પશુઓનો ચિત્કાર કહ્નગોચર થતો હતો આવા સમયે મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ પોતાની છાવણીના બહુ મૂલ્ય શિમિરમાં નિદાસનર બેઠા હતા તેમની નિકટ વિનોદસિંહ અન્ય પૂરક પેદા હત દીપક બળતો હતો, પરંતુ કોઈ ગોઠ બંધિ ત્યાં વિષમન નહોતી

આવી રીતે મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ એકાગ્રતા બેઠી પોતાના મત્રી વિનોદસિંહની સાથે ખાનગી રાતો કરી રહ્યા હતા કેટલાક દિવસ છુટા છાયા યુધ્ધે કરી મહારાજાએ અશાંતિ જ્ય પ્રાપ્ત થયે હતા તુરંતની સેના હિલ મિનન થઈ રહ્યું હોવાથી પલાયન કરી ગઈ હતી, આ તરફ પાંચાહતી મેનાપણ આપ પહોંચી હતી પરંતુ તુરંત સુદેહનો પેગમ મોકલ્યા હોવા મોકલ રાખવામાં આવી હતી આ કાનુચી મહારાજા નેરવાળી કમ સેનાપતિ ગોવિન્દસિંહને સોંપી સ્વસ્થ ચિન્ને સુદરી મલિકા દેવીની આરાધના કરનાર કામ કરવા લાગ્યા હતા

કમલા દેવી અને મલિકા મળીને મહારાજા બન્ને પોતાની છાવણીમાં પાછા ફર્યા તે સમયે તેમન વિનોદસિંહની સાથે પોતાના અતરની વાત કરવાનો અસન પ્રાપ્ત થયો ન હતો, કારણકે પાંચાહત આમુદીન બનવાને તેમને સવિના સત્તવા સલાહ દેવાને શીઘ્ર બોલાવ્યા હતા આ સદેશો કામગીરી વેત તેઓ આરંભ કામોને, બદોબસ્ત કરી શીઘ્ર પાંચાહત મળવા ચલાવ્યા ગયા

સધ્યાકાળે તેઓ પાંચાહતની પાસે પોતાની છાવણીમાં પાછા ફર્યા અને અર્ધરાતના સમયે બન્ને સર્વ શાંતિ સ્થપિત થઈ ત્યારે તેઓ પોતાના મત્રી વિનોદસિંહની સાથે વાર્તાવહ કરવા લાગ્યા.

નરેન્દ્રે કહ્યું તમે તમારા મિત્રની સાથે કપટથી વતવાને
વ્યવહાર કરાવી શકો છો ?

વિનાયક (જરા ચોકીને) મારા પર આ વ્યર્થ આક્ષેપ શામાટે
કરવામાં આવે છે ?

નરેન્દ્ર તમે તમારું સાચું કપટ દર્શાવો માટે વ્યર્થ શબ્દનો
પ્રયોગ કર્યો એટલા માટે

વિનાયક આજે મેં ના ? તમારા રંગદગ કાંઈ નવીનજ જણાય
છે. તમારા કહેવાના ભાનાર્થ શું છે ?

નરેન્દ્ર એજ કે કદચિત સુશીલાને અત્યાર સુધી આપ ઓળખ
આતા નહિ દર્શો !

વિનાયક (દર્શને) તો પ્રતીત થય છે કે તેના સબધમાં આપે
શક્યો મરિતી મેળવી છે અને આ પ્રકારે મારા પર તાણાના તીર
મારવાની સારી સાધ પ્રાપ્ત કરી છે

નરેન્દ્ર હા, વતવેલી છે અને તેથી મને એવી પણ શિક્ષા
મળી છે કે તેથી શ્રીમાન વિનાયક સિદ્ધતી પાસેથી નિષ્કપટ મેત્રીની
આશા રાખવી અદુર્લભ મત્ર છે

વિનાયક (ચંદ્રકાંત કરીને) અહો આજે તો મારા પર મોટો
મોટો રસો રસ વગર આવે છે પરંતુ નિશ્ચય પૂવક માનજો કે
મેં આપની સાથે કપટ કર્યું નથી, પરંતુ સરલાનો ઉદ્દેશ સમયાનુસાર
વર્તન કર્યું

નરેન્દ્ર હવે હે રાં એ વાત અધિક ચાલાકી દર્શાવવાની કાંઈ
પણ અવકાશ નથી

વિનાયક પણ પરંતુ રમણમાં રાખજો કે યદિ હવે તમે મારા
પર કોઈ વગર તાણું નાંચો તો સરલા આગળ તે વિષે ફરિયાદ
કરવામાં આવશે

નરેન્દ્ર સારી વાત છે જોઈ લઈશું પરંતુ તમે કોર
કાંઈનાં માલસ છો તમારું શું હેતુ છે ? યદિ તમે સરલાને કાંઈ
કહેવું બહુકવા દેશો તો હું મારે મુશ્કેલીમાં આવી પડીશ માટે
હામે જાતે હું મલનજ આ મામલાનો નિકાલ કરી નાંખીશ

એમ કહીને નરેન્દ્ર વિનોદને વી-સિંહ તથા સરલાની સધળી કલિકત કહી તથા કમલા દેવીના મેળાનું પણ સર્વ વૃત્તાં કહ્યું વળી તેમજે અને એમ પણ કહ્યું કે હું મહિનકાની આગળ પ્રતિજ્ઞા કરી આવ્યો છું, તેથી કાલે પ્રહર રાત્રિજતા તમારે અવશ્ય તેની માસે જવાનું છે.

કિંતુ નહિ શ્રીમાન હવે તે અવસર હયો નથી એમ કહી એક મજાસ અદર આવ્યો આ સખ્ય તેજ દનો કે જેણે નરેન્દ્રને અનંક વાર સાહાય્ય કરી હતી અને જેનો પગિયપ ભવિષ્યના પડદામાં છુપાયેલા હોતો તેને જોઈને નરેન્દ્ર આ વિનોદ હવથી પ્રેરુદન થઈ હોતો ઉભા થયા અને તને આનિગન દેસાને આગળ ધરના, પરંતુ તે કેટલાક વદન પાછળ હડી ગયો અને ભરતો પોત પોતાના સ્થાન પર બેસાતા નમના પૂર્વક પ્રાર્થના કરના જાગ્યો.

તે ન નરેન્દ્ર અને વિનોદ બેમી ગયા અને તે અપગીયિત પણ એકી રાતે બેસી કે દીપકનો પ્રગટ તેના મુખપર પડે નહિ તેના બેસી પડી નરેન્દ્ર કહ્યું.

નિત્ર, નમને અમારી પામે આવના કાષ્ટ પ્રકારનો અવરોધ તો થયો નથી ને ?

અપગીયિત નહિ શ્રીમાન, અમો મને સાકેતિક રાખ્દ કહેલો હતો તેના મળથી હું કાષ્ટ પણ પ્રકારના પ્રતિરોધ વિચાર્યો આપની પાસે આવી રાક્યો છું કિંતુ હવે તે રાખ્દ રદ કરી તેના સ્થાનમાં કાષ્ટ ખીજ સાકેતિક રાખ્દ નિયુક્ત કરાતી આસર્યકતા છે અને તે રાખ્દની આપના પ્રવાન સેના પતિને સૂચના આપનારી પણ જરૂર છે કે જેથી હું નવીન સાકેતિક રાખ્દનો પ્રયોગ કરી આપની પાસે આવી શકું.

નરેન્દ્ર એટલી જાગળની રીતે જરૂર છે ? અપગીયિત તેનું કારણ આ છે જ્યારે હું આપની હાવણીમાં આવ્યો અને મને સેનાપતિ જોવિન્દસિંહની સમીપ લઈ જવામાં આવ્યો ત્યારે તેમણે મને સાકેતિક રાખ્દ પૂછ્યો તેના ઉત્તરમાં મેં તેમને તે રાખ્દ જણાવ્યો તેથી તેમણે મને આપના સિગિરમાં અવસાની રાખ આપી અને હું

નિર્વિવાદ આપના શિબિરમાં આવ્યો. પરંતુ જે સમયે જોવિન્દસિંહે મને સાકેતિક શબ્દ પૂછ્યો તે સમયે ત્યાં ટેલકાં સખ્સો ઉભા હતા તેમને હું ઝાળખતો નથી તે માણ્યોએ આ સાકેતિક શબ્દ સંભળી લીધો તેથી તેને ગદ કરવાની જરૂર છે આપની સેનામાં કોઈ ગુપ્ત ચર અવશ્ય છે, તેથી જો આ સાકેતિક શબ્દ રદ નહિ કરવામાં આવશે તો તેના જાળથી કોઈ શત્રુ આપની સમીપ આવી પહોંચશે અને આપની ઉપર ભયંર પ્રહાર કરશે સાકેતિક શબ્દનું તાત્પર્ય એકે જે કોઈ તેનો પ્રયોગ કરે તે અવરોધ વિના આપની પાસે આવી શકે

તે અપરીચિતની આ દુરદેશ વાતથી નરેન્દ્ર અને વિનોદ એ ઉભયના કાન ખડા યમ ગયા અને તેમણે તેની કુશાગ્રબુદ્ધિની ભારે પ્રશંસા કરી પછી નરેન્દ્ર એક નવીન સાકેતિક શબ્દ નિર્મિત કરી તે અપરીચિત તથા વિનોદને જણાવ્યો. અન વિનોદને આજ્ઞા કરી કે જોવિન્દસિંહને ગુપ્ત રીતે આ નવીન સાકેતિક શબ્દ જણાવે તથા તેમને તાત્પર્ય કરવે કે જો કોઈ આનીને જૂના સાકેતિક શબ્દનો પ્રયોગ કરે તો તેને તત્કાલ્ય ચરકતાર કરશે અને તેની અપર સત્વર મને પહોંચાડશે.

પછી તેમણે અપરીચિતને કહ્યું હું વિનોદની સાથે જે વાત કરતો હતો તેના સંબંધમાં તમે શું કહ્યું? તમાગ તે કથન પર મફત લક્ષ્ય ગયું ન હોત અપરીચિત (સ્મિત કરી) મારી ધૃષ્ટાને માટે ક્ષમા કરશે કદ નિત આ અપની પ્રિયતમા મસ્તિકાન મળી આવ્યા હો અને વિનોદ પ્રતિ અશુભિનિર્વશ કરી સુશીલાની પાસે મોકલવા આજો છો.

અપરીચિતના આ શબ્દો સાંભળી તે ઉભય અત્યંત અચ્ચત્ થાગ્યા અને નરેન્દ્ર એટલો ભાઈ, તમને અદ્ભુત મનુષ્ય છો. હું ધાર છું કે મસ્તિકાના સાથેતુ મારા મલન તમને યત હશે.

અપરીચિત એટલું જ માત્ર નહિ, પરંતુ આપે મસ્તિકાની સાથે જે વાતો કરી હતી તે અક્ષરશઃ મેં સંભળી છે, અને તે માટે હું આપની ક્ષમામાગ છું.

નરેન્દ્ર પરંતુ અદ્ભુત મિત્ર, કોઈની ગુપ્તવાત છુપાઈને સાંભળે
વા જેવું આચરણ તમે શા કારણથી કર્યું ?

અપરીચિત એ તો જે થયું ને થયું ઠીક, સ્પષ્ટ વાત સાંભળે
આપ મન કાંઈ સગવાને મળવ ને એકલા ગયા હતા, આ ઘટનાની
ખબર કોઈ ગુપ્ત ચરે તુમરલને પહોંચાડી હતી, આથી તુમરલખાને
આપનો વધ કરવાને માટે વીરસિદ્ધ તથા ખુદા દાદા માન મોકલ્યા
હતા આ વૃત્તાંત મારા જાણવામા આવ્યું અને આપના પ્રાણુથી
રક્ષાને અર્થે મેં તેમની પૂઠ પકડી

વીરસિદ્ધ કે જે સરલાના પતિ છે અને જે પ્રથમ આપની
પાસે હતા પરંતુ પાછળથી તુમરલની પામે ગય હતા તેમની ઉપર
મને એટલા માટે વિશ્વસ ન હોતો કે તેઓ આપના પક્ષના છે
એ વાતદુ જાગતો નહોતો. પરંતુ જ્યારે તેણે માર્ગમા ખુદાદાદાને
મારી નખ્યો અને થોડાં વાર પછી આપના સાથે ને નમ્રતા પૂરક વર્તે
ત્યારે મારી ખત્રી થઈ કે તે આપના પક્ષનોજ છે.

ત્યાર પછી આપે વિનિવિદને વિદાય કર્યો, પરંતુ જે વખતે
તુમરલની સાથે જ્યારે વૈર ચાલી રહ્યું હતું અને ને આપના રક્ષા
નો ભૂખ્યો હતો તેવા સમયમા રાત્રિના વખતે અપ એકલા પગે
ચાલીને અન્ડયમા ભ્રમણ કરે એ મને ઇષ્ટ લાગ્યું નહિ. આથી
મેં આપની પૂઠ પકડી પછી આપને સરલાના સાથે વાતચીત થઈ.
અને આપ જ્યારે તે પુરુષ વેષ ધારી નારીની સાથે ચાલ્યા ત્યારે
હું પણ આપની પાછળ પાછળ ચાલ્યા લાગ્યો કમત્રા દેખીતા મુકામે
હું પણ આવ્યો હતો અને તે કારણથી આપને તેની સાથે તથા
મહિસાદેવીની સાથે જે જે વાત ચીત થઈ હતી તે મારા સાંભળ
વામા અવી હતી.

પછી ઉપકળમા જ્યારે અપ સાથી ચાલ્યા ત્યારે ધણે દૂર
સુધી હું પણ આપની પાછળ ચાલ્યો. પરંતુ જ્યારે આપ નિવિદને
આપની હાથગામી પહોંચી ગયા ત્યારે હું પાછો ફરી મારે માર્ગે
આવ્યો ગયો. હું આપને પુનઃનિવેદન કર છું કે મારી આવૃત્તાને
માટે આપ મને ક્ષમા કરશો.

અપરીચિતની આવી વાતો સાંભળી નરેન્દ્રસિંહ કેટલા પ્રસન્ન થયા તે કાલ્પનાને અમે અસમર્થ છીએ. તોપણ તેમના મનોભાવ એટલાપરથી સમજાશે કે જ્યારે તે બોલી રહ્યો ત્યારે તેમની આંખોમાં અશ્રુભરાઈ આવ્યા અને તેઓ ગદગદ કંઠે બોલ્યા પ્રિય અપરીચિત મિત્ર, તમે મારાપર નિસ્વાયં ઉપકાર કરી અને ખરીદી લીધો છે.

અપરીચિત (પોતાની ઉભારાઈ જતી પ્રસન્નતાને રોકીને) કિંતુ અવિધ્યમા આપ આપ ॥ પ્રતિજ્ઞા કર્યા સુધી પાળો છો ને હવે જામણ નરેન્દ્ર તમારી આ સાત સાંભળી અરેખર મારા હૃદયને કઠોર આધાત થયો છે.

અપરીચિત હીંકે તો એની આંખોમાંથી પાણી મારી પામે છે હુ હમણાં આપના ધાનને, ઝાડો દરેક છુ પરતુ થોભો, એમજ આ આવપર બંને એક આ ધન સહન કરવાને તત્પર થાએ.

નરેન્દ્ર બાઈ, હવે વળી તમે કેવો ધાવ કરના કારણે છે ?

અપરીચિત અતિ કઠોર ! પરતુ આપ આત ધૈર્ય સંહિત સહન કરવાને તૈયાર થાએ.

નરેન્દ્ર મિત્ર, તમે તો અતિ રસિક છો.

અપરીચિત નહિ શ્રીમાન હુ હમણાં આપની સાથે પરિહાસ કરતો નથી. સાંભળો, હુ રપછ કદુધું આને પ્રત કાળમાં આપને આવ્યા પછી બે કલાક તુલ્ય સના ન્યુન ચરોએ મદિનકના નિવાસ સ્થાનનો પનો મેળવ્યો આન પચાસ યુવકો તેમના ધરમાં પ્રવેશ મસ્લકા, સુશીના તથા સહાને મુરઝાટ બાંધીને લઈ ગયા.

આ કમચકર સમાચાર સાંભળી નરેન્દ્રસિંહ તથા રિનોદસિંહ એકી ઉઠ્યા અને નરેન્દ્રસિંહે ક્રોધથી તલવાર ખેંચી કહ્યું —

અચાનક વ્યકિત, આ વાત શું સત્ય છે ? શીલ્પ કહો જો એ વાત સત્ય હોય તો હુ તુરંત જ શિરઝેડ પ્રથમ કરીશ અને ત્યાર કામ પછી કરીશ.

વિનોદે પણ તલવાર ખેંચીને કહ્યું અને હું એ, એએને હિલાર કરવાને મારે સતત ચવનોનો શિરઝેડ કરીશ.

અપરીચિત નરેન્દ્ર તથા વિનોદ પ્રતિ વારાહરત્ની એક સાંભળે
સાંભળો. જાત થાઓ અને જગત ધીરજથી કામ લો. આપ આવા
અદ્ભુત કાર્યો કરવાને શક્તિમાન થાઓ એ વિષે લેશ પશુ શંકા
નથી, પરંતુ શ્રીમાન, તુમરે તેઓને રાખી છે તે સ્થળે
યદિ આપ દસ સદાસૈનિકો લાઇજાઓ, તોપણ આપ તેમને ઉદ્ધાર આપે
કરી શકશો નહિ.

નરેન્દ્ર (વ્યાકુળ થઇ) તો શું? અમારા જીવતા છતાંતે મિચારી
ઓળું જીવન આ પ્રકારે નષ્ટ થશે?

અપરીચિત નહિ શ્રીમાન. યદિ આપ મારી સનાહ પ્રમાણે
વર્તશો તેમનો એક થાળ પશુ વાકો થનાર નથી.

નરેન્દ્ર (તે અપરીચિતનો હાથ પકડી) પ્રિય બધુ શીઘ્ર કહો,
તમે જે કહેશો તે અમો કરીશું.

અપરીચિત ઠીક, પ્રથમ એક કામ કરો. કમલા દેવી પોતાના
અઘનમાં પડી પડી કદચિત પોતાની કન્યાઓના ચિરક દુઃખ
થી અર્પિત બની ગઇ હશે. મારે જોવિદમિદન પેટલાક અશ્વરાઢી
ઓની સથે તેને તેડવાને મોકલો. તેને શીઘ્ર તેડી લાવવાની સેનાપતિ
ને આજ્ઞા કરો અને તે આવ્યા પછી એમના (વિના પ્રતિ અશુભ
નિર્દેશ કરી) ઘરમાં તેને રાખો. હું જાણુ છું કે જોના મિદ ત્યાં
સખો કેમકે હું જાણુ છું કે જોવિદસિદને તેણે વિનાસરથાન નિહિ છે.

નરેન્દ્ર તેમના કાંઈ નવાઈ નથી, પણ કે જ્યાર આ ગૃહસ્થ
થવનોના હાથમાંથી સુશીલાનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. મન મે મલિક
તથા સરલાનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો ત્યારે તેમને તે સ્થાન પધત પહોંચ
કરવાને તેઓજ ગયા હતા.

અપરીચિત જ હા, એ સર્વ વૃત્તાંત મને વિદિત છે. હવે તેમને
મોકલવામાં આપ વિલંબ કરશો નહિ.

નરેન્દ્ર હું હમણા તેમને મોકલવાનો પ્રયત્ન કરુ છું.

એમ બોલી તેમણે વિનોદ પ્રતિ દાઢપાન કર્યો. મહારાજાનક
અનનો ઉદેશ જાણીલક તેમણે પોતાના ગજવાનાથી અક સીડી કાઢીને
વમણી તેના પવનિ સાંભળતાજ એક સૈનિકે ત્યાં આવી નરેન્દ્ર તથા

વિનોદને નમન કર્યું નરેન્દ્ર તરત સેનાપતિને તેડીલાવવાની આજ્ઞા કરી, તે સાંભળી તે સૈનિક મસ્તક નમાવો બહાર ચાલ્યો ગયો.

થોડીકાળ પશ્ચાત્ત સેનાપતિ ગોવિંદસિંહે ત્યાં આવી મહારાજ તથા વિનેત્તિદને પ્રણામ કર્યા પછી તે મહારાજ એ પ્રથમતો તેને નવીન સાર્વતિક શબ્દની સૂચના આપી અને ત્યાર પછી અપરીચિતની કહેલી સર્વગત કહી કમલાદેવીને તેડી લાવવાની આજ્ઞા કરી તે સાંભળી ગોવિંદસિંહ ઉભા થયા અને યોધા હુ હમણાં એક પાલખી અને કેટલાક અશ્વરોહીઓની સાથે જાકે છુ અને પ્રાત કાળ થતા કામ સિદ્ધ કરીને આવીશ.

એમ કહીને તે ચાલ્યો ગયો થોડો વાર પછી એક સૈનિક નરેન્દ્રની સન્મુખ આવી પ્રણામ કરીને કહ્યું મહારાજ, વોરસિંહ પધાર્યા છે.

વોરસિંહના આગમનના સમાચાર સાંભળી તે અપરીચિને નરેન્દ્રને કહ્યું કેટલાક કારણોથી હુ હમણાં વોરસિંહને મળવા માગતો નથી મારે આ સર્વિત્તને અવો આજ્ઞા કરવાની કૃપા કરો કે જ્યાં સુધી મત્રીજી સીટી વગાડી ન સૂચા આપે નહિ ત્યાં સુધી વોરસિંહ અહીંયા આવેનહિ.

અપતિચિનના કથના નુસાર આજ્ઞા આપી મહારાજએ સર્વિત્તને ફરદામ કર્યો અને તેના ગય પછી અર્ધા કલાક પૂર્વ મસ્તિકા અદ્વિત કહારના સબધમાં મસલત કરી પછી તે ઉઠીને ઉભો થયો અને નરેન્દ્ર પ્રતિ સસ્મન દ્રષ્ટિપાત તથા નમન કરી પોતાના મુખપર આવરણ નાખી ચાલ્યો ગયો.

તેના ગયા પછી વિનેદે સીટી વગાડી એટલે વોરસિંહે શીઘ્ર ત્યાં આવી મહારાજ તથા વિનોદને પ્રણામ કર્યા.

વોરસિંહ યઘાપ સન્ધાના નિવાસ સ્થાનથી વિદિત નહોતો. (કારણકે સરદારે તેને પોતાના નિવાસ સ્થાનનો પતો આપ્યો નહોતો) તથાપિ તુમરબના કેટલાક નિકો દ્વારા સરદાર અદિના ગિરફતાર અપાતા સમાચાર સાંભળી તે મહારાજને સત્ય હકિકત જણવાને આદેશ નરેન્દ્રની પાસે આવ્યો હતો.

નરેન્દ્રે આદરપૂર્વક વીરસિંહને આમન આપ્યું અને કહ્યું
અમને તમારી ધણી આવશ્યકતા હતી અને અમે તમને મળવાને
માટે આતુર બની રહ્યા હતા કિંતુ હીક થયું કે રમરણ થતાજ
તમે આવી પહોંચ્યા.

વીરસિંહ શ્રીમાન, મેં આજે તુમરસના એક સૈનિક દ્વાર
એવા બચકર સમાચાર સાંભળ્યા કે તે આપની સન્મુખ પ્રેકટ કરતા
મને સંકેત થાય છે આજ કારણથી આ અર્ધરાત્રિના સમયે હું
આપને કષ્ટ આપવાને ઉપસ્થિત થયો છું.

નરેન્દ્ર તમે આ સમયે મારી પાસે શા માટે આવ્યા છો તે
મને વિદિત છે, કારણકે સરલા, મલ્લિકા એને સુશીલાને મિત્રતાર
થવાના સમાચાર મને મળી ચૂક્યા છે અને તે અપલાએના ઉદ્ધાર
કરવાના સખધમા તમારી લાથે મસલત કરવાની અમને ધણી
આવશ્યકતા હતી અને હેવ સયોજે તમે આવી પહોંચ્યા પશુ ખગ.

તત્કાલ તે ત્રણે જણ પ્રાતઃકાળે પર્વત પર મસલત
ચલાવતા રહ્યા.

પ્રકરણ ૨ છું.

મુંજેર દુર્ગના એક કોટડીમાં મલ્લિકા, સુશીલા અને સરલા
એસીને પોતાના દુર્લાભ્યપર વિલાપ કરી રહી હતી તેમને પકડી લાવ્યા
ને આજે પાંચ દિવસ થયા છે અને ત્યાંથી તેમને ઉક્ત કોટડીમાં
રાખવામાં આવ્યા છે મધ્યાહ્ન અને સંધ્યા સમયે એક બાજુ
આવીને ત્રણે જણને માટે અન્નજલ મૂકી મળ્ય છે, પરંતુ તે એવો
મુંજે, બહાર અને જડ બરત છે કે સરલાએ તેને હાયમા લેવાનો
ધણે પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ તે કાષ્ઠ સમજ્યો નહિ તેન પ્રશ્ન ઉત્તરમાં
તે માત્ર વિચિત્ર રીતે મુખજ મચકોડતો હતો આ કારણથી તે સવ
ઓઓ એક પ્રકારે હતા જન થઇ ગઇ અને બે દિવસ તેમણે અન્ન

કેમ પશુ દુષ્કર્મ કરતાં સંકેત પામે એવો નહેવો. તેનું સ્વીકાર
દુર્ગત હતું અને કમર કાંધે વાંકી વગેરે હતી.

એજ નવાજ મમસુદીન વા તુમરસખા હતો તેના અમલમાં
બહુ મુશ્કેલ વસ્તીઓ હતા તે નરસાસનુ ભય કર વદન જોનાજ
કપિત થઈને મલિકા તથા સુશીલાએ પોતાનાં મુખ ફેરવી નાંખ્યાં
પરંતુ સરલા સાહસ કરી ઉઠીને ઉભી થઈ અને તેને સલામ કરી.

તુમરસ અભામ ઝાપો પોતાની ચુચી અને પ્રતિભા આપોવતી
તેને થોડીવાર સુધી નિહાળ્યો રહ્યો અને પછી સરિમન તેને સમોશી
ને કહ્યું શું વીરનિહતી એર તમેજ છો ? શું સરલા નામ તમારું છે
સરલા (પોતાને કાંધે મનમાં જાણી હોને) હજી.

જહાંપનાહ મારું નામ સરલા છે

તુમરસ અલ્લહલિલ્લાહ ! તમે તો સપૂર્ણત ગસિક અને
ખુશમિઝાજ નાજનીછો. હું તમને જોઈ પૂર્ણ રોને પ્રસન્ન થયો છું અને
તે દિવસનિકટ છે જ્યારે તમે જહાંનમા મોના બેગમના નામથી
મસહુર થશો અને તમારો મર્તબો મારી કુલ બેગમોમા આજા થશે.

સરલા (મનમાં ખિન્ન થઈને પરંતુ બહારથી રસચતા બગવીને
એ આપની પરમ કૃપા થશે.

તુમરસ લેકીન આ તમારી સખીઓ મને જોઈને મુખ શા
માટે ફેરવા મેડી ? અલ્લાહ, એ ઉભયતો ખૂબ સુરતી અને નીદ્રામ
અનુપમજ છે (તેમની નરક જઈને) અય મલિકા વ સુશીલા ! જર
રાહે નિહાળ્યાની આ તરફ પશુ નીજ દાની થરી જોઈએ

તે દુષ્ટ આગળ પસરા જતો હતો એટલે સરના ધર્મીત તેના
મર્ગમાં ઉનારદા અત જાણે સુચલા તથા મલિકાને કને પોતાના
કમદો વ્યા દેતા ન મગતી હોય તેમ તે બોલી —

હજીન, આર આ શું અનર્થ કરો છો ? શું આર મનુના
નથ કે આ કિમર પાત્તાઆ હજી કુવારો અત મનાના રગરગથી
સરથા અગાઈ છે ? આવી સ્થિતિમાં તેમની સાથે એકા એક નહ
છોડ કરતાં યુકત થઈ પડશે નહિ માટે આપ એ ઉભયતી સાથે
એક મલિકા સુધી બોલો નહિ એ ઠીક થઈ પડશે એવો મારો

અભિપ્રાય છે. અને આપની ખાત્રા હોય તો એ અરસામાં હું એમને સરખાવી પટાવી સોધા માર્ગ પર લાવીશ આથી આપનું કામ સહેજ થશે

એક મહિના પછી આપ એમની સાથે ફરે તેમ વત રો

ચંતુર સરલાની આ પ્રકારની વાત તુમરલ સમાન મહાધુર્ત મનુષ્યના હૃદયમાં પણ ખુચી ગઈ અને મહિલા તથા સુશીલાને સમજાવવાનો કાર કરવાને સોપી ધીમેથી બોલ્યો પ્રિયા, તમારા વચન પર વિશ્વાસ રાખી આજથી જરાબર એક મહિને હું પાછો આવીશ અને તમને ત્રણેને આશ્વિનન કનીશ આશા છે કે ત્યારે તમે કંઈ બદલાનું નહીં કાદશે

તે સંભળી સરલાએ પોતાનું મસ્તક હલાવી તે પ્રત્યે પોતાની સન્મતિ પ્રકટ કરી અને તુમરલ શીઘ્રે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો

તેના મયા પછી મહિલા અને સુશીલા ઉઠીને સરલાને વળગી પડી અને મહિલા બોલી “સરલા બહેન, તમારા સાક્ષતે મન્ય છે જે તમે ન હોત તો આ પિરાયની સાથે આટલી દ્રઢતાથી કેાણ વાત કરત”

સુશીલા બોલી “કિન્તુ મહિલા બહેન, યદિ મામલો વિલટાઈ ગયો અને એક મહિનો એમને એમ ચાલ્યો ગયો તો શું કરીશું ?”

સરલા “ગભરાશો નહિ તે અર્પેનિયોતની વાત અર્થ શુન્ય માનશો નહિ તે વિચિત્ર મનુષ્ય અતિ ભારે શક્તિ ધરાવે છે અને મને વિશ્વાસ છે કે પોતાના પ્રતિજ્ઞા, અનુસાર અવશ્ય આપણને આ બંધનમાંથી મુક્ત કરશે”

મહિલા “કિન્તુ વહાલી સરલા, યદિ તેમ ન થયું તો આપણે શું કરીશું ?”

સરલા “તમે જે ધારતા હતા તે કે જો”

સુશીલા “અર્થાત્ કસી ખાધને મરી જવું ?”

સરલા “ત્યારે ખીણ શું ? કિન્તુ નહિ, ગભરાસો નહિ નારાયણ અવસ્થા આપણને સાક્ષાત્ કરશે”

એટલામાં પ્રાહ્લણ બોજન લામણી લખને આવ્યો અને તે સુદરી એમને મથા રચિ બોજન કયું.

તે ત્રણે ઓળો જે ઝોરડામાં અમદ્ હતી તે અતી પહેળો સુસજ્જીત અને આવશ્યક સામગ્રીઓથી પરીપૂર્ણ હતો. જિંતુ તે અતી મદ અને સુરક્ષિત હતો અને તેનું દાર લોહાનું હતું દારની બહાર સિપાઈઓનો સખ્ત પહેરો હતો અને એવો બદોમરન હતો કે એક ચકલી પણ ત્યાં ફરકી ન શકે.

ધીમે ધીમે દિવસ વ્યતીત થતો ગયો અને રાત પડી. આ સમયે લોહનમદાર ખુલ્યું અને ધવનદાસીએ પ્રવેશ કરી નિત્ય નિયમાનુસાર દીપક સળગાવ્યો. પછી તે સરલા, મલિકા તથા સુશાલા પ્રતિ નિદ્રાશુ ઠટાક્ષ કરી ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના મથા પછી લોહમયદાર બપાનક બવાજ સહીત બેઠું થઈ ગયું.

જે દિસનું વૃત્તાન્ત અમે લખીએ છીએ તે આપાદ માસની પુર્ણિમાનો દિવસ હતો અને તે દિવસે મુશ્મળધાર વરસાદ વરસી રહ્યો હતો. આજે તે ત્રણે સુદીઓનાં મન ઉદ્વિગ્ન હતાં.

અને મલિકા બ્યાકુલ થઈ બોલી "સરલા, આજનો રંગ દમ તો અતિ બપાનકજ છે."

સરલા "છે તો તેમજ, પરંતુ ચિતા કરવાનું કાંઈ પ્રયોજન નથી પ્રજનું સ્મરણ કરો."

મલિકા "કરોસો માત્ર તેમનોજ છે."

સુશાલા "આપણો આધાર પશ્વરજ છે."

સરલા "તો પછી ચિતા શું છે? અને યદિ સરલાના શબ્દો તેના મોઢામાં રહી ગયા, કારણ કે તે સમયે એવી અદ્ભુત ઘટના બની કે તે જોઈને તે ત્રણે આનંદથી પોકાર કરી ઉઠ્યા. આ સમયે અર્ધા રાત્રી વ્યતીત થઈ ચુકી હતી.

ઘટના આ પ્રમાણે બની તે ઝોરડાની વચ્ચે આવેલો પત્થરનો એક ચોખાડો ટુકડો રહેજી બવાજ સહિત જમીનની અંદર ધુસી ગયો અને ત્યાં આગળ પડેલા બાકામાંથી એક પછી એક ચાર જણ આવીને ઉપરિયત થયા. તેમનાં વસ્ત્રપાશુથી તરબોત હતાં તે ચાર જણ આ પ્રમાણે હતા, નરેન્દ્રસિંહ, રિનોદસિંહ, વીરસિંહ અને અમરી ચંદ.

આ અર્પણ થતાં જોઇને ત્રણે ઓળો આનંદ જનિ કરી ઉઠી
પરતુ અપરીચિતે જાત આજળ વધી તેમને માન રહેવાનો સંકેત કર્યો
અને પછી તે પાછો સુરજમાં ઉતરી પડ્યો તત્પચાત નરેન્દ્રસિંહે
સુશીલાનો અને વીરસિંહે સરલાને હાથ પકડ્યો અને "તેઓ કમચ
પોતપોતાની પ્રિયતમાને લાઇને સુરજમાં ઉતરી પડ્યા તેમના મથા પછી
ઉકેત અતુષ્ટાણ પાષાણ પુન પોતાના સ્થાનપર સ્થિત થઇ ગયો અને
સુરજનું મુખસર્વથા બંધ થઇ ગયું

સરલા આદિ ઓળોના સંભાગ્યે તુમરલે તેમને આ કોટડીમાં
અવરૂદ કરી હતી, નહિ તો તેમને ઉપધાર કરવાને માટે સહરજા
પ્રધિ ચોધાઓનું શ્વિર વહેવરાવવું પડત આ કોટડીની સાથે સુરજ
લાગેલી છે એમ તુમરજ જાણ્યો નહોતો, પરતુ ઉપરોક્ત અપરીચિત
તે વાત જાણ્યો હતો તેથી તેની સહાયતાથી યુદ્ધ કર્યા વિનાજ તે
સુન્દરીઓનો ઉદ્ધાર થયો તે સુરજ જમીનની અદર મમાતટ પર્યંત
મઇ હતી તેઓ સુરજની બહાર નીકળી એક નૌકાપર સવાર
અર્ધ ગયા તેઓ નૌકામાં બેઠા પછી અપરીચિતે નરેન્દ્રને કહ્યું "જસ,
ઓમાન, હવે આપ પરમેશ્વરનું નામ કહીશી મણેજ કરો હવે હું આપની
પાસેથી વિદાય થાઉં છું "

નરેન્દ્રે આખમ આંસુ લાવી તેનો હાથ પકડી લીધો અને કહ્યું,
પ્રિય મિત્ર હું તમોરા આ ઉપકારનો બહોલો કામુખ્ય પ્રકારે વાળી
સકું એમ નથી. હું આપના હાથમાં વેચાયો છું

અપરીચિત (મસ્તકા પ્રતિદ્રષ્ટિપાત કરી) "વાહ, આપ તો
એમના હાથમાં વેચાઇ ચુક્યા છો હવે આપને અન્યના હાથમાં
વેચાવાનો અધિકારજ શો છે 'અરતુ એવી વાતો પાછળથી કરીશું
હવે આપ પ્રસ્થાન કરો "

એમ કહીને અપરીચિત નૌકાપરથી ઉતરી એક તરફ ચાલ્યો
ગયો અને નરેન્દ્રની આંતરથી ખારનાઓએ નૌકા હકારવા માંડી અમા
વાસ્તાની અધિકારમય અને ભયાનક રાત્રિમાં મુશ્કેલધાર કૃષ્ટિ થઇ
રહી હતી પતીતપાવની ગંગા અતિવેગથી વહેતી હતી બે કલાક અંક
આ પ્રકારે જલ પર્યટન કર્યા પછી તેઓ કિનારે ઉતરી પડ્યા

ગંગાનદીથી થોડે અંતરે એક આબાવાડીમાં ગોવિંદસિંહ પચાસે અશ્વારોહીઓ સહિત લેપસ્થિત હતા. ત્યાં જમીને નરેન્દ્રે ત્રણે સુંદરીઓને પ્રથમ ઘોડાપર બેસાડી અને પછી તે ત્રણે પુરષો પણ અશ્વપર આરૂઢ થયા પછી સ્ત્રીઓને મધ્યમાં રાખી સર્વ જણ ભાગનપુર તરફ ચાલ્યા.

પ્રાતઃકાલ આવતાં થતાં સર્વ જણ નિવિઘ્ને દુર્ગમાં પહોંચી ગયા કમલા દેવી આવી હતી તેથી મહિકા દેવીને તેની માતાની પાસે મોકલી દેવામાં આવી સરલા અને સુશીલા પણ મહિકાની સાથે મધ્ય

વીરસિંહને હવે આત્મ બતાવિ રહિત તુરગલની પાસે જવું પુક્ત લાગ્યું નહિ અને નરેન્દ્રસિંહ તેને ગોવિંદસિંહના હાથ નીચે સેનાપતિ પદ આપ્યું.

આ તરફ પ્રાતઃકાળમાં ઉક્ત યવન દાસી ઉક્ત કોટડીમાં મધ્યે તે સરલા આદિ સુંદરીઓ તેને દ્રષ્ટિગોચર થઇ નહિ, તેથી તેણે મહા કોલાહલ મચાવ્યો. જોત જોતામાં તે સમાચાર તુરગલના કણ પર્વત પહોંચી ગયા તે તરત ત્યાં દોડી આવ્યા અને જમારે તેણે સુંદરીઓને જોઇ નહિ ત્યારે તેણે નિશ્ચય પૂર્વક માતી લીધું કે આ કાર્ય પહેરેગારોનું છે. અને તથી તેણે ત્યાં પહેરો બતાવ્યો સર્વ સિપાઇઓના પ્રાણ લાધા. યવન દાસીને પણ મારી નાંખવામાં આવી માત્ર મુખો અને બહેરો બાકીજીવ બચી ગયો, કારણ કે તે બિચારા પર તુરગલને શકા લાવવાનું કાંઈ કારણ મળ્યું નહિ.

કમલા પોતાના દિવેરના દિકરા વિનોદસિંહ પર સુશીલાનો પ્રેમ જોઇ તેના ધરમાં ગઈ નહિ અને પોતાના પતિના અભાવથી તેને પોતાનું મૃદુ પણ અરણ્યવત્ પ્રતીત થવા લાગ્યું. તેથી તેની ઇચ્છાને માન આપી મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ તેને સરલા, મહિકા, તથા સુશીલા સહિત ચોતીમહલ નામક દુર્ગમાં મોકલી આપી ત્યાં તેઓ નિર્ભયતા પૂર્વક નિવાસ કરવા લાગ્યા આ દુર્ગનું કિંચિત્ વૃત્તાંત અમે પૂર્વે આપી ગયા છીએ. આ દુર્ગમાં પાદશાહ આસુહીને મહારાજા નરેન્દ્રસિંહને મળવાને બોલાવ્યા હતા. પરંતુ તેઓ અરણ્યમાં દુઃસાહ પડી ત્યાં જઈ શક્યા ન હોતા.

પ્રકરણ ૩ જી.

સમય મળ્યાનહોતો છે સૂર્યના પ્રખર તાપથી સમગ્ર પૃથ્વી હિષ્ણુ સમાન બની ગઇ છે આ સમયે મુગેર દુર્ગના એક નિર્જન ઓરડામાં નિર્ભાંગી તુમરલખા રિયાર કરતો બેઠો છે તે પોતાના હાથ પર મસ્તક ટેકવી ધોર ચિતામાં નિમગ્ન થયેલા જણાય છે આ સમયે તેની પાસે કોઇ અન્ય વ્યક્તિ ઉપસ્થિત નથી તે થોડી થોડી વારે દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખે છે અને પોતાના દુર્ભાગ્યને ગાળે બાંહે છે એવામાં એક માણસે તે ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો અને ધીમે ધીમે તુમરલખા તરફ ધસવા માડ્યું.

તુમરલે મલ્લિકા આદિના અદશ્ય થયા પછી પહેરેગીરો અને હસીને વધ કરાવ્યો અને ઉક્ત સુદરીઓની તપાસ કરવાને માટે ચો તન્દ્ર માણસો દોડાવ્યા જે દિવસે આ ઘટના બની તેના બીજા દિવસનું વૃત્તાંત અમે અત્રે લખીએ છીએ.

ઓરડામાં કોઇનું આગમન થયેલું જાણી તુમરલે પોતાનું મસ્તક ઉગ્રત કર્યું અને આગતુકને જોઇ તેણે કાંઇક પ્રસન્નતા પૂર્વક કહ્યું “અઝીઝ ફરહાદ ! તમે આવી પહોંચ્યા ? આવો બાઇ આવો, તમે મારી નિકટ આવીને બેસો અને શું સમાચાર લાવ્યા છો તે કહો.”

તે આગતુક અદાર ઓગણીસ વર્ષનો એક સુદર યુવક હતો તેને હજી દાદી મૂછ નીકળી નહોતી આ યુવક અન્ય કોઇ નહિ પરંતુ જેણે નરેન્દ્રસિંહને એક વાર સાહાય્ય કરી હતી તે અપરીચિતજ હતો.

પરંતુ આ શું ? આપણે આ અપરીચિત અને જેને તુમરલે “ફરહાદ”ના નામથી ઓળખ્યો હતો તે શું યતન છે ? અને શું યતન અર્થે તેણે પોતાના સ્વામિ તુમરલ પ્રત્યે વિશ્વાસઘાત કર્યો હતો ? અને હિંદુ (મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ) ને આટલી બધી સાહાય્ય કરી હતી ? અસ્તુ ચાલો પાઠક જુઓ તો ખરા અત પથ”ત શું શું અને છે !

તુમરજના ઉપરૈકત શબ્દો સાંભળી ફરહાદે તેને ઝુરીને સલામ કરી અને તે તેની મસનદથી ચાર હાથના અંતરપર બેસી ગયો. હવે તુમરજે તેના પ્રત્યે રનેકપૂર્વક દ્રષ્ટિમાત કરી કહ્યું “અઝીઝ ફરહાદા મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપો તમે પણ શું મને પેલા જાસુસોની પેઠે નિરાશા જનક ઉત્તર આપશો? મહિલા વગેરેની બેજા કરવાને માટે અથેલા જાસુસોએ મને ઘણેજ નિરાશ કર્યો છે ”

ફરહાદ “ જહાપનાહ, હજુરને તેમણે શું જણાવ્યું છે ? ”

તુમરજ “ માત્ર એટલુંજ જણાવ્યું છે કે મહિલા આંતરો કાંઈ પણ પ-તો લાગતો નથી અને મહિલાની માતા કમલા પણ પોતાના મહાનમા નથી પરંતુ તે સર્વ કયા ગદ્ય અને તેમનું શું થયું તે સમઘર્મા મને કાંઈ પણ હકિકત પ્રાપ્ત થઈ નથી ”

ફરહાદ “ બેશક હજુર, એથી વિશેષ જાસુસો આપને શી ખબર આપી શકે એમ છે ? કારણ કે તેમની સંપૂર્ણ હકિકત લાવવી એ તે જાસુસોની શક્તિ બહારની વાત છે ”

તુમરજ “ અઝીઝ ફરહાદ, ત્યારે તો મને ઉમેદ છે કે તમો તે જાસુસોથી વિશેષ કાર્ય કર્યું છે અને કદાચિત તમે મને તેમના સમઘર્મા કોઈ ખુશ ખબર સંભળાવશો ”

ફરહાદ “ જહાપનાહ, હજુરે મહિલા વગેરેના સમઘર્મા જે તપાસ કરાવી તે યુક્ત થયું અને પહેરેગીરો તથા દાસીનો વધ કરાવ્યો તે પણ ઠીક કયું તે કમઅખતોને એ સગા મુનાસિયજ હતી સલવાત એ છે કે નરેન્દ્રસિંહે તે પહેરેગીરોને ફરવત આપીને વશ કરી લીધા હતા અને તેથી તે ઉક્ત ઓરતોને આસાનીથી લઇ જઇ શકાયો હાલમા તે ઓરતો બાગલપુરના કિલ્લામાં છે અને કમચાને પણ ત્યાં લઇ જવામા આવી છે વળી વીરસિંહ નામનો શિપાન કે જે પૂર્વે નરેન્દ્રસિંહને ત્યાં સિપાહસાલાર હતો અને જે પાછળથી તેની પાસેથી નોકળી જઇ હજુરની સેવામા રહ્યો હતો તે પાછો તેની પાસે આવ્યો અથો છે અને તેણે તે સ્ત્રીઓને છોડાવવામાં નરેન્દ્રસિંહને ઘણી સાહાય્ય કરી છે, તેણે નરેન્દ્રસિંહની તરફથી ઉક્ત પહેરેગીરોને પૈસા આપીને હાથમાં લીધા અને તે ઓરતોને છોડાવવામાં નરેન્દ્રસિંહને

સાહાય્ય કરી. હજુરે જે ઓઠરતે ને કંદ કરી હતી તેમાં સરલા નામની એક બી હતી તેને વીરસિદ્ધ પોતાની વિવાહિત પત્ની તરિકે બધાંવે છે બધા હજુર મહા મુરદોલીથી હુ માત્ર આટલી ખબર મેળવી શક્યો છું ”

જરૂર હાલે નરેન્દ્રસિંહને પોતાનો પરિચય આપ્યા વિના અનેક વાર સાહાય્ય કરી હતી તે પોતાના સ્વામિ તુગરલની સાથે આ પ્રકારે વાત કરી રહ્યો છે હવે એ વિચિત્ર મનુષ્ય પોતાનું અંતિમ દ્રશ્ય કેવું દર્શાવે છે તે જાણવું છે.

તેની વાત સાંભળી તુગરલ ધણીવાર સુધી મૌન રહ્યો અને પછી ઉદાસીનતા પૂર્વક ફેરફાર પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કરી કહેવા લાગ્યો —

‘ અફસોસ, સદ અફસોસ ’ મારી સર્વ ઉમેદો નિરાશામાં પરિવર્તિત થઇ ગઇ છે હે ખુદા, હવે અને પ્રાણ અપવા સિવાય કાંઇપણ ગત્યં તર રહ્યું નથી અફસોસ, અફસોસ, તણુ તણુ પરીનાદ નાજની હાથમાં આપાને ચાલી ગઇ અને હવે તે એવા સ્થાને પહોંચી ગઇ છે કે જ્યાંથી તેમને પ્રાપ્ત કરવાની અને હેલ પણ આશા નથી આ તરફ મારી ફેબ દિન પ્રતિદિન પરાસ્ત થતી જાય છે, ખજનન, ખલી થઇ ગયો છે, રૈયત નિલકુલ સામે થઇ ગઇ છે, અને પાદશાહ કહાંચ મારા મુલેહના પેગામને પણ ના મંજૂર કરે એવો સંભવ છે આવી હાલતમાં, બધા અઝીઝરહાદ હુ મારી જીદગીથી નિલકુલ ના ઉમેદ થઇ ગયો છું અને અતિ શીઘ્ર અહીંઆંથી પ્રયાણ કરવા માગુ છું ”

ફરહાદ “ હજુર, એટલા મમગીન ચાઓ મા, ખુદાપર ભરોસો રાખો, તે પરવરદિમાર જરૂર હજુરને મદદ કરશે ”

તુગરલ (અકાતિ પૂર્વક) નહિ, ફરહાદ, હવે તે આશા પણ સર્વથા નિમૂળ છે મે ક્યારે કોઇનું બહુ કયુ છે કે હુ ખુદાના કુપાને પાત્ર મણાઉં ? હુ ગુનાહોના કાલ્પમાં ગળા સુધી કુખી થયો છું મમર તે હતા પણ ગુનાહ કરવાને તત્પર રહું છું મમર એર હવે તો હું સારી રીતે સમજી ગયો છું કે હવે મારા આરામ ના દિવસો મયા છે અને મારા કરેલા ગુનાહોના ફળ આખવાનો ભયજ આપ્યો છે. ખેર, જેવી ખુદાની મરજી.”

ફરહાદ “હજુરની બેચેની મારાથી જોઇ શકાતી નથી. અમરે હું મારો જીન કુરબાન કરીને પણ હજુરનું કદવું છરી શકું તો તેમ કરવાને માટે હું ખુશી સાથે તૈયાર છું.”

તુમરલ “લેકિન, તે હવે નિરપયોગી છે, મીયા ફરહાદ તમારી સુદખતપર મને પૂછું એ તોકાદ છે અને તમે મારે માટે પોતાના જીનની કુર્બાની કરી શકો એમ છો, લેકિન હવે તે સમય રહ્યો નથી કે અમારે હું કોઈ પણ પ્રકારે ચોતરફથી ઉલટતી કપામતથી બચી શકું.”

મારી અને તમારી વચ્ચે પ્રથમ મુલાકાત થઇ તેને આજે એ વર્ષે બીતીત થઇ ચુક્યા હશે જમાલપુરના જગલમાં હું પ્યારહાકુ એ દ્વારા ઘેરાઇ ગયો હતો એવામાં તમે એકાએક આવા પોતાની અજબ બહાદુરીથી મારું સરક્ષણ કર્યું હતું. હું તે ડાકુઓને કામપણું કરી શકું એવી સ્થિતિમાં નહોતો, કારણ કે મારા હથિયાર છીનવી લેવામાં આવ્યા હતા અને મારા હાથ બાધી લેવામાં આવ્યા હતા પરંતુ તે ડાકુઓને તમે મારી દઠાવ્યા હતા. તે સમયે તમે તમારી નિરાશ્રિત દશાનું મારી આજળ વર્ણન કર્યું હતું અને મેં તમને તે કારણથી આ આશ્રય આપ્યો હતો અને જે પ્રમાણે એક ફરહાદ આલીખાનદાન અમીર પોતાના અઝીઝ, ફઝ દવા નિરાદરનું પાલન કરે તે પ્રમાણે મેં તમારું પાલન કર્યું છે.”

ફરહાદ “હજુર, એવાતાની હમણા શી બરગત છે ? હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહું છું કે હજુરે મારા વિપત્તિકાળમાં મારાપર જે મહેરબાનીઓ કરી છે તેને હું હરમીઝ શુભી શકું એમ નથી.”

તુમરલ “એ વાત સત્ય છે અને હું તમારા અહેશાનમ દીથી સારો રીતે વાકેફ છું પરંતુ તમે મારાપર જે અપૂર્વ ઉપકાર કર્યો છે તેનો ખસો આજે વાળવાની મારી મરણ છે.”

ફરહાદ “હજુર, આપણું—”

તુમરલ તેને બોલતો અટકાવીને “સાબજો, મીયા ફરહાદ-મારાપર જે આપત્તિ આવી પડવાની છે તેની સુચના મને પ્રણી મારી રીતે મઠી ચુકી છે અને તેથી મારી પ્રિયપુત્રી શારીન તમને

અર્પણ કરીને અહીંઆંથી ચુપચુપ નીકળી મક્કા ચાલી જવાની મારી ઇચ્છા છે હજી મારો પાસે એટલી દોલત વિશેષ છે કે તેની સાહાયથી તમે કોઈ બીજા શહેરમાં જઈ અમીરાઈથી રહી શકશો અને હું ? મને હવે જરૂરના કાંઈપણ જરૂર નથી બસ, હું ફકીર બની મક્કા ચાલ્યો જઈશ અને ત્યાં ખુદાની યાદમાં મશગુલ બની અમયવ્યતીત કરાશે.”

ફરહદ “હજુર, જા. સમ્ર અખિતયાર કરો અને આપના દિલને શાંત રાખો, કાગળકે—”

પુત્રવલ (તેને રોકીને) “મીયા ફરહદ, અને હું કહું” તે સાબજો અગ્રીક ફરહદ, આજેજ પ્રથમવાર હું તમને મારા મદાલયમાં જાતની અને મારી પુત્રી શીરીનની મુલાકાત લેવાની પરવાનગી આપુ છું માટે તમે ઉઠો અને મદાલયની અદર જઈ શીરીનની મુલાકાત કરો. મને ઉમેદ છે કે તમે તે નેકબસલત અને લાયક છોકરીની મુલાકાતમાં સંપૂર્ણ પ્રસન્ન થશો અને ત્યારે તમે મારો મહેરમાનીનો કિમ્મત આકાં શકશો.

ફરહદ “હજુરની મહેરમાનીઓનો બદલો હું વાળી શકું એમ નથી, ખુદા હજુના બોલમોલા કરે.”

પુત્રવલ “ખેર હવે તમે ઉઠો અને દેશપણુ વિલગ કર્યા વિના મદાલયમાં જાઓ અને શીરીનને મક્કીને જલદી પાછા આવો. કારણ કે હું અત્રેજ બેસી તમારો રાહ જોઈશ અને તમરો પાછા ફર્યા પછી કોઈ ખાસ કાર્યમાં તમારો સલાહ અને મદદ લઈશ.”

ફરહદ “હજુર, આપ આપ આનાચીઝની કાંઈ ખાસ કામમાં સલાહ અને મદદ માગો એ આપની મહાન કૃપા છે, લેકિન હું” એ અક્લ હજુરને શી સત્તા અને મદદ આપી શકોશ ? મગર ખેર, ખત માફ હું એવું ઇચ્છુ છું કે હજુરને પ્રથમ આપના કાર્યમાં સલાહ અને મદદ આપુ અને તત્પક્ષાત્ શાહજાદા શીરીનની ખિદમતમાં હાજિર થાઉં. આમણ સરકારની જેવા મરજી થશે તે પ્રમાણે ગુલામ લેશ પણ વિલગ કર્યાવિના બસરો ચરમ કાર્ય કરશે.”

પુત્રવલ “ખેર, તેમ કરો.”

એમ કહી તુમરથી એક કલાક પર્યંત ફેરવાઈની સાથે કોમળ વિષમ પરત્વે સસલત કરી તેને પોતાની ઈચ્છાનુસાર ફેરવાઈની તરફથી સલાહ મળી તેથી તે અત્યંત હર્ષિત થયો અને મુઠપર તાલ દઈ ને બોલ્યો.—

કેમ મીમાં ૪૨લાદ, આતલિકાથી શુ હું પાદશબ્દ ગ્યાસુદીન અને રાજા નરેન્દ્રાસ હને મારા તાબેદાર નહિ બનાવી શકીશ અને આ હિકમતથી કમલાની છોકરી મલિકાને બચાવવાની દસ્ત યાદ નહિ કરી શકીશ ?

ફરહાદ અયવલાહ, હજુર, એતો આપે જેવી જોઇએ તેવીજ તદકીબ કાઢી છે માથા અલાહ અને તો ખ્યાખર્ચ પણ ખચર ન હોતી કે હજુરના કબજામાં દોષ એવી પણ ચીજ છે કે જે દારા હજુરત વખત આવતાં અતિ મુશ્કેલીને આસાન કરી શકે છે ? ખેર હું બસરોચરમ હજુરની તાબેદારી કરીશ અને હજુરે મને જે કામ ફરમાવ્યું છે તે ખુદાના ફઝલથી ઘણી સારી ગીતે પાર પાડીશ

તુમરજી બેશક, તમારી પાસેથી મને એવીજ ભેદ છે એજ કારણથી મરે દિલ તમારી ઉપર એતેમદ કરે છે અને એજ કારણથી એણે તમારી આગળ પોતાનો ગુપ્ત ભેદ બેલ્યો છે મગર ખેર, હવે તમે ઉઠો અને મારી આજ્ઞા અનુસાર મદાલયની અંદર જાઓ

ફરહાદ જહાંપનાહ, હજુરનો હુકમ હું શિરોધામ કરું છું, લોકન, મને શકા એ છે કે શાહનવી સાદિયા આપનાં ભલાજીવિના મને મુલાકાત કેમ કરવા દશે ?

તુમરજી ઠીક ઉભા રહો, હું તમને શીરીનની ઉપર મારા હાક નો એક રોકો લખી આપુ છું, તે વાચી તેને લાગક અને નેક છોકરી તમારી ઘણી ખાતિગદારી કરશે.

એમ કહી તેણે પોતાની પુત્રીને એક પત્ર લખી, તેને પરખીડા માં ધાલી, તે પર પોતાની મહોર કરી તે ફરહાદના હાથમાં આપ્યું. ઘણી તેણે તેને મદાલયમાં જવાની સલાહ લેવાને માટે મુગેર દુર્ગની આવેલી પોતાની ઝાવણી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

તેણે જતાં જતાં મહાભયના દારોઆને બાઘા કરી કે મહાભય
ના સર્વ ખેળાઓ અને શાંતીઓને જણાવી દો કે ફરહાદને શીરીન
પાસે જતાં કોઈ અટકાવે નહિ

નિદાન પ્રથમતો ફરહાદે સ્નાન કરી વસ્ત્ર બદલ્યા અને પછી
બેઠેજતાં સ્વતંત્ર નવાબ તુગરલખાના અત પ્રેમ પ્રવેશ કર્યો નવાબ
ની બાઘાથી મહાભયના કોષ પશુ હાથ દાસીએ તેને અંતઃપુરમાં
જતાં અટકાવ્યો નહિ અને તે નિર્ભયતા પૂર્વક સાહબદી શીરીનની
સમીપ આશ્રયે ગયો

પ્રકરણ ચોથું.

મુગેર દુર્મની અંદર નવાબ તુગરલખાનું અતિ વિસ્તૃત અત
પુર હતું તુગરલખી ધર્મ પત્ની એકજ હતી તેનું નામ હમામનાદી
એકમ હતું અને તે શાહખાદી શીરીનનો જન્મ થતાજ પરદોઢવાસની
થઈ હતી ત્યાર પછી તુગરલખે નિષિદ્ધ વિલાસિતાના ઉદ્ધા આશરમાં
પડી કોષ પશુ સ્ત્રીની સાથે લગ્ન કર્યું નહિ, પરંતુ તે રસલપટ મધુ
કરની પેઠે નવાબ નવાબ સ્ત્રીઓનો રસ લટવામાંજ અહર્નિષ
લીન રહેતો

તેણે પેતાની પુત્રી શીરીનનું સાલન પાલન અતિ સ્નેહથી
કિતમ પ્રમાણે કર્યું હતું અને તેના ગિફ્ટણ આપવામાં પશુ કોષ
પ્રદાન નુદા આપી નવાબ દરજા તુગરલખા તે પ્રિય પુત્રી સોળ
વર્ષના નુવતી બની છે આ તમામ નુપ્ત મહેલમાંથી મુગેરદુર્મને
પદ્મનાભ નુવતી નુવતી પુર મનની લીધું છે.

શીરીન ફરહાદના પાસે પ્રવેશ્ય હતી તે ફરહાદી કાવ્યની
જાણી નહિ કે હતી અને વયંપણ ફરહાદી રચના હતી, વળી
તે મહાકર્મ અને મહાકાર્યમાં અતિ નિપૂણ હતી અને તેનો સ્વભાવ
અતિ નમ્ર તથા અદ્ધકાર રહિત હતો. સૌંદર્યમાં તે સાક્ષાત્ દેવ

આજી જીવંતી હતી અને તેને જોવાથી જેવ લાગતુ હતું કે કોઈ આપણા સુર સુદરીએ યવન કુમાંબર તુમરલના ધરમાં જન્મ લીધો છે કે શું ? પરંતુ તુમરલનું સ્વરૂપ, સ્વભાવ અને મુક્ત તરફ જઈ આવતાં વિધાતાના વિષય કાર્ય પર આશ્ચર્ય થતુ હતું અને જેવે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો હતો કે આવા કુદ નરપિશાચના ધરમાં આવી નિષ્કલ કે કશી કલાની ઉત્પત્તિ શી રીતે થઈ ? અસ્તુ નવાળ તુમરલની આગાથી કરાદે નિભયતા પૂર્વક અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાંજે દ્વારા તેને અચર મળી કે કાહાનેદી બગીચામાં તલાવના તટ પર જેક લી બેઠી છે આથી તે તલાવના તટપર ગયો ત્યાં તેને તે સૌદરની દેવી પ્રતિમા વીજા વગાડતી અને ખાતી દ્રષ્ટિગોચર થઈ. તે પાસેના એકલાતા સમુદાયમાં સતત મયો અને ત્યાંથી તે બાલાતુ અલૌકિક સહૃદય જોવા લાગ્યો તથા તેનું લોકાત્મક સંગીત સંભાળવા લાગ્યો.

આ સમયે તેને સૌદર્યનો વા લાગ્યો તથા તેનું લોકાત્મક સંગીત સંભાળવા લાગ્યો.

આ સમયે તે સૌદર્યમયી પોડપી યવનરાજ કુમારી પોતાની કોમલ અગ્નિઓથી વાજાના નાળુક તારો પર સ્પર્શ કરી જેક ગંભીર માંડ રહી હતી

‘હમસ જહાકી હિંદા ચુકે હૈ, કમકે પેગામ આ ચુકે હૈ.
વો તન અપની હિંદા ચુકે હૈ, હમ અપની મરદન હિંદા ચુકે હૈ.
તમામ કામ કરાદે બદલના, તમામ મિન દસ્તે હૈર મનના.
રહા હૈ મમ એકદમ નિકલના, કરી નાદન ગદ બી આ ચુકે હૈ.
અમીત હૈ ખોદી કુશ ન ખાઓ, ખયલે ન કરો કદમ ન લાઓ.
નજાંડી નરન ચરે બી આઓ, હમ અપની ગામ માંડા ચુકે હૈ.
મજાની તુમને જો મેરીંગ અબ જહા ન હૈ વમ યદ ચકર લમ,
મિથર મિ નો દો કદન હૈ સખ યહી ના મુઝ શા ચૂર પ.
અજલ તામિન ઉવર લગી હ, મેરી નજર સુ અ દર લગી હ.
જર મહરના અચર લગી હ, સુખ હૈ દરકા વો આનુકે હૈ.
સફાર કંઠ મમજન વહન અયા, અજલબી આખરન આઓગી કયા ?
હૈ અબલો મરનેકો બહામજા, હિં જતેસ હાથ હિંદા ચુકે હૈ”

પ્રસ્તુતમંત્રણ નવાળપુત્રી શીરીને એવા હૃદય દ્રાવક અવાજે ગાઇ કે ફરહાદ ધીરજર પોતાની જાતને વિસરો ગયો અને તેની આંખો આંધી એધાર આંસુ આસવા લાગ્યા નિદાન તે ગઝલ ગાઇને શીરીને વીણા એક બાજુ મૂકી દીધી અને એક દીર્ઘનિશ્વાસનાખી પોતાની સાક્ષીના ખાલવ વતી પોતાની આખમાનાં અંશુ લૂછી નાંખ્યા પછી તે એકતસ્વીતર પોતાની સામે મૂકી અતિ પ્રેમ પૂર્વક તે પ્રત્યે જોવા લાગી હવે ફરહાદ ધાંધે રહીને લતા સમુચ્ચક્રમાંધી બહાર નીકળ્યો અને શીરીનની ખાલજી બંધને ઉભો રહ્યો. ઉપરોક્ત તસ્વીર પર તેની દ્રષ્ટિ પડતાંજ તેના મુખમાથા એક નાન ચીસ નીકળી પડી તેને સાલજનાજ શીરીન-જોહો હો અને પાછામુખ કેન્વા જોયુ તો તેને ફરહાદ દ્રષ્ટિ ગાયર થયો.

ફરહાદને જોતાંજ શીરીન ઉઠીને ઉભી થઇ અને ઉઠી જઇ પોતાની ચેળીની અંદર છુપાવી દઇ જુરસા પૂર્વક બોલી —

યા ખુદા, આ શુ હું ખાખની ધરકી છું ? અથવા ફરહાદ, તું આ કાન્સુસર મારી પરવાનગવિના આ અતપુરમા નિડરતા પૂર્વક ધુસી આવ્યો છું ? અને તને આવવા પછુ કોણ કમગખને દોષો ? માસ પિતાએ તારાપર અતિ મહેરબાની બતાવે તેનું પાંચિયમ શુ આજ આવ્યુ કે તું ઉદ્ધતાઇ પૂર્વક ચોરની પેઠે અં પુરમા ધુસ્યો. તને તારા જાનનો પશુ મરો ડર ન લાગ્યો ? અફસોસ અફસોસ તું કયા સમયથી મારાપિતાની પાસે છે, હેકિન આ પહેલાંજ વાર છે કે જ્યારે તું આવો શયતાની કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છે

કેધાવેશયો શીરીનની આંખો લાલચોળ જની મધં હતી અને અને તે થરથર કરી રહી હતી તેની આંખેમાથાં અગ્નિ વર્ષી રહી હતી. તેની આંખો રોદ્ર મુદ્રા જોઇ ફરહાદે તેના સતીત્વની મનમાને મનમાં પ્રશ્નકા કરો અને તેના પ્રત્યે કહયુ —

શાહજાદી, મારો ખતા માફ કરો મારામાં એટલી તાકાત ક્યાં થી કે હું આમ હલતમાં કદમ રાખવાની દિમ્મત કરે ? હેકિન હું હજુની પરવાનગી વિના એટલા માટે આવ્યો છું કે હજરતન વાલિદે મને એવો હુકમ કર્યો છે. આજ જરાહે મિદરબાની તેમ

સાંત પડો અને તપસ કરો તે બાદ અમર હું કરવાર હર તો હજુર જે સળ મુનાબ મહુશે તે હુ ખુશીથી કબુલ કરીશ.

એમ કહી ફરહાદે શીરીનના હાથમા વગરલવુ પરમીકુ આપી દીધું તે તેણે પરમ આદર પૂર્વક લીધું અને પેતાના મરતક તથા આજો સાથે લગાડી તેમથી પત્ર કાઢી વાંચવા માડ્યો. પરબ આસોસ ! તે પત્ર તે વાંચી રહીકે તરતજ પત્ર તેના હાથમાંથી પડી ગયો અને તે મૂંઝિત થઇને જુમીપર પડી એ ત્વા લીધુ હમ બાસ ન હોત હો તેને સખત ધા થયો હોત ફરહાદે તેની મદદે દોડી જમ તેને ઉઠાડી અને નિશ્ટની એક રક્ષાટિક શિલાપર સુવાડા તેને પખો નાંખવા માંડ્યો.

કિતુ પાઠક, તે પત્રમાં એવો તે શો ઉદ્વેગ હતો કે જે વાંચવાથી તે સરલતામયી સહૃદય પ્રતિમાની આરી શાયનીયદલા મધ ! તે પત્રમાં તુમરબેનએ પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

વહાલી દુખ્તર શીરીન.

ખુદા મને આ લડમમા ફતેહ આપશે કે હાર તે કહેલુ મુશ્કિલ છે. આરી દુશમા હું એવો બદોબસત કરવા માયુ છું કે જેથી તને મારા પછી કોઇ પણ પ્રકારની તકલીફ ન થાય અને તું કોઇ નાલાયકના હાથમા સપડાય નહિ. હું આફતાન દરિયામાં મકંઠાઉ તે પૂર્વે તારા આરામને ચેનનો ઉમરા બદોબસત કરવા ઇચ્છુ છું. એટલા માટે હું તને હુકમ કર છુ કે તારે ફરહાદની સાથે લગાડ માટે હું તને હુકમ કર છુ કે તારે ફરહાદની સાથે લગાડ કરવા તને આમાં લખખેલ આ તાર એની સાથે વિન વિલંબે જવું હું આજુ છું કે તારા દરબજાની આવજ ફરહાદ નાચીક સખસ છે, હેકિન એની નિયામત, હરિમચત, અકલમંદી, બહાદુરી અને ખુબસુરતી અતિ આશા દરબજાની હોવાથી એના હાથમાં તારો હાથ આપવો હું મુનાસિબ સમજુ છું. વળી હમણાં એનામાં મિહતર કોઇ એવો સખસ નજર આવતો નથી કે જે તારા હાથક હાથ અને એની સાથે તારી સાધી કરી શકાય. માટે તને મુનાસિબ છે કે તારો આ બહાદુર સખસ

ની ઇચ્છા કરવી અને એને સમાન ફરજનનો મણી એની સાથે
વર્તન કરવું

તારી બિહતરી ચાહનાર મગમુદ્દીન.

આ પત્ર વાંચતાં કોમલ હૃદય શીરીનના સુકુમાર અત કરજી
પર વળપાત થયો અને તે પોતાના પિતાની વર્તમાન તથા ભાવી
અવસ્થા તથા પોતાના ભાગ્ય વિષયનું બપ કર દૃશ્ય પોતાની સાથે
જોષ્ટ બમથી મૂર્છિત થઈ પડી

અર્ધ કલાકની સુશ્રૂષા પછી શીરીન સચેત થઈ અને જીંદગીને
રહસ્યિક સિદ્ધાંત પર જોઈ પછી તેણે એ ત્રણવાર દીર્ઘનિશ્વાસ નાખ્યો
અને ફરહાદ તરફ ફરીને કહ્યું —

મીયા ફરહાદ, પત્ર વાંચ્યા પૂર્વે મેં તમને જે સૂઝે કહ્યા તે માટે
મને માફ કરશો. મારા પિતાએ આપને આ પત્ર લખી આપ્યો અને
મહાભયમાં આવવાની પરવાનગી આપી. તેથી મારી પાસે આવવામાં
તમે કાંઈપણ બોદુ કહ્યું નથી

ફરહાદ હેઠિન સાહનદી, હું અતિ દિલગીરી સહિત જણાવવું
મુનાસિબ સમજું છું કે મને આ સારી મળુર નથી

ફરહાદની આ વિચિત્ર વાત સાંભળી શીરીન એક ચીસ પાડી
જીંદગી અને તેની તરફ સાચર્ય જોઈને બોલી:—

અલ્લાહ, શું તમે આ સાચી વાત કહો છો ? આમ કહેવામાં
તમારી મતલબ શું તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરો

ફરહાદ હઝરત, ખુલાસો એજ કે માઈ દિલ કોઈ બીજી નાબની
ની ઉપર મોહિત થયું છે મેં માઈ દિલ કોઈ બીજી સુદરીને અર્પણ
કરી દીધું છે વળી આપે પણ કોઈ બીજા મંજૂરને આપનું દિલ
આપ્યું છે જ્યારે ઉભયનાં દિલની આવી સ્થિતિ છે ત્યારે આપણી
સાદી શાં રીતે બની શકે ?

શીરીન પોતાની સન્મુખ એક અદ્ભુત માણસને જોઈ તથા તેની
વિચિત્ર વાતો સાંભળી અત્યંત ચકિત આનંદિત અને પુલકિત થઈ બોલી

“તો યુ મીયાં આ તમે સત્ય વાત કહો છો મીયાં ફરહાદ સાચુ કહો, તમને કસમ ખુદાના, યુ તમે મારી સાથે સાદી કરવા માગતા નથી”

ફરહાદ “બેબા, જે સપ્સની છબી આપની અંદર બહારે આપના દિલની અંદર મોજુદ છે તેની માસુમને પ્રાપ્ત કરવાની મારામા તાકાત ક્યાંથી હોય !”

ફરહાદના આ સબ્બો સંભળી શીરીનનું અંગ રોમાંચિત થયું અને તે પોતાની આંખ નીચી કરીને બેબા ‘બાઇ, જ્યારે મારી ગુસ્સે વાન તમારી આમળ પ્રકટ થઈ ગઇ ત્યારે હવે મારી ઇજ્જત તમારા હાથમાં છે. આ વાત તમે મારા વાલિદને ના કહેશો અને મારા પ્રાણ—”

ફરહાદે તેને અટકાવીને કહ્યું “સંભળો, શાહબાદી અમર આદ દિલ ખીજી સુદરી ઉપર ન થયું હોત તો કદાચ હું આપન દસ્તબાજ ક્યાં વિના છોડત નહિ, બેકિન જ્યારે હું કોઇ અન્ય કોઈ ના ઇસ્કર્મા ગડિ બની રહ્યો છું ત્યારે હું આપને કોઈ પણ પ્રકારની તકલીફ આપવી નામુનાસિત સમજુ છું. આમ છતાં જો મારી પર વિશ્વાસ રાખી કહે તો મને આપની એક તરમીર અપાઈ કરો તે લઈને હું આપના આશરેને મળીશ અને હજાર કોશિશ કરી ને તેની સાથે આપની સાદી કરાવી દઇશ બેકિન આપને એક સર્ત કરવી પડશે તે જો છે કે જ્યાં સુધી તે સપ્સની સાથે આપના નિકાહ ન થાય ત્યાં સુધી આપ આપના વાલિદને એમજ કહેશો કે “હું ફરહાદની સાથે સાદી કરવાને રાજી છું ‘અમર આપને મારી વાત મંજૂર હોય તો હું આપના કામમાં હાથ નાખુ.”

ફરહાદના મુખ દ્વારા આવી આકાતીત વાત સંભળી શીરીન કંઈ થઇ ગઇ અને તે ફરહાદના પગે પડી રોદન કરવા લાગી. ફરહાદે તેને ઉઠાડીને કહ્યું

“શાહબાદી હું તમને મારી નાની બેન સમાન ગણુ છું માટે તમે મારાપર કરોસો રાખો અને મારા કહવા પ્રમાણે ચાલો. પછી

તમે જોએ કે હું કેવી ખુબીથી તમને તમારા આશક સાથે મેળવી-
હઉ છું "

આ શબ્દો કાબળયા પછી શીરીન ફરહાદને દાય પકડી
તેને પોતાના દિવનખાનામાં લઇ ગઇ ત્યાં ગયા પછી તેણે ફરહાદને
પોતાની એક છબી આપી અને આપે મા અથ લાવો કહ્યું —

"બાપ, ફરહાદ, અજથી હું તમારી રૂબી નાની એન થઇ
હવે તમે મા ! છજતની આવડ અને મારા ઇચ્છની ગુરત વાતને
ખ્યાલ નાખજો હવે હું વિના મુદ્દે તમારા દાયમા વેચાઇ છું અને
હું આજથી તમા ! ફરમ વિના માઇ પણ કય કરેરા નરિ "

ફરહાદ "મહેન, ખાતર જગા રખો કે હું દરિયાજી તમારૂ
અકલ્યાણ કરેરા નહિ હોકિન અ તો જણાવો કે આ સખસની છમી
તમને સી રીત ફતયામ કમી "

શીરીન "ભાઇ મારા મહાલયમા એક રખી વેચનારી આવી
લી તેની પાસેથી મે આ છમી ખરીદી અને એક યાદગાર રૂખમની છે
જી હ તે પખ મે તે દારજ જખ્યુ મસ, જ્યારથી એ છમીને
મારા જોરામા આવી ત્યારથી હું જિતાની થઇ રહી છું

ફરહાદ "ખેર" હવે ગલરાનાનો કમ પખ જર નથી ખુદાની
મરજી હશે તો હવે હું અનિ શંક તમર ઉભાયતુ મિલન કરાવી
હમક "

એમ કહી ફરહાદ મહાલયમાંથી ચાલ્યો ગયો તેજ દિવસે આખા
શહેરમાં સર્વ જવો વાત પ્રસરી ગઇ કે નવખની પુત્રી શીરીન સાથે
આજાત મુલશીસ, નિર્ધન ફરહાદનાં લગન થનાર છે કિંતુ શીરીન
અને ફરહાદની વચ્ચે જે વાતચીત થઇ હતી તેની કાઠને પખ ખબર
પડી નહિ અને તે ઉભયે ગુમરસની આગળ વિવાહ સખ ધે પોતાની
પ્રસજતા પ્રકટ કરી.

તે દવસથી ફરહાદ હમેશાં અત પુરમા શીરીનની પાસે જવા
લાગ્યો. તે જ્યારે શીરીનની પાસે જતો ત્યારે માત્ર ચોસર, શેતરજ
લાજ વગેરેના બેશમાજ સમય વ્યતીત કરતો નહીં પરંતુ નીતિમત્ત

કારસી પુસ્તકો વાંચી સભળવો તથા સંગીતદિ શાસ્ત્રનાં ગુહ્ય રસમગ્નવતા કેટલાક દિવસના સહવાસથી શીરીન સારી રીતે જાગ્યું છે ફરફાવ મહા નિપૂણ પુરૂષ છે

એક દિવસ શીરીને વાતવાતમાં હમીને ફરફાવને કહ્યું “જા તારવીર દસ્તયાગ થયા પૂર્વે તમારી મુલાકાત ચાત તો કેવું સારું તે સાંભળી ફરફાવે પ્રત્યુત્તર આપ્યો “શુ કહ્યું મને” ધજો અફસોસ થાય છે કે હું અન્યથા મારે દિન ગુમાવ્યા પછી ત આપ્યો”

પ્રકરણ ૫ મું

મહારાજ નરેન્દ્રસિંહની છાવણીમાં સર્વ મંત્રિકો પોતપોતા કાર્યમાં નિમગ્ન હતા મધ્યન્હનો સમય હતો આ પ્રસંગે એક યુવક આવી પહોંચ્યો તે યુવકને જોઇને સૈનિક ગણ્યો અને છાવણીની સાથે સંભાષણ કરી પોતાના શિબિરમાં પ્રવેશ કર્યો યુવક અન્ય કોઈ નહિ પરંતુ રત્ન મહારાજ નરેન્દ્રસિંહ હતા તે કમલાદેરી આદિને મોતી મહેલમાં મુકી આવ્યા હતા તેઓ પોતા શિબિરમાં મયા ત્યારે તેમને એક સખ્ત હાથપર મસ્તક મુરી ગ્રહિ વિચારમાં નિમગ્ન થયેલા દ્રષ્ટગોચર થયો તે પોતાના વિચારમાં એક અધી લીન થઇ ગયો હતો કે મહારાજાએ તે સખ્તની ચિતા કારણ કદાચી પરિહાસ પુર્વક કહ્યું,

વિનોદ આ પ્રકારે બેસીને શુ વિચાર કરો છો વિનોદ એક અધી વિચાર નિમગ્ન હતો કે આ શબ્દો પણ તેના સંભળવા આવ્યા નહિ તેથી મહારાજાએ પુન તેને પ્રજ્વલ્યુ —

“રજાગણમાં તમે આ શુ સ્વામિ કારણ કર્યો છો વીરરક્ત સંજાતન મિત્ર સ કરવાથી શ રસવિપયયાં નહિ થશે!”

વિનોદના કર્ણમાં આ શબ્દોએ ભારે આધાત કર્યો અને તેણે સ્ત્રીપર્મા મહારાજને અડીત ધમ્ કહ્યું “અહો મિત્ર, રાત્રિભર અદૃશ્ય રહેવા છતાં પણ મારાપર આક્ષેપ ?”

નરેન્દ્ર “પરંતુ તમારા મનમાં કયા કદંબનીય કાંડાએ પ્રવેશ કર્યો છે ?”

વિનોદ પોતાને મનોભાવ છુપાવવા માગતો હતો, પરંતુ તે પ્રકટ થઈ ગયો છે, એમ જાણી તે ચતુરાષ્ટ્ર વાપર્યો બોલ્યો—

“કેમ મેં શું કહ્યું છે ?”

મહારાજ હસીને બોલ્યા “વિનોદ, આજે જણાય છે કે તમે મારાથી પણ તમારો એક છુપો રાખવા માગો છો ?”

વિનોદ “આ નવીન મત્ર કયા શીખ્યા ?”

નરેન્દ્ર “તમારું ચિત્ત હમણાં જ્યાં ગયું છે ત્યાં”

વિનોદ “તમે બધું આક્ષેપ કરો છો, મિત્ર, મેં કદંબ વાત તમારાથી છુપાવી, વાર ?”

નરેન્દ્ર “પાછી એની એજ વાત ! કદંબ વાત છુપાવી ? અથા જો તો જતાવો કે તમારા મનમાં કેણે પ્રવેશ કર્યો છે ?”

વિનોદ “તો તમે એ રંગમાં રજીત નથી ?”

નરેન્દ્ર “યદિ તેમ હોય તો શું તમે મારું અનુકરણ કરશો ?”

વિનોદ “અવશ્ય, સેવક યા મિત્રનો એજ ધર્મ છે કે સ્ત્રામી આ નિત્યના અનુગામી થવું”

નરેન્દ્ર “આ તમારી મહાન પ્રવૃત્તા છે”

વિનોદ “યદિ તેમ હોય તો અપરાધ ક્ષમા કરશો”

નરેન્દ્ર “વિનોદ હવે સાચી વાત કહો”

વિનોદ “હવે શી વાત બાકી રહી છે ?”

નરેન્દ્ર “એજ કે કેલએ તમારું મન હરણ કર્યું છે”

વિનોદ “વાહ, મારું ચિત્ત કેણે હરી લીધું ?”

નરેન્દ્ર “સુ—શી—લા—એ, સુ—શી—લા—એ”

હવે એ તરફથી જાનજાળે વિનોદપર આક્રમણ કર્યું તેણે પોતા

ના બચાવનો કાષ્ટપણ ઉપાય ન જોઇ બચવનત મુખ કરી રહ્યું. “બહિ એ વાત સમ્મતિત હોય તો મેં શું અપરાધ કર્યો?”

નરેન્દ્ર “પ્રથમ અપરાધ તો એકે તે જ્ઞાત કુલશીલા ત્રાહાપર તમે આસક્ત થયા. દ્વિતીય અપરાધ એકે એ વાત તમે મારાથી છુપાવી અસોસા. તમે અર્પને દોરકુ બાણીને ઉઠાવી લીધો.”

વિનોદ “કેમ શું થયું? સૌ કુરુણ તો છે ને?”

નરેન્દ્ર “તમારે કલ્યાણ સુશીલાનો પરિવાર કરવ મેં છે.”

વિનોદ (અત્યંત ગભરાઇને) ‘કારણ?’

નરેન્દ્ર “સામ્રાજ્ય, મિત્ર સુશીલા તમારો ઉપકાર અવશ્ય મને છે, પરંતુ તે અન્ય પુરુષ પ્રત્યે અનુરક્ત હોવાથી તમારી સાથે વિવાહ કરવા મામતી નથી.”

આ સંજ્ઞા સંભળી વિનોદને કાઠી વૃથા હોના કંઈ જોઈલી વેદ ના મધ, તે ધમ દમને પૃથ્વીપર પડી આમુ વિસર્જન કરતો કહેવા લાગ્યો ‘મિત્ર, સુશીલાના મુખથી હું સુખી છું તે ગમે તેની સાથે વિવાહ કરે પરંતુ તેનું મુખ જોખને હું સુખી થઈશ.”

નરેન્દ્ર “તો શું સુશીલાની આજ્ઞા તમે ઓડી દીધી?”

વિનોદ “કેવલ સુશીલાની આજ્ઞા મેં ઓડી નથી, પરંતુ અન્ય આ અગીકાર કરવાનો વિચાર પણ મેં ઓડી દીધો છે.”

નરેન્દ્ર “તમે આવું પૂછો છો, સહસા એવી પ્રતિજ્ઞા આ માટે કરી બેઠા?”

વિનોદ “મહારાજ, ગમે તે થાઓ, પરંતુ વીર પુરુષ પોતાના વચનને તિલાંજલિ આપતો નથી. હું સુશીલા વ્યતિરિક્ત અન્ય સ્ત્રીની સાથે પ્રેમ કરી પણ વૃત્તિ ધારણ કરી શકતો નથી એટલા મટિ હવે મારે માટે સન્યાસ ધર્મજ એવરકર થઇ પડશે.”

નરેન્દ્ર “વિનોદ, તમને ધન્ય છે. તમે સ્વર્ગીય પ્રજ્ઞથી છો.”

વિનોદ “હાલ હવે એ પણ ક્ષમને યોગ્ય નથી કારણકે સુશીલા અન્યાનુ રક્તા હોવાથી તેની ઉપર આસક્ત થઇ પ્રજ્ઞ્ય કરવો એ આપમાં પડવા અમાન છે.”

નરેન્દ્ર "વિનોદ, તમે ખરેખર ભાગ્યશાળી પ્રમુખી છે. પરંતુ સતી સુશીલા તમારા કરતા પણ વિશેષ ભાગ્યશાળી છે "

આ કહીને સાંજનાજી વિનોદની પ્રત્યેક શિરામાં જોરથી ઉબસુ રક્ત વહેવા લાગ્યું તે આશ્ચર્ય ચક્રિય થઈ નરેન્દ્ર પ્રતિ અનિમિત્ર જોવા લાગ્યો તેનો મનોમાન જોશી લઈ નરેન્દ્રે પુનઃ દસીને કહ્યું 'સુશીલા અવશ્ય અતિ ભાગ્યવાની છે અને તમે તેના યોગ્ય પ્રમુખી છો'

વિનોદ "મિત્ર આ શું વાક્યનો અર્થ શું ?"

નરેન્દ્ર "એજ કે સુશીલા તમારા પ્રત્યે પ્રેમ રાખે છે "

આ કહીને સાંજનાજી વિનોદની માનસિક સ્થિતિ સપુણ્ણિત પવિત્ર તે થઈ ગઈ અને તે નરેન્દ્રના ચરણ પકડીને બેઠો "મિત્ર, સત્ત્વ હો, હા શું છે ?"

નરેન્દ્રે વિનોદને અલગિત કરીને કહ્યું "સુશીલા તમારા શિષ્ય ત્રીકોણમાં મોઢે આંખ ઉઠાવીને જોતી પણ નથી "

વિનોદ "તો તમે આટલો પ્રથમ શા માટે ક્યો હતો ?"

નરેન્દ્ર "કેવન તમારો આત્મિક પ્રેમ જોવાને માટે "

વિનોદ "ભાઈ, તમે જાટલી નિઘા ક્યાં શીખ્યા ?"

નરેન્દ્ર "સરલાની પાસે "

વિનોદ "સરલાને વન્ય છે એવું નાની રત્ન જગતમાં દુર્લભ હોય છે તે રાત્રે વનમાં સુશીલાને રાખનાર પ્રભાવ સરલાએજ ક્યો હતો ? અને કે જે મહિનકા તથા સુશીલાની સાથે ત્રીજી આશ્રમમાં હતીને ?"

નરેન્દ્ર "હા, અરવુ હવે તમે સુશીલાને મળવા જશો ?"

વિનોદે મોજ પૂર્વક મરતક અવનત કર્યું અને નરેન્દ્રે 'મૌન સમતિ લક્ષણ' ગણી કહ્યું "વિનોદ, તમે મહિનકા, સુશીલા, સરલા આદિનો પરિચય પ્રાપ્ત કરી ચુક્યા છો માટે હવે તમે મોતી મહલમાં જઈ સુશીલાની મલાકત કરી રહ્યા છો "

આ સાંજનાજી વિનોદે હર્ષિત થઈ કહ્યું "ભાઈ નરેન્દ્ર, મારી આશા ફળીભૂત થઈ "

નરેન્દ્ર “વિનોદ, સરલા સમાન જીવિમતી સ્ત્રી જગતમાં કવચિત્ જણ હશે તમારે પ્રથમ તેને મળવું પડશે, પછી તે સુધીવા સાથે તમારી મુલાકાત કરાવી આપશે.”

અને કહેવું અનાવશ્યક છે કે નરેન્દ્ર મોતીમહલથી વિદાય થયો તે પૂર્વે સરલા અને મલ્લિકાએ તેને વિનોદને શીઘ્ર મોકલવાને કહ્યું હતું.

પ્રકરણ ૬

સધ્યા થવાને અધિક વેલ ન હોતો સુર ભગવાન પશ્ચિમ દિશામાં પોતાની કિરણમાલા સમેટી લઈ વિશ્વમાં શપન સદનમાં જવાને ઉદ્દેશ કરી રહ્યા હતા પ્રકાશ લોભી પક્ષી ગજુ જગત મહલમાં આમતેમ હોડા આતરધનિથી જાણે સૂર્યને અડત થવાની ના પાડતા હતાં પરંતુ તેઓ દિવસના કાર્કથી એટલા બધા અમિત થઈ ગયા હતા કે તેમણે પોતાના આશ્રિત આર્ત છૂટેને આશ્વાસન આપ્યા વિનાજ અસ્તાચલ તરફ પ્રયાણ કયું તેમના અદ નિષ્કુર અને અયોગ્ય વ્યવહારથી પક્ષી ગજુ ભગ્ન મનોરથ બની પોત પોતાના માળા તરફ જવા લાગ્યાં.

આ સમયે મોતી મહલ દુર્ગના અત પુરના ઉચ્ચાનમાં એક ષોડશી બાલા ચિત્ત નિમગ્ન થઈને બેઠી હતી તેના કૃષ્ણ કંથોલ તથા વક્ષ સ્તલ પર પડી અપૂર્વ શોભા આપી રહ્યા હતા. શીતલ સુમધિત સાધુ સમીર તેના અંગને સ્પર્શ કરી તથા તેના પાસવ ફૂંકાની પોતાની કુટિલતાને પરિચય આપી રહ્યો હતો. પરંતુ તે બાનિષ્ઠા તેના આ વ્યવહાર પ્રત્યે લેશ પણ લક્ષ્ય આપતી ન હોતી. કારણકે તેનું મન વ્યકૂળ બની રહ્યું હતું તેનું ચિત્ત નિમગ્ન વદન જોઈ તે ગિરહ વધીથી પાડાતી હતી હશે એવી શંકા ધોતે ન થાય ?

તે બાલિકાને આ વાતના સહન કરવાનો બધો સમય મળ્યો નહિ, કારણકે સહસા એક અન્ય રમણીએ આવીને તેના કંથોલ

પર રપક કરી કહ્યું. સુધીલા, જ્યાં યમ છે તું જ્યાં સમયે
જોઈલી જ્યારે આ શું કરે છે ?

તે પોણી બાંધી પાડેલાની પરચિ સુર જ ની તેજે
પોતાની સન્મુખ ઉપરોક્ત અને જોમને કહ્યું કે તારા જોન, આ
તમે શું કહો છો ?

આ બીજી રમણી કાણ હતી ન પડેક. હાં આ બધું જ
તે બીજી કાંઈ નહિ, પરંતુ આ જી પૂર્વે પરીચિત્ત સન્માન છે
તેજે સુધીલાને કહ્યું સુધીલા તું જાણે આ પાંચ
સુધીલા કાંઈ નહિ.

સરલા નહિ કેમ ? અહીંસા આટલા વધમ તારા હૃદયમાં
પ્રેમ બીજ વાવી તરી દુદસા કરી બ

આ કળદો સંભળતાં સલા એ જી ઉડીને જે તારા મનોભાવ
જુપાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી, પરંતુ તેના ને નિવંજન થયેલ
અને કરલાએ પુનઃ કહ્યું —

તું મારે છે કે સરલા કાંઈ જાણતી જ ન

સુધીલા સરલા, આ તમારો નવો તરમ

સરલા પણ તારો તો પુણ્યો રમ છે ને સુધીલા, મારી સામે
કાનવ ખેલ,

સુધીલા બધા સા મારે કાંઈ કહ્યું છે

સરલા હાં, આજે જુ તેવી યમ ! બે, ઠી, જુ ચાલી જાઉં છું

સુધીલા ક્યાં જશો ?

સરલા શું તારું પ મન છે ? તું ચાલશે ?

સુધીલા ક્યાં ?

સરલા નિનોદને ધેર

આ સંભળી સુધીલા સરલાનું મુખ તાકવા ન ગઈ પછી તે બેઠી —

સરલા, શું કારણના એ વધિવિના મારા પેટમાંનું જાજ

જ્યુત નથી ?

સરલા નિસંદેહ, તું જન્મત બની ગઈ છે અને તેથી જ
આ જાણે કારણનું નામ લે છે.

સુશીલા આ સત્ય કહ્યું, વાર મને જુદી બ્રમ શી રીતે થયો ? મેં એવું તે શું કયું ?

સરલા આરે મેં હાન્ય કપારે કયું ? તેમણે મને નિમંત્રણ કયું તો હું નહિ જાઉં ?

સુશીલા હું કયા રોકું છું ? પરંતુ ત્યાં શું છે ?

આ શબ્દો સાંભળતાં સુશીલાને વજ્રવાત થયો હોય તેવી પીડા થઈ. તે થર થર કંપવા લાગી. તેની મુખપ્રકૃતિ આનંદ અને અમ પ્રત્યંજ શિથિલ થઈ ગયા તેનું હૃદય ધ્રુવના ભાગ્ય અને શ્વાસ વેગથી ચાલવા લાગ્યો તે આડ મુખ કરી આંખમાં આવેલ આંસુ લુછવા લાગી સરલાથી સુશીલાની આ દશા અધિક કાળ પર્વત સહન થઈ જતી નહિ તે સત્વર પોતાના પાત્રવતી તેની આંસુ લુછી તથા તેને પોતાના હૃદય સરસી ચાપા બોલી પ્રિય સખી, વિનોદના વિવાહની વાત સાંભળી તને આટલું બધું કષ્ટ કેમ થયું ?

સુશીલા નહિ સરલા મને કાંઈ પણ કષ્ટ થયું નથી તેમણે મારા પર ધણે ઉપકાર કર્યો છે. તો પછી તેમના વિવાહના સમાચાર સાંભળીને મને કષ્ટ શા માટે થાય ? ઉલટી તેમના મુખની વાત સાંભળી મને આનંદજ થયો છે

સરલા આ તું મિથ્યા વાત કહે છે যদি એ વાત સત્ય હોત તો તું આટલી બધી ઉદાસ શા માટે થાત ?

સુશીલા આડું મુખ કરી આંસુ વિસર્જન કરતી હતી તે બોધ સરલા તેના મુખ પર ચુબન કરીને બોલી.

હજી તું મારા કહેવાનો ભાવાર્થ સમજી નથી, તેથી તું આટલી કુલિત થઈ છે.

સુશીલા હવે શું સમજવું બાકી છે ?

સરલા વિનોદના વિવાહ કાની સાથે થવાના છે તે તું જાણે છે ?

સુશીલા ના, તે હું જાણતી નથી, તેમજ તે જાણવાની ઇચ્છા પણ નથી. પરંતુ તમે કહતાં હો તો કહે.

સરલા, તને સાંભળવાની ઇચ્છા ન હોય તો હું શા માટે કહું ?

સુશીલા હો દવે સાંભળીશ.

સરલા તારે કહુ ?

સુશીલા હા, કહે.

સરલા સુ-શી-લા-ની સાથે, સુ-શી-લાની સાથે.

જેની રીતે મૃતકને સજીવનથી પુન જીવન લાભ થાય છે તેજ પ્રકારે સુશીલાને સંતાના આ શબ્દોથી નવજીવન પ્રાપ્ત થયું તે તે સરલાને મળે વળગી હસાને કહેવા લાગી —

“સ-લા તમને બીજી કાંઈ નહી મળયું” કે તમે મારી સાથે હાસ્ય કરીને તમારો જીવ કડો કર્યો ?”

સરલા “જ્યારે તું સત્યને છૂટા મક્કરી માને તારે કહુ શું પ્રાણ દઉ ? જોજો, દવે કાંઈ ફેરાર થઈ જાય તો મને દેખ દર્શાવો.”

આ સાંભળી સુશીલા ગભરાઈ ગઈ તેણે ધારું કે જો સરલા અપ્રસન્ન થશે તો અવશ્ય કામ જગડી જશે પરંતુ અફમોસ! હજી સુશીલા એ સંભાન હૃદય પીછાણતું નહોતું, નહિ તો તેને આવે ક્ષમ થાત નહિ અરવું તે બોલી “સરલા, શું તમે અપ્રસન્ન થયા છો ?”

સરલા “અપ્રસન્ન થતા જેવું છે”

સુશીલા “શું” અને તમારી વાતાર વિશ્વાસ નથી ?”

સરલા “દવે તું રાહપર આવી અરવું આજે કાંઈ કારણ સર વિનોદ અહીં આ આવવાના છે શું તું તેને મળવા માગે છે ?”

સુશીલા માન રહી સરલા પુન બોલી —

‘સાભળ રાત્રે શયન ગૃહમાં જગૃત રહેજો દાર પ્રજ્ઞ રાખજો અર્ધી નાત્રે તેજો આવગ’

સુશીલા લજ્જાવશ કાંઈ બોલી શકી નહિ તેના મનોભાવ સમજી જઈ સરલાએ કહ્યું —

“જોજો, સાવધાન, માત જી જાણવા ન પામે”

એમ કહી સરલા બીજી તરફ ચાલી ગઈ. સુશીલાને આકાશને ચંદ્ર હાથમાં આબો હોય તેવું લાગ્યું. તેણે મન આનંદથી વૃક્ષ કરતા લાગ્યું અને તે ઉડીને હિમાનમા ધ્રુવતત ફરી પુષ્પો વીણવા

સાગી સરલા અંત પુરમાં બધું કયાક જવ નો વીચાર કરતી હતી એવામાં મલ્લિકાર્જુને આવ ને કહ્યું બહેન, આજે તો તમે પરમ અન-દમાં જણાવો છો ! શું છે ? કહો તો ખરું !

સરલા “છે શું ? સર્વ ઠીકઠીક છે”

મલ્લિકા “સરલા બહેન, હવે તમે નિપજા હવે બની ગયા છો

સરલા “છટ, મારો આટલો બધો આદર ! પરંતુ જો આજ શબ્દો તુ તરો કામ પ્રસંગે કહેત તો હું અલ્પ પ્રસન્ન થાત. ભવને બીચારી સુશીલા પ્રત્યે તને આટલો દાઢ કંમ છે ? શું તુ તેની શોક્ય છે ?”

મલ્લિકા “છટ, છટ, આ શું મકો છો ? તાર, તેમ તો તેમ પરંતુ શું તમે હવે કામ નથી કરતા ?”

સરલા “તમારા લોકોને માટે સર્વ કંઈ કરવું પડે છે”

આ સંભળી મલ્લિકા હસવા સાગી અને સંલક્ષ્યે તેના કાનમાં કામક કહીને લાચી પ્રયાન કર્યું” મલ્લિકા લાચી ઉદ્યાનમાં નંધ લા તેને સુશીલા પુષ્પમાલા અર્પિત કરતી જણુધ મલ્લિકાએ તેની મન્મુખ બંધને કહ્યું —

“સુશીલા, શું હજી રાત થઇ નથી ? આજે શું છે જે તુ હજી સુધી અહીંયા બેઠી છું ?”

પોત્તની સન્મુખ મલ્લિકાને જોઇને સુશીલા ક્રિક કરતી વિમુદ્ધવત બની ગઇ તે બોલવા બતી હતી, પરંતુ કાઠપણ બોલી શકી નહિ તેને મૌન જોઇને મલ્લિકા પુન બોલી:—

“આ કાચી કહીની માલા દોને માટે બનાવે છે ?”

સુશીલા પણ હાસ્ય પ્રિય હતી અને મલ્લિકાની સાથે તે છટથી બોલતી હતી. વળી આજે તેના સર્વ બેઠ પણ પ્રકટ થઇ ગયો હતો, તેથી તે હસીને બોલી —

“આજે મારા વિવાહ છે, તે શું તુ બોલતી નથી ?”

મલ્લિકા મસ્કરી લખાવવાના આશ્ચર્યથી બોલી.—

“અન્ન વિવાહ છે, સુશીલા

સુશીલા “મહિષકાના”

મહિષકા “કેની સાથે ?”

સુશીલા “મહારાજની સાથે ?”

મહિષકા “વિનોદની સાથે ?”

સુશીલા “હા, એ શું બક છે ?”

મહિષકા “હવે શી છે ? તુ તો મહારાજની સાથે વિવાહ કરવાને રજા છેને ?”

સુશીલા “આજે તને થયું છે શું ?”

મહિષકા “કે-માદ, ત્યારે જ કાચી કસીની માલા મુઘાય છે.”

સુશીલા “માલા બનાવવામાં પણ દોષ છે ?”

મહિષકા “તમારે માટે દોષ નથી.”

સુશીલા “કેમ ?”

મહિષકા “તારી માલા સાઈક

સુશીલા “કેવી રીતે ?”

મહિષકા “વિનોદની સાથે વિવાહ થવાના છે તે માટે”

સુશીલા “સાચી વત કહો છો ?”

મહિષકા “હજી ન સમજાય ? માલા કેને માટે ગુચોછો વિનોદને માટેજને ? વિવાહ કેના છે ? વિનોદનાજને ? અને કેની સાથે ? સુશીલાની સાથે, સમજી ? હજી પણ સમજી કે ખીણી ?”

સુશીલા લગ્નવસ્ત્ર કપિપણ્ય બોલી શકી નહીં તે અવનત મુખ કરી મૌન બેસી હી નેની આખોમા અશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં, તે માલાને દેઢવા જતી હતી એવામાં મહિષકાએ તેના હાથ પકડી લાંબો અને પોતાના પાલવ વતી તેના આંસુ માજીન કરી કહ્યું:—

“સુશીલા, આજે હું મરી જમશું”

સુશીલા “કેમ, બહેન ? આવી વાત તારા મુખમાંથી કેમ નીકળી ? તને શું દુઃખ છે ?”

મહિષકા “મને જે દુઃખ છે તે મારાથી કહી શકાય એમ નથી.”

સુશીલા “શું દુઃખ છે તે કહે, સખી, મારો પ્રાણ બચાવજે અહ રહેશે છે.”

મલ્લિકા “સુશીલા, નિશ્ચય પૂર્વક માનજો કે મલ્લિકા સ્વયં ક્રોધ સહન કરી શકે છે, પરંતુ સુશીલાની આંખોમાં આંસુ ભરે છે એવું કહી શકી નથી.”

સુશીલાએ હસીને કહ્યું —

“યદિ સુશીલાની આંખોમાં આંસુ આવે તો તેમાં મલ્લિકાને શો દોષ છે ?”

મલ્લિકા “યદિ અનાવસજ્ય તેમ બને તો મલ્લિકા નિર્દોષ ગણાય, પરંતુ મલ્લિકાની વાતથીજ સુશીલા આંસુ વીસળ ન કરે તો શું દોષિત નહિ ગણાય ? અને આવી અવસ્થામાં તે જીવી શકે ખરી કે ?”

સુશીલા “તો મલ્લિકા એવું કામ શા માટે કરે છે કે જેથી સુશીલાની આંખોમાં આંસુનો ઉદય થાય ?”

મલ્લિકા “જ્યાં સુધી મલ્લિકાના જીવમાં જીવ છે ત્યાં સુધી તો તે પોતાની આદત ઓઢી નહિ હવે મલ્લિકાએ મરવાનો જ વિચાર કર્યો છે.”

સુશીલા “બહેન, તને કાંઈ જીતી શકે એમ નથી.”

એમ કહી સુશીલા હસતી હસતી મલ્લિકાને મળે વળગી પડી. મલ્લિકાએ તેના કપોલપર ચુબન કરીને કહ્યું “હવે તો મારી વાતથી ઉદાસ નહિ થશોને ?”

સુશીલા “ઉદાસ ક્યારે થઈ શકે ?”

મલ્લિકા “જુદું બોલે છે ?”

સુશીલા “ઉદાસ તો થઈ નહોતી, પરંતુ જ્યારે તું હાલ કરે છે ત્યારે કશું છુ કે હવે ઉદાસ થઈશ નહિ.”

મલ્લિકા “સોગદ ખા.”

સુશીલા “મલ્લિકા બહેન, આજ તને શુ રમ સૂચ્યો છે ?”

પછી ઉભય મલી લાં માલા અથિત કરતી બેઠી માલા ગુંથ વાવું કાર્ત્ત્ત સ પુર્ણ થવા આવ્યું હતું એવામાં કમલાદેવીના બોલાવવાથી તેઓ ધરમાં મહ સૂર્યનો અસ્ત થવાથી અપકારે સર્વજ્ઞ પોતાનું સાગ્રાન્ન્ય ફેલાવ્યું. કેમકે હવે કામિનીગણ પાતનો આશ્રય

શોધવા લાગી પરંતુ જે એ સુખથી વચિત હતી તેા પાતનાની સીમા નહોતી આજે મહાકા એ સુખથી વચિત છે, પરંતુ સુશી-
લાના આનંદનો પાર નથી.

પાકક, પ્રજુયની લીના એવીજ છે એક કવિએ જણાવ્યું છે કે “પ્રજુયી જનને પોતાના પ્રિયજનના સયોગ સુખ કરતા તેનો વિયોગ કોટિ ગુણિત ગ્રેવરમર છે કનણ કે સયોગાગ્રમ મા નો પ્રજુ-
યીની એકજ મૂર્તિ સામે રહ છે, કિન્તુ તેના વિયોગની અવસ્થામાં સમગ્ર જગત્માં તે જ્યાં દ્રષ્ટિપાત કર લા તને પોતાના પ્રજુયીની મૂર્તિ દ્રાષ્ટગ્રાચર થાય છે”

કાચિત એમ હશે પરંતુ અમે નો એમજ કહીશું પ્રજુ-
યીને પણ વિ હજવાલ મા ભગ્મભૂત ન કરે કારણકે સયોગના સુખ
અને વિયોગના દુઃખ વચ્ચે આસ્વાદન જમાનતો અંતર છે

પ્રકરણ ૭ મું

રાત્રિ પડવા આવી હતી આ સમયે એક સહસિક રમણી
મેતી મહન દુર્ગના દરવારે એસીને કોમળી પ્રતીક્ષા કરી રહી હતી
અધકારન લીધે કોમળ પરંતુ દ્રષ્ટિગ્રાચર થતી નહેતી કહિ કહિ વચ્ચે પરજુ
ઓના ચિતકારથી ગભીર નિસ્તબ્ધતાનો ભગ થતો હતો. કહિ કહિ
વાયુ સચારથી જ્ઞાના સડા પહોં હાલે છે અને તેથી ખડખડ અ-
વાજ થાય છે કહ અવાજ થતાં વેત તે રમણી ચચિત અને ભયભીત
બની આમતેમ જોવા લાગે છે પરંતુ કોમળ આગમન ન થતું જોઈ
પાછી સ્વસ્થ બેસે છે

નિશાના સપૂર્ણ સામ્રાજ્યમાં નીલાકાશનુ વક્ષ સ્થલ વિદીલ્ય
કરી કરોડો તારાગણ પૃથ્વીની તરફ દ્રષ્ટિપાત કરે છે અને અપકાર
હર કરવ નો બચ પ્રયાસ કરે છે જ્યારે તેમના ભયથી સ્વયં તારા
નાયે પરાજ્યનો સ્વકાર કરી ગુપ્તવાસે મહાશયી હોતો સારે તારા
ગણનો ઉદવેગ વિરંબના માત્ર હરે તેમાં શો શક? આવા સમયે ધીમે

ધીમે કોઈન પણ કોઈ અગત્ય સંજોગોવા બે ને નીર ને પૂવે તે રમણી રાવનનાથી હરી અને થાકે હોય રુચિયા જી કાપ જઈ તેણે રહેનારા પ્રવેશ કરી ધોડા દા નરના પાત આગત વ્યક્તિ દા નરના ની કોઈને ના પાડી અને આવેલા ખીજા માણસને કહ્યું 'અહીંના તો કોઈનું નાક નુકા જણાતું નથી.'

ખીજા માણસે કહ્યું 'ચેતો, હમણા દાર મુનો'

એમ કહી દ્વિતીય વ્યક્તિ ન ધીમે ધીમે દુગ્ધર આવત કયો અને "સરલા, સરલા" એમ કહીને વારવર અવાજ મૂક્યો, અને ક્યયથ જ પ્રત્યક્ષ મળ્યો નહિ પછી તે દ્રવ્ય થતો જોવા કાપને કહેના લગી "પ્રતિન કાપ છે કે ચાલક ના થમી તે સુધ ગઈ છે. ઉચ્ચ રાત્રે પાકાવાથી ગડગડ થયો, મટે ના પાકીયા થોભો અને હું જમને સન્નાળી નિદ્રાને જાય કાનને પ્રવેશ કરે છું"

એમ કહીને તે જગતી તેમણી કરતો હતો એવામાં સહસા દાર ખુટી ગયું અને આપણી પૂર્વ પરિચિત સત્તા બહાર આવી તેને જોઈને દ્વિતીય વ્યક્તિએ કહ્યું - 'સરલા, મત્રા મહાશ્વર આવીને વશીવારથી ઉભા છે, તમે સુધ ગઈ હતા કે શું ?'

સરલા "હા, એમજ હશે, બટાચાપ મહાશય, હવે તમે અહીં જમને શયન કરો."

બટાચાપ "હવે તો કાંઈ કામ નથી ને ?"

સરલાએ "ના" કામ પોતાના મુખ્યર્થ કહેતા કહેતા નાચ્યાં ચાપ સમજ્યા કે હવે પ્રાણ બચ્યા અને તે એક ક્ષણ પછી બોલ્યા વિના અંદર દેડી ગયો.

પાક, આગત વ્યક્તિ મળ્યાં એક તો નિદ્રા હોય અને ખીજો આપણો પૂર્વ પરિચિત બટાચાપ હતો. બપોરે વચન સેનાએ સરલા આદિને પકડ્યા હતા ત્યારે ને મદીરનાથી ચાલી ગયો હતો. આજે સરલા તેને સથે કમને વિનોદને બેલાવવાનું ચક્ર હતી અને તેને વિનોદની સથે આવવાની આજ્ઞા કરીને સ્વયં પછી ફરી ફરી બટાચાપના મથા પછી વિનોદે સરલાને કહ્યું —

“અહોઆ ફાઇને નહિ જોઇને મે તો ધાર્યું હતું કે નરેન્દ્રે મારી સાથે ફટ્ટા તો નથી કર્યા?”

સરલા “ફટ્ટા નહિ, મરકરી કરી હતો”

વિનોદ “આજે પામ આનંદનો દિવસ છે, કારણ કે તમારો દર્શન થયા છે હું સત્તા તમારું મંગલ કર્યા કરતો હતો”

સરલા “તો કદાચિત મને ઊંડું કરવાને માટેજ આપે શ્રમ લીધો હશે?”

વિનોદ “તેમા શો સંદેહ છે?”

સર “સંભળીને આનંદ થયો, કિંતુ આપ સમજી તો ગયા હશે?”

વિનોદ “સમજવાનું શું?”

સરલા “એજ કે આજકલ પુનર્નિવાહની વિધિ પ્રચલિત થઇ છે”

વિનોદ “હા, એ શું બોલ્યા?”

સરલા “વિનોદ બાબુ, આપના ચબ્દોનો અર્થ શું થાય છે?”

વિનોદ “મે કદાને”

સર “આપ મારું સ્મરણ કરીને અહીં આ આવ્યા છોને?”

વિનોદ “તેની મેં થે પુનર્નિવાહને શું સમજ છે?”

સરલા “કદાચિત આપનો પુનર્નિવાહ કરવાનેજ વિચાર હોય વિનોદ કરવાને તકવા” છું”

વિનોદ “હા, સરલા, આનંદ કેવું પ્રકારની મરકરી હોય?”

સરલા “બસ, તમને પાણી તો આટલું જાને?”

વિનોદ “નરેન્દ્રના મુખથી તમારી જે પ્રશ્નસા સંભળી હતી તેથી અધિક પ્રશ્નસનીય તમે જણાવો છે, તમે વસ્તુતઃ અદ્વિતીય મરકરીબોન છે મોટેથી તમને જીતવાની આશા મૃગજલવત મળી છે.”

સરલા “તમે જણવાન થઇને એક અજાણના કાલથી પરાજય સ્વિકારો છો?”

વિનોદ “જણવાનનો આપણજ અજાણને જીતી શકતો નથી.”

સરલા ‘અરતુ, જવરો એ વાત તમે આવી અધકારક
રતે અહીં આ શા માટે આવ્યા છો ?’

વિનોદ ‘સરલા, બહુ થયું. હવે વ્યર્થ શા માટે બોલે છે
જો તમે અચલા નહોત તો તમે પ્રત્ય મચાવી દેત’

સરલા ‘આવો હવે ઝગડો ના કરો’

વિનોદ રતબ્ધ થઈને ઉભો રહ્યો. સગા તો મૌન ઉઠેલું.
જોઈ તેને હાથ પકડીને બોલી —

‘ચાલો, આપને માટે સુલીતા ઉત્કર્ષિત છે’

એમ કહી સરલા વિનેદનો હાથ પકડી અદર પ્રવિષ્ટ થઈ.
પછી તે દારૂ પૂરવતું બંધ કરી સોપાન અતિ ક્રમ કરી જો ગુરુ
મુશીલા હતી તેની સમીપ વિનોદને લાગે આવી અને અચૂચિત નિર્દેશ
કરી બોલી ‘જાઓ અદર જોજો ત્યાં કાઠ ડર નથી ત્યાં વાવ નથી
તમે ભીર છે એટલા માટે કહ્યું છે’

એમ કહીને તે ચાલી ગઈ તેનું આ કૌતક જોઈ વિનોદ
ચકિત થયો. સરલાને અધકારમા દ્રશ્ય થતી જોઈ વિનેદ ક્ષણભર
ન શબ્દ રહ્યો પછી તે ઓરડામાં પ્રવિષ્ટ થયો.

નરેન્દ્રનું હૃદય કંપના લાગ્યું શા માટે ? યદિ આવા પ્રસંગો
પાઠકોનું હૃદય કંપિત થયું હોય, યદિ તેઓ નવ પ્રણયિનીના
પ્રથમ દશન પ્રસંગે કંપિત થયા હોય તો અમારે વિશેષ કહેવાની
આવશ્યકતા રહેશે નહિ. મુશીલા તેને એક સ્વચ્છ સૈવા પર
વચ્ચી અને આવૃત્ત કરી અર્ધ સુપ્રાણ બેઠેલી જણાઈ
વિનોદનું આગમન અચાનક મુશીલા ચોકા ઉઠા અને કિકર્તન
ચિમુદ બની ઉભી રહી તેણે એકવાર વિનોદ પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કર્યો.
પરંતુ ચારજાન મર્તા વેતજ લજ્જાથી અવનત મુખ કરી ત્યાંથી
પલાયન કરવો હિપક્રમ કરવા લાગી પછી વિનોદને દડા પુરક
આવતો જોઈ તેથી પાછી સરકીને બેસી ગઈ. વિનોદે સમીપ આવી
કેલું —

પ્રિય મુશીલા, સારી છે !

સુશીલા બ્રહ્મચર્ય સંકલિત અને શિથિલ બની નખવતી
ભૂમીખોતરવા લાગી તેના તરફથી પ્રત્યુત્તર નહિ મળવાથી વિનોદે
પુનઃ કહ્યું —

કેમ પ્યારી, મારા શોભાજી નિસર્માં વિનોદને મધુશ્યુત બૂચી
વળકે છે ? !

સુશીલા હુઓ, કેમ આવવું હશે.

એમ કહી તે પછી હદી અવનત મુખ કરી નણખણ
લોકવા લાગી વિનોદે પ્રેમ પૂર્વક તેને હાથ પાની 'થ્યું —

કેમ પ્રિય સુશીલા, આજે તનુ મધુ શ્યુ છે કે તુ ખેલતી નથી ?

સુશીલા રતે નેડે નહિ, નહાતી કેમ સંભળવું હશે અને
શ્યુઓ કોણ આવે છે

વિનાદ, આજે ન, હવે તુ વર્ષાજી નિષ્કુર બની ગઈ છે હું
તારે માટે કાટકે દુન્યે વાન રજા પીમા આવ્યા અને તુ તો આ
પ્રમાણે કઠોર બનીતે બન રે છે !

સુશીલા — હું ક્યાં તમને ખોલાવવા ગઈ હતી ? તમે સા
ચાટે આવ્યા.

એમ કહી તે મુખ ફેરવી દસવા લાગી અને તેણે વિનોદના
હાથમાથ પોતાના હાથ દોડવા લાધ્યા વિનોદ અધીરો બની કંઈકામચ
રતે કહેવા લાગ્યો તિમિર રીતના, તમને તાજે તારું સર્વ અંગ કમળ
કરતા પ, કેમળ ઉત્તરજાતી બનવું છે, પરંતુ તારૂં મન તો વજ્ર
તપ્ત પછી કદીન જ ત્યુ છે, પ્રિય, તુ મને સર્વથા ભૂલા ગઈ છું.
તે નત્રે અરણ્યમાં તે કહ્યું હતું કે “હું કદા તમારે સ્મરણ કરીશ
તને આજ નમૂના છે કે” તુ મારી ન થયે તેવું કઠોર વર્તન કરે
ત્યુ કઠોર વર્તન પા. હું તારી સાથે કરે તો તને કેટલી વ્યથા
આવે ? તને તે અવસ્થા મેળવી મનરતાપ થાય તોય કષ્ટિક
ન રતાપ મને હમજ તપ રહેવું છું અહીંસા, તું મને આદતી નથી.

સુશીલા — હું નથી કારણે આદા ફેડ કરે ત્યારેજ મોરો
મન બજાવતે !

એમ કહી સુશીલાએ એવું મન અને મંદ્વર્ય કયું કે તે
ચી વિનોદને પરમ સુખનો અનુભવ થયો તેણે પુત્ર ભરસાદિત
જની એક હાથવરી સુશીલાનો હાથ પકડી નીચી હાથમાં એક
અક્ષર કાર કરી કહ્યું—

તો આ શું છે ?

અને પછી તેણે તત્ક્ષણે તે અનકાર દેના ગળામાં પહેરાવી
દીધો. તે રતનજડિત મોડો હતો પ્રિયપરના સહસ્રાસ અને અક્ષર
ની પ્રાપ્તિથી સુશીલાનું હૃદય આદિ મિધુગ વિતીન થયું પદ્મિન
સુશીલાને નિરતમ સુખનો અનુભવ થયો તે પછી હજી જન્મજન્મે
તેનો પીછો ઘેડયો નહોતો તે લગ્નજનની એવી નહિ, આ
અનકાર હું મહાશ્વ કરીશ નહિ એ તમેજ રાખે જુઓ તમારી
અશુદ્ધ મહાશ્વ કરવાથી મને મહા લગ્નજન પડે પડે હવે તો હું
કાંઈ પણ લગ્ન નહિ

એમ કહી સુશીલા દાર ઊભાવા જતી હતી એવામાં વિનોદે
તેને તેમ કરતાં એટકારીને કહ્યું —

પ્રિયે, તારા આ વર્તન અન્યથા કે નો મના એમના
ચિન્હ સરપે આપેલી વસ્તુ પાછી ફરવાનો કે અધિકાર છે ?

સુશીલા તો તમને બર્થ એ માટે મથે મગ્નનો શો
અધિકાર છે ?

વિનોદ—મને અધિકાર છે

સુશીલા—તો મને પણ અધિકાર છે

વિનોદ—સુશીલા તું એટલી હદેય શરૂ મારી ગઈ છું ?

તે પર હા કહીને સુશીલા હા અને પરમ આતુરતા પૂરેક
કેટલીક પુષ્પ માતાઓ વિનોદના ગળાને તળીને મારી— હા,
મારે રતનમાલાનો આ અક્ષરો લો.

વિનોદ—આટલો બધો મદદો મારે જોડો થી તે કહી
તેણે પોતાના ગળામાંથી બે માળાઓ કાઢી સુશીલાના ગળામાં
પહેરાવી દીધી અને તેને હૃદય સરખી ચાંપી ચુમન કરીને કહ્યું પ્રિય
તું સદા આવીજ નજર રહેજે.

સુશીલા—વહાલા, તમે આટલી વાચાળ કર્યાથી શીખ્યા ?

વિનોદ—મને ત્યાં શીખ્યો, પરંતુ તું સરલાની નિકટ રહેવા
છતાં આટલી નિષ્કુર બની છે ?

મશીલા—તમે સરલાને ઓળખો છો ?

વિનોદ—થોડો બહો પાનિય છે

સુશીલા—તેનો અતિ કઠિન હૃદયની છે. તેના જેવી સ્ત્રી તો
મેં કયાંય પણ જોઈ નથી

આ તરફ પ્રણયી દંપતી પરસ્પર વાર્તાલાપ કરતાં
હતા અને બીજી તરફ સયોગીને વિયોગી બનાવવાને માટે રજની પણ
અદૃશ્ય થઈ ગઈ આતંકાળ થઈ ગયો એાતરફ પ્રકાશ ફેલાવા લાગ્યો
અને દીપકની જ્યોતિ મદ થવા લાગી એકાએક પક્ષીઓના કલકલ
ધ્વનિથી ઉભય યોગી ઉઠ્યા સુશીલા ભાગ રારે બોલી શુ રાત્રી
લટીત થઈ ગઈ ?

વિનોદ—પ્રિયે, હું હવે આધક સમય અને રહું એ તને
હસ્તિ લાગ્યું નહિ, માટે પ્રિયે, હવે વિદાય કરે.

આ શબ્દો સાંભળી સુશીલાનું હૃદય વિધાઈ ગયું, પરંતુ તે
જોતાનો મનોભાવ છુપાવીને બોલી “ પુનઃ ક્યારે આવશો ? ”

વિનોદ—તું જ્યારે કહે ત્યારે

સુશીલા—શું આજે મારા કહેવાથી આવ્યો છો ?

વિનોદ—તો ખીલ કોના કહેવાથી ?

સુશીલા—જાઓ જાઓ જુહું ન બોલો.

વિનોદ—તો જો અને મોકલ્યો છે તેના કહેવાથી જઈશ

સુશીલા તમને કોણે મોકલ્યા ?

વિનોદ—નરેન્દ્ર

સુશીલા—શું તેમણે તમને મોકલ્યા ? અને આ માટે ?

વિનોદ—આમલી મહિષાસુરની આજ્ઞાથી

સુશીલા મહિષાનું નામ સાંભળતાજ મનેન થઈ ગઈ તે લમણ
૧ આ સર્વ મહિષાસુરને મારા ચિત્ત વિનોદથી કર્યું છે. પરંતુ
નરેન્દ્રના કાન સુધી વાત પહોંચવાથી તે મહા લજ્જિત થઈ અને

મલ્લિકા પર કાષ્ઠક રુદ્ર પશુ યમ પરંતુ તે '૧૫ ક્ષીણુજીવ હોતો. તે ધીમેથી બેઠી મલ્લિકાએન સરભાથી કમ નથી.

એવામાં સરભા લાં આવી પહોંચી તેને જોઇ સુશીલા લજ્જાત યમ લાંથી ચલી ગઇ એવિ સંભાએ તેને કેટલીકવાર બોલાવી પરંતુ તે પાછી ફરી નહિ. ત્યારે સરભાએ વિનેદને કહ્યુ મહાશય, હવે ક્યારે આવશે?

વિનેદ— શીઘ્ર. પરંતુ એતો રહો કે મારા પર આવીજ કૃપાં કામ્ય રહેશેને ?

સરભા—એતો આપ સુશીલાને પુછતે તો કીક થાત

નિશ્ચય વિનેદ લાંથી પ્રસ્થાન કરવાને પ્રવૃત્ત થયો, પરંતુ પ્રસ્થાન કરતી વખત સુશીલાના દશન નહિ થવાથી તેનુ મુખ મ્હાનક યમ મયુ. પછી વિનય નહિ કરતાં તે ત્વરિત લાંથી બહાર નીકળી ગયો.

બહાર નીકળીને વિનેદ એક ઘીચ જગલમાં ગયો લાં તે પેતાનો અથ અતિરિક્ત અને અપરીચિત પશુ જોવામાં આવ્યો કે જેન આપણે ફરહાદના નામથી જાણખી ગયા છીએ પરંતુ મહારાજા નરેન્દ્રસિંહના મંડળમાં હજી તેને કેમ ફરહાદના નામથી જાણખતું નથી. તેને જોઇને વિનેદ આશ્ચર્ય ચકિત થઇને બોલ્યો—તમે અહીંયાં પશુ આવી પહોંચ્યા ? મિત્ર, તમારામાં અત્યંત દેવી શક્તિ છે નહિ તો તમને વાઈ અહીંયાં ચોરની પેઠે છુપાઇને આવુ શી રીતે વિદિત થાત ?

ફરહાદ—મહાશય, ચોર પોતાની જાનને કદાપિ ચોરાથી છુપાવી શકતો નથી આપ મહિ ચોરની પેઠે આવ્યા તો ભતા મારાથી કદિ છુપાઇ શકો એમ છે ? કારણકે હું પશુ ચોરનો ભાષ પરી ચોર છુ.

વિનેદ—તો તમે કેઈ કાર્યને માટેજ અહીંયાં આવ્યા હશે?

ફરહાદ—કેવળ આપની રક્ષા કરવાના ઉદ્દેશથીજ હું આપની પાછળ પાછળ આવ્યો હતો. અત્યુ હવે એ વાત જવદો જાને

અપાઠા જાવળીમાં જઈને અચવનો ઉચિત ખદોઅર કરે. કારણકે આજ રત્ને પુરસ્કૃત મળ્યુંએ આની જાનણી પર જાપો માન્યાના છે.

પછી તે નિયમપર ફેટીકાગ સુધી જાન કરી વિનોદ પોતાની જાવણી તરફ ગયો અને ફરદાદ પોતાને માર્ગે ગયો.

પ્રકરણ આઠમું.

વિસ્મયક ભાંડર સગ્રામ ચાલ્યો. અતે રાત્રી પડી ચાર પડી રાત વ્યતીત થઈ હતી અધકારમય મનમાં ખેસીને તારામણ સગ્રામનું નિરીક્ષણ કરતા હતા થે પી થોડી વારને અંદરે સેનિક પોતપોતાના પક્ષોએ જ્ય એનાની મન નિદીયું કરતા હતા પરસ્પર મહા ટુમુલ સગ્રામ ચાલી રહ્યો હતો આટલી રાત વ્યતીત થઈ ગઈ તો પણ સગ્રામ મધ પડ્યો નહિ ઉભવદવ વિશ્રાંતિ લેતાં નહોતાં પરંતુ સપૂજા હિસાબ પૂરક રજામણમાં વીરતા દર્શાવી રહ્યાં હતાં. પરંતુ ધીમે ધીમે પઠણો દારતા ગયા અને અંધારામાં જનરૂ મિત્રને બેઠ બૂચી પરસ્પર કપાલને ઘટતાં ગયા મહારાજ નરેન્દ્રસિંહ, વિનોદસિંહ, ખટગસિંહ અને શાહખાની અગ્રતીમ ચાતુરીથી પઠણો હઠરા લાગ્યા ફેલાક પઠણો સિંહની આગળ બકરી નાસે તેમ જીવ લઈને પતાવન કરી ગયા.

આ સમયે એક વિલાપરિણી ભાખારણ રણુલેખમાં નિચરણુકરી રહી હતી તે હિમુક નેત્રેથી નરેન્દ્રની અલેકિક વીરતા જોઈ મનમાં તેને સ્તૂતિ ધન્યવાદ અપવા લાગી લાગી નરેન્દ્ર હિમય હસ્તોથી અસિ ચલાવી જનરૂએને જીમીલાયી કરતો હતો. અતિ પરિશ્રમથી તેના સર્વાંગમાંથી પ્રસ્વેદ મિદુ ટપકતાં હતાં. અસિ રલાવતાં હાય ચાલો ગયા હતા તેને ફેટલાક ધાવ થયા હતા અને તેમાંથી રૂધિર વહેતું હતું, પરંતુ તે પ્રયે તે લક્ષ્ય આપતો ન

હોનો નરેન્દ્રનું શરૂ જોઈ ઉક્ત બીખરણે પગ પ્રસન્ન થઈ
જયનાદ કરી નિહાવતી જાય, મહારાજા નરેન્દ્રમિહીજય, નરેન્દ્રના
પસના અસખ્ય સંક્રિંના લાપણુ જા નાદથી પૃથ્વી કપિત થય
લાગી અને સ્વતર સેના છાં લઇને નાહી નરેન્દ્ર તુરનને શોધી
કઢવાને ઇનરતન બ્રમણ કરવા લગ્યો, આત્મા ઉડી બીખરણે
આવી તે । અશ્વત્થી લગામ પકડી કહ્યું —

મહારાજા, ધન્ય છે તમને, હવે શાન ગાઓ

એકાએક ઉક્ત બીખાણને સન્મુખ આવી આ પ્રકારે
બોલતી જાંઘ મહારાજા નરેન્દ્રમિહી ખામ ઉઠવી કહ્યું તુ કાણુ છે ?

બીખાણે પાછળ દહી પાકારીને કહ્યું હું સ્ત્રી છું, મહારાજા
સ્ત્રી હયા કરોતો, હુ સ્ત્રી છું

નરેન્દ્રએ તનવાર નીચી કરી અશ્વત્થા કહ્યું—

તમે જાણો અને રણજીતીમા ચાલ્યા છો ?

સ્ત્રી—શુ તમે અને ઓળખના નથી ? મહારાજા તમે સરનને
ભુલો થયા ?

નરેન્દ્ર—શુ બોલ્યા ? સરલા ? આ વેપથી અહીંયા શુ કરો છો ?

સરલા—આજે હું પ્રાત જાળથી આવી અહીંયા કુમ્ભા કરે છું

નરેન્દ્ર—શા માટે ? અને તમે બન્ધા કેવી રીતે ?

સરલા—આપના પુણ્ય પ્રતાપથી મારો વાજ પણુ વકી
થયો નથી.

નરેન્દ્ર—આવેશમાં તમે અટીચા શા માટે આવ્યા છે ?

સરલા—તુરજને શોધી કાઢવાને માટે

નરેન્દ્ર—તે ક્યા છે ? હુ પણ તેનીજ ઓળખાં ફર છું.

સલા—તે એક પ્રકારે આપણા પળપ્રાપ્તિ છાંડી ગયો. એ

પરંતુ આવો, શીઘ્રતા કરો

નરેન્દ્ર—તે ક્યા ગયો છે ?

સરલા—તે કટલાક સમીકો લઇને ત્રિપુરાન તરફ પન્થપન્થ
કરી ગયો છે. આપણે હમણાં હમણાં બધુશુ તો તેને પકડી ચકીશું.

પછી નરેન્દ્રે મુખ ફેરવી કહ્યું. જોમણે આવવું હોય તેમણે
મારું અનુકરણ કરવું.

વિનોદસિંહ, અડગસિંહ અદિ સેકડો અથ્થ રોહીઓ શીઘ્ર
ત્રાપી મહારાજની સાથે જાયે ચાલ્યા. સરલા અવાચક બની ફાલુ
અર ત્યાંજ ઉભી રહી પછી તે આમ તેમ દ્રષ્ટિપાત કરી એક
તરફ પ્રસ્થાન કરી ગઈ.

પ્રકરણ ૬ મું.

દિવસના નવ વાગ્યા હતા તુગલકી સેના ચતુરતા પૂર્વક
વ્યુહ રચીને ઉભી હતી આ સમયે એક મુક્તકેશી ભૈરવી હાથમાં
વિજ્ઞા કાષ્ઠ ઝકાર કરતી કરતી તુમરલની ડાવણીમાં પ્રવિષ્ટ થઈ.
સૈનિક ગણ તેને જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયા ભૈરવી નિર્ભયતા
પૂર્વક તુમરલના શિબર પ્રતિ ચાલી માર્ગમાં તે એક વ્યક્તિને જોઈ
ને ઉભી હી મઈ, ત્યારે તે સૈનિક તેને પ્રશ્ન કર્યો તું કિંદુ ભૈરવી
થઈને પાપીષ્ઠ થવનની ડાવણીમાં શું પ્રાપ્ત આપવાને આવી છું. ?

ભૈરવી તેને જોઈ દસીને બોલી ભરવીને સનાવનાર ત્રૈલોક્યમાં
કોઈ પણ નથી

એમ કહી તેણે તે પુરુષ પ્રતિ એવો સ્તિગ્ન કઠાક્ષ કર્યો કે
તે કંપિત થયો અને કોંઈ થઈને બોલ્યો શું તું પાપિની છે. ?

ભૈરવી—તમારા મ્હોમાં આગ લાગે ! બોબામાં પાણી લઈ
ડુબી મરે ! શું કહ્યું પણ મને નહિ ઓળખી. ?

પછી તે ભૈરવીએ તે પુરુષના કાનમાં કંઈક કહ્યું તે જાણી
તે આશ્ચર્ય ચકિત થઈ બોલ્યો હે, આ વેશમાં તમે અહીંમાં આ
માટે આવી ? ધન્ય છે તમારા સાહસને ! અવશ્ય તમે રમણી
કુલમાં રાત છો.

ભૈરવી—હમણાં પ્રશસા કરવાનો કે સાંભળવાનો સમય નથી (ધીમેથી) જોજો, તુમરલખાને નજર બહાર થવા દેશે નહિ, સાવધાન.

પુરુષ—એટલા માટે તો હું યવનના વેશમાં એની ઊવણીમાં ધુસી આવ્યો છું વાર, તમે આ વેશમાં આ ભયનક રણમાં આ માટે આવ્યા છો ?

ભૈરવી—ચુપ ચાપ જોયા કરો કાંઈ બોલો નહિ, નહિતો સંધલો મ.મથો બગડી જશે.

પછી “ઠીક” એમ કહી તે પુરુષ ત્યાંથી બીજી તરફ ચલ્યો ગયો અને ભૈરવી ધીમે ધીમે વીણાનો ઝંકાર કરતી કરતી તુમરલખા શિશિરમાં પ્રવિષ્ટ થઇ સત્રે તેના તેજ અને રૂપથી એક અગાધ મથા અને તેઓ કાંઈ બેટ્યા નહિ તુમરલખાનાના શિશિરમાં મસતદંધર ચિતા નિમગ્ન થઈને બેઠો હતો તે ભૈરવીને આવતી જોઈ કંપી ઉઠ્યો અને અશ્વર્થ ચક્રિન થઈ બોલ્યો—

તમે કાણ છો ? તમને આવવા કાણે દીધાં ? અને તમે આવ્યાં છો આ માટે ?

ભૈરવી—મને રોકનાર જગતમાં કાણ છે ?

તુમરલ—તમને હમણાં મારી પાસે શી અપેક્ષા છે ?

ભૈરવી—મને શી અપેક્ષા હોય ? પરંતુ તમનેજ મારી કંઈ અપેક્ષા હશે.

તુમરલ—આતો હિલટી વાત બોલો છો.

ભૈરવી—આગળ સાંભળશે તો સીધી જણાશે.

તુમરલ—કહો ત્યારે.

ભૈરવી—શુ તમે વિરેન્દ્રસિંહની પુત્રીને લુટી ગયા ?

તુમરલ—કાણ, વિરેન્દ્રની પુત્રી ! મને કાંઈ સરત નથી.

ભૈરવી—તમારા પ્રેમને ધિક્કાર છે ભાગ્યપુરના મંત્રીને શુ તમે સર્વશ્યા લુટી ગયા ? જેની કન્યા પ્રાપ્ત કરવાને માટે તમે તેનો સર્વનાશ કર્યો હતો તેને શુ તમે વિસરી ગયા ?

આ સગદો સાંભળતાજ તુમરલ હિલળીને ભરવીને ચાણે પડ્યો અને બોલ્યો અહો, તમે એ વાત શી રીતે જાણી ?

ભૈરવી—વાહ, મને અવિદિત શું છે ? થોગપગથી મને મર્યા નિહિત થઈ જાય છે. અત્યુ, હવે તમે મને કહો કે તમે તેની પુત્રીને ચાહો છો કે નહિ ?

તુગરજ—તેને માટે તો હું દિવોન્નમથી હાજર છું જો તે મને પ્રેમ થાય તો હું તેના પર પ્રાણ સુધી અર્પણ કરવાને તૈયાર છું

ભૈરવી—તે હમણાં મને કાથમાં છે

તુગરજ—આ શબ્દો સંભળનાર ભૈરવીના ચરણ પકડી કરચા જનક સ્વરે બેઠાં આ ગુનમ આજથી હિંદુઓ તથા તેમના બુદ્ધિભીષણ (નિહા) કહિ પગ થશે નહિ, મલકે બુન પરરા કરશે માટે તમે મને તમારો ખરીદો ગુણમ ગણો તે ન જની અપણ કરી દો

ભૈરવી—અરથ અરણ્ય કનીથ જો મારે તેમ કરવું ન હોત તો હું તમારી મુલાકાત શા માટે કરત ?

તુગરજ—તો હવે વિનય શેનો છે ?

ભૈરવી—તમારી નામ હુકમ ફેરવી દો કે ભૈરવીને કાઢીને ગોઠવી નહિ, એને મારા શરે ત્યાં ફેરવા દેવી

હું હમણાં હુકમ કરી દઉં છું એમ કહીને તુગરને મુખ્ય મેનાપતિને બેસાડશે અને તેને ભૈરવીની છત્રા પ્રવાણે આજ્ઞા કરી ભૈરવી તુગર લેન રગર પછસે ખરીદેલા ગુનામ સમજી મનમાં હાડી અને બોલી

હું સધ્યા પાન તમારી જાવણીમાં ભમણુ કરી રત્ને નરેન્દ્રની જાવણીમાં ચાલી જઠરા

તુગરન દુરમનની જાવણીમાં શા માટે જશે ?

ભૈરવી—મનિકા, ત્યજ છે ને એટલા માટે તેને લેવાને હું ત્યાં જઈશ

તુગરન—તમારી છત્રામાં આવે તેમ કરો. ગુનામને તેમાં કાઢ વાંધો નથી

ભૈરવી—કિંતુ એક પ્રતિજ્ઞા કરો તો મને પ્રસન્નતા થાય.

તુગરણ—નાભેદાર હરેડ રીતે દળ દે ત્યાં પામ જ કેડા કરાવવો હેય તે કરાવી લે.

ભૈવો—જ્યાં મુઘા અહીંઆ પાછી ફર નહિ ત્યાં સુધી તમે કશું પણ જશો નહિ.

તુગરણ—લેકિન દુશ્મન મને પકડાવે માટે આવીઆ આવે તો કેમ કેવું ?

ભૈરવી—તેવું કંઈ પણ વળે નહિ તમે હરેડ નહિ છુ જે માણસની રક્ષા કરે તેને કેમ પણ અવાન વરી શકે એમ નથી મનાવશો નહિ, તમે અત્રેજ રહેજો જે અહિંથી અલ્યા જશે તો મહિષકા હાથમાયી જશે.

એમ કહીને ભૈરવીએ લાથી પ્રસ્થાન કર્યું અને તુગરણાએ ભૈરવીની વાતથી અત્યંત અકિત થઇ તે પર વિચાર કરવા લાગ્યો. પરંતુ આ ભૈરવી કાણુ છે અને તે શા માટે આવે વાત કરે છે તો કંઈ પણ તે સમજી શક્યો નહિ.

ભૈરવીએ શિખરમાથા બહાર આવી ઉક્ત પુરૂષને મળી કહ્યું લો, પાસા પોતાર છે.

પુરૂષ—શું થયું ?

ભૈરવી—કમળપતને મેં હરતગત કર્યો છે હવે તે મારા પગમાથી નીકળીને કયા જવાનો છે ?

પુરૂષ—તમે તે દુષ્ટને કેવી રીતે યોનાની બેળમાં ફસાવ્યો ?

આ સાંભળી ભૈરવીએ તે પુરૂષના કાનમાં કાઠક કહ્યું અને તેને સમજાવીને તે સ્થાનથી પ્રસ્થાન કર્યું.

પાંદક, આ ભૈરવી પુરંપરીચિત સરલાજી હતી અને પુરૂષ ચોરસિદ્ધ વ્યક્તિ કા અન્ય કેમ નહોતો.

સરલા આજે બચાનક સમયના સમાચાર સાંભળી કેમને કંઈ પણ કહવા વિના ઉપરોક્ત વેશ ધાણુ કરી અને વરમથી નીકળી તુગરણને વશીભૂત કરી નરેન્દ્રની પાસે આવી શુભચુષ દિવસ વ્યતીત કર્યો તેણે નરેન્દ્રને આ વેશ તુગરણની પાસે લઇ જઇ તેના દ્વારા વધ કરાવવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ તે વિચાર નરેન્દ્રની આગળ

પ્રદક્ષિત કરવાનો તેને અવસર મળ્યો નહિ અને નરેન્દ્ર તેમ કરત
પણ નહિ, કરણકે તે વીર હતો તે જાણી કદિ પણ કાનડ પર ધાવ
કરત નહિ. રાત્રે તે આમતેમ ફાટી હતી એવામાં વીરસિંહે આવી
તેને કહ્યું —

તુમરસ પનાયન કરવાનો વિચાર કરે છે

સરલા—હમણાં તે કર્યા છે ?

વીરસિંહ તે ત્રિપુરાનરક નાસી જવાને ઉદ્ધત થયો છે

શરણા—તમે તેની સાથે રહો

આ સાંજના વીરસિંહ ચડ્યો અને સરલાએ સમન્વેષમાં
નરેન્દ્રને મળી સાંવાત તેને દહીને તે નગ્ન મોકલ્યો હતો આ વૃત્તાત
અને પુત્ર જણવો ગયા છીએ

પ્રકરણ ૧૦ મું.

મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ પોતાના અતુચર વર્ગે સહિન શીઝ
અથ દોડવતા ચડ્યા અરણ્યમાં વિગટ માંગે ચાલવું કહિત હતું તે
પણ તેમણે તે તરફ લક્ષ્ય આપ્યું નહિ, અને વાયુ વેગે અશ્વફેડા
તેઓ આગળ ધસ્યા તેઓ એક કલાકમાં ચર પાંચ કોસ નીકળી
ગયા હશે એવામાં ચડ્યોય થયો અને તેથી ચાલવામાં કાંઈક અનુ
કુળતા મળી

કેટલાક અતને કાંચા પછી અશ્વનાં પગડાં અને માણસોના અવાજ
સંભળાયો. આથી નરેન્દ્રએ પોતાના અગ્રે એક મારી વિશિષ્ટ વેગથી
દોડાવ્યો અથ વેગથી દોડતા લાગ્યો નરેન્દ્રસિંહની ખાત્રી થઈ કે
આમળ કનુજ નાશોભય છે તુમરતબાને પણ પ્રતાપ થયું કે
નરેન્દ્રસિંહે મારી પૂઠ પકડી છે. તેણે પોતાના અતુચરણ વર્ગને કોટ
કુચ કરવાની આજ્ઞા કરી પરંતુ આગળ માર્ગ ખતમ આવવાથી
તેની આજ્ઞા કુળમાં મળી ગઈ. આમળ કાંઈ વાળાં ઝાડ કાંબરસાથી

માર્ગ ભંય કર બની ગયો હતો. તેના માથુસોએ અગળ જરાની નહ પડી. અકસ્માત નિપત્તિ બારી પડેલી જોઈ તથા શારૂને સન્મુખ જોઈ તુમરલ કિકર્તવ્યવિમૂઢ બની ગયો. ક્ષણુ લાર તેના સર્વ સાચીએતુ સ્તબિત બની લાંતા લાં ઉભા રહી ગયા, પરંતુ નરેન્દ્રના માથુસોના આવત તેમની ઉપર પડવાથી તેમની તદ્દાનો ભગ થયો. બે ચાર વ્યક્તિઓ ધરાશાયી થનાજ તુમરલ ખિન્ન થઈને નરેન્દ્રને આગ્રહાડવા લાગ્યો. મહારાજ નરેન્દ્રસિંહે કોઈ થઈને મિહતી પેટે મર્જન કરીને કહ્યું — ઉભા રહે, વાતકી ઉભો રહે.

તુમરલ—ઉભો રહે, કાહિર, હિદુ. હું હમણા તનેજ જમનુ નિષિદ કર છું.

વિનોદ—ચુપ રહે, નનકાતક, કાયર, રણસ આમમાથી નાશી જઈને હવે ખોટો બધવાદ કરે છે.

તુમરલ—અમરદાર, દોષખી કુતા, જ્યાન સંભાળીને વાન કર.

અકગસિદ—હત્યારા, તારા ખુદાને યાદ કર, હવે તારા દહાડા બનાઇ ચૂક્યા છે.

તુમરલ—જો, કાયર હિદુ, જો, મારી શ્વમશેરનો સ્ત્રાદ આખ.

એમ કહી તેણે અકગસિદની ઉપર પ્રદાર કર્યો. અકગસિદે તેનો ધાવ રોકી તેની ઉપર એવો પ્રદાર કર્યો કે તેનો હાથ કપાઈને જમીન પર પડ્યો. પછી વીરસિદે મર્જના કરી કહ્યું હરામ આદા તુમરલ, હવે તારો અત આબો.

એમ કહી વીરસિદે તેની ઉપર પ્રદાર કરતા જતો હતો એવામાં નરેન્દ્રસિદે તેને તેમ કરતા અટકાવાને કહ્યું બામ, આ દુષ્ટનો વધ હું સ્વય કરીશ.

તુમરલ વીરસિદ પ્રત્યે અત્યંત ક્રોધથી બોલ્યો. અપ દગાપાજા જહમાસ, દયાનન છે તને.

વી સિદ—તારો સાત પેઢીને લ્લાગત છે તુ સ્વયવિશ્વાસ સાતી અને હત્યારો છે.

નરેન્દ્ર—તુમરલ, સાવધાન હવે તું મર નેજ પ્રસ્તુત થશે છે.

ગુગલ—તે તો ગેના પેક દી ગુગલ હો એમ નાં આ
જા મારી માગે.

ઉમો ન્હે સત્યાનારી એમ કહી નરેન્દ્રે આ વન કે 'મી થઈ
ગુગલના ગળાપર એવલ જી બહુમો મન કર્યો કે તેડુ શર
કપાઈ દુ જઈને પડ્ય. તે સમયે એક પમાણે નરેન્દ્રના તર બાણે
ફેલ્યો પરતુ આગામી દે ન બલનો મહારાજો નરેન્દ્રનું દા પ્રાણ
બચાયા અને ઉકા પદાજી પે નાની અગીવતી ધાણ્યા હશે

અહિંસદના આ કન્યા સર્વે તેનાર મન્યગદી વૃદ્ધ કરા
બાળ્યા ગુગલના સર્વ મન્યગા જેત જોતામી કપાત મુખ્યા આ
અમમમા ચાર પાય માં એ નરેન્દ્રના પણ મર્યા ગયા

પછી નરેન્દ્ર વિનાદ પ્રયે બોલ્યે વિનાદ અને મારી પ્રતિજ્ઞા
પૂર્ણ થઈ શક મના મહાશયનુ રણુ જો અલ થયુ

વિનાદ—મિત્ર, ધમનો સત્તા જયજ થાય છે

વીરસિદ—મહારાજ દવે અદીઆ વિલખ કરવો અને અર્ધ છે.
હારથો આપણી સેનાના સર્વ મોજુમો આપની ગિતા કરતા હશે

અડગસિદ—હા, મહારાજ, એ વન સત્તા છે આપણે દવે
અત્રેથી પ્રયાત કરવુ જઈએ

એમ કહી તેણે નરેન્દ્રના હથમાં કદાંક આપ્યુ, તે લઈને
નરેન્દ્રસિદ બોલ્યા ગદા, આ આનર્ય પ્રીયમનુ તે તો હુ બૂઝીય
જ્યો હતો તમેઆ ધણુ રાફ કાય કર્યુ અનુ, હવે આલો વિલખ કરવાની
આનર્યકતા નથી તેઓ પદે જોનામૃત શરીરો વનના પશુઓના આહારને
આટે મૂકા પોતાના પ્રાણથી તરફ ચાલવા લાગ્યા તેઓ તે ઘેર જ ગલમ
સ. નાકળને થોડે દુર ગયા હશે એવામાં ફરદાદ થોડો દોડાવનો લા
આવી પહોંચ્યો તેને જોનાજ નરેન્દ્રે પોતાના અશ્વથી સગામ એવી
પકડી અને તે સમીપ આગ્યો લારે પરમ વિનાદ પૂર્વક હતું ત્રિય
મના, આજે જમે તમને વધુત કાર્યો છે. એકે દુર જ મર્યો
મર્યો છે.

ફરહાદ આ સમયે પ્રથમ મિલન પ્રસંગની પેઠે કિંદુનાજ વેષમાં હતો, આ સમયે મહારાજની સાથે મંત્રી વિનોદસિંહ, ગોવિન્દ સિંહ, અગ્નિસિંહ તથા વીરસિંહ પ્રભૃતિ કેટલાક પ્રધાનરાજકર્મચારીઓ, હતા. એકપિ આ પ્રસંગે રમ્યાં પાદશાહ આસુદીન બલવાન તેના શાહબક્ષ તથા વૃદ્ધ મંત્રીને લીધે ધીરેન્દ્રસિંહે પણ મહારાજ નરેન્દ્રસિંહની સાથે જવાને તત્પર થયા હતા તે પણ મહારાજએ તેમને નવ તરફી આપવી ઉચિત ધારી નહ મહારાજ આ સમયે ક્યાં જતા હતા તેનો ઉલ્લેખ ક્યાં પૂર્વે અત્રે અમે કેટલાક ખુલાસો કરવો ઉચિત માનીએ છીએ.

પાઠકોને વિદત છે કે ફરહાદ વૃદ્ધ મહારાજ મહેન્દ્રસિંહના મંત્રી વિરેન્દ્રસિંહ તથા વંદુનાથસિંહ અઘાપિ જીવત છે એવી વાર્તા પાદશાહ તથા મહારાજ નરેન્દ્રસિંહને કહી હતી પરંતુ તત્કાલ ફરહાદ અને તેમની વચ્ચે શી શી વાત થઈ અથવા કે હદે તેમના અનેક પ્રત્યેના શુ શુ ઉત્તર આપ્યા તેનો ઉલ્લેખ અત્રે અમે કરીશું.

એક સમયે પાદશાહ આસુદીન બલવાન અક રોગથી પીડાતા હતો અને જ્યારે સર્વ વૈદ્ય તથા હકીમે એ તેના જીવનની આશા છોડી હતી ત્યારે એક વૃદ્ધ માણસે પાદશાહ પાસે જઈ તેને સાગ્રે કહેઈ હતો કિંતુ કુર્ભાગિવશ્વાન પાદશાહને આરોગ્ય પ્રાપ્ત થયા પછી થોડા સમયમાં તે વૃદ્ધ માણસ એકાએક મરણ પામ્યો કેટલાક માણસો એમ કહેતા હાજ્યા કે પાદશાહની આરોગ્યતજ્જ આ માણસના મૃત્યુનું કારણ થઈ પડ્યું પાદશાહના હકીમેએ કહ્યાંથી તેને ખારી નાખ્યો હતો આ વાત પાદશાહને પણ સત્ત્વ લાગી અને તેને પોતને પ્રાણહાન કરનાર વૃદ્ધ માણસના પુત્રને સુખી કરવાનો મકરૂપ કર્યો.

તે સમયે વૃદ્ધ માણસની જરહાજરીથી મહેન્દ્રસિંહે પાદશાહની પાસે એક સુદક્ષ કર્મચારી મળ્યો હતો. આ કર્મચારીને લોક નમ્ર પાદશાહે તે વૃદ્ધ માણસના બંને પુત્રને મહારાજ મહેન્દ્રસિંહની પાસે મોકલ્યા હતા.

પાદશાહને પ્રાણહાન કરનાર વૃદ્ધ માણસ જાતનો ક્ષત્રિય હતો તેનું નામ વિશ્વનાથસિંહ હતું અને તે દિલ્હીમાં વેદકનુ કામ કરતો હતો. તે વિશેષ શક્તિશાળી નહોતો, તો પણ પાદશાહને સાચો કર્મથી તેને આશ્ચર્ય થયો. પરંતુ એવામાં તેનું મરણ થઈ ગયું તે વૃદ્ધ માણસની સ્ત્રી પૂર્વે મરી ગઈ હતી અને તેને કેવલ એ પુત્રો હતા જ્યેષ્ઠ પુત્રનું નામ યદુનાથસિંહ હતું અને કનિષ્ઠનું નામ રઘુનાથસિંહ હતું યદુનાથસિંહ પરણેલો હતો અને તેને એક કન્યા હતી, કિંતુ રઘુનાથસિંહ કુવારો હતો.

મહારાજાની પાસે આવ્યા પછી યદુનાથસિંહને તેમના ખાનગી મંત્રી બનાવવામાં આવ્યા અને રઘુનાથસિંહને પણ કાંઈક ઓછા આપવામાં આવ્યો. કેટલાક સમય પછી જ્યારે તુઝરલાના કાષ્ઠમાં અંગણાનું રાજતત્ત્વ આવ્યું ત્યારે તે ભાગલપુરના પરમ પરક્રમી અને દિલ્હીશરના મિત્ર મહારાજા મહેન્દ્રસિંહનો સર્વ નાશ કરવાને તત્પર થયો. વળી વૃદ્ધ મંત્રી વીરેન્દ્રસિંહની કન્યા મહિષાના સૈન્યે પણ તુઝર રક્ષને અથ બનાવી દીધો. આથી તેણે પરમ કુતંતાથી મહેન્દ્રસિંહ-વીરેન્દ્રસિંહ તથા યદુનાથસિંહને અનુક્રમે સ્તબ્ધ કરી કારાગૃહમાં નાખી દીધા. આ કાષ્ઠ તેણે એવી ચતુરાઈથી કર્યું કે કાંઈને તેની ઠેક પછી ખબર પડી નહિ.

મહેન્દ્રસિંહનો પત્ર પ્રાપ્ત થવાથી નરેન્દ્રસિંહે કાંઈપણ તપાસ કરી નહિ. કિંતુ યદુનાથસિંહની કન્યા માલતી પરમ ચતુર હતી. તેને પોતાના કાકાની સાથે ચલણ પર કાંઈક સંદેહ આવ્યો અને તે પોતાની માતાને લઈ ગુપ્તગૃહ ગયું જાણે ક્યાં ચલી ગઈ આ તરફ કમત્રા દેવી પણ સરસા અને મહિષાને લઈને ચાલી ગઈ વીરસહે કંઈ પણ આંધી હતી તેનું વર્ણન પણ અમે કરી શકા છીએ.

યદુનાથસિંહ અદૃશ્ય થયા પછી રઘુનાથસિંહને તેનું પર્વ પ્રાપ્ત થયું. તે પોતાના પદને અર્ચન કરાવે એવી રીતે તુઝરલાને સાહાય્ય કરવા લાગ્યો. કારણ કે તે મહાવૃત્ત અને પરમશૂર્યો હતો. વૃદ્ધ મહારાજા તથા પોતાના વડીલજાનું નામ તેણે જે વિશ્વાસવાદ કર્યો હતો. તેથી કાંઈકાંઈવાર તેને કાંઈક પમાતાપ થતો હતો, પરંતુ

તે સ્વાર્થાધુ બની ગયો હતો, તેથી તેની બસર દુર્લ્લભાણ પર્થ ત તેના મતપર રહેતી નહિ તો પણ એકવાર સ્વાર્થવશ થીત નુકસાન થયા પછી જાતે તેણે તેવું પ્રાયશ્ચિર કર્યું હવે તે તુમરલની વિરહ પણ પડી શક્યો નહિ અને વરેન્દ્રસિંહ પ્રતિ પણ કુકમ કરવાની તેને ઈચ્છા થઇ નહિ કારણ કે તેને પોતાનો ઇચ્છિત અધિકાર મળી ચૂક્યો હતો. તે વલ્લભિ કોઇકોઇવાર સાધારણ સમાચાર તુમરલનાં પદચરિત્રને સાહસ્ય કરતો નહોતો આમ કરવાનું બીજી પણ એક કારણ હતું તેમ મહાપૂર્ત રઘુનાથસિંહ સારી રીતે ચેતી ગયો હતો કે તુમરલનો ચિંતારો હવે જંગાલમાં દોર્લભાણ પર્થ ત ચમકવાનો નથી. જળી રઘુનાથસિંહને તુમરલને જણાવ્યું હતું કે મહેન્દ્રસિંહ, રઘુનાથસિંહાદિને મારી નાંખવામાં આવ્યા છે બે તુમરલે તેને આ પ્રમાણે જણાવ્યું ન હોત તો તે તેના પાંચત્રમાં ફસાઇ વિશેષ અનર્થ કરત કિંતુ ઇશ્વરના અનુમોદનથી તેમ થયું નહિ.

મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ આ સર્વ પૂરું થઇના ફરહાદના મુખથી સાંભળી પોતાના અનુચર વર્ગ સહિત વૃદ્ધ મહારાજાને ઊભા થવાને જતા હતા મધ્યાહ્ન થતાં તેઓ જંગલપુરના ભયાનક જંગલમાં ઝાલી પડેલા તેઓ આ સમયે પોતાના પોતાને વૃદ્ધ સાથે બાંધી જલપાન કરી થોડીવાર આરામ લઇ ત્યાર પછી જંગલપુરની દુર્ગમ પહાડી જમીનપર ચઢવા લાગ્યા માત્ર અત્યંત ત્રિષ્ટ હોવા તેઓ આવ પાંચ વાગે એક તળાવની સમીપ જઇ પડેલા.

આ તળાવ અતિ કાચંકર હતું. તેની કિનાર પ્રાચ દળર હાથ અને ધીરાવો પ્રાચ પાંચસે હાથનો હતો અને તેમાં પહાડી કારણનાં જલ જારીને એકત્ર થતાં હતાં તે સ્થાન ભયાનક ચૂર્ચેન્દ્રાવું ક્રોધ સ્થલ હતું અને મનુષ્યોના ચરણ ત્યાં લાગ્યેજ જતા હતાં ત્યાં ગયા પછી ફરહાદે કહ્યું—

“હવે આપને ભૂલની ભેખમનું કાપ કરવું પડશે. તમે તમારા પ્રાણને તુચ્છ સમજી માત્ર અનુચરણ કરશો ?”

સર જણે હા કહી. મહારાજા ઉત્સાહ પૂર્વક બોલ્યા “હું મનુષ્ય પિતા, માતા તથા વૃદ્ધ મત્રી મહાશયના ઉદ્ધારને માટે કાળના મુખમાં

પણ કુદવાને પ્રિયદ હુ.” -

“હીક તો આવો, મારી પાછળ આવો; પરંતુ સારવાન, લેશ પણ ચૂકશો તો ગયાજ સમજજો.” એમ કહી ફરહાદ તે તર્જીવના કિનારા પરથી પહાડ પર ચઢવા લાગ્યો. રસ્તો અત્યંત સાદો અને વિકટ હતો અને નીચે ઉડું તળાવ આવેલું હતું.

નિદાન મહા મુશ્કેલીઓ સહન કરી પ્રાણ દુથેલીમાં લઇ તેઓ ત્રિશિખર પર ચઢી ગયા આ સ્થાન પરમ રમણીય હતું અને યોગાત્મા રૂપ ચલતી હોવાથી તેની રમણીયતામાં શ્રદ્ધિ થઇ હતી. થયેપિ હાલમાં જમાલપુરનો કુમરોળ પ્રદેશ થયો નીચે થઇ ગયો છે, પરંતુ જે સમયનું વર્ણન અમા કર્યું છે છીએ તે સમયે તે થયું હતું. વિરહ અને ભયાનક હતો જે શિખર પર ફરહાદ મહારાજના આગિને લઇ ગયો હતો તે શિખર પર ચઢવાને પૂર્વોક્ત માર્ગ શિવાય બીજા કોઇ માર્ગ નહોતો, ત્યાં પહોંચ્યા પછી ફરહાદ બોલ્યો ‘આપણે આ પ્રાણપાતક ચઢાણ પરમેશ્વરની પરમ કૃપાથી સંપૂર્ણ કર્યું છે, માટે તેને ધન્યવાદ આપો.’

આ સત્કળી આકાશ તરફ જોઇ સર્વ જણે પરમેશ્વરનો જમ જયકાર કર્યો અને પછી ફરહાદ બોલ્યો “હવે હું તમને જ્યાં લઇ જઈશ ત્યાં પાછા ફરી વખત પુનઃ આ દુઃખ માર્ગનું અવસરન કનુ પડશે નહિ પાછ ફરતી વખત આપણે એક બીજાને માર્ગથી આપીશું.”

નરેન્દ્ર—“તો આ વખત આ વિકટ અને ભયાનક માર્ગ આ માટે મહત્ત્વ કર્યો?”

ફરહાદ (હસને) “આપને પ્રકૃતિ સૌંદર્યનો જ્ઞાનદ ચખાડવાને માટે! કિંતુ નહિ, આ તો પરિહાસ છે, જ્યારે આપણે પાછા ફરીશ ત્યારે આ વ નો ભદ હું આપને રહીશ સંધ્યા થઇ મધ્ય છે આકાશ આભાચ્છાદિત થઇ ગયું છે, માટે હવે જરા શીઘ્રતાથી ચાલો.”

નરેન્દ્ર—એક પછીથી કહીશ, એમ જણાવી આતુરતા વધારવા કરતાં કહીશ નાંખોને!

હરહાદ—સમય આવે સર્વ જાણી આટલા અધિરા ન થાએક પશુ મહારાજ આપ તુમરજને મરી ગયલો પારો છે. પશુ એ વાત સ્વયં આ અસ કવિત છે. તે જીવંત છે.

નરેન્દ્ર—મિત્ર, હમણાં હું તમારી સાથે મસ્કરી કરતો નથી. મારા હાથમાં આ છિન્ન મસ્તક દેતું છે ?

હરહાદ—એને તમે ભલે તુમરજનું છિન્ન મસ્તક માનો પરંતુ હું પુનઃ કહું છું કે તુમરજ અણપિ જીવતો છે.

નરેન્દ્ર—નહિ, મિત્ર, મારા હાથમાં તે પાપમૂર્તિનું જ આ છિન્ન મસ્તક છે.

હરહાદ—કદાપિ નહિ, આપ નિસ્સ દેહ અતિ મેટા જાનના પડ્યા છે.

નરેન્દ્ર—મિત્ર, આ તમે શું બોલો છો ?

હરહાદ—માન્યવર, આવો વિવાદ કરવાની કામ પડી જરૂર નથી. ઉપજી જલાદીથી એ મસ્તક ધોષ ન થાયો તે તમને પ્રતીત થશે કે એ મસ્તક તુમરજનું નથી. આ પ્રયોગથી તમે નેઈ શકશો કે તમારી વાત સત્ય છે કે મારી વાત સત્ય છે.

હરહાદના આ શબ્દો સંભળી માત્ર નરેન્દ્રસિંહજી નહિ પરંતુ તેની સાથેના સર્વ માણસો પશુ અત્યંત આશ્ચર્ય ચકિત થયા અને પછી સર્વ જાણી તુમરજના વધ સ્થાન તરફ પ્રવિષ્ટ થયા.

આ જાણીને તેમણે જાણીના ઢગલામાંથી છત્રી વેષા તુમરજનું વક્ શોધી કાઢ્યું અને કાષ્ઠ આણી તેને સળગાવી પાણી ગરમ કર્યું અને જ્યારે ગરમ પાણી વતી તેમણે ઉક્ત ધડ ધોષને સાફ કર્યું ત્યારે તેમના આશ્ચર્યની સીમા રહી નહિ. હવે તેમને હરહાદની વાત પર શ્રદ્ધા થયું શ્રદ્ધા રહી નહિ.

હરહાદની વાત સત્ય નીકળી, કારણ તે હાથ તુમરજની નહોતી પરંતુ તેના જમણે એક મુસાદિજની હતી આ વિચિત્ર દ્રશ્ય જોઈ નરેન્દ્રસિંહ આશ્ચર્ય ચકિત થઈ અનિમિષ નેત્રે હરહાદ પ્રાંત જોઈ લાગ્યા અને અત્યંત બોલ્યો.—

મિત્ર, આ ધટનામાં શું રહસ્ય સમાયેલું છે ?

હરહાદ—મહોદય, આ સમજીવક બેઠું છે. અરવું હવે અહીં આવી પ્રસ્થાન કરો.

નરેદ્ર—કિંતુ તુમરલ્લે તો હસ્તમત થયો નાંહ. તે દુષ્ટો હાથમાંથી નીકળી ગયો ને !

દરહાદ—ચિતા કરહોમા તુમરલ્લ આપના પગમાંથી છુટી શકવાનો નથી પરંતુ હાલ તેનું ધ્યાન છોડી પાદશાહ સલામતની પાસે ચાલો ત્યાં ગયા પછી હું આપને તેનો ખરો પતો આપીશ. પછી આપને જે ઉચિત લાગે તે દડ તેને કરશો.

પછી તે હિમ મરતક લાજ ફેઠી દેવામાં આવ્યું અને દરહાદ તથા અનુચરવર્ગ સહિત મહારાજા નરેદ્રસિંહ પાદશાહના શિબિર તરફ ચાલ્યા.

મકરણ ૧૧ મું.

દિલ્લીપતી જ માલદેશમાં વિજય પ્રાપ્ત કરી મહા બળવાન તુમરલ્લને છૂટી પરમ જ્ઞાનદતો અનુભવ કરતા હતા અને તેમના સર્વ સૈનીકો પશુ મહા જ્ઞાનદિત થયા હતા પાદશાહની હાવણીમાં હિતમ શામિયાનો ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. અને તેમાં મહા સમારોહપૂર્વક દરબાર ભરાયો હતો. પાદશાહ ગ્યાસુદીન હિતમ વસ્ત્ર લઈ રથારણ કરીને અત્યુત્તમ સિંહાસન પર વિરાજમાન થયા હતા તેના જમણા હાથ પર આહળદા અને ડાબા હાથ પર વજ્રરો શેઠ સાહુકારો બેઠા હતા સન્મુખ મોટા મોટા શેઠ સાહુકારો અને આખરદાર દોઢો માઠો તકોએ બેઠા હતા મુખ્ય મુખ્ય રાજકર્મચારીઓ અને અન્ય વ્યક્તિઓ યથા યોગ્ય સ્થાન પર બેઠા અને ઉભા હતા પાદશાહની પાછળ ફેટલાક સૈનીકો હજુ આમરાદિ લઈને ઉભા હતા અને ફેટલાક ખેનઓ હાથમાં શસ્ત્ર લઈને અંતરક્ષક તરીકે ઉભા હતા દરબારની ચોતરફ ચોદા મણ હાથમાં સરસ્વતીને ઉભા હતા હાવણીમાં સેઠો ચોદાઓ પાદશાહની જમ પોકારી દીશાઓ વિદીક્ષ કરી રહ્યા હતા જ્ઞાને મહા જ્ઞાનદતો દિવસ હતો. પાદશાહ પોતાના સૈનીકોને પારિતોષિક આપી તેમના કર્મમાં

શકિ કસી રહ્યા હતા, પરંતુ આ આનંદની વચ્ચે એક શોક પણ અસ્તિત્વ ધરાવતો હતો તે એ હતો કે ધણી તપાસ કર્યા છતાં તુમરણ્યા અને નરેન્દ્રસિંહનો પતો ભામતો નહોતો પાદશાહને નરેન્દ્રસિંહ ના સંબંધમાં ધણી મિત્રા થતી હતી તેઓ તેમના સંબંધમાં મહા હુબિત થઇ વારંવાર પોતાના સલાસદોને કહેતા હતા કે —

આ અતિ તાલુખીની વાત છે પેલા પાપીષ્ઠ તુમરણનો પતો નહિ લાગે તો કાંઈ ફિકર નહિ, પરંતુ નરેન્દ્રસિંહ કયા થયા ?

તે સાંભળી શાહજાદાએ કહ્યું હજાર, હુ દુઃખેલાં તેમની સાથેનો સાથે હો, પરંતુ વિશ્વ પ્રપ્ત થયા પછી અને છુટા પડ્યા અને લારથી તેમનો કાંઈ પતો નથી

પછી કેટલાક સલાસદો બોલ્યા જહાંપનાહ, મહારાજા બળવાન અને ચતુર છે, તેણે શત્રુને તેમનો એક વાળ પણ વંકિ કસી એકે એમ નથી તેઓ પ્રમે લઈ કાંઈક આવશ્યકીય કામમાંજ રોકાયેલા હશે

પાદશાહ—તેઓ જલદી આવે તો સારું

વઝીર—અસ્તા તુમને જલદી ખુશીમાં લાવે તો સારું

દરબારમાં આ પ્રકારની વાતચીત ચાલતી હતી એવામાં સેનામાં મહા હર્ષધ્વની ફેલાયો અને તેમના ઘડાકાથી પૃથ્વી કપાયમાન થવા લાગી સૈનીકાના મુખમાંથી ધ્વનિ નીકળ્યો દિલીપનિની બધ, બંજેશ્વર મહારાજની બધ

તે સાંભળી સર્વ સલાસદો ચક્રિત થયા પાદશાહ ઉત્સુકતા પૂર્વક ધતરતત જોવા લાગ્યા કોઇને કાંઈ બોલવાનો સમય પણ ન મળ્યો એટલામાં મહારાજા નરેન્દ્રસિંહ અતુર વશ સહિત દરબારમાં આવીને ઉપસ્થિત થયા. આ સમયે તેમની સાથે પેલો અદ્ભુત સખ્સ ફરહાદ પણ હતો

સમસ્ત સલાસદોએ ઉઠીને તેમનો સરકાર કર્યો અને શાહજાદા તથા વઝીર તેમને હોવાને માટે આગળ ગયા. મહારાજા શાહજાદાને બેઠ્યા અને વિનોદસિંહ વઝીરને બેઠ્યા પછી સર્વ પાદશાહની સમીપ ગયા. મહારાજાને સમીપ આવતા જોઇ પાદશાહ સિદાસન પરથી ઉઠી મહારાજાને બેઠ્યા અને તેમને પૂતાની સમીપજ બેસાડ્યા. મહારાજા

એ તે પ્રત્યે વધિા લીધી, તો પણ પાદશાહના ડાખા હાથ પર એકા પછી પદશાહે સંકેત કર્યાથી સર્વ સલાસદો પોત પોતાના આજન પર એસી ગયા.

પછી પાદશાહે હર્ષ પૂર્વક કહ્યું મહારાજ, આ ફતેહ મને આપના પુણ્ય પ્રતાપથીજ મળી છે માટે આપનું અહેસાન કદિ પણ મારાથી ભૂલી શકાય એમ નથી.

નરેન્દ્ર—આપ નામદારની પ્રશ્નસાને હું યોગ્ય નથી કલા મારામા તે એટલું બધું શું સામર્થ્ય છે ? છત્તર કૃપા અને આપ નામદારના પ્રતાપથીજ આપને ફતેહ મળી છે હું તો આપ નામદારનો અર્જા કિત સેવક છું.

પદશાહ—આપ અત્યાર સુધી ક્યાં હતા ? આપને માટે મને ધણી ચિંતા થતી હતી.

નરેન્દ્ર—જહાપનાદ, તુગરલખાં રણક્ષેત્રનો ત્યાગ કરીને નાશી ગયો હતો અને તે ખબર મળવાથી મેં તેની પુક પકડી હતી.

પદશાહ—તે મેં હમાનની શી ખબર છે ?

નરેન્દ્ર—જહાપનાદ, તે દુષ્ટે મદાદગો લીધો છે.

પદશાહ—શું ?

નરેન્દ્ર—સત્યવત કહું છું. જે વ્યક્તિને મેં તુગરલ સમજીને કાપી નાખ્યો હતો તનુ મરતક આ ગૃહસ્થ (ફરદાદ પ્રતિ અગુલિ નિર્દોષ કરી જણાવવાથી ધોષને સાફ કરતા તે અન્ય વ્યક્તિ જણાયો હતો.”

પાદશાહ (ગભરાઇને) “ શું, આ વાત સત્ય છે ? ”

નરેન્દ્ર “ જી હા આ સત્ય સમાચારજ છે ”

પાદશાહ “ તો પણ અસવ તુગરલ ક્યાં છે ? ”

નરેન્દ્ર (ફરદાદ પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કરી) “ તેની સમગ્ર હકિકત આ ગૃહસ્થ જાણે છે. ”

પાદશાહ (અતિ રનેહપૂર્વક ફરદાદ પ્રતિ જ્વલ) વીર પુરુષ તન્નર અહેસાનના કાર તળે અમે ખરેખર દબાઇ ગયા હોએ અને અમારા મહાગજબ બહાદુર પણ તમારા એકલાનોના બોળથી

શીર ઉઘન કરી શકે એમ નથી મગર ખેર તમારી આ લલમનસાહ પર પાછળથી વિચાર કરવામાં આવશે પ્રથમ તમે મગસદીન (તુગરલ) નો પ તો આપી અમારા દિલનો દમદમો દૂર કરી નાખો "

ફરહાદ (હિઠી તથા અદમથી નમન કરી) "જહાપનાહ, દિવાની ખતા માફ કરો હું એશક હજુરનો હુકમ ખમવાને તૈયાર છું. દેહિન મારી એક અર્થ છે આપ નામદાર મારી કેટલીક સરતો મજુર કરો તો હું તુગરલખાનો પનો આપને આપુ "

નરેન્દ્ર "મે એમને તુગરલનો પનો પૂછયા ત્યારે પણ એમણે મને એમજ કહ્યું હતું. "

પાદશાહ (હસીને ફરહાદ પ્રતિ) "વશાહ, શું તમારી સરતો અમે માન્ય નહિ કરી શું ? તમે તમારી સરતો જણાવો અમે દેશ પણ વધિા લીધા વિના તમારી સરતો મજુર કરીશું કારણ કે તમારી જીપર અમે વિશ્વાસ રાખીએ છીએ "

નરેન્દ્ર "નિરમદેહ, આ અદમ્યુત વ્યક્તિ પર મને સપૂર્ણ ભરોસો છે "

ફરહાદ (પાતર હો પ્રણામ કરો) "જહાપનાહ મારી સૌથી પહેલી સગત તો એ છે કે તુગરલખાનો પત્ર આપ્યા પૂર્વે હું શાહ જાહ સાહેબની સાથે કાઠિક મસલત કરવા માગુ છું. "

પાદશાહ "તમારી એ સરત હું ખુશીયો કબુલ કર છું "

ફરહાદ "ખીજી સરત એ છે કે હું તુગરલનો પનો એવાસ્થાને જાહેર કરવા માગુ છું કે જ્યા માત્ર છ માણસોજ હોય, અર્થાત્ જ્યા હજુર હજુરના વઝીર, મહારાજ સાહેબ, તેમના મત્રી, શાહ જાહ સલામત અને હું એટલાજ માણસો ઉપસ્થિત હોય "

પાદશાહ (હસીને) "તમારી આ સરત પણ હું મજુર કર છું ખેર, પ્રથમ તમે શહજાહની સાથે મસલત કરી લો "

એમ કહી પાદશાહે શાહજાહની તરફ જોયુ તેનો મનોભાવ સમજી જઈને શાહજાહે ઉઠ્યો અને ફરહાદને પોતાની પાછળ આવવાની નીજાન કરીને એક તબુમાં ચાલ્યો ગયો. ફરહાદ પણ તેની પાછળ પાછળ તે તબુમાં ગયો. ત્યાં ગયા પછી ઉભય સામ

સારે ખુરશી પર બેઠા અને તેમની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતચીત ચાલી:—

ફરહાદ “આપની શાદી થઈ છે ?”

શાહનહો (હસીને) “તમે મારે માટે કેમ નાજની મેળવવાને તજવીજ કરી છે ?”

ફરહાદ “મેંશક અને હમણા આપણે મળકની વાત ઉઘી ચૂકીને મતભજની વાત કરી બેઠાએ.”

શાહનહો “વધાહ, તમે તો મહા ચમત્કારિક માણસ છો.”

આ સાંભળી ફરહાદ પોતાની ખુરશી ઉપરથી ઉઠી ઉભો થયો અને બોલ્યો બસ, જનાબ, હવે આપની સાથે હું વાત કરી ચુક્યો. હું હવે રખસદ મહી હું આપ પાદશાહ સલામતને જણાવશો કે હવે આ જન્મ તુમરલખાંના પતો મેળવવાનો પ્રયત્ન કરશો નહિ, કારણકે આપનો સર્વ ઉદયોગ નિષ્ફળ થશે અને મારા બનાવ્યા શિવાય તેનો પતો લાગશે નહીં.

ફરહાદના આ શબ્દો સાંભળી શાહનહોએ તેનો હાથ પકડી પુનઃ ખુરશી પર બેસાડ્યો અને કહ્યું —

વસ્તાહ આલમ, તમે તો બાધ, નાજમા નાજનીને પણ મહાન કરે એના છો. મગર ખેર, ગુસ્સે મા થાઓ અને જણાવો કે તમે મારી પાસે શી અપેક્ષા રાખો છો.

ફરહાદ—આશા શી રાખુ, ધૂળ ? આપ તો મારી મશ્કરી હાલો છો. આપ આપના મનમાં મને એક નીચઝ માણસ ગણો છો.

શાહનહો—અરે ચમત્કારિક માણસ તમે તો મહા ટુંડમિગ્જોટ દેખું ! હેકિન ખેર, હવે હું મળક કરોશ નહિ અને હવે તમારે મને જે પૂછવું હોય તે નિમકાચ પૂછો.

ફરહાદ—તો બસ, મારા પ્રથમ પ્રશ્નનો જવાબ આપો અને જણાવો કે તમારી શાદી થઈ છે કે નહિ ?

ફરહાદ—હજી સુધી મારી શાદી થઈ નથી. મારી શાદીમાં એટલા માટે ઠીક છે કે મારા પિતા એક ક્રિય ખ્યાલના આલિશ

એવુંસ છે અને જ્યારે લાયક ઉત્તર થતા હું એકાદ નાજની
તે મારા દિલથી પસંદ કરોશ ત્યારે તેઓ મારી શાદી કરશે
ફરહાદ—તો હજી આપે કામને હૃદય અપાયું કયું છે કે નહિ ?
શાહજાદો—અગર સત્યવાત પુછો તો હજી સુધી માર દિલ
કામ નાજનીના પ્રેમમાં પડ્યું નથી.

આ શબ્દો સાંભળી ફરહાદે પોતાના ગજવામાંથી તુમરજની પુત્રી
શીરીનીની એક તસ્વીર કાઢી અને તે શાહજાદાના હાથમાં મૂકીને કહ્યું—
હીક, સાહેબ, આ નાજનીના સંબંધમાં આપ શું ધારો છો ?
શીરીનીના આંતર પર દ્રષ્ટિ પાત થતાંજ શાહજાદાની નિમિત્ત
પ્રતિ યદ્ય ગમ્ય. તે દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખી અનિમિષ નેત્રે તે ચિત્ર તરફ
જેવા લગ્યો થોડીવાર સુધી તેની આવી દસા રહી, પછી તેણે
પોતાનું મસ્તક ઊંચાં કરી ફરહાદ પ્રતિ આંસુભરી દ્રષ્ટિથી જોયું
અને કહ્યું—

ખાઈ ફરહાદ શું આ કોણ સ્વમતી હુર છે કે એની પેદાયશ
નિહિરતમાં થયું છે ? આહ આ સ્ત્રીના હુરતે તો મને જીવતાંજ
સ્વર્ગમાં પહોંચાડી દીધો ! એહ, એ શી રસ્તે હસ્ત યાજ થાય ?

હા, એ શી રીતે હસ્ત યાજ થાય ?

ફરહાદ—કેમ, સાહેબ, એની સાથે આપ શાદી કરવા માગો છો ?
શાહજાદો ફરહાદનો હાથ પકડી બોલ્યો અગર આપ આ પરીની
સાથે મારી શાદી કરાવી આપો તો હું જન્મભર આપની ગુલામી કરીશ
ફરહાદ—હું હ, અરજમદ પોતાની મતલબ સિદ્ધ કર્યા પુર્વે
એવાજ વચ્ચે આપે છે.

શાહજાદો—જસ, દોસ્ત, હવે જન્મને દિલની ઉપર નીમકન
છાટો અને મસ્કરી દૂર કરી આ પરીની સાથે મારી શાદી કરાવી
આપવાને તત્પર થાઓ.

ફરહાદ—માત્ર એક સરતે.

શાહજાદો—જહદી કહે, હું કુરાન શરીફના કસમ ખામને
કહું છું કે તમે જે કાંઈ કહેશો તે હું લેશ પણ વાંધો લીધા વિના
માન્ય કરીશ.

ફરહાદ—લેખન, આપના કર્મો કરાર પર એતખાર હોરીતે રાખી સમાપ્ત

શાહજહો (ફરહાદના ચરણે પડી) ખુદારા, મારી જાન હૈન અને મળક રહેવા દે.

ફરહાદ—હવે મારો વારો છે, કારણકે પ્રથમ આપે મળક કરી હતી

શાહજહો—દોરત તમે અતિ બે હૈંછો બુઓ, હું તમારે ચરણે પડેલા છું

જાનકાન, ફરહાદે શાહજહાને ઉઠાડ્યો અને શાહજહો જ્યારે તેને આલિંગન કરવાને ધસ્યો ત્યારે તે ફટલાઈ પગલાં પાછો હટી ગયો અને બોલ્યો ખેર, તો હવે અહીંઆથી ચાલો, કારણકે પાદશાહ સલામત મારી પ્રતીમા કરના હશે.

પછી તે ઉભય ત્યાંથી ચાલ્યા અને એક એવા એકાંત સ્થળે ગયા કે જ્યાં પાદશાહ, મહારાજા, વિનોદસિંહ અને વઝીર તેમની પ્રતીક્ષા કરતા હતા.

ત્યાં ગયા પછી શાહજહો પોતાના સ્થાનપર બેઠો અને ફરહાદ પાદશાહ તરફથી સંદા મળતા તેની સન્મુખ બે તથા હાથના અંતર પર જાજમ પર બેસી ગયો. આ દરમિયાને આસમા સર્વ જાજમપર બેઠા હતા અને પદશાહે સુદા મસનદનો ઉપયોગ કર્યો નહોતો.

ફરહાદ બોલ્યો જહાંપનાહ, આપ નામદારી મે જે કામ સોના કરો હતી તેની જરૂર હતી અને તે માટે મારી પ્રથ્ન સા કરવાની કાંઈ પણ આવશ્યકતા નથી.

પાદશાહ—ભણે આપ તેમ કહો મૂળ વાન એ છે કે ખુદાની કૃપાથી તમારા જેવો મદદગાર અમને ન મળ્યો હોત તો તે દિવસ મોતી મહલમા તુમરો અમારો નિધન થઈ હોત વળી મહારાજાના પ્રાણ પણ તમે બચાવ્યા હતા, નહિ તો આજે ભાગ્ય પુરના દિવસાની એક ઘટ પણ સાથ રહેવા પામત નહિ.

નરેન્દ્ર—નિરુદ્ધરેહ, એમના ઉપકારોના ભોજ તમે અને દયાહરણા છીએ અને અમને હમેશા એજ વિચાર રહે છે કે એમના ઉપકારોના બદલો શી રીતે વળવો,

પાદશાહ—એશક, વસ્તુ, સ્થિતિઓ એવાજ છે અને અમે એમના ઉપકારોના બદલો સપુર્ય રીતે વળવાને સર્થા વાળવાને અશક્ત છીએ મને તો એટલે સુધી લાગે છે કે આપણને જે વિગત મળ્યો છે તેનું કારણ એઓ પોતેજ છે

ફરહાદ—જહાપનાહ, છુદાની કૃપાથી આપ નામદારને વિગત પ્રમ થયો છે. આપના સુભગ્યે આપને ફતેહ મળી છે બાકી અનાયોજ શું કરી શકે એમ છે ? તો પણ આ સ્થિતિમાં હું આપ નામદારની પાસે મો મગ્યુ ઇનામ લેવાને હકદાર છું

પાદશાહ—“એશક, તમે મારી પાસે મો મગ્યુ ઇનામ લઈ શકશો. હું નમને વચન આપુ છું કે તમો મારી પાસે જે માગશો તે હું તમને આપીશ”

નરેન્દ્ર—“અને હું પણ પાદશાહ સલામતની આગળ પ્રાંતગા કર છું કે તમો મારી પાસે જે કંઈ માગશો તે આપવાને હું અસ્વિકાર કર શ નહિ અને આવી પ્રતિજ્ઞા તમારી આગળ પૂર્વે અનેકવાર કરી ચૂક્યો છું”

ફરહાદ—“ખેર, તો જહાપનાહ હું આપની પાસે એટલું જ ઇનામ હમણુ છું કે જે નાજની ઉપર શાહનશા સાહેબ આસક્ત થયા છે તેની કાચે તેમની શાદી કરવામાં આવે અને મથાલાની સુબેદારી ઉપર પુનઃ તુગલખાને નિયુક્ત કરામાં આવે”

આ સંભળી લ્યા બેઠેલા સર્વ માણસો ચોક્કી ઉઠયા અને પાદશાહ કેટલીકવાર ફરહાદને ઉપરથી નીચે સુધી નહાળી ગતી હતી

ટલુ —

“અજબ માણસ, પેસ્તર તું એ શું બકે છે શાહનશાને વસ્તો દોની પુત્રી પ્રસદ કરી છે ?”

ફરહાદ—“જામાલના નાલાયક નસાખ મગસુદીનની નેક પુત્રી શીરીન આપના શાહજાદાના દિલપર કબજે કર્યો છે.”

એમ કહી તેણે શીરીનની એક બીજી તસ્વીર પોતાના ગજ વામાંથી કાઢીને પાદશાહની સમખૂબ મુઠી દીધી અને કહ્યું “હજુર, અગર આપ મારા વચન પર એનેકાદ રાખતા હો તો હું આપને નિશ્ચય પૂર્વક જણાવું છું કે આ લક્ષ્મી ઇસ્મ, ખુમસુરતી, અને પાદશાહની ખામતમાં અનુપમ છે અને હરેક પ્રકારે હજુરની પુત્ર વધુ બનવાને લાયક છે તે ખુદ શાહજાદાની હાર અનન્ય પ્રેમ રાખે છે અને શાહજાદા સાહેબ પણ તેને ચાહે છે. આવી સ્થિતિમાં એ હકાયને પરજાવી દેવા અનુચિત નથી.”

શીરીનની તસ્વીર જોતાં વેંતજ પાદશાહને ફરહાદની વાત પર વિશ્વાસ થયેલ થયો પછી તેણે મહારાજ તથા પોતાના વઝીરની સમમતિ લઇને કહ્યું —

“બેર, તમારી પ્રથમ માગણી તો હું પુરીથી સ્વિકાર છું, અર્થાત્ મગસુદીનની દુપ્તરની સાથે મારા શાહજાદાની શાદી કરવાને તૈયાર છું, લેકિન મગસુદીન પુનઃ જમલાની મુબેદારી પ્રાપ્ત કરીને જાત બેસસે એવો વિશ્વાસ મને આવતો નથી.”

ફરહાદ—“તો શું અપ મારી માગણીનો અસ્વિકાર કરો છો ?”

હવે પાદશાહ અતિ વિચારમાં નિમગ્ન થયો, કારણ કે તે તુમર અને ફેસલો કરવાનું કામ મહારાજ નરેન્દ્રાસહના હાથમાં સોંપી ચૂક્યો હતો વળી ફરહાદની આ માગણી સાલળી મહાાજ નરેન્દ્રસિંહ અતિ ખિલ જ્યા હતા તે જોઇ ફરહાદ બોલ્યો.

“પ્રતીત થાય છે કે મારી આ માગણી સ્વિકારતાં જહાંપનાંદને કાંઈક સંકેત થાય છે, કારણ કે હજુર તુમરશનુ જીવન મહારાજના હાથમાં સોંપી ચૂક્યા છે.”

પાદશાહ—“બેશક, એટલા માટેજ હું શોર કરી રહ્યો છું કે હવે હું કરવું.”

ફરહાદ—“બેર, તો જાંબો, અગર મહારાજ સહેજે પોતાના માતપિતા, ૨૬ મંત્રી વિરેન્દ્રાસંહ ચક્રનાથસિંહ તથા તેમના પત્ની

અને પુત્રી જીવંત પ્રાપ્ત થાય તો તેના બદલામાં તેઓ તુરંતજીવન જીવવાની શરૂઆત અને તુરંતજીવન પુનઃ જન્મની શરૂઆત આપી દેશે ?”

આ એક એવી અચિંત્ય પૂર્વ વાત હતી કે તે સાંભળતાજ મહારાજ અને પાદશાહ એક ચીસ પાડી ઉઠ્યા અને પાદશાહ ફરહાદને કાંઈક કહેવાને પ્રસ્તુત થયા, પરંતુ કાંઈ બોલી શક્યા નહિ, કારણ કે મહારાજ મૂંઝવેમાં પડ્યા હતા અને શાહજહાં, વઝીર તથા મંત્રી વિનોદસિંહ તેમને જાગ્રત કરવાને પ્રયત્ન કરતા હતા પણ વિનોદને પણ પોતાના પિતા સમાન શ્વસરના જીવન હોવાની વાત સાંભળી આનંદાતિશય થયો હતો, કિંતુ તેઓ મહારાજની એકાએક મૂંઝાઈથી સ્વસ્થતા ધારણ કરી તેમની સુશ્રુષા કરવા લાગ્યા હતા.

અર્ધ કલાકમાં મહારાજ સ્વસ્થ થયા અને ઉઠીને ફરહાદને આશિર્વાદ કરવાની હિચ્છાથી તેની તરફ ધસ્યા કિંતુ ફરહાદ પાછળ હટી ગયો. પછી તે ઉભય સ્વસ્થ થઈને જાજમ પર બેઠા, ત્યારે પાદશાહે કહ્યું “હે અજબ મણસ, શું તમે સત્ય વાત કહો છો ?”

ફરહાદ—“જહાપનાહ, દિલ્લીમાં એટલું મધુ સામર્થ્ય નથી કે તે હમુરની ફરમારમાં અસત્ય બોલે.”

નરેન્દ્ર—“શું મારા માતપિતા અઘાપિ જીવિત છે ? મંત્રી વિરેન્દ્રસિંહ પણ શું હજી આ જગતમાં છે ? અને શું યદુનાથસિંહ પણ હજી દેહત્યાગ કર્યો નથી ?”

ફરહાદ—“આપ આપના હૃદયનો ઉદ્દેગ દૂર કરો અને નિશ્ચય પૂર્વક માનો કે મેં જે કહ્યું છે તેમાં દોષ પણ અસલ નથી.”

પાદશાહ—“અમર તમારી વાત સભ્ય હોય અને તમે તે દોડાને જીવત માણસોની જમાતમાં શાવીને દાખલ કરી શકો એમ હોય, તે તમારા કલા પ્રમાણે તુરંતજીવન પુનઃ જન્મની શરૂઆત આપીશું.”

આ સાંભળી ફરહાદે ઉઠી તથા વાર જમીનને ચુસન કરી પાદશાહને પ્રજ્ઞામ કર્યા અને પછી પાદશાહને બેસીને કહ્યું—

“તો શું હમુર મમસુદીનનો હમુર માફ કર્યો ?”

પાદશાહ—“બેચક, જે માણસોના જીવન હોવાની પ્રજ્ઞાઅમર તમે આપી છે તે માણસો અમર જમને પ્રાપ્ત થશે તે તુરંતજીવન

કસુર માફ કરવામાં આવશે એટલું જ નહિ, પરંતુ તમારા કલ્પા પ્રમાણે તેને બાંધનો સુખેદાર પણ બનાવવામાં આવશે”

આ સાંભળી દુરહાદે ઉડી ત્રણ વાર જમીનને સુખન કરી ત્રણ વાર સલામ કરી અને કહ્યું “જદાપનાહ, તે સારને કેન્ કરનાર નાલાયક મનસુદોનજ છે”

તે સાંભળી સર્વ બ્યમ થયા અને દુરહાદે પુનઃ કહ્યું “લેકિન્, હજારત સલામત, તુચરબનો કસુર માફ કરવાની સાથે એક ખીજા માણસનો કસુર પણ માફ કરવો જોઈએ”

પાદશાહ—“ખેર, તે કોણ સખ્સ છે?”

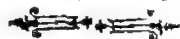
દુરહાદ—“તો શુ હજુરને માણસનો કસુર પણ માફ કરો છે?”

પાદશાહ—“ખેર, તે સખ્સના કસુર પણ માફ કરવામાં આવે છે, લેકિન્ એ તો જણાવો કે તે ખીજા સખ્સ કાણ છે?”

દુરહાદ (નરેન્દ્ર પ્રતિદષ્ટિ પ્રાપ્ત કરીને) “જદાપનાહ, તે યદુના માસદનો કાવકો ભાઈ ન્હુનાયસિહ છે અને આ મને મળી તેજુજ ગુલેશી છે”

અને ત્યાર પછી તેઓ જે રદગમ્યમ ૧૧ કહી તેનું વર્ણન અને આગળ કરીશું

મકરણ ૧૩ મુ

આપદ માણના શુકલ પક્ષી પચમીનો દિવસ છે મુસલ્માન ધાર વર્ષાદ પસાને રહી ગયો છે વધુ પ્રબલ વેગથી વાય છે અને આકાશ અભયી આનંદ દિત છે. આના સમયે જાગલપુર જમાલ પુર જતા માખંભા બહાર ઘોડેરના ૧ દ્રષ્ટિગોચર થતા હતા તેઓ શાંદ-તાથી જમાલપુર તરફ જતા હતા સર્વ સ્નારો ઉત્તમ વસ્ત્ર તથા અભય અભયી સુ અનંદિત હતા, પરંતુ તે મંડળના જે બે સ્વારો સૌથી આગળ હતા તેઓ નરેન્દ્રસિંહ અને દુરહાદ હતા મહારાજાએ બહુ મુશ્કેલ વસ્ત્રો કાર ધારણ કર્યા હતા અને દુરહાદ સાદા વેશમાં હતા.

આપણી આ વાર્તા અત્રેથી અપૂર્ણ રહે છે વાચકોની જીજ્ઞાસા
 ધાત્તને અત્રે અટકાવવા બદલ હુમા માગીએ છીએ વાર્તાના અનુવાદક
 સ્વ. પરમાર જે વધુ જીવ્યા હોત તો તેમની પાસે તે પૂર્ણ કરાવત.
 તેમણે મૂળ મરાઠી ઉપરથી અનુવાદ કર્યો છે તેમનું આ અધુરું રહેલું
 કામ જે કોઈ સાહિત્ય રસિક લેખક ઉપાડી લઈ આકીનો અનુસદ
 અમને કરી આપશે તો તેને યોગ્ય પાત્રોપધિક આપી બધી ખુશીથી
 પ્રકટ કરીશું અને આ અધુરી રહેલી કૃતિને પૂર્ણરૂપે મૂકીશું ત્યાં
 પર્યંત ગુણ્ય વાચકોનું કલ્યાણ હમ્મી અતમા જય જય

તમારી જીંદગીનો વીમો

તમે ઉતરાવ્યો છે ખરો કે ?

જો ન ઉતરાવ્યો હોય તો તમને જ ઉતરાવી દે।
કેમકે જીવનનો કાંઈ ભરોસો નથી અકસ્માતો ઘણા છે.
જીંદગીનો વીમો એ સાચવી રાખેલી ભવિષ્યની મુઠી છે
તમારી શક્તિ અતુચ્છાર થોડો ઘણો વીમો તો જરૂર ઉત-
રાવી દ્યો

પણ તે ક્યાં ?

હિંદુસ્તાન કોઓપરેટીવ એનચ્યુરન્સ સોસાયટી લી

(સરકારના રજીસ્ટર્ડ થએલી)

કે જે આપણા દેશમાં જ સ્થાપન થએલી છે દેશ
ખંધુ દાસ જેવા પણ જેના પેટન હતા અને જે સધર
ભડોળ ધરાવે છે કંપનીની અધિકૃત થાપણ રૂા એક
કરોડ છે અને જેના કાચ માટે સારા સારા વર્ત-
માન પત્રોમાં પણ ઉચ્ચ અભિપ્રાયો આવેલા છે આ કંપ-
નીમાં તમારો વીમો ઉતરાવો અને કદી તમારે નિરાશ થવું
પડશે નહિ પ્રીમીયમના દરો પણ સગવડ પડતા છે વધુ
માહિતી માટે મળો અથવા લખો

અમીચદ ગોવિંદજી શાહ

બી. એ એલ એલ બી હાઇકોર્ટ પ્લીડર

સુરત જીલ્લાના એજન્ટ

નવાપુરા કરવા રોડ-સુરત.

સુરતના મધ્ય ભાગમાં સુંદર હવા
શિખરવાળા અગ્નિ મંડાપમાં આવેલું

શ્રી અનાવિલ હિંદુ લોજ.

જમવા તથા રેહેવાની સગવડ માટે સર્વત્ર
લોકપ્રીય થયું છે

ફક્ત એક વખત પધારી ખાત્રી કરો

માલીક-દેશાઈ ગોવિંદજી રણછોડજી

ખરાનપુરી ભાગળ, રામજી બીર્હાજી

સુરત.

○નવીન શોધ. ○

જે તમારા બચ્ચાંઓને ધાવણનો:—

—:ટાંચો પડતો હોય તો એકદમ

ડોક્ટર જી. એન. મુલતાનીનું

જામાતા-પચ-વર્ધક

વાપરો,

કે જેથી માતાના દુધમાં એકદમ વધારો થય

અરચું પોષાય છે

કીમત શીશી ૧ નો રૂ ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

બનાવનાર,

ડોક્ટર જી. એન મુલતાની એન્ડ સન્સ.

બાલાજીરોડ-મુરત

— તાવનો કદો દુશ્મન :—

“દલાલનું ઓળખ મીક્ષયર”

એ દલાલી ટાલીઓ, જ ગલી અગર મેલેરીઆ ઇન્ફ-
લુએન્સા વીજેરે દરેક જાતનો તાવ એકદમ ઉતારી દરદીને
તરત આરામ આપે છે

કીમત ખાટલી ૧ના આના દર

હવા લેવાનું પ્રમાણ ખાટલી ઉપર છે

“પેનરીલીવર”

દરેક જાતનો પેટનો દુખાવો કોલેરા, ઝાડો. ઉલટી
વગેરે ઉપરનો અકસીર ઇલાજ એક વખત વાપરી ખાત્રી કરો.

મલવાનું ઠેકાણું —સુરતમાં બુની અને જાણીતી અંગ્રેજી
દવાની દુકાન.

“મેસર્સ દલાલ બ્રધર્સ”

૬૦ બચાનપુરી બાગોળ-સુરત.

અમલદારો, અંગ્રેજો, તથા રાજામહારાજા, તથા દેશબંધુઓ,

અને ધર્મશુરુઓના

હક્કારો પ્રમાણપત્ર મેળવી વિશ્વ વિખ્યાત થએલું

ભવિષ્યોદય જ્યોતિષ કાર્યાલય.

જ્યાં સામુદ્રિક તથા રમલ વી પ્રાચીન શાસ્ત્રોના આધારે

ભવિષ્ય દર્શાવી આપી

જીવંતના વર્તારા બતાવવામા આવે છે

“ચમત્કાર ત્યાજ નમસ્કાર”

આ કહેવતની અચુક ખાત્રી કરવી હોય તો પહેલી તકે

અમૂલ્ય સલાહ લેવા રજે ચૂકતા

ભવિષ્યવેત્તા

રેવાશંકર ભવાનીશંકર જ્યોતિષી

૬૦ મહીધરપુરા છાપરીઆ શેરી-સુરત.

૩૫૩ મળો અગર એક આનાની ટીકીટ ખીંડી મફત માહિતી પત્ર મળે

જરીકામનું વિશ્વાસુ મથક

જુનામા જુનુ પ્રમાણીકપણા માટે જાણીતું સારામા સારો માલ
કીશાયત કોમતથી, વાયદાસર પુરો પાડનારું સ્થળ

હમારે ત્યાં ચોખ્ખી ચાદીની બનાવટના મનપસંદ ડીઝાઇનના
બરતના સાટીન તથા મખમલના પોલકા, ટોપીના પાટ, સાડી, ઝબબા,
તેમજ બાદલા તથા રેશમ વીગેરેનું બધી જાતનું કામ હર વખત
નવી નવી ડીઝાઇનમા અમો આખેહુમ બનાવી આપીએ છીએ

ચોખ્ખી ચાદીની ઝીક, કસબ, ઝાઘર, ચપો, લેશ ઇસ્તમબોલ,
વગેરે જાતિ દેખરેખથી અમારા પોતાના કારખાનામા તૈયાર કરાવીએ છીએ

દરેક કોમને અરનું તેમજ કાઠિયાવાડ, સીંધ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ,
બેંગાલ, આફ્રીકા, અરબસ્તાન, જાવા, દરેક દેશના અરનું કામ હમોંશા
તૈયાર રહે છે

સુરતની બનાવટનો કોઇપણ માવ કમીશનથી અપાવીશું અને
મોકલી આપીશું

અમારા કામની ઉત્તમતા માટે

સુરત તથા પુના એકઝીમીશનમાથી સોનાનો ચાંદ અને
પ્રમાણપત્ર મળ્યા છે એક ઉત્તમ સગવડ કોઇ પણ જાતનો અમારી
બનાવટના માલનો ભાવ વધુ પડે અમર પસંદ ન પડે તો ડીલીવરી
થયા પછી પદર દિવસમા પાછો લેવામા આવશે

તારકસ ગોવિંદભાઈ દુલ્લભભાઈ

મોટી શેરી ગલેમંડી-સુરત

સોના ચાંદીના હાગીના તથા ઘડીઆળો ખરીદવાની

બરોસાદાર દુકાન

ચા. નરોત્તમદાસ નગીનદાસની કું.

દરેક જાતના સોના
ચાંદીના હાગીના બનાવ-
નાર તથા વેચનાર તેમજ
દરેક જાતના નવા ઘડી-
આળો તથા તેને લગતો
દરેક જાતનો સામાન
વેચનાર તેમજ જુના
ઘડીઆળો દુરસ્ત કરનાર.

એક વખત પધારી આત્રી કરવા વિનતી છે.

૬૦-કણપીઠ બજાર

મુરત.

એક અપૂર્વ નવીન પુસ્તક.

જપ.

અથવા

ઈશ્વરને મળવાનો માર્ગ.

આ નામનું એક ઉપયોગી પુસ્તક અષ્ટાગ તરફથી હાલમાં પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે. આજે પ્રત્યેક મનુષ્ય ઈશ્વરને મળવાને કલ્પે છે. પોતાના ઈશ્વરે પરમેશ્વર, પરમગુરુ, ખુદ, એના ઈશ્વરની અભિલાષા દરેકને હોય છે. આ પુસ્તક ઈશ્વરને મળવાનો સાચો માર્ગ દર્શાવે છે અને તે પ્રત્યેક ધર્મના અનુયાયીને વાચવા વિચારવા અને મનન કરવા યોગ્ય છે. જપનું સુંદરતા સુંદર સ્વરૂપ તે દર્શાવે છે અન્યાસકને પડતી કઠિનતા દૂર કરવાના શુભ માર્ગનું તે પ્રતિપાદન કરે છે. પુસ્તક પ્રગટ થવામાં તેની ૧૫૦૦ થી તે એક હદાચિત મુદ્રણ તરફથી વહેનાર છે. મિત્રોને એટ આપવા લાયક અને ગાંતીની વ્યાજીઓમાં આપવા લાયક પુસ્તક થયું છે. તમે વાંચો અને જરૂર પ્રસન્ન થશો. મોઝની સરળ પદ્ધતિ પણ આ પુસ્તક તમને શિખવશે. વિચાર વચનના એમાં ખાત નિરાશ થઈ મએલા તમારા મનને કિનારી અને ચેન-પવાયુ કરશે. પાકું પુંડું સોનેરી નામ અને સુંદર, છપાઈ હોવા છતાં બહુજા કેવાવાના ઉપયોગી કિમ્મત માત્ર એક રૂ. પોસ્ટેજ ૦-૨-૦ આજેજ મળાવી શો.

પ્રભુશંકર નરભેરામ વ્યાસ.

તેને વિશ્વજ્યોતિ અકાદમી-સુરત.

